שו״ת · אחרונים · התעוררות תשובה

התעוררות תשובה חלק ג

רבי שמעון סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

התעוררות תשובה חלק ג

רבי שמעון סופר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/התעוררות-תשובה-חלק-ג/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
מפתחות או"ח 6
סימן א 16
סימן ב 17
סימן ג 19
סימן ד 21
סימן ה 22
סימן ו 25
סימן ז 26
סימן ח 29
סימן ט 31
סימן י 33
סימן יא 34
סימן יב 35
סימן יג 38
סימן יד 40
סימן טו 44
סימן טז 46
סימן יז 49
סימן יח 49
סימן יט 50
סימן כ 52
סימן כא 54
סימן כב 55
סימן כג 57
סימן כד 59
סימן כה 62
סימן כו 63
סימן כז 65
סימן כח 68
סימן כט 72
סימן ל 73
סימן לא 74
סימן לב 76
סימן לג 76
סימן לד 78
סימן לה 83
סימן לו 83
סימן לז 85
סימן לח 86
סימן לט 88
סימן מ 89
סימן מא 90
סימן מב 90
סימן מג 92
סימן מד 94
סימן מה 94
סימן מו 97
סימן מז 99
סימן מח 100
סימן מט 104
סימן נ 105
סימן נא 105
סימן נב 106
סימן נג 106
סימן נד 107
סימן נה 108
סימן נו 109
סימן נו 110
סימן נז 111
סימן נח 112
סימן נט 113

סימן ס 114
סימן סא 115
סימן סב 116
סימן סג 117
סימן סד 118
סימן סה 120
סימן סו 125
סימן סז 128
סימן סח 130
סימן סט 132
סימן ע 134
סימן עא 135
סימן עב 135
סימן עג 136
סימן עד 136
סימן עה 137
סימן עו 139

הקדמה

לרבי שמעון בן אברהם שמואל בנימין סופר:

הקדמה:

כתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי ודרשו הכמז"ל שבזכות לימוד התורה העולם קיים פסחים דף ס"ח ע"ב וכתיב והגית בו יומם ולילה וצבי וחמיד ורגיג וילעון באורייתא וכתיב אם בחוקותי תלכו ואם את מצותי תשמרו ופירש רש"י ז"ל שתהיו עמלים בתורה והובא באו"ח סימן תקמ"ה בשערי תשובה בבר"י כ' תשובת כת"י מהר"י הלוי מטרי"ש שהי' קדמון ושואל שאלות מן השמים ומשיבים לו, וז"ל אם מותר לכתוב פי' פסוק הלכה בחה"מ והשיבו לו אוהב ה' שערי ציון המצוינים בהלכה שמחדשים חידוש בהלכה ומעמידים אותם על בוריין אותם שערים נאהבים יותר מכל משכנות יעקב וכל אותם החושבים מחשבות וסברות בהלכה חמורה ובפוסקים החמורים אהוב ונחמד לפני המלך העליון ואם על אבידת כסף הותר מלאכה בחה"מ כ"ש וכ"ש שיש לחוש על אבידת המרגליות היקרות שהם סברות ומחשבות התורה היקרה שיש לכותבם שלא ישתכחו ויאבדו וכל הכותב אותו מקבל שכר עליהם זה פירשו לי ושמו בפי אמת עכ"ל ואיתא במדרש שע"י חידושי תורה שמחדשין נבראו שמים חדשים וארץ חדשה ועל זה רמז הפ' בישעי' סימן ס"ו כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאום ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם. לכן הרהבתי בנפשי עוז לחדש חידושי תורה ולעיין בהלכה וכבר כתב בהקדמה ס' התעוררות תשובה חלק א' וז"ל ואני הנה שמעתי מאאמו"ר זצ"ל שאמר בשם מר אביו זצ"ל שלדורות תשובה להלכה ולמעשה צריך המורה להיות בקי בש"ס ופוסקים שנית צריך שיהי' לו שכל ישר הולך שלישית צריך להיות גברא דמריה סייעיה ויען כי גם אחר משלש אלה לא בי היא לכן אין לסמוך על תשובות אלו להלכה ולמעשה וגם מעיקרא אדעתא דהכא לא ירדתי לעומקה של הרכה למצה עומק הדין גם לא למדתי הענין על בוריו גם לא חפשתי בספרי רבותינו הראשונים ואחרונים ז"ל מי שדעתו רחבה ושלש אלה בו היא יברר הרכה לאמיתה של תורה ואני לא באתי אלא כמעורר לכן קראתים בשם התעוררות תשובה עכ"ל וראיתי במדרש ילקוט על פסוק והגה מפיו יוצא שהקב"ה מחדש חידושי הלכה בפמליא של מעלה בכל יום ומי יתן שנזכה לכה"פ כסומא בארובה לכוון הלכה אחת מהם והקב"ה יחזירנו בתשובה מאהבה ובזכות לימוד התורה נזכה לגאולה שלימה כמו שדרשו חכמז"ל על פסוק בהושע גם כי "יתנו" בגויים עתה אקבצם במהרה בימינו לטובה אמן: אפיריון נמטייה להב' החשוב המופלא ומופלג בתורה היקר

האהוב מאוד מהו"ר חיים שרייבער נ"י מק"ק פאקש תע"א אשר יגע וטרח ועמל בהגהות ובסדור ספר זה ועל טוב יזכר שמו יהי' שכרו אתו ופעולתו לפניו מן השמים על שהוא התחבר לדבר מצוה להוציא לאור ספר הלזה לטוב:

מפתחות או"ח

סימן ב' במי שגזל עצים ועשה בהם סוכה לחבירו אם שייך גם בזה שלא גזל מאומה תקנת השבים ודי אם נותן דמי עצים להנגזל. ב') אי שייך הא דדרשינן למשחה בהם שצריך לאכול הקדשים דרך גדולה ושררות אם זה דווקא בבשר קדשים או שייך זה ג"כ במנחות שהמה מצה:

סימן ד' בענין תקון המועדות של שני יו"ט של גליות שכתב הריטב"א בסוכה שעל מנת כן קידש הלל עפ"י חשבון הגם שיהי' בקיאים עי"ז בקביע דירחא שצריכין לעשות גם שני ימים טובים כמקדם:

סימן ה' ב') שבא ליתן טעם שאם נתן שמן בנר חנוכה יותר מן השיעור בכל זאת הוקצה כל השמן למצוותה ואסור ליהנות ממנו עיין שם:

סימן ה' ג') בענין אם לא בירך שהחיינו בשעת הדלקת כר חנוכה בכל ח' לילות ונזכר ביום השמיני אם יכול לברך עוד ביום השמיני שהחיינו: סימן ד' ביאור בדברי בעל המאור על מה שכתב לפרש דברי רבא שאמר וצריך כר אחרת להשתמש לאורה. ה') ביאור בדברי שלטי גבורים במה שכתב שאין לעשות נר חנוכה גדולות יותר מדאי ולמה? מה יפסיד בזה? ו') מבאר אם מתענה תענית חלום בשבת ר"ח חנוכה אם צריך תענית לתעניתא שלשה ימים שמפני שלכל אחד לבדו צריך למיתב תענית לתעניתו:

סימן ט' ביאור בענין על הא דאמרינן גרדומי תכלת כשירים גרדומי אזוב כשירים מפני שהוא שיורי מצוה אם נאמר בכל המצוות כולה כן ששיורי מצוה כשרים. ב') שמתמה על המנהג שמביא רמ"א שמתחילין לאכול סעודות פורים ביום ואוכלים גם בלילה רק שרוב הסעודה צריכה להיות ביום הלא כיון שיודע שתמשוך סעודתו בלילה הוה כמי שהתחיל באיסור ואסור לאכול משום ק"ש של לילה כמבואר מג"א סימן תע"א שזה מקרי התחיל באיסור. ג') ביאור בענין שאי' בשו"ע או"ח סימן תר"צ שאין מדקדקין בקריאת המגילה אם טעה וקרא על יהודים יהודיים בשני יודי"ן: סימן י"א אם אסור לאכול גם אחר אכילת פסח שני כמו אחר אכילת פסח ראשון:

סימן י"ב איזה גרגרים בסוגיא דמי פירות. ב') אם לר' שמעון דיליף אכילת מצה בזמן שאין פסח מקרא בערב תאכלו מצות ולא מפסוק תאכלו עליו לחם עוני אם יוצא במצה עשירה:
סימן י"ג ב') אם בני אדם היושבים במסילת הברזל (אייזעכבאהן) והמה עשרה ובין מושב לתושב יש הפסק מהנסרים של המושב אם מצטרפין למנין ולא מקרא מחיצה מפסקת:
סימן י"ד מבאר שם אם המכסה על השולחן מיועד להניח על ספר התורה הוא תשמיש קדושה אם מותר להניח עלי' כרות שבת ואם המכסה אסור לטלטל משום בסיס לדבר האסור להנרות שעומדים עליו:
סימן ט"ז ב') ליישב תמיהא גדולה על מה שכתב רש"י ז"ל בפירוש הגמרא שכל גדולי הדור הי' באפר ולא ישבו בסוכה כל ז' האיך זלזלו במצוה הזו כיון שבקל הי' יכולים לעשות סוכה (עיין סוכה דף מ"ג):
סימן י"ט ב') במי שנגע באמצע סעודתו בדבר מטונף שצריך לחזור וליטול ידיו מכ"ש אם בשעת נטילה לסעודה ניגוב ידיו במטפחת שלא הי' נקי שאינו יוצא בנטילה זו:
סימן כ"א בענין אם נדחה ת"ב אם מותר לברך שהחיינו במוצאי התענית אעפ"י שאין אוכלים בשר עדיין. ב') על דברי המג"א הנוהגים שלא לאכול בשר עד שבת נחמו שאסורים גם בחמשה עשר באב שחל אז בערב שבת: סימן כ"ב ב') אם אוכל פירי המורכב מאילן שמורכב מפירות שבעת המינים עם שאר פירות איזה ברכה יברך אחרי' והאיך לנהוג בזה: סימן כ"ג בענין אם לש עיסה בפסח ונתחמץ מאליו אם חייב מלקות או לא אם כדון כלאו שאין בו מעשה. ג') האיך לנהוג בפורים בשבעת ימי המשתה שבא פנים חדשות ומברכים שבע ברכות האיך לעשות מצות סעודת פורים שצריכה היכר שהיא משום פורים:
סימן כ"ד בדברי הרמב"ם ה' שבת פ' ששי ה"ז במרחץ שהוחם בשבת בעיר שרוב גוים דרים בה שמותר לישראל לרחוץ בו במוש"ק מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו. ג') במי שנתאחר להתפלל מנחה בין השמשות האיך יעשה שמא כבר לילה הוא ועבר זמן מכחה ומברך ברכה לבטלה עיין שם עצה טובה:
סימן כ"ה בעל הניסים שאומרים בו על הפורקן ועל התשועות למה אומרים ופורקן שהוא תרגום של תשועה וכופל הענין בתיבות שונות. ב') ליישב למה שינה הרמב"ם לשונו מדברי הרי"ף רבו שהרי"ף כתב א"נ לשיעורי' היינו לאחר זמן מצוותו יוכל לכבותו או להשתמש לאורו והרמב"ם שינה ולא כתב להשתמש לאורו אלא כתב יוכל לסלקו. ג')

הרואה נר חנוכה שצריך לברך אם ראה אותו בעש"ק קודם הלילה אם יכול לברך עליו הגם שעיקר מצוותו בלילה:

סימן כ"ו בענין מי שמתענה בשבת ר"ח חנוכה תענית חלום אם צריך למיתב תענית לתעניתא לכל השלשה ימים:

סימן כ"ז פילפול למה הצריכה לנס המנורה שדלק ח' ימים מפני שלא ה' להם שמן טהור הלא יכלו להוציא שמן מן זתים שהמה פחותים מכביצה והשמן אינו מקבל טומאה ולסוחטו בתוך כלי אבנים שאינם מקבלים טומאה. ב') על דברי טו"ז שכתב שגם ביום ראשון של חנוכה הי' כס שנשתייר קצת שמן מהשיעור כדי לחול בו הברכה. ג') אם נתאחר בליל פסח על הסדר עד כשהגיע לכוס רביעי ולומר עליו הלל כבר עלה עמוד השחר אם יוצא בזה ויוכל לברך ברכת יהללוך וגם על הכוס כיון שעדיין לא עלה הנץ החמה: סימן כ"ח איזה גרגרים בסוגיא דנוקשה פסחים ר"פ אלו עוברין: סימן כ"ט פילפול וביאור בדברי הרמב"ם ה' קרבן פסח פרק א' הלכה כ' שאם שחט הפסח ונמצא טריפה ולא הספיק לשחוט פסח כשר עד שחשיכה מביא פסח שני אם גם נמצא ספק טריפה חייב בפסח שני:

סימן ל"א ב') לפי"מ שהעלה המג"א שלשלוח דורון הוא בכלל שאילת שלום אם בת"ב שאסור בשאילת שלום מותר לשלוח לחבירו חמאה וחלב על סעודת הלילה לפי מנהגינו שבמוצאי ת"ב אין אוכלים מאכלי בשר:

סימן ל"ב בענין שמסיימים בר"ה פסוקי שופרות בפ' וביום שמחתכם וכו' ותקעתם בחצוצרות שתמהו על זה הראשונים שלא כזכר בפ' זה שופר או תרועה עיין בפנים. ב') אם אכל חצי זית מליח וטפל לו חצי זית פת להעביר המליחות אם מצטרפין יחד לכזית לברך אחריו בו"נ כיון שהפת טפל למליח:

סימן ל"ד ה') ליישב מה שקשה על דברי רבותינו האחרונים ז"ל שכתבו הש"צ באשמורת הבוקר שאומרים סליחות יטול טלית חבירו דבטלית שלו הוא מכניס עצמו בספק ברכה וכי משום ספק ברכה דרבנן יבטל עצמו מספק מצוה דאורייתא עיין בפנים:

סימן ל"ה פילפול בסוגיא דכבתה שבת דף כ"א ע"א:

סימן ל"ו מי שכותב בש"ק מכתב ארוך אם חייב בדיני שמים על כל שתי אותיות ואותיות עיין בפנים. ב') ליישב קושיא על דברי רש"י ז"ל מגילה דף ב' ע"ב שדרש ר' שמואל ב"כ ימים כימים לרבית י"א וי"ב הלא בפ' הזה כ' לעשות אותם ימי משתה ושמחה א"כ שני ימים האלו הם חייבים גם במשתה ושמחה ובפירוש אמרו במתני' אעפ"י שמקדימין הקריאה מותרים ימים אלו בהספד ובתענית אבל שמחה אינן נוהגת אלא בזמנה. ג')

פילפול במה שהקשה רבותינו האחרונים ז"ל דחזקי' קרא בטבריא בי"ד וט"ו מספק הלא טבריא הוא קרוב לחמתן שיעור מיל וחמתן מוקף מימות יב"כ ממילא צריך לקרותו רק בט"ו:

סימן ל"ז איזה גרגרים בסוגיא דהואיל:

סימן ל"ח ב') ליישב תמיהא רבה על מנהג העולם שנוהגים ללבוש טליתים קטנים אשר אין בהם שיעור עפ"י המובא בשו"ע ובגמרא כדאיתא בדרכי משה סימן ח' וטו"ז שם ולכן אין מברכינן עלי' להתעטף רק על מצות ציצית למה לא נהגו לעשות טלית קטן אשר יהי' בו שיעור שנקל מאוד לעשות כשיעור שאין בו לא הוצאה ולא הפסד:

סימן ל"ט ב') אם בערב ת"ב בסעודה המפסקת שאכל בו רק תבשיל אחד אם מותר לאכול עוד לחמניות ומיני פת הבאה בכיסנין:

סימן מ"ב איזה גרגרים בסוגיא דמצות לאו להנות ניתנו:

סימן מ"ו על מה שנהגו רבים שאוכלים בשבת ויו"ט בשחרית מעשה אופה עוגה או פת הבאה בכיסנין ואוכלין יותר משיעור סעודה בלא נטילה וברהמ"ז אי שפיר עבדי או לא:

סימן מ"ז אם הא דצריכין ליתן בפורים שתי מתנות לשני בני אדם אם נותן מתנה אחת לאב ומתנה אחת לבנו הסומך על שולחן אביו אם יוצא בזה כיון שכל מה שיש לבנו שייך לאב:

סימן מ"ח גרגרים בסוגיא דפסח דוחה שבת פסחים ריש פרק אלו דברים דף ס"ו ע"א. ג') בענין מה שכתב המג"א שהמהר"ל לא הי' מגיד הלכה בתענית אסתר מפני שטרודים בסעודות פורים:

סימן מ"ט על קושיות בן המחבר נ"י שהקשה על מה שאי' בגמרא שבת דף ל' ע"א שאמר הקב"ה לדוד חביב עלי יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שיעלה שלמה ואיתא במגילה דף ד' שעבודה חמור מת"ת:

סימן נ' בא ליישב מה שתמה האיך ילפו חכמז"ל שכהן הדיוט קודם שנכנס לעזרה צריך טבילה מק"ו מכ"ג ביוהכ"פ שהוא צריך טבילה בין עבודה לעבודה בקודש מכ"ש הכהן הנכנס מחוץ לעזרה הלא עבודת יוהכ"פ חמורה ומקודשת יותר:

סימן נ"א אם גם תשמישי קדושה דינם כקדושה עצמו שמותר לטלטלין בשבת שלא לצורך כלל כמו כתבי קודש ואוכלים. ב') נתינת טעם ויסוד למה שנוהגין בליל שבועות שאומרים בתנ"ך ראשי פרשיות וסופי פ' וכן משניות משנה ראשונה ומשכה אחרונה ונחשב כאלו קרא כל התנ"ך ולמד כל המשכיות: סימן נ"ג על מה דאיתא במג"א או"ח

סימן תק"כ סעיף ב' שבעל נפש יחוש לעצמו להחמיר לנהוג גם בשאר צומות כמו בט' באב אם בעל נפש רשאי להחמיר בזה בכל הד' צומות:
סימן נ"ד במי שמברך ברהמ"ז ואמר ברכה רביעית בתחילה אם צריך לברך עוד הפעם אחר שבירך ג' ברכות הראשונות ברכה רביעית:
סימן נ"ה בשומר הבית שפקודתו לפתוח ולנעול הבתים ליוצא ובא אחר זמן הקבועה לנעילת שערי הבתים ונותנים לו בעד שכרו איזה פרוטות האיך לנהוג בשבת וי"ט:
סימן נ"ט ב') עפי"מ דאמרו חכמז"ל מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דמלבלבי שמברך עלי' אם האילנות מורכבים שנעשה בהם איסור אם גם עלי' מברך:
סימן ס"א מיישב על מה שמקשה המחבר על פי מה דאי' ביומא סוף פ' יוה"כ הגם דרבי סבר יוהכ"פ מכפר בלא תשובה אם חוטא על דעת זה שיוהכ"פ מכפר מודה רבי שאינו מכפר א"כ מה מקשה גמרא בשבועות דף י"א ע"א לרבי כרת דיומא היכי משכחת לה הלא משכחת אם אוכל על דעת שיוהכ"פ מכפר. ב') על דברי הטו"ז בענין מה שכתב אם הכהן אוכל חלות ונזהר בפת עכו"ם והיושבים עמו בסעודה אוכלים פת עכו"ם אם מצוי' להם פת כשר שיוכלו לאכול ממנו לזמנים יחד:
סימן ס"ב יישוב ופירוש בהא דתנן סוף מסכת תענית לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהם בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים האיך שרי ביוהכ"פ לרקד הא תנן סוף מסכת ביצה אין מרקדין ביו"ט:
סימן ס"ג בענין האיך לנהוג אם מעשן בכלי (פייפע) טאבאק ביו"ט ונתקרר האפר בו ואסורה לטלטל משום נולד מה יעשה אם רוצה עוד הפעם לעשן באותו יום באותו כלי עצמו יעוין בפנים:
סימן ס"ד ישוב וטעם על מה שכתב הרמ"א שיכול לברך ברכת נ"י עד שיאכל המוציא גם שאי' בשו"ע ה' שבת שאחר שגבי הקמח לעירובי חצירות מברך על מצות עירוב וגם התמיהת המג"א סימן רס"ז שמתמה שאם לא בירכה האשה בעש"ק על הדלקת הנרות מבעוד יום או אחר שהדליק נרותי' שכשתבא אל ביתה תפרוש ידיה ותברך הלא כולם המה אחר עשיית המצוה והאיך יוכל לברך עלי':
סימן ס"ה איזה גרגרים בסוגיא מצות צ"כ ר"ה דף כ"ה ע"א. ב') בענין דאחכמז"ל לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח. ג') פלפול בדברי הטו"ז שכ' אם עובר אחורי ביהכנ"ס ושמע קול שופר יצא שצריך להבחין אם שמע קול שופר ולא קול הברה:

סימן ס"ו ביאור ענייני בל תוסיף במצוות דאורייתא ובמצוות דרבנן ובסופו להזהיר ליטול מהאתרוג החוטין של מין אחר שנאחזים בו ע"י שכורכן אותו בהם. ב') מבאר שגם הנשים שפטורות מתפלת המוספין אבל במוסף דר"ה משום דרחמי נינהו חייבים:

סימן ס"ז בא לבאר וליישב מה שתמהו רבים וכן שלימים על הא דאי' בסוכה דף מ"ז וברש"י ז"ל שם שכל גדולי הדור לא הי' יושבים בסוכה כל שבעת ימים כלל וכי יעלה על הדעת שיזלזלל במצוה הלזו יעוין בפנים ומבאר שם בסופו הא דסוכות רועים חייבים בסוכה. ב') מיישב המנהג בטוב טעם ודעת שיוצאים בהדסים שאינם עבות היינו ששלשה העלים אינם יוצאים מהגבעול שוה בשורה אחת:

סימן ס"ח ליישב על מה שמפקפקים ביוצרות בסילוק שמתחיל ולך תעלה קדושה ומאריך הרבה מאוד עד שמסיים לבסוף קדוש קדוש וכו' שאיננו אלא ספור דברים והאיך יוצאין בזה סדר קדושה. ג') ביאור נאים ופילפול על דברי המג"א סימן תצ"ד להנעורים בליל שבועות כל הלילה האיך לנהוג בב' התורה בשחר. ביאור נכון וטעם מספיק להא דאי' בשם רבותינו האחרונים ז"ל שגם הנוהגין להתפלל תמיד בכל ע"ש ויו"ט מעריב מב"י וליל שבועות המתינו עד הלילה משום דכתיב תמימות תהיינה:

סימן ע' במי ששכח לומר הלל בחנוכה וכבר התפלל ערבית אחר פלג המנחה ועוד היום גדול ונזכר שלא אמר הלל אם חייב לומר עוד הלל ואם גם צריך לברך עליו:

סימן ע"א בענין כמה שבותין שהתירו ביו"ט מפני אוכל נפש בעלמא כגון אכילת פירות וכדומה שאין דבר המאכל בעצמו משמח כמו בשר בהמה: סימן ע"ג ביאור על מאמר תמוה מאוד שאי' בירושלמי אמר ר"ל אין רה"ר בעולם הזה שנאמר כל גיא ינשא:

סימן ע"ד באחד שנתן לקטן מצה והקטן סומך על שלחן אביו ונתנו לאביו אם אביו יוצא עיין בפנים ואם גם יוצא אם יוכל לברך עלי':

סימן ע"ו אשה שחלתה בנה וחוששין שהיא בעון נדרים שלא קיימה נדרי' כמו שאחכמז"ל בעון נדרים וכו' אם מותר להתיר נדרי' בשבת. ב') אם חלה שבועה על תורה שבע"פ כיון שקבלת תורה שבע"פ היתה באונס כדאי' בגמרא שבת פ' ר' עקיבא עיין שם ואונס בשבועה רחמנא פטרי' ולא חלה השבועה של סיני:

יו"ד:

סימן א' על מה שנסתפק רב אחד על הא דאמרו חכמז"ל ביצה בששים ואין ביצה מן המנין וצריך ס"א וכתבו מן הראשונים הטעם משום היכרא אם נפלו שני ביצים של איסור במאה ועשרים של היתר אם די בקכ"א בצים של היתר שכיון שמוסיף אחד יותר משששים כבר יש היכרא:

סימן ב' ב') בענין על מה שפסק הרמב"ם שבן נח מותר בדם שבא מן החי: סימן ג' באור נחמד ונעים על מה שכתבו הפוסקים דם שבשלו אינו עובר עליו מה"ת. ב') בענין אם קונים בצים שיש להם סימן טהרה ששואלים את המוכר ממי הם ומאיזה עוף. ג') בענין שלא לאכול דג ובשר יחד. ד') ביאור בדברי רש"י ז"ל במכות ט"ז ע"ב מאן דאכל ביניתא דבי כרבא לוקה משום שרץ השורץ על הארץ:

סימן ה' מה ששכיח ורגיל לימצא בבצים טפה שחורה מה דינה:

סימן ו' ביאור בסוגיא חולין דף צ"ח האי פלגא דזיתא דנפל לדיקולא דבשרא ביאורי נעים אף נחמד. ב') על מה דאיתא בגמרא חולין שם דסבר לשער במאי דבלעה קדירה וכו'. ג') בדברי האו"ה שמביא הש"ך בשו"ע סימן צ"ט סעיף ה' ס"ק י"ב:

סימן ז' על ספיקת הרב מהו"ר זלמן סופר נ"י בהא דאסור לעשות סחורה בדברים האסורים מה"ת לאכול אם אסור דבר בקונם אם מותר לסחור בו. ב') ליישב קושית תוספ' יו"ט על הא דאי' בבכורות דף ז' ע"ב שאין ראיי' מפסוק זה את עשרת חריצי החלב שהביא דוד לשר האלף שחלב מותר באכילה ודלמא לסחורה הביא והקשה התוספ' יו"ט אם אסור באכילה ממילא אסור בסחורה. ג') האיך מוכח מהא דאסרה התורה לא תבשל גדי בחלב אמו דחלב מותר דלמא לעולם חלב אסור משום יוצא מן החי אבל התורה אסרה לבשל בחלב בת פקועה שניתר בשחיטת אמו והיא חלב שחוטה:

סימן ח' אם יש להתיר תפוחי אדמה (ערדעפפעל) שצלאום גוי אם יש בו משום בישול נכרי:

סימן י"ג מי שידו מספקת להשיא בתו אבל כדי להשיאה לת"ח צריך לבקש סיוע מאחרים אם נכון הוא אי אמרינן גם בזה עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. ג') לפי דברי המחבר בשו"ע יו"ד סימן רס"ז סעיף ע' שכתב סתם משום מצוה מותר לשחרר עבדו אפי' משום מצוה דרבנן ולא כתב משום מצוה דרבים איך יעבור עשה מה"ת משום מצוה דרבנן עיין שם ישוב נכון: סימן י"ד ב') על מה שמפקפק גאון אחד על אותן השולחין מעות לא"י לקנות בהמה ולשוחטו כדי ליתן המתנות לכהן בשלחותם הלא כל מה דאיהו לא מצי עביד שלוחו כמי לא מצי עביד:

סימן י"ז הא דזהירין הנשים שלא לפגוע בצאתם מבית הטבילה בדבר טמא וכדומה אם גם אשה נדה בכלל הזה:

סימן י"ט מי שיש לו סך מסוים להכנסת בתו לחופה ויש אתו להדפיס ח"ת מאביו ולהפיצם בישראל איזה מהם קודם:

סימן כ' ג) אם יש להחמיר לחוש אולי הבודק לא ימעך הסירכא כהוגן הגם שהוא מומחה בכך:
סימן כ"ב אם ראתה כתם בימי טוהר שאנו נוהגין להחמיר שלא לבעול על דם טוהר אם צריכה לספור שבעה נקיים:
סימן כ"ד ב') על דברי נקודת הכסף בשו"ע יו"ד סימן קכ"ד סעיף כ"ב עכו"ם שנגע ביין של ישראל ואמר לישראל שמותר לשתותו יען כי נגע בכוונה בו כדי להכעיסו:
סימן כ"ט ב) ליישב מה דתנן פ' ראשון דחגיגה משכה א' מי שחציו עבד וחציו בן חורין ב"ה אומרים וכו' מה נפקא לן מזה אם עובד את עצמו יום אחד יעשה ביומו מה שהוא רוצה:
סימן ל"ג איזה גרגרים בסוגי' מופלא סמוך לאיש כדה דף מ"ו ע"א: סימן ל"ד הא דילפינן משלשה פסוקים אלו מטומאה דם ושרצים דספי לינוקא בידים אסור מה"ת אם זה דווקא במה שאסור בל"ת או גם באיסור עשה או חצי שיעור עיין בפנים:
סימן ל"ח בבית החולים שבשלו טריפות ומעתה רוצים לבשל רק מאכלים כשירים האיך ינהגו בהגעלת הכלים המצופים באבר וכלי חרס ופארצעלאן אשר אם לא יגעילו הכלים יעלה להפסד גדול והוצאה גדולה לקנות חדשים: סימן ל"ט לפי"מ שכתב הרמב"ם שעיקר מצוות כתיבת ספר תורה הוא משום השירה רק משום שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות צריך לכתוב כל התורה כולה אם אחר כתיבה נטשטשה ונפסקו הרבה אותיות כיון שהשירה נשאר כתובה כהוגן אם יוצא עוד בזה מצוות כתיבת ספר תורה:
סימן מ"ג אם עלים הנדפסים בלשונות אחרים ונדפס בו שמו של הקב"ה בלע"ז אם מותר להשתמש בהם ובפרט לדבר שיוכל לבא עי"ז לבזיון עיין בפנים:
סימן מ"ד בהמה שנולדה עם יותרת ונחתך אח"כ ממנה היותרת ואינה ניכר מקום החתך אם נתערבה באחרות אם יש לה דין ברי' ואינה בטילה [וגם דבלא"ה אינה בטילה משום דבעלי חיים אינן בטילים מ"מ היכי דלא שייך בו שלא יתבטל משום בעלי חיים כגון עופות קטנים מאוד או שנתבטל לאחר שחיטתן שאין בה עוד דין בעלי חיים]:
סימן מ"ה איזה הערות בענין מקואות:
סימן נ"ב דברי הטור יו"ד סי' של"א שכתב שתרומות ומעשרות נוהג בזמה"ז מה"ת בארץ ישראל ושביעית רק מדרבנן ואעפי"כ פטור בשביעית מתרומות ומעשרות:
סימן נ"ו הא דאסור לעשות דמות צורות לבנה אם אסור רק אם עושה כדור שלם או אפילו מקצת צורת הלבנה כמו שנראה בתחילת או בסוף החודש. ב') אם בשלשה כוחות של נכרי בעשיית יין וכח ישראל מעורב בו אם מותר גם לכתחילה:

סימן נ"ז ליישב תמיהא רבה במה שהובא בטו"ז יו"ד סי' רנ"ג ס"ק א' בשם הרא"ש שכר שעורים של חדש שנתערב אינו בטל משום שהוא דבר שיש לו מתירין אם יבא עומר הבא וקשה הלא שכר של שעורים חמץ הוא והעומר אינו מתיר רק בשני של פסח וכיון שנכנס פסח צריך לבערו מן העולם. ב') יישוב על קושיות הש"ך שהקשה ביו"ד סימן ק"ה סעיף ב' על מה שכתב המחבר שכבוש במים היינו מע"ל ובציר ובחומץ משיעלה על גבי האור והרתיחו ובסימן ק"ד פסק דגם בחומץ צריך להיות כבוש בו מע"ל: סימן נ"ח נסתפקתי אם בשר עוף בחלב אסור לאכול שלא כדרך הנאתן: סימן נ"ט יישוב לקושית בן המחבר על פי מה שאי' בגמרא ע"ז כ"ב ע"ב וננסרינהו ומתרץ לא תנוף עלי' ברזל אמר רחמנא הלא יכול לנסרינהו בשאר כלי מתכות לפי דעת המחבר שרק בברזל אסרה תורה להניף:

סימן ס' בא ליישב על מה שמתמה על בעית רמא בר חמא זבחים דף צ"ה ע"ב אם בישל בלא בלוע צריך שבירה לשיטת הראב"ד שלאו דווקא חטאת בעי שבירה אלא אפי' אם בישל בו קדשים קלים צריך שבירה נפשוט מהא דאמר חוני המעגל תענית דף כ"ז ע"א צאו והכניסו תנורי פסחים כדי שלא ימוקו הלא פסח שנצלה בו באויר התנור הי' בישול בלא בלוע ולמה לא שברו אותם מוכת דלא בעי שבירה ה"ה אם תנור של חרס שמחובר לקרקע אינו צריך שבירה אם כטמא בקדשים ועוד אם התנור מחובר לקרקע אם צריך שבירה: סימן ס"ח אם כבר מונחים ספרי נביאים על ספר תורה אם מותר ליתן עוד ספרי נביאים על ספרי הנביאים שמונחים כבר על ספר תורה:

סימן ס"ט ביאורים ופילפולים נאים בסוגיא בפסחים דף מ"א ע"א בהא דתנן יקלוף את מקומו ובסוגיא שם אי עילאה אי תתאה גבר:

סימן ע"ה מי שהי' לו מעקה בגגו והסיר כל התקרא ונתבטל מתורת בית דירה ואח"כ חזר התקרה כמו בראשונה אם צריך לחזור ולעשות המעקה כיון שנתבטל בנתיים ממצותו כמו שהובא בספרי רבותינו האחרונים ז"ל לענין מזוזה:

חו"מ:

סימן י' בנתבע אחד שביקש מהדיין שיזכה להתובע שהנתבע חייב לו לשלם והטעם שהוא רוצה להכותו והוא נכבד ואין רוצה לקבל מתנות אבל ע"י שיסבור שמגיע לו מן הדין יקבל אותו בשמחה אם שייך גם בזה לא תטה משפט ודל לא תהדר בריבו:

סימן ט"ו ביאור ופלפול בסוגיא הולך מנה לפלוני גיטין דף ס"ג ע"ב: סימן י"ח בהא דאיתא בבא מציעה דף צ"ז שביומא דכלה הרב שאול לתלמידים אם שאל התלמיד מהרב

חפץ של מצוה בלא ידיעתו שמותר לעשות כך משום דניחא לי' לאינש לעביד מצוה בממוני' אם ג"כ מקרי שאילה בבעלים כיון שלא ידע הרב מזה:
סימן כ' האיך יחייב אדם בקללתו של עצמו הלא המקלל עצמו חייב מלקות והוא רשע והמקלל רשע פטור מפני שאינו עושה מעשה עמך. ב') מי שנזהר תמיד שלא לקבל מתנות ממחללי שבת קודש אם הוא צריך לכך באופן שמחייב ליטול כגון שהוא זקן או חולה ובעל יסורין אם מותר להחמיר בזה שלא לקבל:
סימן כ"ג ב') פרוזבל שרשאים הדיינים לחתום בתורת דיינים או בתורת עדים אם קרובים כשרים בזה:
סימן ל' בענין שאלה חדרי דירה שמרוצף קרקע בקרשים לכל השנה ומנקים ורוחצים אותו מן הרפש ומן הטיט אם מותר לעשות כן מר"ח עד התענית: סימן מ' לפי מה דאי' שו"ע חו"מ סי' רל"א שאין מוציאין פירות ארץ ישראל לחו"ל מי שדר בחו"ל ויש לו שדה בא"י אם פירותיו שלו מותר להוציאן לכה"פ מה שצריך לצורכו:
סימן מ"א במי שמזכה שכר שכיר ע"י אחר ביומו אם יוצא בזה כיון שלא יבא ליד השכיר ביומו רק לאח"כ:
אהע"ז:
סימן ט"ז פלפול בסוגי' בענין האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם אסור בכל האנשים שבעולם:
סימן ל"א אם במקום שאין יכולין רבים ליכנוס בו אבל המקום גדול מאוד מאוד אם שייך בזה איסור יחוד:
סימן נ"ו יישוב נכון לקושיות התוספ' על רש"י ז"ל שכתב שגם אם לא יעברו בני גד ובני ראובן לא"י אעפי"כ יקבלו חלקם בא"י בסוגיא דתנאי כפול (קידושין דף ס"א):
סימן ע"ב מיישב התמיהא למה לא מביאים הפוסקים הא דתניא בברייתא מבטלין ת"ת להכנסת כלה רק הובא ברמ"א אהע"ז סימן ס"ה וגם אי שייך דבר זה גם בגרושה ואלמנה בהכנסתם לחופה:
בהתעוררות תשובה ח"ר סימן רנ"ד בסוף הדבור ד"ה "אבל" כתוב שאם עירב דבר מר בחמץ שפטור על אכילתו משום שהוא שלא כדרך הנאתן אינו עובר עליו ג"כ משום בל יראה עיין שם, ויש לפקפק על זה כמו פת שעיפשה שחייב לבערו עד שנפסד מאכילת כלב וכתב הר"ן הטעם מפני שיוכל לחמץ בו עיסות אחרות ה"ה בחמץ שעירב בו דבר מר ראוי' לחמץ בו עיסות אחרות וטעם המרירות בטל בעיסה הגדולה והוה כדרך הנאתן.
כעת כראה לדעתי שביום הכפורים של יובל שחייבים בתקיעת שופר ותנן שוה היובל

לר"ה לתקיעת ולברכות מ"מ אין צריכין לתקוע שני פעמים תקיעת דמיושב ותקיעת דמעומד ודי בתוקע פעם אחת דהא דתוקעין כשהם יושבים וחוזרין ותוקעים כשהם עומדים הטעם כדי לערבב השטן כדאי' בגמרא ר"ה דף ט"ז ע"ב אבל ביוהכ"פ דאין השטן מקטרג כמו שאמרו חכמז"ל מסכת יומא דף דביוהכ"פ לית לי' רשותא לשטן לאסטוני שהשנה יש לו

שס"ה ימים השטן בגמטריא שס"ד א"כ אין צריכין לערבב אותו כיון שלית לי' רשות לאסטוני:

נראה לע"ד באחד שעושה מנין בתוך ביתו להתפלל בצבור ויש לו מנין בצמצום והלוה לאחד סכום מעות ועי"ז בא למנין מה שמקדמתא דין לא בא והנה לפי"מ דאי' בשו"ע יור"ד סי' ק"ס סעי' י"א ששום טובה לא יעשה הלוה למלוה אפי' בדיבור בעלמא כגון להקדים לו שלום ומ"מ אין בזה אלא חשש באבק רבית אבל עיי' שם סעי' ו' ובש"ך שם ומבואר באו"ח סי' רמ"ב שמביא שם המג"א בשם הירושלמי שלוין בריבית לצורך סעודת שבת וכתבו רבו' האח' ז"ל שכוו' בריבית דרבנן שמותר לצורך מצוה לפי"ז קו"ח הוא ומה לצורך מצוה מותר ללוות בריבית דרבנן מכ"ש לצורך להשלים עשרה למנין שמותר לעבור לפי"ז אפי' על עשה מן התורה לעולם בהם תעבודו כדאי' ביו"ד סימן רס"ז סעי' ע' וק"ל:

סימן א

הנה בני אברהם כ"י אמר על דברי הרמב"ן והרמב"ם שהא דאמרו חז"ל כל איסור תורה בס' כחל בחמישים ותשעה וביצה בששים ואחת ונתן הרמב"ם טעם מפני שהוא ברי' החמירו חכמים בדבר והוסיפו אחת משום היכר להתבטל בו ולפ"ז אם נפלו כמה ביצים אסורות לאחרות די לשער בעד כל ביצה אסורה ששים מן המותרין וא"צ להוסיף רק אחת על כולן כי ע"י ביצה זו כבר יש היכר אבל להרמב"ן שכ' הטעם מפני שהביצים אינן שוות כי יש ביניהם קטנים ואין מהם בס' ביצים ס' נגד ביצה האסורה שנפלה לתוכן לכן כדי להשוות הוסיפו חכמים ביצה אחת יותר כדי שיתבטל האסורה לפ"ז לפי מספר האסורות צריכין להוסיף נגד כל ביצה אסורה ביצה א' יותר מס' כדי שיתבטל אבל לענ"ד יש להשיב ע"ז דגם הרמב"ם מודה אם גם באמת הטעם רק משום היכר מ"מ חכז"ל השוו מדותיהם כיין שתקנו שצריכה ס"א מהמותרות א"כ לא חלקו וצריך להיות ס' ובביצה שלימה אסורה צריך להיות ס"א ולהרמב"ן י"ל שבאמת קשה כיון ששכיחות ביצות קטנות ואולי הביצים המותרין קטנות כ"כ שאם גם יוסיפו אחת אין עוד בהם

ששים נגד אסורה הלא דאינו כמה פעמים שביצית תרנגולת מאותה מין עצמה גדולה כמעט כפלים מהקטנות אפילו מאותה טעינה עצמה ואם אמנם יוכל להיות שיש בין המותרים גם ביצות גדולות יותר מן האסורה מ"מ אולי הביצים הקטנות המה הרבה יותר מן הגדולות ואין עוד ס' נגד האסורה הגם שי"ל שביצה בביצה מב"מ ומה"ת ברובא בטיל וס' רק מדרבנן ותולין להקל כמי בבשר עוף בחלב שנתערב ונשפך ולא ידעו אם הי' ס' כיון דמדרבנן הוא תילין להקל בה אם אירע לפעמים כך אבל לא שיתקנו חכמים מעיקרא לסמוך תמיד על זה] וא"כ הכוונה מה שהוסיפו אחד מפני הטעם כי הביצים אינם שווים אלא עי"ז יזכור לשער בכל פעם ופעם שיבא לפניו ענין זה אם יש בין הקטנים והגדולים יחד ששים נגד הביצה האסורה וזה הביצה האחת הוא היכר שישער אם יש ששים נגדו לפ"ז אף אם כפלו כמה ביצים אסורות די באחד יותר כי עי"ז יזכור שצריך לשער אם באמת בביצים שישים נגד האסורה:

סימן ב

א) מ"ש בה"ת ח"ב סי' ל"ח אות ג' במי שגזל עצים ונתנו לסוכת חבירו אם בעל הסוכה צריך לסתור סוכתו כדי להחזיר להנגזל אם שייך גם בו תקנת השבים כיון שהוא לא גזל כלל כעת נלענ"ד שטעם תקנת השבים הוא הגם שמן התורה צריך לקעקע בירתו ולהחזיר הגזילה בעין מ"מ מפני שהוא הפסד רב לסתור ביתו ימנע מזה ולא יעשה תשובה לכן הקילו חכמים אם יתן הגזלן דמי עצים בלבד יען אם מתאווה נפשו לא הי' לו כח המעצור מלגזול עצים אשר דמיהם קלים מכש"כ לא יהי' לו כח המעצור לסתור כל ביתו וי"ל הגם שבעל הסיכה לא התאווה לגזול ולא עלתה על דעתו לגזול מ"מ עתה לסתור את ביתו שהיא הפסד רב והוא לא עשה עוולה כי היא לא גזל רק כדי שיוחזר לבעליו העצים זה קשה לאיש מאוד ולא יסתיר ביתו להשיבו וחששו גם בזה חכמים משום תקנת השבים היינו שישיב הדמים לבעליו:

ב) על מ"ש בה"ת ח"ב סי' כ"ה שמביא בנו של הרב המחבר ראיי' מתוס' דף כ"ב ע"א ד"ה ואתי דשמא לא שייך למשחה רק לגבי בשר הביא בני הרבני מהו"ר אברהם נ"י ראיי' מסוטה דף ט"ו שאי' להדיא וז"ל סדר מנחות כיצד וכו' ורשאין הכהנים ליתן תוכה יין שמן ודבש ומפרש בגמ' מ"ט אמר קרא למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים עכ"ל הגמ' חזינן להדיא דגם במנחות שהמה לחם שייך בהם למשחה ולענ"ד יש לחלק בין מנחות למנות סתם במנחות שהקפידה התירה ליתן לתוכה שמן ופת הנילוש בשמן הוא מאכל שרים שאוכלים לתענוג א"כ גלתה התורה בעצמה שיאכל דרך גדולה משא"כ

מצה בליל פסח שצריכה להיות לחם עוני ועי"ל שהמנחות שגלתה התורה שצריכה להיות דווקא סולת כדכ' סולת חטים תעשה אותה וסולת הוא מאכל שרים א"כ גלתה התורה בזה שצריכה להיות מאכל עשירים וגדולים משא"כ מצה שיוצא בזה אם היא מחמשה מיני דגן אפילו שעורים ושבולת ושועל ונפ"מ בין השני טעמים מנחת חוטא שהיא חריבה בלא שמן ולבונה מ"מ כיון שצריכה להיות דווקא סולת שייך באכילת הכהנים למשחה אבל קרבן עומר ביום שני של פסח שבאה מן השעורים לא שייך בהם למשחה אבל לטעם כיון שהקפידה התורה שיותן בו שמן שייך גם בזה למשחה ולפי הטעם שנתינת שמן מעכב דהקפידה התורה שיהי' דרך גדולה מנחת חוטא שהוא בלא שמן לא שייך למשחה אבל מנחת סוטה שהיא באה מן השעורים ובלא שמן לא שייך בו למשחה לפי"ז מיושב דקדוק בכי מה לשון "ורשאין" ליתן לתוכה שמן יין ודבש הלא מצוה היא משום למשחה יען שהברייתא נקט כל המנחות ונכלל בו גם מנחת קנאות אשר הקפידה התורה בו שיהי' ממאכל בהמה ובלא שמן ולבונה הו"א שאסור לאכול דרך גדולה קמ"ל שרשאין שבאכילת כהנים הוא עבודה שייך גם בו למשחה להדר המצוה אבל לפ"מ דמאי דמסיק הגמ' שאין בכלל כל המנחות מנחת חוטא וקנאות צ"ל כיון דמצות מנחות לאכול מצות כדכ' מצה תאכל במקום קדוש הו"א כמו במצה בליל פסח אם נותן בו מטעמים ומתבלו בתבלין ויין או אכלו עם כל דברים שמבטל טעם המצה הו"א ה"ה גם במנחות אסור כל זה קמ"ל דרשאין ליתן לתוכו:

ב') וקשה לי על מה שפסק הרמב"ם פרק תשעה מהלכות מלכים הלכה י' שבן כח מותר בדם שבא מן החי כדתנן סנהדרין דף כ"ט ת"ר דמו בנפשו לא תאכלו זה אבר מן החי רבן חנינא בן רבן גמליאל אומר זה דם מן החי מ"ט דרב חנינא קרי בי' בשר בנפשו לא תאכל דמו בנפשו לא תאכל ופסק הרמב"ם כת"ק מ"מ רבי חנינא בן גמליאל מודה דבכלל "בשר" בנפשו אין דם בכלל רק משום ריבוי "דדמו" בנפשו לא תאכלו מוכח דשניהם מודים דבכלל בשר איננו אלא דבר גוש שראוי לאכלו אבל לא דבר לח שאיננו ראוי אלא לשתי' בלחותו וא"כ האיך פסק הרמב"ם דמינקת כ"ד חדש איננו קובעת וסת אפילו גומלתה הוולד משום דכל כ"ד חדש אברי' מתפרקין ולדידי צריך לומר החידוש מה שהיתרה התירה חלב היא משום שהוא אבר מן האי כדאיתא במס' בכורות דף ו' ע"ב כיון שפסק דם מן החי מותר לבני נח (ובישראל בלאו"ה אסור משום דם) הטעם משום שהדם נוזל ולא גוש ולא שייך בו אבר מן החי א"כ האיך סבר שחידושי דחלב שהוא מותר משום שהוא אבר מן החי הלא החלב נוזל הוא, ויש לישב שדם מן החי היא באה אם מקיז דם באה הדם מן העורקים ולא אסרה תורה זה אבל החלב היא מתמצה

מגוף הבהמה עצמה מבשרה והוי כמו צירן ורוטבן שאסור מדרשא אלה הטמאים ויעין בתו' שם ע"ב ד"ה ואעפי"כ התירו התורה זה הוא חידושו:

סימן ג

מאז היה קשה לי על מה שכתבו הפוסקים שדם שבישלו אינו עובר עליו מן התורה ובמס' מנחות דף כ"א ע"א דאמר זעירי דם שמלחו איכו עובר עליו כיון שאינו ראוי למזבח כדאיתא בקרא כי הדם הוא הנפש ואני נתתיו לכם לכפר על המזבח וכו' כל האוכליו יכרת, וכיון שדם שבישלו ושמלתו אינו ראוי עוד למזבח אינו עובר עליו, וקשה הלא דם האיברים ג"כ אינו ראוי למזבח ואעפ"כ היא בלא תעשה, ואם פירושו שאינו עובר עליו כרת אבל לאו איכא, ניחא. אבל הפוסקים נקטו שהיא רק מדרבנן, והיה נראה לענ"ד דלמדו דבר זה מדם הכבד דכבד כלו דם ואעפ"כ התירו התורה יעוין בפרק כל הבשר דף ק"ט ע"ב דאמרי ילתא כל מה דאסר לן רחמנא שרי לן כנגדו אסרי לנו דם ושרי לנו כבדא ובדף קי"א ע"א בתוס' ד"ה שיטת ר"ת דדם הכבד רק מדרבנן אסור משום מראית העין חזינן כיון שנשתנה הדם מטבעו מותר לאכלו מן התורה ה"ה דם שבישלו שנשתנה, אבל לפי מה שכתב הלבוש לכן הכבד מותר משום דכתיב על הארץ תשפכנו כמים דווקא דם שנשפך כמים הוא דאסור אבל כבד שהוא דבר גוש ואינו נשפך כמים מותר, וזה הטעם אינו שייך בדם שבישלו שהוא ג"כ נשפך, ואולי כשנתבשל נתעבה קצת ושוב אינו נשפך כמים, אך לפי דברי הלבוש קשה, שבדם הנקפה עובר עליו בכזית והוא עב וגוש ואינו נשפך כמים, וצריך לחלק כי דם הנקפה היה ראוי מעיקרא לשפוך כמים. משא"כ בכבד כי הגם שהוא כלו דם מ"מ לא היה מעיקרא נשפך כמים, ולפ"ז דם היוצא מן הכבד אסור מן התורה כדם האברים שפירש, מ"מ יהי' הטעם מה שיהי' הלא הלכה רווחת בישראל שכבד מותר לאכול א"כ חזינן שמשנשתנה מתולדתו מותר, ה"ה דם שבישלו שנשתנה מתולדתו. ואולי לשיטת רב דסבר דם שבישלו אסור מדאורייתא כדמובא ברש"י מס' חולין דף ק"ט ע"א בד"ה לא קרעו הוא סבר טעם היתר הכבד כסברת הלבוש שכתבנו:

ב') בטור יו"ד סי' פ"ו כתב וז"ל אם יש לו סימן טהרה שואלין את המוכר ממי הן אם אומר משל עוף פלוני ואנו מכירים אותו שהוא טהור קונים ממנו עכ"ל, והכה ז"ל הברייתא אם אומר משל עוף פלוני וטהור היא נאמן: והטור משכה הלשון וכתב אם אומר משל עוף פלוני "ואנו מכירים אותו שהוא טהור", וצריך טעם למה, יעוין ברבותינו האחרונים זצ"ל אשר כתבו לבאר כל דברי לשין הטור, ולענ"ד נראה ליישב כך:

הנה אם גם הטעם שנאמן משום שלא מרע' נפשי' שירא אולי יבדקנו אחריו אם אמת מעוף פלוני וטהור היא, והנה לדידן שאין אנו אוכלים שום עוף אלא במסורת מה יועיל לנו כל זה שאפילו אם יראה לנו העוף וביציו, כיון שאין לכו מסורת עליו שהוא טהור אין אנו רשאים לאכלם. רק אם אנו יודעין שאותו עוף הוא טהור במסורת, ומיישב בזה לשון הטור, עפ"י הגמרא והפוסקים באמת די אם יאמר משל עוף פלוני וטהור הוא, אבל לפי מה שכתב הטור בסימן פ"ב בשם רש"י שאין לאכול שום עוף אפי' אם יש לו ג' סימני טהרה אלא במסורת, (וכן נפסק בשו"ע שם, אפילו אם יש לו כף רגלו וחרטומו רחבה) א"כ שפיר כתב הטור "ואנו יודעין שהוא טהור" היינו שאנו יודעין אותו במסורת, ולא די לנו במה שאומר שהוא מעוף פלוני וטהור ואפי' העוף לפנינו אין יכולים לאכלו אלא אם מכירים אותו במסורת:

ג') יו"ד סי' קט"ז ס"ב איתא שלא לאכול דג ובשר יחד ועיין שם בטו"ז ס"ק ב', ופילפלו רבותינו האחרונים זצ"ל אם נתערב דג בבשר אם טעמו בטל בששים, ויש מחמירין כי חמירא סכנתא מאיסורא דאפילו בששים אינו בטל, ונ"ל להביא ראי' ממס' חולין צ"ז ע"א רבין בר רב אדא אמר כולחית באלפס הוי ואמר ר' יוחנן לטעמי' קפילא אדמעה, ופירש רש"י כולחית שקץ דגים קטנים, ואלפס של בשר, ובר"ן בע"ז דף במשנה תנן אלו מותרין מן הנכרי וכו' ציר שיש בה דגה ובגמר' שם איזו היא ציר שיש בה דגה כל שכילבית אחת שוטטות בו וכו', וכתב הר"ן שם וז"ל פרש"י כילבית דג טמא הוא וגדל מאליו מציר של דגים טהורים ואם יש ציר של דג טמא ג"כ עמו לא תגדל בו כילבית והיא עצמה טמאה וכן משמע בפר' גיד הנשה דף צ"ז. דכילבית דג טמא היא דאמרינן התם כילבית באלפס הוה ושיעורה בששים, אבל ר"ח ז"ל כתב שהוא דג טהור שכיון שיש בציר דג קטן אחת טהור אף כל הציר אנו מחזיקין בטהור ולפ"ז כילבית פירושו דג קטן בין טהור בין טמא, והאי דפרק גיד הנשה טמא והאי דשמעתין טהור, עכ"ל, כראה בעליל שהכריח הר"ן לומר לשיטת רבינו חננאל כי היכי דלא תקשה מהאי דחולין שיש מאותו מין גם טמאים, והנה קשה מה הכריח הר"ן לזה, דלמא לעולם דג טהור הוא, רק כיון שנפל באילפס של בשר ואסור לאכול מפני הסכנה שיעורו רבי יוחנן בששים, מוכח מזה דאם היה האיסור משום זה משום שנתערב הדג בבשר אפי' ששים לא הי' מועיל אבל יען שהוא דג טמא עכ"ח צריך לומר שדווקא בתערובות עם דגים "טהורים" יש סכנה אבל לא בדג טמא, שטבעיהם משונים זה מזה ואינם מזיקים, ועכ"א צריך לומר כן דר' יוחנן התיר בטעימת קפילא והוא בששים כדאיתא להדי' ברש"י שם בחולין, ובגמרא פסחים סוף פרק כיצד צולין דף ע"ו ע"ב שמשם כובע מקור הלכה זו, איתא

האי ביניתא דאיטוי עם בשרא פרש"י שיבוטא וידוע ששיבוטא דג טהור, כדאיתא בריש האיש מקדש דרבא מלח שיבוטא (לכבוד שבת). ולולי דברי רש"י היינו יכולים לפרש ביניתא הוא שם דג ואפי' טמא וכל מקום משום איסור דג טמא הוא בטל בששים אבל משום סכנה אסר רב אשי אפי' יותר מששים:

ויש לדקדק דבעבודה זרה איתא כילבית בבי"ת והיא דג טהור כשיטת ר"ח ובחולין איתא כילכית בכ"ף וי"ל שהוא מין אחר שהוא באמת טהור ואינו הכרח לדברי ר"ן שכילבית הוא שם דג וממנו טמא וממנו טהור (ויש לעיין על רש"י שכילבית היא נוצר מציר דג טהור אם אסור לאכלו, כמו שמותר כל מיני יבחושים שנוצרו במשקים "בהכלים" או י"ל דתורה לא התירה רק יבחושים ותולעים וכדומה שנתהווה בכלים אבל לא זה שיש לו צורת דג, ועוד יש להוסיף ולומר אפי אם יש לו סנפיר וקשקשת אסור לאכלו כי דווקא במעיין התירה כל שיש לו סנפיר וקשקשת ועיין בהתעוררת תשובה חלק א' סי' קכ"א: ד') הנה התעורר שם על דברי רש"י במכות ט"ז ע"ב על הא דאמר רב יודא האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא לוקה משום שרץ השורץ על הארץ ופירש רש"י תולעת הכרוב. הלא דקדקו הראשונים מהרש"י בחולין פ"ג ע"ב דדווקא אם יכול להלוך התולעת בתוך הפרי הוא אסר, אבל אם הוא במקום צר ואינו יכול לירחוש ולנטות אינו אסור, א"כ קשה על רש"י שפירש תולעת שבכרוב, אם הוא במקום צר שאינו יכול לירחוש הוא מותר לשיטתי', ואם הוא במקום שיכול לרחוש קשה עליו קושית התוס' שהוא פשיטא ומאי קמל"ן, ויש ליישב כיון שעלה הכרוב אם גם מונחים זה על גב זה ודבוקים זה בזה, כיון שנמצא ריוח בין עלה ועלה או במקומות שונים שאחד אינו דבוק כל כך בחברתו, ויכול לרחוש ולנטות וזה הוא סברת רש"י כי"ל:

סימן ד

בהתעוררות חלק א' ס' ר"ל שם דף קי"ב ע"ב בסוף ד"ה והכה חזינן לגאון וז"ל וראה בריטב"א וכו' סוכה שם בד"ה ונראה לי כתב וז"ל דכשיתקנו חשבון המועדות תקנו על מנת כן שישארו (הר"ן בע"ז גרס ג"כ בגמרא חולין כילבית בבי"ת) במנהגם הראשון לעשות שני ימים ולא כתב שתקנו ג"כ שישארו במנהגם הראשון ולשון על מנת משמט דכשתיקנו חשבון המועדות התנו שיועיל קביעיתם על פי חשבון רק אם ישארו במנהגם לעשות שני ימים כמקדם ואם לא יעשו שני ימים בטל הקביעות החודש מעיקרא, ואבאר דבר זה יותר ע"פ ירושלמי מס' ראש השנה מובא בתוס' סנהדרין דף יו"ד ע"ב בד"ה כבר קדשוהו שמים לפרשו כפירוש רש"י וז"ל כיון שראוהו בי"ד של שבי"ד של מטה לא

קידשו יום שלשים מקדשים אותם בי"ד של מעלה בבוקר של יום שלשים ואחד, ואין כאן ספק דוודאי יקבע היום עכ"ל ולפ"ז ממנ"פ אם יעשה גם יום שני יו"ט א"כ הועיל קביעותם אז שיום ל' יהי' ר"ח כאשר הוא תמיד בכל שנה ושנה שר"ח ניסן וחדש תשרי הוא ביום ל' וא"כ יום ראשין מה"ת ושני מדרבנן כאשר תיקנו והתנו הבי"ד אז ואם לא יעשה יום ב' יו"ט א"כ בטל הקביעות של יום ל' מעיקרא ואז ממילא הוא ר"ח ביום ל"א וחל יום שני של יו"ט בחמשה עשר לחדש שהוא יו"ט "מן התורה" וצריכים לקדשו בקדושת יו"ט:

סימן ה

נסתפקתי על שרגיל להמצא בבצים טיפה שחורה מה דינה?:
ועלה בדעתי לאסרו, כי היא באמת טיפת דם רק שנלקה, כמה שאמרו חז"ל האי שחור אדום הוא אלא שלקה, וכעת כ"ל לפי מה שראיתי בתוס' חולין דף ס"ד ע"ב בד"ה והוא שנמצא לחד תירוצא שכל דם ביצים הוא רק מדרבנן אסור, שגזרו משום דם העוף שיצא ממנו א"כ כיון שהוא נלקה ונשתנה לא דמי לדם עוף שהוא אדום לומר שאם נתיר זה יתיר לעצמו גם דם עוף שהוא אדום ואי משום דם עוף שנלקה, זה לא שכיח ומלתא דלא שכיחא לא גזרי בי' רבנן ולרשב"א בת"ה שהובא בב"י ס' ס"ו שגזרו דם ביצים אטו דם שנמצא על הקשר ונתפשט לחוץ שהוא אסור מה"ת ג"כ לא שייך לגזור בטיפה שחורה שנמצא בביצה אטו דם שעל הקשר מאותו טעם שכתבנו, והר"ן כתב שדם ביצים אסרו משום מראית העין כמו שאסרו דם דגים שקבץ כשהוא בלי קשקשים משום מראית העין גם מטעם זה יש להתיר כיון שהוא שחור אינו דומה עוד לדם ולית בי' משום מראית העין ועוד כיון שנלקה נפסד טעמו ואיננו אסור עוד כמו כל בשר שנלקה ונפסד ואינו ראוי לאכול עוד. אבל לתירוץ השני שבתוס' שדם שעל הקשר ונתפשט לחוץ שהוא מה"ת אסור כיון שהוא תחילת הריקום מקרי הדם דם בשר, ואיננו בכלל מה שאמרי בכריתות פרק דם שחיטה יצא דם ביצים שאינו דם בשר א"כ אם נמצא דם שחור על הקשר שנתפשט לחוץ והוה כבר בשר דלמא לא נלקה עדיין כ"כ שנפסד מטעמו יש להחמיר בזה.
והנה תמהתי על מה שאיתא בשו"ע שם סי' ס"י סעיף ו' נמצא דם על הביצה שנתנוה על החמין שמצטמק מה שפילפלי בזה רבותינו האחרונים ז"ל שאם הדם בביצה זו בקשר ונתפשט לחוץ ולהפוסקים שהוא מה"ת אסור שיש להחמיר, הלא כיון שנתבשל א"כ לא הוי

גרוע משאר דם שנתבשל שנקטו הפוסקים ז"ל להקל שכיון שנחבשל לא הוי רק מדרבנן וניחא לי הלא הטעם הוא שדם ריקום הוא אסור משום שהריקום נחשבא כבשר [והוי דם הריקום בשר] וכיון שהריקום הוי כבשר א"כ כשנתבשל הוי טעמו כטעם היוצא מן הבשר שהוא אסור מה"ת:

ב') בהתעוררות ח"ר סי' מ"ב כתב אם נתן שמן בנר חנוכה יותר מן השעור הוקצה כולה למצותו, כיון שע"י ריבו השמן הנר דולק יפה ומאיר ביותר כדאיתא סברא זו בתוס' מס' ביצה דף כ"ב ע"א הגם שמה שדולק ומאיר ביותר הוא הידור מצוה מ"מ במה שמקיים ההידור מצוה שייך ג"כ על ההידור הוקצה למצותו, יעי"ש, כעת מצאתי עוד ראי' לזו בשלטי גבורים במס' שבת ריש הלכות חנוכה בציון ה' ד"ה לפי דברי הגאונים וכו' באמצא הדיבור שם וז"ל ואפילו לדברי הסמ"ג שפסק דלדידן אין קפידא לתת שמן בנר חנוכה כשיעור מ"מ מידה הוא דמצוה מן המובחר' לתת שמן בנר כשיעור ובכה"ג שהוא כשיעור אסור להנות ממנו וכו' עכ"ל, כראה מזה להדי' שגם במה שאינו רק להידור שייך ג"כ הוקצה למצותו:

ג') "בהתעוררות תשובה" חלק ראשון סימן קנ"ד הביא שאם לא בירך שהחייו כל שמונה הלילות בשעת הדלקה יכול לברך גם ביום שמיני, שברכת שהחיינו קאי גם על יו"ט, כמו שברכת שהחיינו ביו"ט על הקידוש אם לא אמרו מברך זמן כל שבעה אימתי שיזכור, כעת מצאתי בשלטי הגבורים הלכות חנוכה בד"ה ומי שלא בירך וכו' וז"ל ומי שלא בירך ביום ראשון מברך אשר שהחיינו ביום ב' או בשאר הימים כל שהוא מדליק תחלה או כשרואה תחלה יכו' עכ"ל, כראה שסבר שדווקא בשעת הדלקה או ראיי' יכול לברך, זולת זה לא יברך, וק"ל:

ד') עיין בהתעוררות ח"ב ס' ע"ו אית א'. שכתב לפרש דברי הרב בעל המאור על נכון, ולבאר הענין להבין כוונת התעוררות שם היא כך: שבברייתא קתני מצוה כר חנוכה להניח על פתח ביתו ומבחוץ וכו' ובשעת הסכנה מניחה על שלחנה ודיו ואמר רבא וצריך כר אחרת להשתמש לאורה ולפי מובן הפשוט קאי רבא על הברייתא דבשעת הסכנה שמעמיד הכר על שלחנו אז צריך כר אחרת להשתמש לאורה כדי שלא ישתמש לאור נר חנוכה [או משום היכר] וכן כראה מדברי הר"ן שהבין כך. אבל בעל המאור ז"ל קאמר שרבא אינו קאי על הברייתא שבשעת הסכנה מניחה על שולחנו וכו' אלא הוא ענין בפ"ע שבכל ענין בכל לילות חנוכה צריך כר אחרת להשתמש לאורה, וכן נראה מדברי המלחמות ז"ל שהבין כך. ובזה יבואר כוונת ההתעוררות הנ"ל לטוב, וק"ל:

ה') בשלטי הגבורים על המרדכי בהלכות חנוכה מס' שבת פ"ב ציון ד' ד"ה כבתה אין זקוק לה וכו' כתב וז"ל ואין לעשות כר חנוכה גדולות יותר מדאי אלא קצת גדולות דסמכינן כמי אתירוצא דקאמר א"כ לשיעורה מכלל דאין לעשותן קטנות כ"כ עכ"ל, ויש לדקדק לפי תירוצא לשיעורא לא יזיק אם הוא יותר גדולות, וצריך להגיה שלא יעשה אותם "קטנות" יותר מדאי, אבל כעת נ"ל שא"צ להגיה דידוע דבלילות ארוכות מתחילת הלילה עד שהולכים לישן יש הרבה שעות ודרך העולם להדליק נרות ארוכות כדי שידלקו עד שמהלכים לישן לכן אם ידליק כרות ארוכות אין כ"כ היכר שהמה לנר חנוכה רק אם המה קצרות אבל לא קצרות יותר מדאי [שידלקו כדי השעור] אז ניכר שהמה כר חנוכה:

ו') נסתפקתי מקתו אם מתענה בשבת ר"ח חנוכה תענית חלום אם צריך למיתב תענית לתעניתא שלשה ימים, יען שמפני לכל אחד לבדו צריך למיתב תענית לתעניתא כמבואר בהלכות תענית סי' תקס"ח סעיף ה' שהמתענה בשבת, או יו"ט או ר"ח, או חנוכה, פורים או עיו"כ צריך למיתב תענית לתעניתא, וה"ה אם מתענה יום טוב שחל להיות בשבת או שבת ר"ח או שושן פורים שחל בשבת או ר"ח חנוכה אם צריך למיתב שני ימים מפני שתי קדושות שהתענה בהם, ולא ראיתי בפוסקים מי שכתב בזה הענין, רק הובא שאם התענה בשבת תענית חלום ויום א' הוא שבעה עשר בתמוז שאינו עולה תענית חוב זה ג"כ בשביל תענית חלום שהתענה יראי' לזה שגם אם מתענה בעיוכ"פ צריך למיתב תענית לתעניתא והלא יוכ"פ סמוך אחריו ואעפ"כ אינו עולה זה לחוב בשביל תענית לתעניתא, [אבל הטו"ז חולק שאחר יוכ"פ א"צ למיתב תענית לתעניתא שיוכ"פ מכפר גם על זה, אבל במקו"א כתבנו ישוב הגון על טו"ז זה] ויש לומר דתענית חלום שהראה לו מן השמים ומתענה ביום זה אפי' בשבת שקורעין לו גזר דין של שבעים שנה וכתבו הפוס' הגם שמה"ת אסור להתענות בשבת מפני עונג שבת יש לו יותר עונג מתעניתו כדי שקורעין גזר דין של שבעים שנה ומתבטל החלום רע וביו"ט שחייב בשמחה צ"ל שיש לו שמחה יותר מתעניתו ברמב"ם פ' כ"ט מה' שבת אי' שחייב ביו"ט "בעונג" ובשמחה כמו בשבת כראה שגם בשבת וביו"ט חייבים בשניהם בעונג ובשמחה וכיון שהוא כמו אנוס מן השמים יש להקל אם מיתב רק יום אחד אבל אם מתענה מעצמו צריך להסיב תענית בעד כל אחד ואחד:

סימן ו

בחולין דף צ"ח האי פלגא דזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא סבר מר בר רב אשי לשעורי' בתלתין פלגי דזיתא אמר לי' אבוה לאו אמינא לך לא תזלזל בשיעורי' דרבנן ועוד האמר ר' יוחנן חצי שיעור אסור מה"ת, עכ"ל הגמרא, יש לדקדק על הלשון אל תזלזל "בשעורי" דרבנן הי' לו לומר אל תזלזל באיסורא דרבנן, וגם קשה כי יעלה על הדעת כי מר בר רב אשי רצה לזלזל בשעורי' דרבנן מה שתקנו וגזרו חז"ל, ויש ליישב לשיטת רש"י דסבירא לי' דהלכתא דטעם כעיקר מדרבנן דבעי' ששים במין ובשאינו מינו רק מדרבנן, וכפי מה שאיתא בש"ך ביור"ד ס' צ"ח ס"ק א' שחלב עם בשר הוי מבשא"מ א"כ מה דבעי' בזה ששים הוא רק מדרבנן וי"ל דגזרו אטו בשר בחלב דלכולי' עלמא טעם כעיקר מה"ת, אבל אם גוף האיסור הוא רק מדרבנן וגם אם נתערב איסור תורה בא"מ מה דבעי ששים ג"כ אינו אלא מדרבנן א"כ הוי תרי דרבנן דכולי האי לא גזרו, דזה ה' סברת מר בר רב אשי, והשיב נו אל תזלזל בשיעורי' דרבנן הגם שהאיסור בעצמו אינו אלא רק מדרבנן מ"מ אל תזלזל בשיעורי' דרבנן בששים שהוא מדרבנן יצריך גם באיסור דרבנן ששים, ולדברי הר"ן שכתב שרש"י סבר שחלב עם בשר הוי מב"מ ג"כ ניחא כמו שכתב הר"ן בעצמו דאמרינן סליק את מינו כשאינו ואינו מינו רבה עליו ומבטלו, יעוין שם:

ב') לפי מה דאיתא בגמ' חולין שם דסבר לשער במאי דבלעה קדירה והשיב לו אטו דהיתרא בלע דאיסורא לא בלע, ותמוה הלא זה הוא דבר פשוט והאיך עלה על דעתו לומר לשער במאי דבלעה קדירה היתר, ויש ליישב דידוע שחלב בעצמותו אם גם צלול הוא מ"מ קשה ועב יותר משאר משקים וגם הוא חלק בטבעו ואינו כבלע כ"כ בקדירה, כדרך שאמרו דם משרק שריק ואינו כבלע, אבל המים שבקדרה שהמה אינם עבים כ"כ ונות להם ליבלע הרבה יותר, לכן היה סבר לשער בהיתר היינו המים שבו נתבשל, ונבלעים מהם הרבה יותר מהחלב, ועל זה השיב לו מכיון דהמים קיבלו טעם שומן וע"י בליעת המים כבלע ג"כ הטעם חלב שיש בהם ובלע ג"כ מהחלב ע"י המים כמו מן המים ובזה מיושב דקדוק עצום לפי מה דאיתא שם דף צ"ז ע"ב דמשערין לבטל גם במאי דבלעה הקדירה, ולא הביא הגמרא על זה האי אוקומתי' דכזיתא דתרבא דכפל בדקולא דבשרא סבר רב אסי לשער במאי דבלעה הקדירה, לראי' מזה דרב אסי, לאיכא דאמרי כיון האי דרב אסי מיירי "בתרבא" דנפל בדיקולא דבשרא לכן מהא דרב אסי אינו ראי' דמיירי "בחלב" דכפל לקדירה אינו ראי' משם לשאר איסורים:

ג') בשו"ע ס' צ"ט סעיף ה' בש"ך שם ס"ק י"ב שמביא שיטת האו"ה דאע"ג דהאיסור עצמו היה מותר בהכאה מ"מ היה אסור באכילה ועתה היה נהנה בתוספת זה להתיר אף

באכילה הלכך צריך ליתנו לאחר בחכם עכ"ל האו"ה וכתב ע"ז הש"ך ולי נראה דדווקא כשהישראל לוקח ביוקר מהעכו"ם אסור דאי לאו הכי אין טעם לאסרו למכור לישראל דהא לא אהני מעשיו הרעים כנ"ל עכ"ל הש"ך ויש לדקדק על דברי הש"ך שכתב יוכל למכרו "לישראל" למה דוקא לישראל הלא בלי הנאת דמי האיסור יוכל למוכרו ג"כ לגוי, וי"ל דא"כ מהכי לגוי ואסור משום מתנת חכם ואי במכירו דשרי, הטעם דשרי משום כשמכירו הגוי יכיר לו טובה בשביל זה א"כ נהנה הישראל מן האיסור שביטל וק"ל:

סימן ז

שאלני בני הרב מהו"ר זלמן נ"י אם מותר לעשות סחורה בדברים שאסר עליו בקונם או אם אסור לסחור בו כמו כל איסורי תורה כדאי' בשו"ע יו"ד סי' קי"ז ונלענ"ד להפוסקים שסברו שהטעם הוא שמא יבא לאכול ממנו ובזה אפילו אם אכל ממנו בשוגג (אפי' במזיד) יוכל להתיר הנדר כדאי' בשו"ע יו"ד וחכם עוקר הנדר מעיקרא וממילא אין לו שום עון ומצינו כמה פעמים בפוסקים שדבר שבדיעבד אינו אסור ומותר אין חוששין לכתחלה שמא ישכח ה"ה בזה והנה הבית הלל כ' שאסור לסחור בדברים המתוליעין שיש בו כנימה (חילבי"ן) וחלק עליו הפר"ח שאינו עושה המסחר בשרצים אלו אלא בפרי גופו וזה מותר אבל לפי החשש שמא יבא לאכול ממנו בעסקו בו הוה אמינא שגם בזה יש לאסור אבל זה אינו אם המה דברים שאינם ראויין לאכול חיין רק מבושלים ובבשול נתבטלו התולעים והכינמים מה"ת ובפרט לפ"מ דאי' ביו"ד סי' ק"ז שדברים הפגומים אפילו ברוב בטילים מה"ת א"כ לא הוה לכל היותר אלא איסור דרבנן משום ברי' לא בטילה ובאיסורא דרבנן מותר לסחור (רק י"ל שחשש שמא יבא לאכול ממנו שייך גם באיסור דרבנן) ואולי עד שיתבטל שצריך טרחא וזמן יזכור כדא' סברא זו בתוס' ביצה דף ג' ע"א בד"ה שמא יעלה ויתלוש והנה לכאורה יש להתיר מטעם זה כי הנודר כאלו בנה במה ועושה איסור בזה ומצוה להתירו משום זה משום דהמקיימו כאלו הקריב קרבן ועומד הנדר הזה בכל שעה להתיר ומשום זה מיקרי נדר דשיל"מ ולפ"ז אם אוכל ממנו בשוגג אין חשש שיתעצל מלהתירו והא דחששו חכז"ל מי יימר דמזדקק לי' תלתא שבת דף מ"ג היינו שיתירו לו באותו היום אבל בזמן ארוך פשיטא שימצא מי שיתירנו ובל"ס הא דנדר ואסר על עצמו הוא משום שהדבר רע ומזיק לו כדתנן קונם יין שאני טועם שהוא רע למעיים וקונם צמר שהוא לובש משום שהוא מזיק לגופו ורוצה לאמץ ולזרז עצמו בנדר שלא יעשה הדבר א"כ מסיח דעתו ממנו עי"ז לגמרי ולא הוה בו חשש שמא יאכול והוא כעין סברת התה"ד הובא במג"א לסי' תרי"ד סק"ו למה ביו"כ מותר

בנגיעת האוכל (ואין צריך להוציאו מביתו כמו חמץ) הא טעמא דלא בדיל מיני' ואסור כרת שייך ביו"כ כמו בחמץ וכ' כיון דביו"כ מתענין מסיח דעתו לגמרי מאכילה ולא יבא לאכול משא"כ בפסח שאוכלין דברים אחרים ויש לי ראי' מהימנא לזה מתוס' בבא קמא דף פ"ב ע"ב שכתבו על הא דתנן לא יגדל אדם חזירים וא"ת תיפוק לי' דאסור לעשות סחורה בכל דברים טמאים דתנן במס' שביעית ותי' ר"ת דהיינו דווקא בדבר העומד לאכילה אבל אם מגדלם למשוח עורות בשומנם או למכרן לישראל שימשח בהן שרי וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה וכו' עכ"ל וקשה כיון דבדברים טמאים כמו נבילות וטריפות ושקצים ורמשים אפילו בחייהם אסור לעשות בהם סחורה ולמה מותר לסחור בחזירים אם מגדלן למשוח בשומנן עורות לגזור שמא יקח מהן לאכילה כמש"כ תוס' בעצמו באותו דבור דהא דחלב מותר לסחור היכא דלא קאי לאכילה ע"כ צריך לומר כיון שאין עומדים לאכילה רק למשוח בשומנן עורות מסיח דעתו מהן לגמרי ומותר והנה מדברי תוס' אלו מוכח שהטעם שאסור לעשות סחורה בדברים האסורים הוא משום שמא יבא לאכלו מהיכן למדו ד"ז ויש ללמוד דבר זה מלשון הקרא דכ' כל חלב שור ועז לא תאכלו וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו למה כפל הלשון ואכול לא תאכלוהו הלא כבר כ' לא תאכלו לכן יש לפרש הקרא וחלב נבילה וטריפה יעשה לכל מלאכה היינו ואכול לא תאכלוהו אם לא תאכלוהו משום דאינו קאי לאכילה או אינו ראוי לאכילה ומיני' נלמוד שרק בזה האופן התירה התורה לעשות מלאכה בחלב אבל אם הי' עומד או ראוי לאכילה אסור, ולפי"ז מוכח מקרא שהטעם שמא יבא לאכול ממנו אבל ומסתימת כל הפוסקים לא משמע הכי שהתירו לסחור ולעשות מלאכה סתם בחלב ולא כתבו דווקא אם אינו ראוי לאכילה ש"מ דבכל גוונא שרי הב"י בסי' קי"ז הביא משם הרשב"א שכ' בפשיטות שדבר הראוי לאכילה אסור שמא יאכל ממנו ולא כ' מהיכן למד דבד זה אבל לענ"ד שדבר פשוט הוא שמצינו בכל הש"ס שדבר שראוי לאכילה וכדומה לו ורביע עליו איסורא אסור להשהות בביתו משום תקלה כדאי' ביו"ד סי' נ"ז שספק דרוסה אסור להשהות בביתו משום תקלה וכן בביצה פ"ב דף י"ח סבר רב ביבי טעמא דאסור לטבול כלים בשוי"ט משום שמא ישהה ויבא לידי תקלה וכן פסחים דף כ' ע"ב שאסור להשהות יין טמא משום שמא יבא לידי תקלה יעוי"ש בגמ' ותלוי' בפלוגתא דתנאי אבל להלכתא נקטינן דאסור משום תקלה ומזה למדו תוס' ורשב"א כמו שאסור להשהות בביתו דברים אסורים משום חשש תקלה שמא יהנה מהן ה"ה אסור לסחור בהן בדבר הראוי לאכילה משום תקלה:

ותמיהנא שלא הביאו הפוסקים שגם בדבר הנדור אסור לעשות בו סחורה וי"ל שמסתימת לשון הרמב"ם וטוש"ע סי' קי"ז כל דבר האסור "מה"ת" באכילה אסור לסחור בהן נקטו סתם אסור מה"ת כללו בו גם דבר האסור משום נדר אבל קשה מהיכן למדו שאסור לסחור בכל דברים האסורים שהרי מקירו מס' שביעית פ"ז מ"ג דתנן שאין עושין סחורה לא בפירות שביעית ולא בבכורות ולא בתרומות ולא בנבילות ולא בטריפות ולא בשקצים ולא ברמשים ע"כ ודברים אלי המנויין במשנה אינן אלא בדברים שלא הי' להם ולא יהי' להם שעת הכושר לאכילה משא"כ בדבר הנדור, ואל תשיבני מתרומה שנאסר רק בהפרשתו דכבר כ' עליו הרא"ש על הא דתלינן כחלת אהרן ותרומתו מותר שהוא מתפיס בדבר האסור ופי' הרא"ש טעמו כיון שגם קידם שהפריש תרומה הי' ג"כ אסור מה"ת משום שהוא טבל א"כ הוה דבר אסור מעיקרא רק בתרומה נאסר לזרים א"כ הוה דבר האסור מעיקרא ולא דבר הנדור וצ"ע ועיין בפסחים דף י"א כל הסוגיא ופלפול בגזירה דלמא אתי למיכל מיני': ב') התוי"ט שם בשביעית הקשה מהא דבכורות דף ז' ע"ב מדרצה הגמ' ללמוד דחלב מותר מדכ' את עשרת חריצי החלב שהביא דוד לשר האלף והקשה בגמ' דאינו ראיי' מזה דמותר באכילה דדלמא לסחורה והקשה התוי"ט אם אסור באכילה ממילא אסור בסחורה ג"כ ולענ"ד לא קשה מידי דהתירה לא אסרה אלא דברים המנויים במתני' אבל בבהמות טהורות מותר לסחור הגם שיש עליהם איסור אבר מן החי ואיסור אינו זבוח ה"ה בחלב שלהם מותר לסחור ואין לומר בהמה בחייה שאינו ראוי לאכילה מותר לסחור אבל חלב שרוי בעין לשתיי' מיד אסור (לפי שהתורה אסרתה משום שמא יבא לאכול) דכיון דבהמה מותר הוה החלב כנזדמן וג"כ מותר ועוד התורה אסרה שקצים ורמשים ג"כ בחיים ובהמות וחיות טהורות מותרין בחייהן וממילא גם חלביהן מותר:

ג') והנה מאז הי' קשה לי מה דלמד הגמ' שם בבכורות מדהתירה התורה החלב מדכ' לא תבשל גדי בחלב אמו מוכח דחלב מותר דאם לא בלא"ה אסור לאכול הבשר יען דנבלע בו חלב אלא ע"כ חלב מותר הוא וקשה דלמא לעולם החלב בעצמותו אסור משום יוצא מן החי והא דאסרה התורה לבשל בשר בחלב היינו בחלב בת פקועה שאין בה משום אמה"ח כיון שניתרה לאכול בשחיטת אמה ואי"ל כיון דהוא כשחוט הוה כחלב שחוטה והלא לבשל בשר בחלב שחוטה מותר מה"ת וי"ל דבחלב בת פקועה אסור לבשל בה מה"ת דזיל בתר טעמא דדרשינן בחלב אמו כל שראוי להיות אם הלא בת פקועה ראוי להיות אם (אולי שמעתי קו' זו) וי"ל לפ"מ שפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' שחיטה שכל זמן שבהמה מפרכסת הגם שנשחטה כראוי ומותרת לאכול מ"מ אסור לאכול מבשרה

קודם שתצא נפשה משום לא תאכלו על הדם וכיון שהבת פקועה חי לא גרע מתפרכסת אסור לאכול מבשרה וגם חלבה אסור ששתיי' בכלל אכילה ועוד למ"ד דם נעכר ונעשה חלב ואסורה משום דם כדאי' שם בגמ' והתורה כתבה כמה פעמים כל דם לא תאכלו ולא כ' כל דם לא תשתו כדאיתא בר"ן סברא זו והוה בכלל אכילה ואסורה חלב בת פקועה לולא התירה התורה וזה חידושו כדאי' שם בגמ' אבל עדיין יש להקשות דהא לא תאכלו על הדם הוא לאו שבכללות ואין לוקין עלי' ואסרה התורה לבשל בה כדי לחייב מלקות, על הגמ' גופי' לא קשה שדרשו מאלה הטמאים לרבות צירן ורוטבן א"כ גם חלב אסור לילא דהתירה התורה ודבר זה אסור מכח דרש ואין בו מלקות כמו חלב טמאה שלמדו מהדרש את הגמל ואין בו מלקות רק איסור תורה כדאי' להדיא ברמב"ם זה אינו דהא כתבו התוס' שם בד"ה ורוטבן שהמה צירן ורוטבן כממש וחייב עלי' מלקות לולא דחדשה התורה והתיר החלב:

סימן ח

אם יש להתיר לאכול תפוחי אדמה (ערדעפפל) שצלאום גוי למכרם כמו ששכיח בעיירות גדולות ושווקים שעניים ואביונים פועלים נושאי משא בימי החורף קונים מהם ואוכלים ומתענגים בזה:

וחזינן לגאון (עיין חכמת אדם כלל ס"ו ס"ד שתפוחי אדמה אסור משים בישולי עכו"ם יען שעולין על שלחן מלכים) ולענ"ד יש להתיר דבאמת תפוחי אדמה אלו עולין על שלחן מלכים ושרים שנתבשלו באופנים שונים ונותנים בהם שומן ותבלין עד שיעשה מאכל חשוב וטוב אבל על אופן לצלותן ולאכלן אינו עולה על שולחן מלכים ושרים רק לפעמים לעתים רחוקות והוא לא שכיח ואי"ל משום לא פלוג אסור לסברת התה"ד שגם אותו דבר שאסרו משום לא פלוג צריך להיות בו קצת סברא ליאסור מאותו טעם שגזרו על הדבר רק משום חשש בעלמא לא גזרו חז"ל ע"ז מ"מ כיון שאסרו חז"ל לא הוציאו דבר זה מהכלל כיון שגם בזה שייך קצת טעם אשר אסרו בשבילו וכן י"ל בענין זה אם צלויין שעולין לפעמים על שולחן מלכים לא הוציאו אותו מכלל איסור בישולי נכרים מ"מ מעצמינו לא נוכל לגזור ולאסור דבר משום לא פליג היכא דלא גזרו אותו חז"ל והנה יש לסמוך על הרבה שיטות ראשונים שמביא הש"ך סי' קי"ג ס"ה שסוברים כרש"י שאם לא נשתנה המאכל ע"י בישול מכמות שהי' לא שייך בו איסור בישולי עכו"ם וע"י צלייתו לא נשתנה מאומה מעודו חי והוא ממש כמו בחיותו ועוד יש לעשות סניף משיטת ר' אברהם שהובא בטו"ר שם סי' קי"ג שמה שנתבשל דווקא בביתו של

נכרי אסור אבל המוכרים אלו צולין אותו בפרהסיא בשוק ועוד יש סמך להתיר לפי דברי הרמ"א שכ' שמביא להתיר י"א אם נתבשלה ע"י השפחות שלנו כיון שצריכה לעשות מפני תשלומין שלה נא שייך בו קירוב דעת וחשש חתון והצולין צולין ומוכרין אותו להרויח בהן ולהנאתן ולדעתי יש תקון בדבר אם היהודים הקונים ינפחו באש שצולין עליהן וימתינו קצת ויוצלו יותר כל צרכם ע"י נפיחותן באש כי מסתמא אין צולין אותו המוכרין כל צרכן כי אם יצלו כל צרכן כששוהין עד שבאין הקונים יושרפו וכיון שעדיין לא נצלו כל צרכן מועיל החיתוי שיוצלו יותר וכמו שדבר זה מועיל לענין אפיית הפת כדאי' שם בשו"ע סי' קי"ב ברמ"א וכדכ' ברמ"א סי' קי"ג שאנו נוהגין להתיר גם בבישולי גוים לסמוך על זה אם חתה ישראל ה"ה בזה לכן לדעתי יש לסמוך על זה להתיר לעניים ואביונים והוא שעת הדחק ולהיתר זה שיחתו בהגחלים ויוצלו יותר מובא ברמ"א שאם אפה הגוי פת שלשה ישראל שאסור, וכשמחזירו הישראל לתנור ונשבח הפת על ידי שנאפה הפת קצת יותר מועיל ומותר לישראל לאכלו:

והנה דרכן של נכריות המוכרות בשוק פירות ממינים שונים למכור ג"כ חתיכות מקשואי' חורף צלויות אם אין בזה חשש ומותרין לאכול והנה המה ממאכלי הגרועין וקשי העכול ואין עולה על שולחן מלכים רק לעתים רחוקות אבל יש חשש כיון שחותכין אותן בסכיניהם הגם כי אנו תופסין להלכה סתם סכין שמנונית קרש על גבה היינו משום שהשמנינות בטבעו דבוק מאוד וגם עין השמנינות כמראה להב הסכין ואינו ניכר כ"כ הגם דגוים קפדי טפי על מנקיותא מדידן מ"מ חשש זה שייך גם בסכיניהם והא דאי' בשו"ע יו"ד סי' קכ"ב שאומן דרכו להיות לו כלים נקיים וסכינים מיוחדים לכך מ"מ הנכריות האלו שמוכרין דבר זה ארור חוחרנוא אוחז רה דיד בסכיניהם שאוכלין בו מ"מ יש להתיר מטעם שכתקכח הסכין באיזה חתיכות ראשונות שחותכין והמה בטילים בשאר חתיכות ויבש חד בתרי בטל, כדהובא סברא זו במג"ת הל' פסת סי' תמ"ז ומצד דבר שבמנין וחתיכה הראוי להתכבד ג"כ המה בטילים חדא שאינו אסור מחמת עצמו רק משום בליעת איסור כדאי' ביו"ד סי' קיז שבדבר שנאסר מחמת הבלועה לא שייך איסור חתיכה הר"ל ועוד כיון שאחר החתוך צולין אותן להפוסקים שצלי מפעפע בכולו א"כ אותו מועט נתבטל בס' כי מן הסברא אינו דבוק בסכין רק דבר מועט ולפוסקים שאינו מפעפע בכולו רק אוסר כדי כטילה יאותו כדי כטילה לא הוה חהר"ל ונא דבר שבמנין ובטל, (ועוד י"ל דדבר שאינו עולה על שלחן מלכים אינו בגדר חתיכה הראוי להתכבד משום דלא חשיבא) וכן אותן מיני קטניות הגדילים על גבעולין עבין הנקראין בל"א קוקורוץ שקולין אותן אחר שנתגדלו כל צרכן ונגמר בשולן והן אינן ראוין לאכול

חי ולא כשתבו לגמרי אחר קלייתן אבל אינן עולין על שלחן מלכים פשיטא שמותרין משום חשש בישולי נכרים, ובמקומות שרוב בנ"א אוכלים אותם ונטעי אדעתא דהכא ברכתו בפה"א אבל אם טוחכין אותו ועושין מהן פת ואינו כיכר עוד כלל הגרעין מברכין עליו שהכל כדאי' בהל' ברכות כל מאכל שנתרסק כ"כ שאינו ניכר עוד מהותו מברכין עליו שהכל ובמדינה שרובם כוטעים להאכילם לעופות פשיטא שמברכין עליו שהכל כי לא כטעי אדעתא דהכא ואותן שמבשלין אותן עולין על שולחן מלכים ושרים ואסורין משום בישולי נכרים ובאמת כל איסור בישולי עכו"ם תלוי בזמן ובמקום ואם קולין אותו במחבת ומושחין אותו בשומן יש לאסור כי אינו דומה למה שמביא הרמ"א בסי' קי"ג שמושחין החבית בחלב כדאי' בשו"ע יו"ד סי' קי"ב סי"ב כי שם כטל"ג וצריכין לחקרו האיך עושין אותו וק"ל, ואולי כיון דרובא נטעו למאכל עופות אם גם לוקחין מהם על שלחן מלכים בטלה דעתן ואיננו חשוב:

סימן ט

נסתפקתי הא דאיתא במנחות דף ל"ח ע"ב בני ר' חייא אמרו גרדימי תכלת כשירים גרדימי אזוב כשירים משום דהוי שיורי מצוה אם נאמר בכל מצות שבתורה כן למשל אם תקע בשופר כשר בר"ה ואחר שקיים בו המצוה נחסר משיעורו או שאר פסולין אם כשר לתקוע בו עוד תקיעה של מצוה וודאי סוכה שנחסר משערו אחר ישיבתו כגון סוכה בעיכן שבעה על שבעה טפחים וכחסר משיעור זה איננו יוצא עוד בישיבתו ריוו דלכל הפחות דירת עראי בעינן כיון שכחסר משיעורו איננו נחשב לדירה ואינו מקיים בזה "בסוכות" תשבו שבעת ימים ואם לקח ארבע מינים ביום ראשון ואחר שיצא המצוה נחסר שיעורו ונתן לאחר במתנה פשיטא דאחר לא יצא כיון דצריך להיות לקיחה תמה וכיון דנחסר משיעורו לא מקרא עוד לקיחה תמה אבל בחוה"מ שאינו צריך לקיחה תמה א"כ הי' יוצא בי משום שיורי מצוה אבל מפורש בש"ע או"ח סימן תרמ"ט סעיף ה' שאם נחסר משיעורי פסול גם בשאר ימים [וי"ל דמיירי בשלא קיים עדיין בהם המצוה] אבל יש לומר בהדס וערבה שנשארו בשיעורין י"ב גודלין ונושרין מהעלין בהדס מרוב שיעורו שצריכה להיות עבות או כשרו רוב עלין מערבה יש לומר דיוצא בזה כיון דבא משיורי מצוה וא"כ לפי דברינו יש בזה התנצלת גדול לרוב בני אדם שבימים אחרונים של חג על ידי רוב הנענועים שנעשה נשרו רוב עלין ובפרט מהדס ואינן מדקדקין לראות אם עודנם בשיעורם סבר הייתי כיון שלא נמצא דבר זה בפוסקים שרק דוקא בציצית ובתכלת ובאזוב אמרו כך בני ר' חייא דמקום הציצית למעלה מקשר הגודל

ואם קשר למטה ממנו פסולה משום דלא מקרא על כנפי ואם לאחר העשי' נקרע הנקב ועי"ז הציצית למטה מקשר הגידל כשירה משום דכתיב "ועשו" להם ציצית על כנפי בגדיהם דדווקא בשעת עשי' צריכה להיות על הכנף חזינן דעיקר הקפידא רק על שעת עשי' וה"ה באזוב כתיב בפ' בא ולקחתם אגודת אזוב ובפ' חקת ולקח אזוב ילפינן זה מזה דגם במזה מי פרה צריכה להיות אגודה אבל בשאר מצות לא אמרינן שיורי מצוה כשרים יש לומר דיליף כל אחד מהדדי דבשעת לקיחה צריכה להיות אגודה עם שלשה גבעולין כדכתיב "ולקחתם" אגודת אזוב ובפ' חקת כתיב ולקח אזוב משמע אפי' כל שהוא אבל עומד לנגדי מה דאיתא בגמ' מכחות דף כ"ח ע"ב דרצה לילף משיורי רצועות של תפילין דכשרה מהא דגרדימי תכלת ואזוב ומסיק דרצועות תשמישי קדושה הוא לא יליף מתכלת שהוא תשמישי מצוה משמע דכל שאר שיורי מצוה ילפינן שפיר מתכלת ואזוב [ואין לומר דהוו שני כתובים הבאים כאחד אזוב ותכלת ואין למדין ממנו כיון דלא כתיבי בפירוש בקרא ששיורי מצוה מותר רק שלמדין מלקחתם שצריך אגודה, וכתיב ולקח אזוב משמע שאינו צריך אגודה והשיריים כשרים ולא הוי שני כתובים מפורשים כדי שנדון אותם כש"כ כאחד:

וקשה לי מה דאיתא סוף פרק כיסוי הדם דשופר של ע"ז ולולב של עיר הנדחת אם תקע בו או כטל הלולב לא יצא דכתותי מכתת שעורו כיון דעומד לשריפה נשרף דמי הי' לו לומר דאינו יוצא בו כיון שהוא כאין וכשאינו מה כתותי מכתת "שיעורו" הא אין שיאר כלל ויש לומר כמו נבילה שנסרחה דפטור האכלו הגם שעודנו קיים רק נאבד טעמו וכן חמץ שנפסל מאכילת כלב שפטור ואינו עובר עליו הגם שעצמת הדבר קיים וכן לענין טומאה שאמרה התורה תנור וכריים יתץ וכיון שנחלק לשלשה או לארבעה חלקים טהור הגם שעיקר החרסם קיימים וכן כלי שניקב כמוצא רימון טהור הגם שעיקר הכלי קיים ה"ה בשופר ולולב שנפסד ואיננו עוד כמו שהי' יצא בו מצות שריפה וגם שראוי לתקוע בו עוד מ"מ מכתת שיעורו בזה ואינו יוצא אבל זה אינו, כיון שכתב בעיר הנדחת ושרפת אותו "כליל" ולא ידבק בך "מאומה" מן החרם א"כ צריך לשרוף אותם לגמרי עד שיהי' אפר וצ"ע ופשוט הוא הא דגרדימי תכלת ואזוב כשירין דוקא אם קיים פ"א בהם המצוה כגון טלית של ציצית לפי מה שפסקינן טלית חובת גברי הוא אם לבש אותם פ"א עם הציצית אבל היכא דלא קיים בהם המצוה לא מקרא שיורי מצוה ואינו יוצא בהם ויותר מזה איתא במגן אברהם שנשאר בו כדי עניבה והותר הציצית אינו יכול לקשרם עוד הפעם רק צריכים להיות חוטין שלימים הגם שנתקיים בהם פ"א המצוה כיון שחזר והתירן פסקו מצותן וצריכין להיות שלמים וק"ל: ב') תמוה לי במה שמביא

רמ"א סימן תרצ"ה ס"ב וז"ל שנוהגין לעשות סעודת פורים לאחר מכחה וערבית יתפלל בלילה ויתפלל מכחה תחלה בעוד היום גדול ורוב הסעודה צריכה להיות ביום ותמוה כיון שיודע שהסעודה תמשוך בלילה כדאיתא "שרוב" הסעודה צריכה להיות ביום א"כ האיך מותר להתחיל בסעודה ביום משום קריאת שמע דמיקרי התחיל באיסור כדאיתא בסי' תע"א במג"א סק"א דזה מיקרי התחיל באיסור וכן מוכח מגמ' פסחים דף ק"ז ע"ב וצריך לדחוק ולומר שעיקר גמר הסעודה הוא באמת ביום רק שממשיכים במיני מעדנים כגון פירות ובשר ודגים דברים המותרים לאכול קודם קריאת שמע:

ג') עלה בדעתי לומר מה שאי' בשו"ע או"ח סימן תר"צ סעיף י"ד אין מדקדקים בטעותיהם כתיב שם והכ"מ שאין בזה שינו בהבנות הענין כדאי' בירושלמי ששני תלמידים קראו לפני רב המגילה חד קרא יהודים וחד קרא יהודיים (בשני יודין) ולא אהדר חד מנהון וי"ל דוקא אם אחד קרא בכל המקומות דכתיב יהודים בחד יו"ד והשני קרא בכל המקומות בשני יודי"ן י"ל זה יותר מדקדק בקריאתו לדייק בשני יודי"ן והאחר לא דקדק כ"כ אבל אם אחד קורא לפעמים יהודים ולפעמים יהודיים י"ל דמשמע מקריאתו יהודים ויהודיים שני אומות המה ונשתנו הענין ולא יצא יש לדקדק מה לשון דקאמר שני תלמידים קראו לפני רב בזה לא אהדר חד מנהון אבל אם אחד הי' קורא פעמים יהודים ולפעמים יהודיים הי' מהדרן אותו ואפ"ל שאפי' אחד לא הי' מהדר אלא שמעשה כך הי' שקראו שני תלמידים לפניו:

סימן י

נסתפקתי שנים שבאו לדין. התובע והנתבע וע"י טענות הנתבע והתנצלותו נתגלה להתובע מעליו ודוחקו וריחם עליו אבל עי"ד שהי' הנתבע איש נכבד מימי' לא קיבל מתנות יתבייש הנתבע ליקח ממנו וביקש התובע מהדיין שלא בפניו שיפסוק הדיין שהנתבע פטור מלשלם ואדרבה עי"ד טענותיו התובע חייב לו לשלם סכום כך וכך אם מותר הדיין לעשות כך כי כ' לא תטה משפט ודל לא תהדר בריבו ומחוייב ליפסוק כאשר אמר התורה כנלע"ד אבל אם התובע מבקש מהדיין שיעשה פשרה והפשרה יהי' נוטה הרבה לטובת הנתבע באופן שהתובע צריך ליתן לו עוד סכום רב יש לדון להקל הגם שגם על פשר נאמר לא תטה משפט כדאי' בשו"ע חו"מ מכ"מ כיון שטעם הפשר הוא שמוותרים זה כנגד זה ברצון כדי שישאר שלום ביניהם מכ"מ הלא יכול צד אחד לוותר הרבה בטוב לבו ואינו נוטה משפט ובזה יל"פ הפסוק אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם הגם שמבקש משפט שלום מכ"מ צריך להיות אמת, ודרשו חז"ל אם יש אמת

אין משפט וכו' אלא אנו למדין מזה שמצוה לעשות פשרה, שזהו משפט "שלום" זהיו פשרה ומ"מ הקרא קורא אותי "אמת".

סימן יא

נסתפקתי אם מותר לאכול אחר אכילת פסח שני או אסור כמו אחר אכילת פסח ראשון והנה תנן פסחים דף ק"כ ע"א תוספ' ד"ה מפטירין אחר מצת אפיקומן יעויין שם אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן נקיט סתם אחר הפסח ולא חילק בין ראשון לשני והכה לפי הטעם שכתבו הפוסקים כדי שישאר טעם פסח בפיו שייך גם בפסח שני ולפי מה שאיתא שם דף ק"כ ע"א בתו' הטעם שפסח צריך להיות נאכל על השובע משום אם יאכל אותו כשהוא רעב עי"ד מהירת אכילתו להשקיט רעבונו יוכל לבא בקל לידי שבירת עצם בגדי הרך וזה שייך גם בפסח שני שכתיב בו ועצם לא תשברו בו לפי הטעם השני שצריך להיות נאכל לשובע כדרך שהמלכים אוכלים לשובע דרך גדולה גם זה שייך לפסח שני והכה יחיד המקריב פסח שני ואינו יכול לאכול כולו כאחת ויבא לידי לאו דנותר שחייב גם בפסח שני כדכתיב לא ישארו ממנו עד הבוקר י"ל שמותר לזמן אחרים טהורים לאכול עמו כמו שתודה ושלמים שחזה ושוק לכהן שאר הבשר לבעלים ומותר ליתן ממנו גם לאחרים טהורים ה"ה בזה הגם שהוא שלא למנויו הרי זה מצוה שחוץ לגופו לא שייך בפסח שני שרק מצוות שבגופו יש בפסח שני לא מצוות שחוץ לגופו כמו שאי' בגמרא ורמב"ם ה' קרבן פסח ואולי שיוכל לאוכלו גם בתורת פסח הגם שאכל פסח ראשון ויש ראי' למ"ד דנשים בפסח שני רשות ויוכלו להקריב ולאוכלו הגם שאין חייבים בו ה"ה יכול לאוכלו גם האיש הזה לשם פסח בתורת רשות [אולי כיון שיצא י"ח בפסח ראשון יש בו משום בל תוסיף כדאי' ברשב"א מסכת ר"ה דאם עושה מצוה אחת שני פעמים עובר משום ב"ת אבל לדברי התוספ' במסכת ר"ה דף כ"ח ע"ב ד"ה ומנא שאם עושה מצוה אחת פעמים כגון שתוקע שני פעמים שופר אינו עובר על ב"ת ה"ה בזה, ויש לחלק באם עושה פעמים ביום אחד או בשני זמנים) ונראה אפי' אם אוכל אותו סתם לשם קדשים כיון שהפסח כשר שהבעלים שחטו אותו לשם פסח והשני שאינו חייב בו אוכל אותו בתורת קדשים אעפי"כ אסור לאכול אחריו דבר כיון שהוא צריך לאכול על השובע כיון שבעצמו הוא פסח ועובר כל אחד ואחד על שבירת עצם שייך בו גם טעם זה שאם יאכלנה כשהוא רעב יכול לבא לידי שבירת עצם:

ויש לעיין אם מותר באותו סעודה שאוכלין הבעלים פסח שני לאכול קודם אכילתו חמץ ולנקות עצמו ולאכול אחריו מיד פסח ומצה ומרור אבל יש לאסור משום הרחקה וכן

יש לדקדק מלשון הגמרא פסח שני חמץ ומצה עמו "בבית" משמע בבית אבל לא לאכול באותו סעודה דעם הפסח יחדיו פשיטא שאסור וצריך לעיין בכל זה לטוב. הגם שאסור לאכול קודם אכילת פסח דברים אחרים כדי שיאכל לתיאבון כדאי' בתו' ריש פ' ערבי פסחי' מ"מ אם אוכל פחות מכביצה פת מותר דהוה רק אכילת ארעי ויש לדקדק בקרא בפ' בא בפסח ראשון כ' ועצם לא תשברו בו ובפ' בהעלותך גבי פסח שני כ' ועצם לא ישברו בו ביו"ד וי"ל בפסח ראשון שכל ישראל מקריבין אותו אמר הקרא לכלל ישראל לכל אחד ואחד לא "תשברו" עם תי"ו לשון נוכח אבל בפסח שני שהיחידים מקריבים הו"א שאותן המקריבים המחוייבים בו המה חייבים בשבירת עצם אבל שאר אנשים שאין להם שייכות בזו מותרין בו בשבירת עצם כ' קרא לא ישברו ביו"ד ולא לשין נוכח להמקריב) משום דקאי על כלל ישראל שחייבים בו על שבירת עצם כך י"ל וק"ל:

סימן יב

איזה גרגרים בסוגיא דמי פירות (פסחים דף ל"ו ע"א):

המג"א בסימן תע"א הקשה על מהר"ל מפראג דכתב אם אין לו רק מצה עשירה שנילוש גם אם מים יוצא בשעת הדחק והקשה עליו כמה קושיות ואחד מהם כיון דאם נילוש בלא מים בלאו"ה אין יוצא משום דאינו יכול לבא לידי חימוץ ואינו יוצא במצה שאינה ראוי' לבא לידי חימוץ. א"כ ע"כ מה שאמרו שא"י במצה עשירה משום דכתיב לחם עוני ע"כ מיירי שנילוש במים ויש ליישב בגמרא שם דף ל"ו ע"א איתא שר' יוסי הגלילי סבר שמצה של מעשר שני אינו יוצא בו משום דקרינן לחם עוני שמצה צריכה שיהא גם אונן מותר לאוכלו ומעשר שני וקדשים אינו נאכל באנינות ור"ע סבר מצות מצות ריבה ועני כתיב שצריכה להיות מצה ענייי' ואינו יוצא במצה עשירה ומשמע שם מהגמרא ר' יוסי הגלילי סבר שיוצאין במצה עשירה וכן מוכח מדברי רש"י ז"ל דף ל"ח ע"ב דהקשה שם הגמרא למה לר' יוסף ורבה טעמים שאינם יוצאים בחלות תודה תיפוק לי' מלחם עוני מי שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה סבר לה כר"ע דאמר עני כתיב ומקשה ותיפוק לי' דהוה מצה עשירה וברש"י ז"ל שם וז"ל כיון דדריש עני הא לאו מצה ענייה הוא דהא נילושה בשמן עכ"ל נראה מרש"י ז"ל דלר' יוסי הגלילי דדרש אוני יוצא במצה עשירה א"כ י"ל הא דמתרץ הגמרא על הקושיא דאמר ר"ע שם דף ל"ו ע"א שבתי הייתי אצל ר' אליעזר ור' יהושוע ולשתי להם עיסה ביין ובשמן ובדבש ולא אמרו לי דבר הא ר' עקיבא סבר מצה עשירה אינו יוצא ומתרץ הא ביו"ט ראשון הא ביו"ט שני וזה דוקא אליבא ר' עקיבא צריכין לחלק כך כי היכי דלא תיקשי אהדדי

ר' עקיבא על ר' עקיבא אבל באמת הא דלא אמרו ר' יהושוע ור' אליעזר לר' עקיבא דבר שהמה סבורים באמת כר"י הגלילי שיוצאין במצה עשירה א"כ נקטינן כרבים כר' יוסי וכר' יהושיע וכר' אליעזר שיוצאין במצה עשירה רק לכתחילה לא לאוכלו משום ריב"ל דקפיד ואמר ביומא קמא לא תלושי לי בחלבא דהא דצריכה שתהא נילוש במים דבלאו"ה אינו יוצא כיון דלא בא לחימוץ בלי מים וכקושית המג"א באמת אך לפי"ז קשה על המקשן מעיקרא על ר' עקיבא דסבר דאין יוצאין במצה עשירה דקאמר ולשתי "להם" אולי ר' אליעזר ור' יהושיע סוברים דיוצאים במצה עשירה וצריך לדחוק ולומר כיון דאמר ולא אמרו "לי" דבר משמע שהי' להם לעורר ר' עקיבא לשיטתו שאינו יוצא בזה ואולי סברת המקשן כיון דר' עקיבא לש בעצמו משום דמצוה בו יותר מבשלוחו ודאי מיירי ביו"ט ראשון אבל התרצן השיב לו לפי"מ שכ' הפר"ח סימן ת"ס שגם במצה שאינה של מצוה יעמוד אצלו ולעורר שלא יבא לידי חימוץ ובל"ס לא יחלוק ר' עקיבא על ר' גמליאל וחכמים במציאות שהמה סוברים תשרוף או יאפה מיד משום שנוחה להחמיץ בטבע ור' עקיבא יחלוק על מציאות אלא שסבר שיוכל לשומרו מחימוץ אבל צריכה באמת זהירות יתירה לכן לשה הוא בעצמו אפי' מצה שאינה של מצוה ואין חילק בו ליום ראשון לימים אחרים:

ב) והנה ראיתי עיין תורת משה מהדורא קמא ספר ויקרא דף ל' ע"ב בד"ה אפיקומן שמסופק לר' שמעון הא דחיוב מצה בזה"ז נלמוד מדכתיב בערב תאכלו מצות (פסחים דף כ"ח ע"ב) אם יוצאים בזמה"ז במצה עשירה דכתיב סתם מצות ולא לחם עוני דבפ' ראה כ' לא תאכל עליו חמץ עליו קאי על פסח שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כראה להדי' דדוקא אצל אכילת פסח צריך להיות לחם עוני וכן קאמר רבא שם דף ק"כ ע"א דבזמה"ז חייב לאכול מצות ויליף מפסוק בערב תאכלו מצות וכן אי שם בברייתא יעויין שם א"כ י"ל שיוצאין במצה עשירה (וודאי לר' יהו' דקאמר דפסוק זה לא תאכלו עליו חמץ שבעת ימים תאכלו מצות לחם עוני קאי לחייב במצה בזמה"ז פשיטא דגם בזמן הזה צריכה להיות לחם עוני) בזה יש ליישב קושיא חמורה כיון שמצה מצות עשה שהזמן גרמא הוא מנ"ל לחיובי נשים בזה דילפינן דבר זה מהיקש לא תאכלו וכו' כל שישנו בלאו דאכילת חמץ חייב לאכול מצה, והני נשי חייבים באכילת חמץ כדאי' שם דף מ"ג ע"ב ר' שמעון ור' יהודא לא דרשו היקש זה כדאי' להדיא שם דף כ"ח ע"ב וק' מנ"ל לחייבינן נשים? יש ליישב על פי שהקשה התוספ' והר"ן בסוכה דף כ"ז ע"א בד"ה אי בעי למה לי קרא בערב תאכלו מצות הא בלאו"ה חייב לאכול כזית פת בליל יו"ט מה"ת כדמוכח ברכות פ' ג' שאכלו דף מ"ט ע"ב ותירץ הר"ן דמצד יו"ט יוצא עם מצה

עשירה ובא הכתוב לחייבו דווקא במצה ענייי ולפי מה שכתבנו דבזמן הזה דליכא פסח יוצאין במצה עשירה הדרא קושיות הר"ן לדוכתא א"כ ע"כ בא הכתוב בערב תאכלו לחייבינא נשים ואם אין ענין לאנשים תניהו לנשים ועוד יש לתרץ לפי מה שכתב גאון אחד (עיין בתשובת ר' עקיבא איגר ח"א) שחיוב' לאכול כזית פת ביו"ט איננו לנשים כיון שהיא מ"ע שהזמן גרמא רק שבת חייבים בקידוש משום דכ' זכור ושמור ואיתקש זכירה לשמירה כדאי' ברכות דף כ"ו ע"ב אבל ביו"ט לית לן היקש א"כ בא הכ' בערב תאכלו מצות לחייב נשים בזו שאינן חייבים מצד יו"ט:

ועוד יש לתרץ קושיות הר"ן והתוספ' הא אין עושין מצות חבילות חבילות הוא דאורייתא דילפינן מקרא א"כ צריך לאכול שני זתים אחד כזית מוציא משום מצות יו"ט ובא הכ' לחייבו ולאכול עוד כזית משום מצות בערב תאכלו מצות ועוד יש לתרץ לפי מה דאיתא באו"ח סימן רפ"ח סעיף ב' מי שמזיק לו אכילה בשבת פטור כיון שאינו עונג לו וה"ה שאכילה מצד שמחה ופשיטא אם מזיק לו ויש לו צער מזה שאינו חייב לאכול אבל מצד בערב תאכלו מצות חייב לאכול כמו בד' כוסות שגם אם היין מזיקו חייב לדחוק עצמו ולשתותם כדאי' שם סימן תע"א סעיף י' ועוד י"ל לפי מה שחזינן לגאון (עיין בתשובת כ"ס או"ח) שאכילת יו"ט צריכה להיות גם הנאת מיעיו ומצות אכילת מצה יוצא בהנאת גרונו א"כ בא הנ' להורות בערב תאכלו מצות שמנד מצוה זו יוצא גם בהנאת גרונו למי שמזיק לו אכילת יו"ט הבאה במעיו יקיים מצות מצה בהנאת גרונו:

אבל לפי סברא זו מה הקשה בגמרא ר' עקיבא על ר' עקיבא ר' עקיבא דרש מקרא שאינו יוצא שמצה עשירה יזה שכתוב תאכל עליו לחם עוני והיינו על קרבן פסח אבל ר' עקיבא עצמו הי' אחר החורבן ויוצא במצה עשירה לכן לש צ"ל ר' אלעזר ור' יהושיע הי' בעוד בהמ"ק קיים כדמוכח בגיטין פ' הניזקין גם ר' יהושע שהוא יהושע בן ר' חנניא שהיה לוי ושימש בבהמ"ק יהי' מן השוערים ור' עקיבא הי' אז צעיר לימים ואז לש להם אפי' למה שאי' בתוספתא שהיה באים "בספינה" ואמר ר' עקיבא שלש להם במשקין י"ל בזמן דאיכא פסח חייב במצה ענייי הגם שאינו אוכל פסח וכן מבואר להדיא לפי מה דאי' שם דף כ"ח ע"ב דדרשינן וכל ערל לא יאכל בו בו איני אוכל אבל אוכל במצה ומריר מוכח דגם בזמן דאיכא פסח הגם שאינו אוכל פסח חייב לאכול מצה "ומרור" וכן מוכח מדהא דאמר רבא על מצות ומרורים יאכלוה ובזמן דאיכא פסח חייב במצה ומרור בזמן דליכא פסח פטור ממרור רק מצה ילפינן לחייבו דכתיב בערב תאכלו מצות ולא קאמר רבא אם אוכל פסח חייב במצה אא כדכ' על מצות ומרורים אלא קאמר "בזמן" דאיכא פסח מנ"מ וה"ה בזמן דאיכא פסח כמו שחייב במרור מה"ת הגם שאינו אוכל עמו פסח

ה"ה דחייב בלחם עוני בזמן דאיכא פסח ואין לומר דחייב בזמן הזה במצה עניה משום דהדרא להיקישא קמא כדאי' בגמרא שם דף ק"כ ע"ב היכי ההיקש קאי לענין זמן אכילה אבל לענין לחם עוני אין לנו היקש דבפ' על מצות ומרורים יאכלוהו לא הוזכר לחם עוני וק"ל (מ"מ כל הראשונים והאחרונים נקטו סתם שאין יוצאים במצה עשירה לכן אין להקל כלל):

סימן יג

שאלה מי שאין ידו משגת להשיא בתו לתלמיד חכם רק אם יבקש לצורכי נדוני' מהבריות אבל יוכל להשיאה לאחד אשר איננו בגדר בן תורה ומסתפק בנדוני' מועטת אשר יש ביד האב ליתן בלי סיוע מאחרים.

תשובה הנה כתיב ולדבקה בי ידרשו חז"ל וכן יוכל לדבק בהקב"ה כביכול שהוא אש אוכלה אלא זה המשיא בתו לתלמיד חכם ומהנה לת"ח מנכסיו ועושה פרקמטי' לת"ח וכן כתב הרמב"ם להלכה בהלכות דעות מצות עשה לדבק בחכמים ותלמידיהן שנאמר ולדבקה בו, וזה להשיא בתו לת"ח ועושה פרקמטי' וכו' והנה לכאורה אם אינו מוצא ת"ח שישיא בתו כי מבקשים הון רב א"צ לפזר יותר מחומש נכסיו כדאיתא בהג"ה או"ח (סימן תרכ"א) שאפי' בעד מצוה עוברת א"צ ליתן יותר מחומש נכסיו אבל זה פשיטא שאם רוצה ליתן יותר הרבה שתבא עליו ברכה. בלבד שלא יוציא כל נכסיו שלא יוצרך אח"כ לבריות, אפי' להקדיש כל נכסיו לשמים עבירה בידו כדתנן (סוף מס' עירובין) פלוגתת ר' אליעזר ור' אב"ע והכל מודים שאסור להקדיש כל נכסיו כדדרשינן מקרא "מכל" אשר לו ולא כל אשר לו, וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות ערוכין הלכה ב'):

אבל יש לחלק בשלמא אם אין לו לקנות אתרוג רק בהון רב א"צ לבזבז מנכסיו יותר מחומש הגם שהוא מצוה עוברת, רוקא באתרוג וכדומה שהוא רק מצוה אחת לשעה, אבל מצות ולדבקה בו כגון שמשיא בתו לת"ח שהיא מצוה תמידית כל ימי חייו יש לומר שצריך לבזבז הין רב רק שישאיר לעצמו כ"כ שלא יוצרך לבריות, והכה בפסחי' סוף פ' אלו עוברין דף מ"ט ע"א ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וצריך לומר כל מה שיש לו לאו דיוקא דצריך לשייר לעצמי כדי פרנסתו, והכה לכאורה נראה בפשיטות דאם יוכל להשיא בתו למי שאינו בן תורה והוא מדקדק במצות שאינו כדון כעם הארץ כדאיתא בשו"ע אה"ע (סי' ב' סעיף ו') ברמ"א, אבל אם ירצה להשיא בתו לת"ח יוצרך לבקש מהבריות טוב יותר להשיא בתו למי שאינו ב"ת כי לא מצינו שיבקש אדם מהבריות כדי לקיים מצוה רק בשלשה דברים אלו ארבע כוסות (שו"ע

סי' תע"א) נר שבת (מבואר בסי' רס"ג סעי' ב') וכר חנוכה (סי' תרע"א סעיף א') אבל אם אפי' להשיא בתו למי שאינו ת"ח מוכרח הוא לבקש סיוע מאחרים אז יותר טוב שישיאה לת"ח הגם שצריך לבקש עי"ז הרבה יותר מאוד, ויש ראי' לזה יען כדי להשיא בתי הוא צריך לקבל מהבריות כדאיתא ביו"ד (סימן רכ"ה סעיף ב') ובש"ך שם ס"ק א' וזקן או חולה מחויב ליטול מן הבריות ואם מגיס דעתו ואינו נוטל וכו' אין לו בצערו אלא עונות וחטאים הש"ך שם וז"ל או שיש לו בנות רבות ואינו יכול להשיאן ולפרנסן אלא א"כ יטול וכי היכא דעני שיש לו מאתים אז נא יטול ואם חסר לו דינר אפי' אלף נותנין לו כאחת מותר ליטול כדאיתא בש"ע (סימן רכ"ג סעיף א') ובהג"ה שם וז"ל ומי שהולך מביתו ונוסע מעיר לעיר וקבץ כל הדרך שהי' בדעתו ליסע מקרי פעם אחת ואפי' נותנין לו ר' זוז בעיר אחת יכול לקבל יותר וחתני כבוד הרב מהו' משה נ"י הביא ראי' משו"ע יו"ד סימן רכ"ג בטו"ז ס"ק ב' שמביא תי' של תוס' דבשביל סעודת שלישי של שבת אין לו להתחיל ליטול אבל אם כבר כטל נוטל גם כן לסעודת ג' של שבת עיי"ש:

ב') על מה שפקפק רב אחד על מה שנוהגין שהולכין במסלת הברזל (אייזענבאהן) ויש שם מנין שמתפללין בצבור ואומרין קדיש קדושה וברכו, כיין שמקצת מהם יושבין בצד זה ומקצת יושבים בצד השני והספסלין (באנקע) מפסיקין ביניהם והם גבוהין י"ט אם נדונין כמחיצה ביניהם ואין מצטרפין, נלע"ד אפי' אם הי' הספסלין גבוהים עשרה מהקרקע עד למעלה אין לחוש על זה, והראי' מהא דאיתא בשו"ע או"ח סי' ש"ע סעיף ג' חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות אם אין המחיצות מגיעות עד פחות מג' לתקרה נדונין כולם כחדר א' ופטורין כולם ליתן חלק לעירוב יעי"ש, ומהגם שעשה המחיצות בכוונה להפסיק ביניהם בין כל בע"ב אעפ"כ אין המחיצות מבטלתן אם לא הגיעו לפחות מג' מהתקרה ונדון כל הטרקלין כבית א' מכש"כ בזה שלא נעשו לשם מחיצה והמחיצות אינן גבוהות ואינן מגיעות רק חצי גבהן להתקרה חשיב כבית אחד ושפיר מצטרפין למנין: ג) נ"ל ליתן טעם על מה דאיתא בשו"ע יו"ד (סימן רס"ז סעיף ע') דהמשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו אבל לצורך מצוה מותר אפי' מצוה של דבריהם כגון להשלימו לעשרה וכן כל כיוצא בו והיא מדברי הרמב"ם ולא כתב המחבר דרק משום מצוה דרבים שרי כעובדא דר' אליעזר מס' ברכות (פרק שלשה שאכלו) וסמיך על הסוגיא דגיטין פרק השולח דמתרץ שם הגמרא מצוה שאני ולא מסיים שם מצוה דרבים שאני, וקשה הדבר מה גריעותא דמצות עשה דלעולם בהם תעבודו לדחותה אפי' מפני מצוה דרבנן. כ"ל לתת טעם דכתיב בפ' בהר וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו עבד ואמה והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת

אחוזה לעולם בה תעבודו, ובאחיכם בנ"י לא תרדה איש באחיו בפרך, וכן מתחיל כי עבדי הם וכו' לא תרדה בו בפרך וכו' ועבדך ואמתך אשר יהי' לך מאת הגוים וכו' מהם תקני עבד ואמה וכו' כאשר כתבנו למעלה, חזינן טעם התורה כיון שאסור לישראל לעבוד איש באחיו בפרך נתן הקב"ה אותנו לרשת אחוזה העבדים ולהנחילם לבניהם אחריהם הקפידה התורה שיהי' לנו לאחוזה ולעולם בהם תעבודו שלא לשחרר אותן כמו שאסור לאבד ממונו ולהפקירו, לפ"ז כמו שמותר ליתן ממונו ולהפקירו ולאבדו כדי לקיים מצוה אפי' מצוה דרבנן הה"ד עבדו שהוא ממונו יוכל להפקירו ולשחררו בשביל קיום מצוה:

סימן יד

נסתפקתי במי שיש לו מפה (טישטוך) לכסות את השולחן בשבתות ויו"ט כמנהג ישראל כדהיבא כמ"פ בהג"ה שו"ע או"ח אם מוכן ג"כ להניח ס"ת עלי' ביום קריאת התורה וכבר הניחו הס"ת עליה אם העמיד כרות של ש"ק על שולחן המכוסה במפה זו אם נאסר המפה לטלטל משום בסיס לדבר האסור היינו לכרות שבת והנה בה' תפילין סי' מ"ב ס"ק ד' כתב המג"א אם אזמיני' לסודר למיצר בי' תפילין ומפעם הראשון שצר בי תפילין הוה תשמיש קדושה ואסור להשתמש בו חול וזה דוקא בבעלים אבל אם אחר צר בו תפילין מותר להשתמש בו חול דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ע"כ וצריך עיין הלא משנה מפורשת היא בפ' הנזקין המטמא והמדמע והמנסך את של חבירו בשוגג פטיר במזיד חייב לשלם ופלוגתא שם אם מה"ת חייב' לשלם אם היזק שאינו ניכר שמי' היזק מכ"מ הכל מודים שנטמא טהריתיו של חבירו בזה ויין חבירו שניסך אסור בהנאה וכן איתא במג"א ה' שבת אם מניח מוקצה מדעת על כלי של "חבירו" לא נאסר הכלי משום בסיס לדבר האסור וצריך לחלק דהא כ' איש כי יקדיש את ביתו קודש מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו הגם שהוא שלו כיון שאינו ברשותו אינו יכול להקדישו מכ"ש אם אינו שלו ג"כ ותשמיש קדושה נאסר משום שהיכן ושימש בי והקדישו לדבר שבקדושה וזה אינו יכיל לעשות בשל חבירו כמו שאינו יכיל להקדיש דבר חבירו וטעם שבסיס לדבר האסור אסור בטלטול הגם שאין עוד המוקצה עליו מפני שעשה אותו הבסיס טפל לעיקר המוקצה ונעשה ג"כ מוקצה עיד"ז אבל כלי של אחר אין בכוחו לטפל לדבר אחר כי לאחר הוא חשוב הרבה יותר מדבר המונח עליו הגם שהמוקצה והכלי של איש אחד מכ"מ כיון שלא הניחו הבעלים עליו המוקצה ולא טפלה הכלי למוקצה אין אחר יכול לטפלו ולאסרו לפי"ז אם המפה של רבים אינו יכול לאסרו מפני שהעמיד המוקצה עלי'

אבל אם המפה שלו הגם שאסור להניח עלי' הנרות להשתמש בתשמיש קדושה מכ"מ אי עביד מהני לאוסרו:

אבל יש לומר שבמה שמעמיד הנרות עליו אינו משתמש בתשמיש קדושה כי הוא מעמיד הנרות על השלחן והשלחן הוא הבסיס רק המפה פורסין עלי' לכבוד ש"ק כנהוג ואין משתמש בה כלום השתא דאתית להכא י"ל שגם אינו נאסרה המפה מצד בסיס שאינו משתמשת לנרות רק פרוסות לכבוד ש"ק כמובן ובזה יש ליישב מה שרבים אינם זהירים לטלטל המפה שעמדו עלי' הנרות בשבת בה"ש הגם שלכתחילה צריכין להבנח על המפה החלות של שבת כדי שתהא [השולחן] והמפה גם בסיס לדבר המותר כדאי' בפוסקים שם וההיתר חשוב יותר מן האיסור כי החלות המה עיקר סעודות שבת והן קודמות לנר של שבת כדאיתא שם בשו"ע סימן רס"ז שמי שאין לו אלא פרוטה אחת או על נר ש"ק או על פת לש"ק פת קודם מכ"מ לפי מה שכתבנו אין המפה הבסיס אלא השלחן רק המפה באה לכבוד ש"ק לכסות השלחן כנהוג ולפ"ז אותם המניחים בכיון עוד מפה תחת הנרות לבד כדי שאם יטיף חלב או שמן שלא יטנפו המפה הגדילה הפרוסה על השלחן מפה זו וודאי אסורה משום בסיס (וי"ל אפי' מניח חלות של שבת עלי' כיון שכל עיקר כוונתו רק משום הנרות ל"מ) [ולא נעלם ממני אשר אי' בתוספ' שבת פרק כירה שהנר גופא שדולק הוא בסיס לשלהבת אבל הנרות והשלחן הם בסיס לבסיס] אבל יש לפקפק כיון שהמפה שמוכן ליתנו עליו ספר תורה וכבר הניחו עלי' ספר תורה א"כ האיך מותר ליפרוס על השלחן לכבוד שבת וצריך לדחוק ולומר שזה לא הוה תשמיש גמור ועוד כיון שמעיקרא נהג כך היה כאלו התנה על זה יעויין בשו"ע או"ח סימן קנ"ז מענין כזה וראי' לדבר מגמרא מגילה פ' בני העיר דקאמר שם דפרוכת שלפני הארון הגם שהיא רק תשמיש דתשמיש דהיא תשמיש לארון וארון לספר תורה כיון דלפעמים מנחי ספר תורה עלי' מיקרי תשמיש קדושה א"כ האיך יוכל אח"כ לפורסה על הארון וצ"ל או זה מה שפורס על הארון לא מקרי תשמיש או הוה כאלו התנה:

והנה אם הניח קודם הדלקת הנרות לש"ק שעומדים על השלחן החלות על המפה כדי שיהא בסיס גם לדבר המותר וההיתר עיקר כמו שכתבנו למעלה ואח"כ סילקו אחרים את החלות קודם בה"ש ונשאר בסיס רק לדבר האסור לדעתי שרי לטלטלו כי האחרים אין יכולין לאסור עליו מה שאינו שלהם כאשר הסברנו למעלה כיון שלא טפלו הבעלים הבסיס להמוקצה שעליו אלא להיתר החלות של שבת שהמה עיקר ומעשה ומחשבת אחרים אין מועיל לאוסרו ואם הבעלים לא הניחו דבר ההיתר על הבסיס והדליקו הנרות עליו וקבלו שבת בהדלקתו ואח"כ הניח עליו החלות כדי שיהי' גם בסיס לדבר המותר

כראה לדעתי דלא יועיל להתיר אח"כ לטלטל הבסיס כיון דעיקר טעמא דמגו דאתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולא יומא משום דבבה"ש איקדש יומא וכיון שהוא קבל ש"ק קודם זה וכבר איתקדש לי' יומא איתקצאי לכולי יומא ולא יועיל אח"כ אם מנית אח"כ ההיתר החשוב יותר אבל יש לעיין אם אחרים הניחו אח"כ על הבסיס היתר קודם בה"ש כיון שלא קיבלו ש"ק עדיין יהא להם מותר הבסיס לטלטל אבל י"ל כיון דמוקצה לבעלים מוקצה לכולו עלמא ויש לדמות למקולי מטלניות שזרקו הבעלים לאשפה מבעוד יום והקצום מוקצה לכולי עלמא אבל יש לחלק קצת דהתם מטלניות הם בעצמן מוקצה אבל כאן הזמן גורם המוקצה וכיון קודם בה"ש הי' בסיס גם לדבר המותר לא נאסר להם ואין דומה למה שאי' בסימן רס"ז שאם הבעלים הדליקו נר ש"ק שמותר לאחרים לעשות מלאכה כיון שעוד היום גדול ולא קיבל עדיין ש"ק מכ"מ אסורין ליהנות באותן הנרות התם טעמא כדאי' שם במג"א משום שהוקצה למצוותו כיון שקיים בהם מצוות הדלקת נר ש"ק ואפי' אם הוא המדליק בעצמו לא קיבל ש"ק בהדלקה מכ"מ כיון שקיים בזה מצוות הדלקת כר ש"ק כמו נר חנוכה שהוקצה למצוותו אסור ליהנות לכל אדם הגם שחנוכה חול הוא וכמו נוי סוכה בחוה"מ והדס שבלולב וכדומה וק"ל:

ב) חזינן להג' שפקפק עפ"מ שנהגו אנשי מעשה, עפ"י מה דאיתא בשו"ע יו"ד ס"א שפטורין בחוץ לארץ ממתנות כהונה וכן נהגו, והמה משתוקקים לקיים מצוה זו לכן נתנו לאיש שנוסע מכאן לארץ ישראל כסף, שיקנה בעדם שם בהמה ולשוחטה, וליתן ממנו לכהן המתנות, ופקפק הגאון עליהם (עיין פלתי סי' ס"א סק"א) וז"ל ואני הייתי מסופק כיון דאיהו לא מצי עביד כי רחוק ממנו הדרך איך מצי שוויה שליח וכן דייקו התוס' בנזיר על הפרשת חלה עכ"ל, ופליאה הוא בעיני למעיין שם בגמ' נזיר דף י"ב דוקא אם עושה שליח לקדש לו אשה סתם, ובשעה שעשה שליח היתה אשת איש, ובשעה שקדש השליח כבר נתגרשה לא יוכל השליח לקדש בעדו האשה, כיון שבשעת מנוי השליח, לא הי' משלח יכול לקדשה, וכיון שהוא לא יכול לקדשה, לא יכול לעשות ע"ז שליח [ולא יוכל המשלח לומר לו קדש אותה לי לאחר שתתגרש כיון שאם המשלח אמר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שתתגרש בעליך אינה מגורשת, משום דהוי דבר שלא בא לעולם ואינה בידו להתגרש עיין בקדושין ס"ב ע"א וע"ב] וכן הוא בשו"ע אבע"ז סי' ל"ה סי"א וז"ל: האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם שחזקה שליח עושה שליחותו וכו' ואם היתה הקרובה אשת איש בשעה שעושה שליח אע"פ שנתגרשה קודם שימות השליח ה"ז מותר בה, ואין אומרים שמא קידש השליח את קרובתה אחר שנתגרשה מפני שלא היתה ראויה בשעה שעשה

השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלה אם יכול הוא לקדשה בשעת השליחות עכ"ל, אבל בנידון דידן שהוא בדרך רחוקה לא שייך לומר כיון דאיהו לא חצי עביד. שליח כמי לא חצי עביד, הלא יכול לבוא לא"י ע"י שם, או בגמלא פרחא וממקומו הוא מוכרח, למשלח אסור בכל נשים "שבעולם", אפי' מאשה מסוף העולם, ולא הי' משלח בשעה שעשה שליח להיות שם, כיון שהיא בסוף העולם ורחוק ממנה, שמע מינה דליתא לסברא זו, ועוד י"ל שאין צריך לזה שליח כלל, כיון שהמצוה להפריש המתנות הוא על הטבח, ליתנה לכהן על הטבח, רק לבעלים יש טובת הנאה, מ"מ המצוה שייך לבעלים כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' ס"א סכ"ח וז"ל:

השוחט בהמת ישראל חבירו, חובה על השוחט ליתן מתנותה לכהן, וא"ל כיון דמתנות אינם חובת קרקע רק חובת הגוף יהיו חייבים הבעלים בחוץ לארץ, זה אינו, דלדברי הסוברים דמתנות אינו נוהג בח"ל, הוא משום דמדמין מתנות לראשית הגז וסוברין דראשית הגז אינו נוהג רק בארץ דילפינן לה בגז"ש מתרומה, והוי כחובת קרקע:

והנה פשיטא לי דאם נתן כסף לשלוחו לקנות לו שדה בא"י, וקונה להמשלח השדה באופן שמועיל הקנין כמו כל מי ששולח לקנות לו דבר וקונה להמשלח כדאיתא בהדיא בגמרא קדושין ריש פ' האומר, וזה ודאי המשלח יכול לשלוח לא"י לקנות לו שדה ולהפריש לו תרומות ומעשרות, הגם שהדרך רחוק, כיון שהמשלח בעצמו הגם שהוא בח"ל יכול להפריש תרומות ומעשרות מתבואה שיש לו בא"י כגון שאומר מצפונה של כרי יהיו תרומה מעשר ראשון סמוך לו ע"פ לשון המבואר הרבה פעמים בפרק ז' ממס' דמאי, וא"ל שזה דוקא מועיל כשעומד בצד הכרי, זה אינו, דאית' שם מס' מעשר שני פרק ה' משנה ט' מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהי' באים בספינה, אמר ר"ג עישור זה שאני עתיד למוד, נתון ליהושוע ומקומו מושכר לו, עישור שני שאני עתיד למוד נתון לעקיבא בן יוסף, ומקומו מושכר לו, אמר יהושוע עישור זה שאני עתיד למוד נתון לר' אלעזר בן עזריה ומקומו מושכר לו, ונתקבלו שכר זה מזה, מוכח שגם ממקום רחוק יוכל להפריש תרומות ומעשרות, הגם שהרב בפירושו כתב דמיירי שכבר נתקנה, מ"מ כתב התוי"ט שם דלאו דוקא, וכן הוא ברש"י ב"מ דף י"א ע"א, ומוכרח ממקומו שר' יהושוע אמר עישור שהוא עתיד למוד היינו מעשר מן המעשר שקבל מר' גמליאל נתן לר' אלעזר בן עזריה וכיון שר"י קיבל רק עתה מעשר מר"ג א"כ לא הי' יכול להפריש המעשר מן המעשר קודם שקיבלו מר"ג והי' שלו:

אבל זאת לדעת שאינו יכול למנות שליח להפריש תרומות ומעשרות אא"כ כבר גדל התבואה בשדה שליש, כיון שקודם לזה אפי' בעלים בעצמן אינן יכולין להפריש כדאיתא

ברמב"ם פ"ה מה' תרומות הלכה ט' שיכול להפריש תרומה מן התלוש על המחובר ומן המחובר על התלוש לכשיתלשו והוא רק אם כבר הביאה שליש משום שבידו ליתלוש ולהפריש ע"כ (ופשיטא שהקצירה או התלישה יוכל להיות ע"י גוי כיון שהבעל ישראל, והנה כל זה אם יש לבעלים תלושים טבולים יכול להפריש על המחובר לכשיתלשו, אבל אם אין לו פירות טבולים אינו יכול להפריש מן המחובר על המחובר לעתיד כדאי' בתוס' נזיר דף י"ב ד"ה מאי טעמא וז"ל:

ואומר ר"ת דיש בידה להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח לכשנילושה ודברים שבידה קיימין דכל שבידו לעשות לאו כמחוסר מעשה דמי דאין זה דבר שלא בא לעולם כיון שבידה ללוש ולגלגל העיסה קרוי שפיר בא לעולם כיון שבידה לעשות וכו' ע"כ ולפי"ז צריך שיביא התבואה שליש להיות לבעלים פירות טבולים. אבל יש לומר אם אין לבעלים פירות טבולים. רק יש לשליח פירות טבולים וכבר הביאה שליש ששייך לו מיקרי בידו ומהני כיון שהשליח יכול לתרום על של בעלים, וכדפסק רמב"ם פ"ב מהל' תרומות, וטשו"ע יו"ד סי' שנ"א דהתורם משלו על של חבירו תרומתו תרומה, והעולה מכל זה כשנותן כסף לשלוחו לקנות לו קרקע בא"י, יוכלו הבעלים בחו"ל למנות שליח, ע"י אופן שכתבנו למעלה, לקיים עי"ז מצות התלויות בארץ כגון תרומות ומעשרות מכ"ש לקט שכחה ופיאה לאחר שהתחיל לקצור שדהו לקיים מצות שביעית ולהפקיר פירותיו בשביעית ותרומה ומעשר יוכל ליתן רשות לשליח ליתן לאיזה כהן שירצה כי לנתינת הכהן אין צריך שליחות, כי הבעה"ב יכול ליתן רשות לכהן ליטלה מעצמו, כי אינו צריך נתינה דווקא, מיד בעה"ב לכהן. ואינו דומה לגט שכתוב ונתן בידה, הוא בעצמו או ע"י שליח, ומה שאמר ר"ג ור"י מקומו מושכר לו, כדי שיזכה ר"י לראב"ע המעשה לידי מעשה, היינו משום שהי' שעת הביעור, וצריך שיגיע המעשרות ליד בעלים כדכתיב בערתי הקודש וגו' וגם נתתים ללוי:

סימן טו

בגיטין דף ס"ג ע"ב איתמר הולך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר ר' חייב באחריות פירש"י ז"ל חייב המשלח באחריות שהרי לא ציוהו המלוה לשולחו ואם בא לחזור אינו חוזר אלמא כזכי דמי ותירץ הגמרא משום ספק ממונא לקולא ברש"י והמוציא מחבירו ידו על התחתונה לפיכך אינו חוזר ותוכן הענין:

שהלוה חייב באחריות דילמא הולך לאו כזכי דמי ולא זכי המלוה עדיין בהממון ואם מבקש הלוה מההולך שיחזיר לו הממון לא יתן לו בחזרה משום שמא הולך כזכי וכבר

זכה בו המלוה וקשה דלמה יהא הלוה חייב באחריות דלמא הולך כזכי דמי וכבר זכה בו המלוה והוה לי' ספק ממונא לקולא וי"ל כיון שהלוה וודאי חייב להמלוה וספק אם הולך כזכי דהיינו ספק אם זכי בו המלוה אין ספק מוציא מידי וודאי כמו מי שאומר לחבירו נתחייבתי לך ואיני יודע אם פרעתיך צריך לשלם לו דאין ספק מוציא מידי וודאי ועוד י"ל שכל הטעם שהולך כזכי וזכה לו למי שנשתלח לו כי זכיה מטעם שליחות וכיון שזכות הוא לו אמרינן אנן סהדי שניחא לי' שיעשה שלוחו ומשום זה זכין לאדם שלא בפניו משום שזכות היא לו. אבל בענין הזה שאם נאמר הולך כזכי אז אין הנוה חייב באחריות אם נאנס מיד השליח והוה חוב להמלוה אדעתא דהכי לא רצה שיהא שליח לחובתו דשמא יאנס השליח ובזה הולך לאו כזכי אבל יש להקשות למה אינו חוזר בו היינו כשמבקש הלוה ממונו מהשליח משום שמא הולך כזכי לפי דברי הגהות אשר ריש מסכת כתובות שהמוציא מחבירו עליו הראי' שמבואר מדבריו שמשום ספק אינו יכול להוציא ממון שיש לו חזקת מרא קמא הכוונה שמשום ספק אין מוציאין ממון מחזקתו וכאן אין להמלוה חזקת מרא קמא בזה הממון דלמא הולך לאו כזכי ולא זכה עוד המלוה בממון הנ"ל מעולם והוה לגבי ג"כ ספק ממון ויש ליישב לדברי סברת הר"י באסאן שהקשה למה בספק ממון אין צריך ליתן לחבירו הלא גזל איסור מה"ת הוה ספק דאורייתא ואיסורי לחומרא עיין שם בב"ש במגיה ומשני שאם יתן הממון לחבירו מצד ספק אם איכו מגיע לחבירו הוה אצל חבירו ג"כ ספק גזל ומה חזית דהוא יתן לו מצד ספק גזל הלא ג"כ לחבירו יהי' ג"כ ספק גזל ומאי חזית וכו' לכן לא יתן להמשלח ללוה בחזרה דלמא הולך כזכי ואם מחזיר ללוה הוה ספק גזל אצל הלוה אם לא ישלם לו אח"כ והוא הי' חייב בוודאי ועוד י"ל שכל המלוה מוחזק בנכסי לוה כיון שהוא שיעבודא דאורייתא אפי' אם שיעבודא לאו מה"ת מכ"מ בזה כיון שאם אחד לוה מחבירו ממון אפי' מלוה ע"פ והמלוה חייב לאחר ואינו רוצה או יכול לשלם למלוה שלו אזי צריך הלוה זה לשלם למלוה של מלוה שלו כדרבי נתן דכתיב ונתן לאשר אשם לי כדאי' פסחים דף ל"א ע"א ובחו"מ סימן פ"ו סעיף א' ובסמ"ע שם עיין שם למי שהקרן שלו ואם הלוה נתן המעות למלוה שלו חייב באחריותו וצריך ליתן עוד הפעם למלוה של המלוה (אפי' אם מלוה שלו לוה לאחר שהלוה לי) א"כ לפי"ז היה המלוה מוחזק במעותיו של לוה כי הקרן שלו לכן שמא הולך כזכי לא יכול להחזיר ללוה משום ספק שמא הולך לאו כזכי כיון שהמלוה הוה (כראוי') מוחזק משום דר' נתן:

סימן טז

הנה שם בדף ס"ד אי' אמר ר' יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת אסור בכל האנשים שבעולם שחזקה שליח עושה שליחותו ודלמא זו שרוצה לישא היא קרובתה למי שנתקדשה לו והקשה הטו"ז אהע"ז סימן ל"ה למה לא יהא מותר מצד ספ"ס שמא לא עשה השליח שליחותו ואם עשה שליחותו דלמא היא שנתקדשה לו ותירץ כיון שחזקה ששליח עושה שליחותו בוודאי עשה שליחותו ולא הוה רק ספק אחד עיין שם בב"ש במגיה וקשה אמת ששליח עשה שליחותו אבל דלמא לא רצתה להתקדש לו וכדאי' שם הבעל אמר שעשה להשליש שליח לפיקדון והשליש אמר לקבלה השליש נאמן ואי' שם בתוספ' ד"ה השליש נאמן והא המני לא משום מגו דאין לפרש דנאמן השליש מטעם מגו דלא חשוב מגו דאין ביד השליש למוסרו לאשה שמא האשה לא תתרצה לקבל הגט כיון דהבעל אומר לפקדון דהתם כיון שהיא עשתה שליח לקבלה א"כ רוצה האשה בגט זה לכן כתב התוספ' שמא אשה אינו רוצה משום שהבעל אמר לפקדון אבל בסתם נשים שלא עשתה שליח לקבלה י"ל שמא לא רוצית לקבל משום שחוב לה) א"כ מה מהני חזקה שליח עושה שליחותו ואיננו ספק אמת שעשה שליחותו דלמא האשה לא רצתה לקבל קידושין ויש לחלק דוקא בגירושין יש לחוש שלא רצתה לקבל משום דחוב לה כדאי' שם במתני' דף ח' ע"ב האומר לשליח תן גט זה לאשתי אם רצה לחזיר חוזר משום דלא זכה לה השליח משום דגט חוב היא לאשה אבל כאן בקידושין שיותר מהאיש שרוצה לישא האשה רוצה להנשא איננה חיב לה, ועוד י"ל דווקא בגירושין שדנין על אשה זו י"ל שלא רצתה לקבל אבל האומר לשלוחו קדש לי אשה "סתם" היינו שתהי' מי שהיא וודאי בכל העולם יש אשה שרוצה להנשא: והנה כתבו שם התוספ' בד"ה חזקה שליח עושה שליחותו ר' ששת דסבר בשל תורה נמי חזקה שליח עושה שליחותו הני מילי במקום שאם לא יעשה שליחותו יבא המשלח לידי עבירה אם יסמוך על השליח עכ"ל, יש להסביר זיל לאידך גיסא דלמא סבר השליח כיון שלא הודיע להמשלח שעשה שליחותו לא יסמוך המשלח עליו ולא יאכל מפירות הטבולים דלמא לא עשה השליח שליחותו אבל אם נאמר חזקה שליח עושה יחשוב השליח שהוא סומך על חזקה זו ויאכל מפירות הטבולים ובאמת לא עשה שליחותו משום סיבה וצריך להודיעו וכיון שלא הודיע להמשלח שלא עשה שליחותו יבא לידי עבירה וכיון שבאמת לא הידיעי שלא עשה שליחותו בוודאי עשה שליחותו ור' נחמן דחושש להחמיר בשל תורה חשב שבאמת רצה השליח להודיעו שלא עשה שליחותו רק מחמת סיבה לא הי' יכיל להודיעו:

לפי דברי הרב המגיד ריש ה' אישות שכתבו דהא דאמרינן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זכות הכי מילי באיסור מה"ת אבל באיסור דרבנן אין אומרים חזקה זו דקיל לי' לאינשי איסורא דרבנן א"כ י"ל אדרבא לפי סברת התוספ' דבדאורייתא יש חזקה דאם לא כן הי' השליח מודיעו להמשלח שלא יבא לידי איסור מה"ת אבל בדרבנן לא חש לזה ונראה לי סברה חדשה וזה דחזקה שליח עושה שליחותו מטעם כיון שהוא מאמין לו וסומך עלי' ונותן לו נאמנות (וכן מורה לשון האומר "לשלוחו" לא נקט האומר לאחד אלא שהוא תמיד שלוחו) והשליח מקבל עליו דבר זה לעשות על נאמנתו אז בוודאי עושה שליחותו כי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב והראי' מפ' איש מקדש דף מ"ה ע"ב הבעל אומר שתתקדש בתי לקרובתי ואשתו לקרובתה והכריחו הבעלה לדעתה והלכה ונתקדשה לאחד (ע"מ שירצה אבי' מקודשת דלא חיישינן שמא ימחה האב כמו שהי' רוצה מתחילה כי שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב (בגמרא וברש"י הענין קצת בענין אחר אבל אינו נוגע לדברינו) ואם סמכיני' באשת איש על נאמנת זה מכ"ש בשאר איסורים ור' נחמן י"ל דסבר וודאי בא"א החמורה שיכול לבא מזה קלקולא רבה לכן עומד בדיבורו ואינו חוזר אבל בשאר איסורים יש לחוש לחומרא בדאורייתא אולי הוא מהאנשים הקלים שאינם עומדים בדיבורם אזלינן לחומרא:

ב') בסוכה דף מ"ז ע"א איתא שמביא הגמרא שם ראי' דבשמיני עצרת אין מברכין על הסוכה דכל גדולי הדור בשמיני הווה מיתבי יתבי וברוכי לא מברכי ומקשה שם ודלמא סברי כמ"ד כיון שבירך יום א' שוב אינו מברך אמר ר' יוסף נקוט דרבי יוחנן בידך דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור איקלעו בסוכה בשמיני ספק שביעי מיתב הוו יתבי ברוכא לא ברוכי ודלמא סבירא להו כמ"ד כיון שבירך יו"ט ראשון שוב אינו מברך גמירי דמאפר אתי ופירש"י ז"ל למדתי מרבותי שהן באו מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג בתוספ' שם בד"ה כתב באין מן האפר שבהמותיהן רועות שם ולא ישבו בסוכה כל ימי החג ואף ע"ג דאמר סוכות רועים לא הי' להם עכ"ל והדבר תמו' בעצמו איך כל גדולי הדור לא קיימו מצות סוכה ומה שכתב התוספ' סוכות רועים לא הי' להם יעויין סוף מסכת ביצה דף מ' ע"א תנן שם מדבריות הלכות באפר ושם תנו רבנן אלו הן מדבריות כל שהן יוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה בגמרא ורש"י שם שרועות באפר היינו שבכל הקיץ הבהמות רועות בשדה וכי כל הקיץ לא הי' לכה"פ סוכת רועים להגין לכה"פ מן השרב ושמש ועוד בקל היו יכולין לקיים מצות סוכה אם שנים מכם הי' עומדים זה אצל זה מצד אחד וכן שנים מכם בצד שני וכן שנים מצד שלישי ושני בני אדם העומדים סמוכים יחד זה אצל זה רחבם ז' טפחים לכה"פ

יעוין במג"א סימן תר"מ סעיף קטן ט' רגליהם אין רחוקים זה מזה ג' טפחים והוה כלבוד ויש שלשה מחיצות שיש בגובהן עשרה ורוחבם שבעה והוה ג' מחיצות שלימות אם גם ביו"ט אסור להעמידם לשם מחיצה מכ"מ בחוה"מ שרי ואחד הי' יכול ליתן מלמעלה על גבן סכך או עשבי שדה ממה שהי' בהמות רועות והיושב בתוך סוכה זה מקיים מצות סוכה וכן הי' יכולים להחליף וזה אינו טירחא וכי זילזלו במצוה רבה כזו ונ"ל ליישב (לא כמו שכתוב ברש"י ז"ל) אלא דהם ישבו באמת בסוכה אעפ"כ מביא גמרא ראי' מהם אפי' למ"ד סוכה יום אחד היינו שמברכים על סוכה רק יום א' בראשון מ"מ יש ראי' שאין מברכים בשמיני ספק שביעי מדלא ברכו בשמיני בסוכה על פי מה דאי' למעלה בגמרא דף מ"ה ע"ב אמר רב יהודא אמר שמואל לולב שבעה וסוכה יום אחד מ"ט לולב דמפסקי לילות מימים כל יומא מצוה באפי' נפשי' הוא סוכה דלא מפסקי לילות מימים כולהו שבעה כחד יומא אריכא דמי עכ"ל ונראה בעליל מלשון הגמרא סוכה דלא "מפסקי" לילות מימים הוה כיום אחד אבל אי הי' הפסק מודה דמברכין כשנכנס לסוכה יש לבאר ולהסביר הדבר כך דרשינן תשבו כעין תדורו א"כ כי היכי דבדירתו כל השנה הדרך שיוצא כמה פעמים בשבוע מביתו כמה שעות לחוץ לעניניו ולמסחרו וחוזר לביתו וכן דרך דירת ביתו ה"ה אם יוצא מסוכתו כמה פעמים איזה שעות לעניניו וחוזר אח"כ הוה כעין תדורו ולא הוה הפסק וכל שבעת ימים מצוה אחת הוא אבל אם הולך על זמן ארוך ובחזירתו הולך אל בית אחר זה לא שכיח ואם עושה כן בסוכתו שיוצא זמן רב ממנו וחוזר אח"כ לסוכה אחרת לא נקרא כעין תדורו והוה הפסק גמור הגם לחכמים יוצאים מסוכה לסוכה עיין דף כ"ז ע"ב דסברי חכמים יוצאים מסוכה לסוכה היינו דלא ביטלו בזה מצוה הראשונה כדאי' שם אבל הפסק היה לר' אליעזר דסבר אין יוצאים מסוכה לסוכה משום דעי"ז ביטל מצוה של ראשונה אבל מודה דאם יוצא לזמן ארוך מסוכה זו אעפ"י שחוזר לסוכה זו מכ"מ מודה דהיה הפסק וצריך לברך עוד הפעם לכן גדולי הדור באמת ישבו באפר בסוכה אבל כשבאו מאפר (מדרך רחיק לביתם) וישבו בסוכה אחרת הי' צריכים לברך עוד הפעם אפי' למ"ד כיון שבירך בראשון שוב אינו מברך כאשר ביארנו למעלה וכיון שלא מברכי בשמיני ש"מ יתיבי יתבינן אבל ברוכי לא מברכינן ולבאר הדבר יותר הנה תפילין מצוותן כל היום שיהא מונחים בראשו ובזרועו ובכל פעם שמניחם אפי' כמה פעמים ביום מברך עליהם עיין בתוספ' דף מ"ה ע"ב ד"ה אחד זה ואחד זה יש להסביר כי בכל רגע ורגע שמונח עליו תפילין מקיים מצוה אם חלץ אותם נגמרה המצוה וכשמניח עוד הפעם מתחלת עוד הפעם מצות הנחתה ושפיר חוזר ומברך אבל בסוכה כל שבעת הימים מצוה אחת היא כעין תדורו כן יש לחלק ועוד

י"ל שהאי מ"ד היינו ר' יהודא אמר שמואל שאמר סוכה יום אחד סובר כחכמים שם דף מ"ו ע"ב דאף בתפילין אין מברכין עלי' אלא שחרית בלבד]: אבל יש לפקפק על מה שכתבנו שלמ"ד סוכה יום אחד דלכל שבעת הימים מצוה אחת הם ואעפ"כ בהפסק גדול מודה דמברך מהא דאי' ברא"ש פ' ד' דר"ה בד"ה כתב רב נוטרונאי הגאון שאם הפסיק בתקיעת דמיושב לתקיעת דמעומד אינו חוזר ומברך משום דכולי מצוה אחת הם ולדידי' אפי' הפסיק בתקיעת דמיושב עצמו אינו חוזר ומברך כדפסק בשו"ע או"ח סימן תקצ"ב ובמג"א שם וכן יש להביא ראי' מהא דאמר ר' יוחנן שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא הגם שהפסק שעה בין קול לקול בוודאי הפסק גמור הוא ואעפ"כ יצא ואינו חוזר ומברך ה"ה כאן כיון דכל שבעה מצוה אחת היא אם גם עושה הפסק גמור אינו חוזר ומברך:

סימן יז

נשאלתי לפי מה שנהגו הנשים בצאתם מבית הטבילה ליגע בילד או בחבירתה קודם שיפגעו בדבר אחר אם חבירתה בעת נידותה אם מועיל:

הנה בשו"ע יו"ד סי' קצ"ח איתא בהג"ה שתזהרה בצאתם מבית הטבילה שלא תפגע בדבר טמא (לא נזכר כלל מנגיעה) ונקט הלשון "דבר" טמא ולא כתב איש או אשה טמאה והיא מהשערי דורא והש"ך שם כתב בשם השערי דורא שלא תפגע בכלב או בחזיר וז"ל הש"ך סוף סימן קצ"ח אם פגעה בו גוי או כלב או חזיר חמור או ע"ה או סוס או מצורע וכיוצא בהן כן כתב בש"ד עכ"ל מדפרט מצורע ולא כתב איש או אשה טמאה ש"מ דבזה אין קפידא אבל י"ל מצורע בזמה"ז איננו טמא כיון דלא החליט הכהן לטמאה והכל תלוי' רק בדיבר הכהן כידוע להסגירו או לטמאו ואח"כ לטהרו רק שהוא דבר מאוס ויש ליזהר מזה כמו ר' יוחנן יתב על שערי טבילה ואמר כי הכי דלהווי' בנים שפירי כוותי כדאי' גמרא ברכות פ' שלישי דף כ' ע"א אבל באדם טמא י"ל יש קפידא כמו בשאר דבר טמא והנה בעיירות גדולות שהרבה נשים יורדות לבית הטבילה אחת יוצאות ואחת נכנסות וביציאתה פוגעת באשה שלא טבלה עדיין מלשון הפוסקים אין הכרע ובוודאי יש ליזהר:

סימן יח

נסתפקתי לפי מה דאיתא בגמרא בבא מציעה דף צ"ז שביומא דכלה הרב שאול לתלמידים אם שואלים אותו בה' החג ללמוד ממנו עניני דחג שלשים יום קודם מקרי

שאילה בבעלים שאם שאל מהרב בהמה ומתה וה"ה אם נגנב או נאבד אפי' בפשיעה כדאי' בשו"ע חו"מ ה' שאלה ופקדון סימן שמ"ו פטור מלשלם כי נקרא בעליו עמו ויעיין או"ח סי' תכ"ט בטו"ז ס"ק א' אם לקח התלמיד חפץ מהרב בלא ידיעתו בתורת שאלה ביומא דכלה אם מקרי שאילה בבעלים אם ת"ל דמקרי שאילה בבעלים כיון שלא לקח אותו בתורת גזל רק בתורת שאלה מכ"מ כיון דשואל שלא מדעת נקרא גזלן מדרבנן ופסול לעדות כדאי' בחו"מ סימן ל"ב ונאנס אם חייב להחזיר דמי הגזילה לבעלים ועוד נסתפקתי אם לקח מהרב דברים שמותר ליקח בלי ידיעתו כגון טלית של ציצית ללבוש ולולב לצאת בו ושופר לתקוע בו משום דאמרינן ניחא לי' לאינש למעבד מצוה בממוני' אם נקרא שאילה בבעלים כיון דניחא להו או צריך דוקא שהבעלים בעצמם ישאלו והנה פשיטא לי לפי מה שמחלק המג"א סימן תקפ"ו ס"ק ד' לחלק לא אמרינן ניחא לי' לאינש וכו' משא"כ בשופר דלמה יתקע בו יותר משהוא צריך ואם נתקלקל קצת עי"ד תקיעתו גם אם לובש טלית חבירו אם נתקלקל קצת על קצת אין הבעלים מקפידים עכ"ל ואם צריך לבקע עץ ביו"ט לבשל סעודות יו"ט שמותר ליקח קופיץ של חבירו שלא מדעת כיון שהוא מצוה משום שמחת יו"ט אמרינן ניחא לי' וכו' ואין לחוש שמא יבקע יותר ממה שהוא צריך כי אסור לבקע יותר ממה שצריך ביו"ט אפילו בקופיץ שהוא דרך שינוי ואין לחלק אם צריך לדבר זה למצוה עצמה כגון שופר או לצורך מצוה ויש לעיין אם לקח השופר לתקוע תקיעה של מצוה ונשבר השופר עי"ד תקיעתו שפטור לשלם כיון שנתקלקל מחמת מלאכה שפטור לשלם כמו בהמה שמתה מחמת מלאכה והנה מלישנא דקרא וכי ישאל איש מעם רעהו תיבת מעם רעהו נראין כמיותר ואולי בא ללמד דוקא שישאל מעם רעהו אבל לא אם לקח אותו בתורת שאלה מעצמו ואולי י"ל אם לקח לדבר מצוה כיון דאמרינן ניחא לי' לבעלים וכו' הוה כאלו שאלו אותו הבעלים בעצמם:

סימן יט

נסתפקתי מי שיש לו סך מסויים להכנסת בתו לנישואין ליתן נדוניא ושאר דברים אבל בדעתו להוציא לאור עולם תעלומות חכמה [בפרט מאביו] ולשניהם אין לו כדי סיפוקם איזה מהם קודם הנה בל"ס ענין גדיל מאוד להוציא לאור עולם חידושי תורה אשר לא היו לעולמים על פי מה דאי' במדרש ילקוט על פסוק והגה מפיו יוצא שהקב"ה מחדש הלכה בכל יום בב"ד של מעלה ובל"ס תורה לא בשמים היא הקב"ה מחכים ומשכיל לחכמי הדור שנתחדשו בשכלם דבר הלכה זו בעילם העשיי' הזה כי לכל זמן ועת לכל חפץ יעויין בריטב"א פרק ד' ממסכת ר"ה מה שכתב על מה שאי' בגמרא אמר הקב"ה

אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות וכו' הלא מפורש איתא שם בגמרא שתקיעת מה"ת וברכות מדרבנן יעויין שם מה שמיישב וממתיק במתק לשונו ותמצא נחת ויעיין גם בהקדמות תוספ' יו"ט על ספר זרעים א"כ להוציא לאור תעלומות חכמות ח"ת מה שלא הי' עדיין בעולם ולהרביצם בישראל ככתוב בשם הרמב"ם שהמעתיק (ומדפיס) ספר ומרביצם בישראל הוא כאלו מלמד תורה ברבים א"כ אין לך מצוה גדולה מזו אבל הכנסת כלה לחופה ג"כ מצוה רבה הלא לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה ואין להביא ראי' ממה דאי' בשו"ע או"ח קנ"ג סעיף י' ממה דמותר למכור ס"ת כדי להשיא אשה (יעויין ברבותנו האחרונים ז"ל) [עיין תשובת ר"ש] אם זה דוקא מותר כדי להשיא אשה לזכר משום דמצווה על פריי' ורבי' או מותר גם לבתולה ענייי' כדי להשיאה שכתב לא תוהו בראה אלא לשבת יצרה וזה שייך גם באשה עיין באה"ז ב' בבית שמואל שם דהתם הס"ת נשאר בעולם ובקדושתו רק המכירה זלזול וביטול מצוה אבל כאן אם לא ידפיס החידושים כלל אינם בעולם ויש להביא ראיי' ממסכת קידושין דף ס"ד ע"ב דאם אמר קדשתי את בתי ואינו יודע איזה מבנותיי ויש לו בת קטנה ובת בוגרות בל"ס קידש הקטנה דלא שביק אינש מצוה דרמיא עלי' ועביד מצוה דלא רמיא עליה ופרש"י ז"ל וז"ל ומצוה הוא עליו דכתיב ואת בנותיכם תתנו לאנשים עכ"ל וה"ה י"ל בזה להדפיס חידושים אינו מצוה דרמיא עלי' כי הוא מצוה על כל העולם משא"כ בבתו אפי' היא בוגרת רמיא עליו יותר להשיאו מאנשים אחרים אפי' אם המה מחידושים של אביו מקיים בזה כיבוד אב מכ"מ אינו מחוייב מממונו לכבדו כמבואר בשו"ע יו"ד סימן אבל יש לעיין אם חידושים שלו המה וזה וודאי חיובא רמיא עליו יותר להוציאם לאור עולם מאנשים אחרים יש לעיין בכל זה לטוב:

ב) נלענ"ד דבר פשוט לפי מה שמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ד סעי' ב' שאם נגע בסעודתו בצואת האוזן או בצואת האף או בבשרו שדרכו להיות מכוסה שצריך ליטול ידיו כדת וכהלכה אם רוצה לאכול עוד פת צריך לברך על נטילת ידים רק המהרש"ל כתב שאין לברך על נטילה זו ברכת נטילת ידים משום דאין לברך בסעודה שני ברכת נטילת ידים יעויין שם במג"א בטו"ז שם לפי זה אם אין לו מטפחת ידים נקי מזיהום וטינוף וזיעה ונוטל ידיו לאכילה ומנגב בו אינו מועיל הנטילה כלל ולא די שאוכל סעודתו בלא נטילת ידים אלא שמברך ג"כ ברכה בטלה א"כ מר"ח אב עד התענית אם אין לו מטפחת ידים נקי מותר ליקח לנגב ידיו מטפחת ידים מכובס נקי אם אין לו אחר נקי הגם שאסור על פי הלכה כמבואר בשו"ע או"ח סימן תקנ"א סעיף ג' שמר"ח אב עד התענית אסור ללבוש ולהציע אפי' מטפחת ידים והשולחן הגם שהם מכובסים מקודם ר"ח מכ"מ לדבר

מצוה שרי כדאי' שם בהגה"ה שאשה הלובשת לבנים מותרת לכבוס וללבוש ולהציע מר"ח עד התענית הגם שאם נוטל ידיו ברביעית בפעם אחת אינו צריך ניגוב מכ"מ כיון שיש קצת מצוה בניגוב משום מאיסותא לאכול הפת בידים לחות כדאי' שם במג"א סימן קנ"ח סעיף קטן ה' ובטו"ז שם בארוכה בסעיף ק' י"ב יעויין שם ועוד לפי מה דאיתא שם ברמ"א שיכול לברך על נטילת ידים קודם הניגוב ומקרי עובר לעשייתן הגם שי"ל אם נוטל ידיו ברביעית בבת אחת הניגוב אין חיוב מכ"מ קצת מצוה איכא כדאיתא שם במג"א סעיף קטן י"ח ובטו"ז ס"ק י"ג יעויין שם (ויש להסביר הדבר על פי מה דאיתא בתוספ' וברא"ש ריש פ' לולב לולב הגזול טעם שמברכינן על נטילת לולב אחר נטילתו הגם מדאגבה נפיק בי' כיון שצריך לעשות עוד ניענועים הגם שאינם מעכבין, מכ"מ כיון דאיכא מצוה לעשותן מקרי עובר לעשייתן ובמקום אחר כתבנו הטעם לפי מה דאיתא שם ברמ"א סימן קנ"ח סעיף י"א שיכול לברך גם אחר הניגוב עד אכילת מוציא והוא תמוה וי"ל כיון שהנטילה בעצמה אינה מצוה מחויבת רק אם רוצה לאכול פת צריך ליטול ידיו א"כ עד שאינו אוכל פת לא עשה שום מצוה בנטילה א"כ גמר מצות נטילה הוא בתחילת אכילת הפת ואולי להרמב"ם דסבר כל מצוה שיש לה משך זמן יוכל לברך כל זמן משך מצוותה ה"ה בזה עד שגומר סעודתו מלאכול כביצה פת האחרון עדיין יש המשך למצוות נטילה] בזה מיושב מאוד תמיהת הטו"ז ס"ק י"א על דברי הרמ"א שם א"כ כיון שעושה מצוה בניגוב מותר לנגב במטפחת המכובס אם אין לו אחר נקי וראיי' לדבר מהג"ה שם סימן תקנ"א סעיף ג' שכתב אבל בת"ב עצמה לא תלבוש לבנים רק בגד בדוק ונקי א"כ מוכח מעיקר הלכה די בבגד נקי ובדוק ואעפ"כ כתב מר"ח "עד התענית" מותר לכבס ומוכח מדנקט סתם מר"ח עד התענית שאפי בשבוע שחל ת"ב שמעיקר הלכה על פי הגמרא אסור ללבוש אפילו המכובסים קודם מכן אעפי"כ מותר מפני שהוא לצורך מצוה ה"ה בזה וק"ל:

סימן כ

נתקשיתי מהא דאי' בשו"ע חו"מ סימן כ"ז. שמקלל חבירו או עצמו בשם או בכינוי אפילו של לעז שקורין הגוים להקב"ה חייב מלקות הלא פשיטא שמקלל לרשע שפטור ממלקות כדאי' בגמרא בבא מציעא פ' הזהב שמקלליין הב"ד במי שפרע במי שאין עומד בדיבורו ומילט לייטינן לי' משום שאין עושה מעשה עמך משום דכתיב שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב א"כ האיך מקלל עצמו חייב מלקות כיון שמקלל עצמו כעשה רשע והוה כמו גיטה וחצירו באין כאחת ה"ה כיון שבאותו קללה נעשה רשע

האיך חייב מלקות וניחא לי לפי המבואר בשו"ע יו"ד סימן קנ"ח וחו"מ סימן תכ"ה שישראל שעשה עבירה לתיאבון (הגם שהוא רשע בזה מ"מ אסור לעמוד על דמו ומצוה להצילו אפי' לחלל ש"ק מותר מפני פיקוח נפשו וכיון דמקלל עצמו שחייב ילפינן לה מדכתיב השמר לך ושמור נפשך מאוד כדאי' בשבועות דף ל"ו ע"א א"כ כיון שחייב בשמירת נפשו חייב בקללתי כיון שעשה בעדים ובהתראה, ואם לאו פטור:

ב):

נסתפקתי מי שנזהר שלא לקבל מתנות ודורונות ממחלל ש"ק בפרהסיא אם הוא זקן או חולה ובעל יסורין שמחויב ליטול כדאיתא בשו"ע יו"ד סימן רנ"ג שאם מגיס דעתו ואינו נוטל אין לו בצערו אלא עוונות וחטאים אם יוכל להחמיר שלא ליטול ממומר לחלל ש"ק בפרהסיא, הכה בחולין דף ה' ע"א איתא שאין מקבלין קרבן ממומר לחלל ש"ק בפרהסיא הגם שמגוי מקבלין קרבן מ"מ לא מצינו בפוסקים שאסור ליטול ממנו מתנה א"כ כיון שהוא מחמיר שלא ליטול מ"מ במקום שמחוייב ליטול אינו יכול להחמיר ויש עוד לידון להקל בזה לפי מה שאיתא בהתעוררות תשובה סימן י"ב דהיכא דשכיח מאוד במקום הזה מחללי שבתות בפרהסיא והמה מדקדקים על עצמן לעשות קידוש ומתפללים תפילת ש"ק כי בעיניהם רק בישול והבערה הוה חילול ש"ק והשאר כעשה להם כהיתר בתירוצים שונים ומשונים שיש להם על זה אפי' הרבנים מזהירים להם מאוד על חילול ש"ק ואומרים להם העונש על זה סוברים שהמה מגזימין כיון שרואים שרבים מקילין נעשים להם כהיתר ויש לדמות זה למה דאי' בחו"מ סימן ל"ג ה' עדות שהקושר ומתיר בש"ק שהוא אב מלאכה אעפי"כ כשר לעדות כיון שאינו נחשב בעיני העם למלאכה (פשיטא מי שיודע עי"ד שקרא ושנה ויודע חומר חילול ש"ק כדון באמת כמחלל ש"ק בפרהסיא) לענין לקבל ממנו מתנה יש לסמוך על זה גם לנזהר להקל הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד מידיו הרחבה אמן:

ג):

שאלה אם צריכים להחמיר ולחוש אולי הבודק בבדיקת פנים לפעמים לא ידקדק כ"כ ע"י סיבות שונות ינתק סירכא וכדומה או נעלם ממנו: תשובה הכלל מסור בידנו רוב בהמות כשרות הן ומה"ת אזלינן בתר רוב אבל חכמז"ל תקנו מפני שסירכות מצויית והוה מיעוט המצוי צריכין לבדוק הריאה וכיון שהבודק למד כל הלכות אלו השייכים לבדיקת הריאה ומוחזק בכשרות וירא ה' לרבים ומקיים תקנת חכמים אין צריכים להחמיר ולחוש אולי יטעה כי מה"ת רוב בהמות כשרות הם:

אולם הלא עינינו רואות שלרוב בהמות יש להם סירכות שלא כסדרן והיכן הוא הכלל רוב בהמות כשרות הם, צריכין לומר כיון שהרבה מהם אחר בדיקת מיעוך ומשמוש כשרות הם מצטרפין לאותן שאין להם סרכות והוה רובא ומזה יש ראיי' וסמך למנהגינו מנהג אשכנז שמסרכות שלא כסדרן הולכת במיעוך ומשמוש שאיננה סירכא גמורה רק ריר דאל"כ לא הוי רובא אבל קשה לפי פסק המחבר כאותן השיטות שסירכא שלא כסדרן טריפה גמורה הוא היכן הוא הכלל רוב בהמות כשרות הם אבל האמת יורה דרכו לפי מה שאיתא בחידושים של רשב"א פ' א"ט וז"ל רוב בהמות "בריאות" וכשרות א"כ אם הם בריאים אז רוב כשרות אבל אם אינם בריאים שיוצאים מרוב בריאים שהוא נגד הרוב אזי ג"כ רוב כשירות אינם בהם אם מתנהגותם עמהם בטבע אז רוב בריאים וכשירות אבל אם שלטו בהם מעשה ידי אדם במאכלים ומשקים שנותנים להם ובפרט בבהמות המפטמים אותן במינים שונים ועומדין כל היום בדיר ואינם הולכים על האויר של שדה אנה ואנה ואוכלין עשבי השדה המה יוצאים מכלל רוב בריאים ומכלל רוב כשרים והבדיקה שלהם מה"ת הוא (והרבה מהם שנסרך המסס ובית הכוסס) הבדיקה מה"ת בל"ס צריכים ליזהר ולחוש מאוד על הבדיקה שלא יטעה ויהא הכל על צד היותר טוב כי אין אנו יכולים לסמוך עתה בבהמות כאלו על הרוב:

ואני הייתי במדינת שטייערמארק באחת מהמקומות כמה שבועות על אויר טוב וכל הבשר שנשחט שם הי' כשר מיד בלי שום סירכא כאשר העיד לי השו"ב דשם בשלש שבועות שהייתי שם נמצאת רק בהמה אחת עם סירכא ותמהתי ושאלתי על זה מה זה הוא והשיב לי כי הבהמות שלהם כל היום רועות באויר נקי באגם ובשדה ומאכלם היא רק העשב הגדל שם ובערב המה באים ולניים בביתם והמה רק בני שתים ושלש שנים ולא יותר לכן המה בריאים ושלימים ולא נמצא בהם סירכא מזה ראי' למה שכתבתי לטוב:

סימן כא

לענ"ד שאם חל ט"ב בש"ק ונדחה ליום א' שאסורים לאכול בשר בליל שאחר התענית משום אבילות דיומא כדאי' ברמ"א סימן תקנ"ח מ"מ יוכל לברך שהחיינו לפי מה דאיתא במג"א סימן תקנ"א שמה שאין מברכין שהחיינו בין המצרים איננו משום אבילות דלא מצינו שיהא אבל אסור לברך שהחיינו רק שאין לומר בין המצרים שהחיינו לזמן הזה אבל בליל אחד עשר אין שייך טעם זה לפי זה אין לברך שהחיינו גם ביום עשירי שבו נשרף ההיכל עד שקיעת החמה ומטעם זה כתב המחבר סימן תקנ"ח שלא לאכול בשר

ולשתות יין כל היום הגם שהמחבר לא כתב סוף סימן תקנ"א שיש ליזהר שלא לברך שהחיינו רק בין המצרים משמע מיד לאחר בין המצרים מותר מ"מ הלא הוא בעצמו כתב שלא לאכול בשר ולשתות יין עד סוף יום עשירי וק"ל: ב') תמיי' רבה על המג"א שכתב בסי' תקנ"א סעיף קטן ט"ז שהנוהגים להחמיר שלא לאכול בשר עד שבת נחמו שאם חל ט"ו באב בעש"ק (הגם שהוא יו"ט קצת) אסירים לאכול בשר גם ביום ט"ו באב הלא המג"א בעצמו מביא טעם בשם הב"ח שמותרים להחמיר בזה נגד פסק הגמרא שפסק כר' מאיר שאחר התענית מותר "מיד" והמה מחמירים כרשב"ג שאוסר כל השבוע כולה שחל בו התענית אפי' לאחר ט"ב עד ש"ק הלא איתמר חל ט"ו באב ביום עש"ק היינו אם חל ט"ב בש"ק ואז נדחה ט"ב ליום א' ושבוע זו לכ"ע אין בו דין שבוע שחל ת"ב להיות בתוכה כדפסק המחבר סעיף ד' ואפי' המחמירים אין מחמירים אלא באותו שבוע שחל ת"ב באותו שבת אבל נדחה לאחר ש"ק אפי' בשתי שבועות שרי אפי' לאותן הנוהגים להחמיר לידון כשבוע שחל ט"ב אם חל ט"ב בשבת כדאי' במג"א שם סעיף קטן י"ז א"כ לפי מה דנקט שיטת הב"ח דמחמירין כרשב"ג הלא גם לרשב"ג אין שבוע זה דין חל ט"ב להיות בתוכה, לפ"ז לסברת הב"ח בנדחה מותרים כל השבוע זו לאכול בשר אפי' לרשב"ג הכל מותר ודוחק לומר דווקא לפי מה שפסקינן כר' מאיר דאחר התענית הכל שרי אז אין להם דין שבוע שחל ת"ב אבל לרשב"ג כיון דנדחה ליום א' הוה מיום א' עד שבת כל אותו שבוע דין שבוע שחל בו ת"ב וזה דוחק:

סימן כב

נסתפקתי הא דלא נהגינן שלא לבעול על דם טוהר ודינו כדם לכל דבר כדאי' ביו"ד סימן קצ"ד סעיף בהגה"ה אם מצאה כתם בימי טוהר אם גם בזה נהגו להחמיר ומסתברא לפי מה שאיתא ברבותינו האחרונים זצ"ל ביאור הדבר שמתחלה גזרו כתם לטמא רק לטהרת ולא לבעלה אח"כ הוסיפו שיטמא גם לבעלה בזה (משום אי לא הא לא קיימי הא) וכיון שראתה דם טוהר עד סוף שמונים יום לנקיבה הגם שספרה ז' נקיים וטבלה הוי כטבילת יום ארוך שמטמא טהרות בנגיעתה הגם שטהורה לבעלה כדכת' בכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה א"כ למה להרבנים לגזור על כתם שתטמא טהרות כל ימי טוהר הלא בלאו"ה מה"ת היא מטמא טהרות (הגם שטבול יום הוה שני פוסל תרומה ובזה כאמר חוץ שטבילת יום ארוך איננו פוסל תרומה והוה לי' לגזור על כתמם משום תרומה זה אינו כיון דמה"ת מותר למה לחכמים לגזור בלי טעם וסברא וכיון שחכמז"ל לא גזרו על כתמם לטהרות ממילא לא גזרו על בעלה שכל מה

שאסורה משום כתם לבעלה איננו אלא משום שגזרו על כתם לטהרות כאשר כתבנו למעלה וכיון שלטהרות לא גזרו פשיטא שלא גזרו על כתם משום בעלה לבד וק"ל:

ב') נסתפתקי פירי משבעת המינים שהוא באה מאילן שהרכבה אם אילן שאינם משבעת המינים כגון רימונים אם תפוחים או אם זתים תאנים ודומה להם הגם מותר לאכלם אותן פירות בלי פקפוק הגם שנעשה בהרכבת עבירה שדך לא תזרע וקאי על הרכבת אילן מין בשאינו מינו וכמבואר בגמרא חולין פרק כל הבשר יעויין שם היטב אם אוכל מהם, איזה ברכה אחרונה יברך כיון שמוטעם משניהם אם יברך ברכה אחת מעין שלש או בורא נפשות פשיטא לי דברכת שהחיינו לא יברך עלי' כיון שכל עיקר הווייתה ע"י שעבר רצונו של הקב"ה האיך יברך עלי' שהחיינו וכו' לזמן הזה [כנראה לי כתיב כזה בספר הלכות קטנות] אבל ברכה אחרונה שמחוייב לברך איזה ברכה יברך לפי הפשוט יאכל איזה פירי משבעת המינין ושאר פירי ויברך על כל אחת ברכה אחרונה לעצמה ממילא יצא ידי ספק כדאי' באו"ח ה' ברכות סימן ועוד די אם יאכל רק פירי משבעת המינים ויברך באחרונה על הארץ ועל הפירות ויוצא בזה גם ברכת בורא נפשות רבות כדאי' שם סימן ר"ח סעיף י"ב שאם אכל תפוחים עם פירות משבעת המינים ובירך אחרי' על הארץ ועל הפירות אין צריך לברך בו"נ על התפוחים כי כבר יצא במה שבירך ברכה מעין שלש על הארץ ועל הפירות שתפוחים ג"כ פירות הגם שנקט "תפוחים" ה"ה בכל מיני פירות האילן כדאי' להדיא בלשון הרשב"א המובא שם בב"י סימן ר"ח ונראה מלשון הטור והמחבר שגם לכתחילה יברך ברכה מעין ג' ויוצא בזה אבל כל זה אם הרכיב משבע המינים מאילן עושי פירות אבל אם הרכיב בפרי האדמה כגון ענבים שהרכיבם בפרי האדמה אז אינו יוצא בברכה אחרונה גם בורא נפשות של פרי האדמה כמבואר שם בשו"ע אבל יש לפקפק על כל זה דויקא אם אוכל משבעת המינים כגון ענבים ורמונים ואוכל תפוחים בזה יוצא בברכה אחרונה מעין שלש גם על התפוחים אבל בפירי המורכב אין אנו יודעים מה דיכה כדי שנוכל לברך אחרי' ברכה אחת מעין שלש אולי דיני כסתם פירות האילן גם בורא נפשות לא יוכל לברך אולי דינה נשבעת המינים ואולי י"ל אם מרכיב יחור של תפוחים באילן רימונים אז מסתבר מה שגדול ביחור זה הוא רובא ככולא תפוח רק שנתערב בו טעם ומראה קצת מהרימונים יכול לברך בורא נפשות לבדו ה"ה בהיפוך אם נטע יחור רימון באילן תפוח לכן כדי לצאת מספק יעשה כמו שכתבנו למעלה ופשיטא לי שברכה ראשונה לא יברך על פירי זו הגם שמותרת לאכילה בלי פיקפוק כמו שאי' בראשונים זצ"ל בסוגיות מצוה הבאה בעבירה על הא דתנינן במסכת בבא קמא הרי שגזל סאה חיטים טחנו ורקדו ולשה ואפה האיך

יברך עלי' אין זה מברך אלא מנאץ מכ"ש בזה האיך יברך ברוך אתה בורא פרי העץ שגידול פרי עץ שנגד רצונו יתברך שנעשה ע"י ל"ת דהרכבת אילן הגם שיש לחלק ששם איתא בגמרא הרי שגזל וכו' והפריש חלה כיצד יברך וכו' כיצד יברך "וציונו, להפריש חלה על המצוה כדכתבו הראשונים הגם שקנאו בשינוי רשות שינוי מעשה ושם מ"מ הברכה ניאץ הוא משום שקנאו ע"י עבירה משא"כ הכא אבל מסתבר טעמא האיך לברך בורא פרי העץ על פירות כאלו אלא יברך על פירות אחר לטוב:

סימן כג

הנה בהתעוררות ח"א סימן קע"ב נסתפק אם לש עיסה בפסח והניחו עד שנעשה חמץ אם חייב מלקות כיון שעשה מעשה לישה איננו לאו שאין בו מעשה עיין שם בארוכה ויש להביא ראיה מגמרא מנחות דף כ"ו ע"ב אמר ר' אמי אם הניח שאור על גבי עיסה וכו' וכן פסק הרמב"ם ה' מעשה הקרבנות פ' י"ב ה' י' וז"ל הניח שאור על גבי העיסה והלך וישב ונתחמצה מאילי' לוקה שהנחת השאור הוא המעשה עכ"ל מוכח להדיא דוקא שמניח שאור בידים על העיסה כדי שיתחמץ אבל אם לשה ונתחמצה מאיליו אינו לוקה אבל יש להשיב שגבי מנחות כתיב לא תעשה חמץ ולא תאפה חמץ שממנו למידין שכל מעשה חימוץ שעושה בהמנחה חייב מלקות כדאיתא ברמב"ם שם ה' ט"ו וז"ל כיצד לשה חמץ או ערכה חמץ או קטפה חמץ או אפאה חמץ לוקה שנאמר לא תעשה חמץ ונאמר לא תאפה חמץ לחייב על כל מעשה יחידי שבה וכו' עכ"ל א"כ כיון דכתיב לא תעשה חמץ מוכח שהוא בעצמו צריך לעשות מעשה החימוץ אבל לא שתתחמץ מאליו אבל גבי פסח דכתיב ולא יראה לך חמץ שאפילו נתחמצה מאליו חייב בבל יראה או שהי' לו חמץ בביתו עוד מקודם הפסח ונתחמץ בשעת היתר מ"מ עובר בבל יראה רק משום שלא עשה בו מעשה אינו לוקה לכן אם הי' לש בפסח שעשה בו מעשה בלישה והניחה והתחמץ מקרא עשה מעשה וחייב משא"כ במנחות שהתה"ק אמרה שהוא בעצמו יעשה מעשה להחמיץ יעויין בתוספ' שם שגם שהוא לא החמיץ בעצמו מ"מ שעשה מעשה שהניח עליו שאור שעי"ז יחמיץ נקרא מעשה:

ב) לענ"ד לפ"מ דאי' בטור חו"מ סי' ס"ב ובשו"ע שם בענין מסירת פרוזבול שיוכלו החתומים על הפרוזבול לחתום עצמם בתורת עדים שהם מעידים שמסר הענין פרוזבול והם יכולין לחתום בתורת דיינים שמסר להם הענין פרוזבול כ"ל דאם חותמים בתורת דיינים יכולים להיות קרובים להמלוה כי אין להם דין ודברים ומשפט שנאמר שקרובים פסולים לזה הגם שבגביית החוב יש הרבה ענינים שצריכים דין ודברים מ"מ בפרוזבול

הוא אומר וז"ל מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים כל חוב שיש לי "שאגבנו" כל זמן שארצה א"כ המלוה בעצמו גובה חובותיו ואם יהי' לו דין ודברים יכול לדון לפני ב"ד אחר רק שיראה להם השטר פרוזבול או שאומר להם פרוזבול לי ונאבד שנאמן בזה כדאי' שם בגמ' ושו"ע אבל אם חותמים בתורת עדים שמעידים עליו שעשה פרוזבול כדי שיוכל לגבות חובותיו א"כ קרובים פסולים לזה העדות כי אין לך דבר שבממון יותר מזה שעי"ז יוכל לגבות חובותיו:

עוד נ"ל שאם עשה הפרוזבול בערב יו"ט בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה שאין צריך הלוה לשלם לו כי הוא אפקעתא דמלכא ויכול הלוה לומר אייתי ראי' שהי' עודנו יום והמוציא מחבירו עליו הראי' אבל אם מביא הלוה את החוב מעצמו למלוה אין המלוה צריך לומר לו משמט אני כמו בשאר חוב אם הלוה משלם מעצמו כי אולי הי' עוד יום ואינו משמט כיון ששמטה בזה"ז דרבנן הוה ספק דרבנן עיין חו"מ סי' רל"ב ויש לעיין עוד בזה: ג') עיין בהתעוררות ח"ב סימן ק"כ בסופו שאם יום אחד משבעת ימי המשתה חל בפורים ויש שם פנים חדשות שמרבין בהסעודה בשבילו כי לא ניכר ע"י ריבוי סעודה של חתן וכלה שהוא סעודת פורים עי"ש האיך יש לנהוג, וכעת נ"ל לפי מה דאיתא במחבר ס' תרצ"ז סע' ח' שמותר לישא אשה בפורים מובן מאליו שגם סעודת נשואין מותר לעשות בפורים מוכח מזה להדיא שאין לחשוש בזה, שלא יהא היכר לסעודת פורים וגם המג"א שחולק היינו מטעמא שאין מתערבין שמחה בשמחה, אבל לא משום טעמא שלא יהא ניכר שהיא משום סעודת פורים וטעמא בעי למה בפורים שחל בשבת פסק המחבר ס' תרפ"ח סע' ח' כהירושלמי שאין עושין הסעודת פורים עד אחד בשבת, והטעם כי על ידי סעודת שבת לא יהא היכר לסעודת פורים, ומתיר לישא אשה בפורים ולא חשש לזה, וצריך לומר ששבת ששמחתה ע"י שמים, דהיינו ששבת שהוא קדוש וקביע מאליו ומצווה בכבוד ועונג שבת והוא קודם וחשוב יותר מסעודת פורים: וסעודת פורים תלויה בבי"ד יחשבו שכל הסעודה באה רק מחמת שבת, ולא יהא ניכר סעודת פורים כלל נגדו, משא"כ סעודת חתונה וסעודת פורים שהם שניהם שווים, אבל י"ל עדיין אין היכר לסעודת פורים, מי יימר לן שהסעודה מחמת פורים דלמא מחמת חתן וכלה היא באה וגוף הירושלמי תמוה, ויש סברא לומר שאין לעשות סעודת פורים בשבת משום אין עושין מצות חבילות חבילות, בשלמא יו"ט שחל בשבת עכ"ח מה שאוכל באותו יום, היא מחמת שבת ויו"ט, אין יכולין להפריד זה מזה, ואם אי אפשר אז שאני, כמו שאיתא במסכת פסחים דף ק"ב ע"ב שמתרץ הגמרא אין לו שאני ומותר עשות חבילות, אבל בפורים שחל בשבת, מעיקרא תקנו הנביאים והחכמים, שאם

חל בשבת אז יעשה הסעודה באחד בשבת, משא"כ ביו"ט ושבת, צריכה להיות השמחה באותו היום וא"א לדחותם עד למחר כי מצותו ביום זה, אבל לפי זה קשה למה פסק המחבר שמותר לישא בפורים הלא יכול לישא אחר הפורים ובגוף הדבר יש לעיין למה צריכה הסעודה בפורים היכר כיון שהוא שש ושמח בפורים מקיים בזה לעשות אותם ימי משתה ושמחה ימ"מ ודי באיזה דבר הוא שמח, וסברא זו מביא הדרכי משה סוף סימן תרצ"ז שמטעם זה התיר לישא אשה בפורים, בשלמא גבי יו"ט כתיב ושמחת בחגך ולא באשתך אבל בפורים סגי בכל מה דמשמח, וי"ל מטעם זה צריכה הסעודה בפורים להיות היכר שיודע שעושים לשם פורים, שצריך לשמוח משום הנס שנעשה ועי"ז הוי פרסום כס:

ד') ואיידי דאירי נראה לי ליישב קושיא גדולה על הרמב"ם הלכות שבת, שדיוקא גבי שני מצות מה"ת יש בהם משום מצות חבילות חבילות, אבל אם אחת הוא דאורייתא ואחת הוא דרבנן אין בהם משום חבילות, מאי מקשה הגמרא במס' פסחים פרק ערבי פסחים דף ק"ב ע"ב שיו"ט שחל במוצאי שבת האיך עושין הבדלה וקדוש על כוס אחד, משום הלא אין עושין מצות חבילות ומתרץ קדושא והבדלתא חדא מלתא היא ומפרש הרשב"ם שגם בהבדלה מזכיר קדושת יו"ט הלא הרמב"ם סבר שצריך להבדיל במוצאי שבת מה"ת רי"ה: הלכות שבת וקדוש ביו"ט הוא אינו אלא דרבנן י ר דאורייתא ואחד דרבנן אין שייך בהם משום חבילות. סברתו ושיטתו [חוץ אם נאמר שסבר כה"ג שגם קידוש שיו"ט הוא דאורייתא מדכתיב אלה מועדי ה' אשר "תקראו" אותם] וניחא לי עפ"מ דכתב הסמ"ק דהבדלה בשבת היא מן התורה מדכתיב להבדיל בין הקדש ובין החול היינו שצריך שיבדילו בין הקדש ובין החול, וזה דווקא להבדיל בין הקדש ובין החול אבל לפ"ז בין קדש לקדש לא הוי רק מדרבנן וכיון כשמבדילין במוצאי שבת שחל ביו"ט אין מבדילין רק בין קדש לקדש והוי הבדלה ג"כ רק מדרבנן והוי שניהם מדרבנן, ומוכח לפ"ז שאם שניהם דרבנן כסברת הרמב"ם שיש בי משים חבילות חבילות, עיין בהרב המגיד שם:

סימן כד

רמב"ם הלכות שבת פרק ששי הלכה ז' וז"ל:

עיר שישראל ועכו"ם דרין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת, אם רוב עכו"ם, מותר לרחוץ בה למוצאי שבת מיד, ואם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין שבשביל הריב הוחמו עכ"ל, ויש לדקדק, כיון שהישראלים אינם רוחצים בשבת, א"כ הוחמו

המרחץ בעד הגוים, והיה מותר לישראל לרחוץ למוצאי שבת מיד. ולמה כתב רבינו שצריכים להמתין בכדי שיעשו, וצ"ל שבעל המרחץ אינו יודע שלישראל אסור לרחוץ ביום השבת ממילא מחמם אדעתא דרוב שהמה ישראל, ולפי"ז אם מודיעים לו שביום השבת אין הישראלים נכנסים להתרחץ לרחוץ. ממילא מחמם בשביל הגוים ומותר לישראל ליכנס למוצאי שבת מיד, אבל י"ל כיין שירגיש שבמוצאי שבת באים הרבה יותר לרחוץ מבשאר ימים יען שהמה ישראלים ואסורים לרחוץ בשבת, א"כ יחמם בשבת כדי שיוכלו לרחוץ במוצאי שבת "מיד" א"כ עשה בשבת מלאכה בשביל ישראל וצריכים באמת להמתין בכדי שיעשה:

ב'):

כעין זה נ"ל לפי מה שאיתא בנקודות הכסף בשו"ע יור"ד סימן קכ"ד סעיף כ"ב בהגהות על הג"ה וז"ל:

עכו"ם שנגע ביין של ישראל וכו' מעשה היה בהיותי במדינת מעהרין ונגע העכו"ם בייני ולא רציתי לשתות ואמר אלי בזה"ל:

שתה דהיין מותר ושאל לאביך ויגיד לך שהוא מיתר באשר שעשיתי להכעיסך. כדי שלא תשתה, ובעושה להכעיס מותר ע"כ דבריו, ושאלתי את פי הגאאז"ל היכן דינו, ואמר שהיין אסור דטעמא דמותר משום שעושה להכעיס. אבל כיון שיודע דינו אם כן לא עשה להכעיס וחוזר לאיסור הראשון כאלו לא עשה להכעיס עכ"ל, ויש להשיב על זה, כיון שהגוי יודע שאם עושה להכעיס מיתר לשתותו, אומר לו בכיון, שמותר לשתותו יען שכוונתו היתה להכעיס, א"כ מראה בזה שלא היה בדעתי להכעיס כיון שאומר לו שתה א"כ אסור לישראל לשתותו, כפסק אביו הגאון זצ"ל וא"כ כיון שאומר שמותר לשתותו כיון שעשה להכעיס ועי"ז אסור לשתותו ואימר לי זה בכיון, וא"כ דיבור זה שמותר לשתותו הוי להכעיס וא"כ ממילא מותר לשתותו, אבל יש לישב, כיון שראה הגוי שהש"ך ע"י נגיעתו לא היה רוצה לשתותו, א"כ די להגוי בזה שנתקיים מחשבתו הרעה שלא ישתה הישראל היין ולמה היה לו לומר שמותר לשתותו מוכח שכוונתו היתה לטובה כדי שיוכל לשתותו ולא להכעיס ויפה פסק מר אביו הגאון זצ"ל לטוב:

ג') עלה בדעתי העניה, מי שהמתין בעת מנחת ערב שיתאספו הצבור להתפלל תפלת מנחה, ונתאחר עד בין השמשות והוא ספק לילה, ואם הוא כבר לילה אז עבר זמן תפלת המנחה, ואסור להתפלל השמ"ע לשם תפלת מנחה ואם מתפלל השמ"ע הוי ברכות לבטלות, ואם הוא יום עדיין, עליו חובת תפלת המנחה יש לעשות כך:

שיתכון בתפילת שמ"ע על ספק, אם הוא יום יצא יד"ח מכחה, ואם הוא לילה, יהא לשם תפילת ערבית, ואח"כ יתפלל מעריב ויתכון בתפילת שמ"ע של ערבית, אם היה יום אזי יהא שמ"ע זו לשם תפילת ערבית, ואם היה כבר לילה, והיה תפילה ראשונה לשם ערבית יהא תפילה זו לתשלומין לשמ"ע של מנחה, ואם אירע לו כך בער"ח אז יתפלל תפילה הראשונה בלי יעלה ויבא כי בדיעבד אם לא אמר יעלה ויבא בשמ"ע של ערבית יצא, ובשניה יאמר יעלה ויבא ממנ"פ, וכדאיתא בשו"ע סי' ק"ח שאם התפלל במוצאי שבת שתי תפלות לשם תשלומין של מנחה, אם גם לא אמר בראשונה אתה חוננתנו, אם בשניה אמר אתה חוננתנו אם היה דעתו בפירוש שהראשונה תהיה לשם ערבית והשניה לשם תשלומין יצא כדאיתא בשו"ע או"ח ס' ק"ח במג"א ובס"ק י"ד ס"ק ב' ואם אירע לו דבר זה ביום חמשים ותשעה לתקופת תשרי שמתחילין במעריב לומר ותן טל ומטר א"כ אם היה בתפלה ראשונה כבר לילה והתפלל לשם ערבית אזי היה צריך לומר ותן טל ומטר, לא יאמר ותן טל ומטר רק בברכת שומע תפילה יוסיף לבקש בתחנונים על מטר לפי מה דאיתא במג"א סי' קי"ז ס"ב שאפילו בקיץ אם צריכין הרבה למטר יכולין יחידים לבקש תחנונים על מטר בברכת שומע תפילה ויתכון שאם הוא כבר לילה יהא בתורת חובה להתפלל על המטר כדאיתא שם שאם שכח לומר ותן טל ומטר בברכת ברך עלינו יאמרנו בברכת שומע תפילה ויוצא בזה כדאיתא שם בסעיף ה' ואם עדיין יום היא יהא לשם תפילת תחנונים על המטר, ויש לעשות סניף לזה עפי"מ שסוברים יש מרבותינו אחרונים זצ"ל שבחוצה לארץ אם טעה והתפלל אחר שבעה מרחשון ואמר תן טל ומטר אין צריך לחזור להתפלל: ואם אירע לו שנתאחר בע"ש במנחה יתפלל על ספק זה ויוסיף בתפילתו בברכת שמע קולנו ויכוחי בו ביום השבת ישראל מקדשי שמיך ויוצא בזה לשם שבת, כדאיתא שם בשו"ע סי' רס"ח ס' ז' שאם טעה והתפלל בשבת תפילת חול אם הזכיר בתפלתו של שבת יצא ואינו צריך לחזיר ולהתפלל, ואין לומר אם מזכיר של שבת ומקבל עליו בזה את השבת ולא יוכל עוד לסיים תפלתו לשם מכחה, כי אין בדעתו לקבל שבת בזה רק משום ספק כי אינו קובע ברכה מיוחדה לשבת, כי אם קבע ברכה מיוחדת לשבת אז עכ"ח מקבל עליו שבת כדאיתא בשו"ע סי' רס"ג סע' ט"ו כי לא מצינו בתפילת שבת שאומר את שבת "הזה" ואינו אומר בתפילתו בפירוש שעתה הוא שבת, אבל אם הוא בערב יו"ט יש לעיין בזה, כי בתפלת יו"ט הוא אמר את תפילת החג הפלוני "הזה" אבל י"ל אם איננו אומר תיבת "הזה" איננו מעכב בתפילתו ואם אומר ותתן לנו מיעדים לשמחה חג וזמן לששון את יום החג המצות די בזה:

נראה לי אם חל יו"ט בשבת ולא התפלל מכחה בערב שבת שצריך להתפלל שתים ערבית, השניה לתשלומין, ובתפלה השניה טעה ולא התפלל אלא של שבת לבד או של יו"ט לבד, יצא בזה תפילת התשלומין, עפי"מ דאיתא במחזיק ברכה שאם טעה והתפלל רק של יו"ט ומתכוון לברכת מעין שבע של ש"ץ יוצא בזה תפילת שבת [הובא המחזיק ברכה בשו"ע או"ח סימן רס"ח ס"ק י"ג בשערי תשובה] ולפי"ז אם לא שמע הברכת מעין שבע מהש"ץ רק חזר והתפלל תפילת שבת ולא הזכיר בה של יו"ט יצא, א"כ חזינן שיצא בכל אחת חובת תפילת של זמנה בתפילת יו"ט על יו"ט ובתפילת שבת על שבת פשיטא דלכתחילה אם לא הזכיר בתפילת יו"ט של שבת כאשר חוזר ומתפלל צריך להתפלל תפילה שהוא מזכיר בה שניהם, אבל בדיעבד יצא בכל אחת לבדו, א"כ כיון שיצא באחת חובת תפילה אחת יצא בזה חובת תפילת תשלומין ואי"צ לחזור ולברך עוד וק"ל:

סימן כה

מה שתמוה לי בנוסח על הניסים אנו אומרים על הנסים. ועל הפורקן. ועל הגבירות ועל התשועות ועל המלחמות וכו' כפל הלשון, פורקן פירושו תשועה בלשון תרגום וכל הנוסחא הוא לה"ק, ולמה אנו אומרים תיבה זו בלשון תרגום, ועוד פורקן פירושו תשועה כתרגום אונקלס על הפסוק לישועתך קויתי ה' לפורקנך סברית ה' וכיון שאומרים אחר כך על התשועות למה כופלין אותו פורקן ותשועה, ויותר קשה. אומרים ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה, הלא תשועה ופורקן הוא ענין אחד ולמה כפל אותן, יעוד המלחמות היו קודם ואח"כ שלח הקב"ה ע"י הנסים התשועה. ולמה אמר קודם על הנסים ועל הפורקן ועל התשועות ואח"כ על המלחמות, ועוד בנוסח "על הנרות" אנו מזכירין שתי פעמים על הנפלאות, ובנוסח על הנסים אינו מזכיר נפלאות כלל, ועוד תמוה יותר לפי המובן הפשוט מה שאסור בחנוכה בהספד ובתענית ואומרים הלל הוא על התשועות המלחמות, ומה שאנו מדליקין כרות הוא משום הנס שנעשה בהמנורה שדלקה ח' ימים, ובשעת הדלקת הנרות אנו אומרים הנוסח של הנרות הללו אנו מדליקין ואינו מזכיר בנוסחא זו שום כס המנורה, וגם תיבות הנרות הללו קודש הם הוא מתנגד למה שאיתא במס' שבת דף כ"ג ע"א שמתקיף ר' יוסף וכי נר קדושה יש בו, ועוד שם בדף כ"ב ע"ב שאיתא שגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן ולא היה בו אלא להדליק בו יום אחד ונעשה בו כס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל ובהודאה, מביא שם

כס המנורה ולא מביא שקבעו להדליק נר חנוכה וכבר הרגיש הרא"ם בזה, וכעת כ"ל שתיבת פירקן משתמש שני פירושים לפ"מ דאיתא במס' כתובות במתני' משנה ד' הבעל חייב בפורקנה ופי' הרע"ב "לפדותה" משבי' וכן תרגום אונקלוס בפרשת וארא ושמתי פדות ואשוי' פורקני' א"כ תיבת פורקן שאומרים בעל הנסים הכונה שהקב"ה פדה אותנו מאויבינו שהיינו כשבויים תחתיהם כי משלו אז מאד על ישראל כאדונים על שבויים, ובאמת שורש פירושו אחת הוא כי הפדיון הוא תשועה והתשועה היא פדיון, וכן מצינו הרבה פעמים בלה"ק שתיבה אחת יש לה כמה פירושים ומקור כונת הפירושים עולה לכונה אחת:

ב) לדעתי יש לישב, הרי"ף כתב א"כ לשיעוריה, לאחר שדלק השיעור יכול לכבותו או להשתמש לאורו, והרמב"ם כתב יכול לכבותו או לסלקו, ולמה שיכה הרמב"ם מלשון הרי"ף ולא כתב דיכול להשתמש לאורו וי"ל דאם תפס הנר חנוכה ועומד במקומו לא יצא, משום דהרואה אומר לצורכו הוא דאדלקי' כדאיתא בגמרא ושו"ע והנה לפעמים מדליקין נר כדי להשתמש בו לזמן הרבה, א"כ אם ישתמש לאורו אחר זמן שיעורו יאמרו שהדליקו מעיקרא לצורכו כדי להשתמש אצלו, לכן לא כתב הרמב"ם ההיתר של להשתמש בו לאחר זמן, ויש לומר כיון שבשעה שדלק למצוה לא אחז בידו וניכר שהוא כר מצוה כבר קיים המצוה ומה שיאמר אחר כך לצרכו הדליק אינו מפסיד המצוה מעיקרא:

ג) נסתפקתי הא דרואה נר חנוכה דצריך לברך, אם רואה כר חנוכה בע"ש אחר שהדליק למצותו אם מברך עליו הרואה שעשה נסים כיון שעיקר מצותו הוא בלילה, ובאמת צריך ליתן בו שמן כדי שידלוק חצי שעה בלילה, ובפרט לפי מה דמסקינן בשו"ע סי' תרע"ג סעי' ב' דאם כבתה קודם שבת אינו צריך לחזור ולהדליק משום דהדלקה עושה מצוה ויצא בזה, א"כ באותו שעה הוי נר חנוכה ממש, או י"ל כיון דהא דמברך עליו קודם זמנו הוא משום הכשר מצוה כדאיתא בטו"ז שם טעם זה משם התה"ד ועדיין איננו מצוה גמורה, א"כ הרואה אינו מברך עליה עד הלילה, עוד כ"ל הרואה שצריך לברך אם ראה כר חנוכה ולא בירך עליה אם רואה אח"כ כר חנוכה או עושה נר חנוכה בעצמו בתוך זמן מצותו יכול לברך ברכה שעשה נסים:

סימן כו

נסתפקתי מי שמתענה בשבת ר"ח חנוכה תענית חלום אם צריך למיתב תענית לתעניתא לכל השלשה ימים כי שבכל יום מן הימים האלו אם מתענה צריך למיתב תענית

לתעניתא, וה"ה שבת ר"ח אי שבת שחל ביו"ט או שושן פורים שחל בשבת ועוד אם נשים המתענין תענית חלום באותן הימים אם צריכים למיתב תענית לתעניתא ואם מתענות בשבת כיון שמחויבת בכל מילי דמצוה בשבת משום דאיתקש זכור לשמור והני נשי הואיל דאיתא בשמירה איתא בזכירה כדאיתא בגמרא ברכות דף כ"א ע"ב וכתב הר"ן במס' שבת [פרק כל כתבי] שלאו דוקא לענין הקידוש ההיקש, אלא ה"ה לכל מצות דשבת כמו שלש סעודות ילחם משנה וה"ה דמחויבות בעונג שבת וממילא צריכה למיתב תענית לתעניתא, אבל ביו"ט ששמחת יו"ט מצות עשה שהזמן גרמא היא ודאי להרמב"ם דסבר דנשים מחויבות בשמחה כדאיתא בהרמב"ם פ"א מהלכות חגיגה הלכה א' צריכה למיתב. אבל להראב"ד שם דכתב דנשים בעצמן פטורות משמחה רק על הבעל והדר בשכונתה מוטל החיוב לשמחה, יש לעיין, וה"ה בר"ח דמצות עשה שהזמן גרמא הגם בגמרא פרק שלשה שאכלו מסופק אם שכח יעלה ויבא בברכת המזון ונזכר קודם שהזכיר הטוב והמטיב שמברך אשר נתן ראשי חדשים לעמו לזכרון ומסופק שם בגמרא אם צריך לומר ג"כ ולשמחה, מ"מ אצל נשים מצות עשה שהזמן גרמא הוא [וי"ל לפי מה דמובא בטור ס' תי"ז משם פרקי' דר' אליעזר ג' רגלים הם כנגד ג' אבות וי"ב ר"ח כנגד י"ב שבטים ויען שלא חטאו הנשים בעגל נתן להנשים כל הי"ב ר"ח ליו"ט יותר מלהאנשים א"כ פשיטא שכל מילי דר"ח שאסור בהספד ותענית ושמצוה להרבות בסעודת דר"ח כדאיתא בשו"ע סימן תי"ט גם דנשים אין עושות במלאכה בר"ח שייך לנשים יותר מלאנשים] ואם כן אם האנשים אסורות בכל זה כל שכן הנשים והנה בפורים דימי משתה ושמחה נינהו י"ל דגם נשים חייבות במשתה ושמחה כמו שהמה מחויבות בקריאת מגילה משום דגם הם היו באותו נס כדאיתא במס' מגילה דף ד' ע"א, והא דלא קאמר ר' יהושע בן לוי דנשים מחויבות בקריאת מגילה ובמשתה ושמחה, י"ל דהא בהא תלי' ונקט העיקר מקרא מגילה שאפילו העבודה מבטלין משום מקרא מגילה, וה"ה בזה, גם בחנוכה שמחויבות בנר חנוכה כדאיתא בשבת דף כ"א אר"י בן לוי נשים מחויבות בנר חנוכה משום דאף הן היו באותו נס ה"ה דמחויבות בקריאת הלל ואסורין בהספד ותענית שחייבות משום הנסים שנעשו הנסים ונפלאות ובתשועות המלחמה, [עיין התעוררות ח"א ס' כ"א מה שכתב שם בענין נשים מחויבות בקריאת הלל בחנוכה] ממילא דגם הם היו באותו הנס ממילא מחויבות בכל הדברים, ועוד עיקר הנס נעשו על ידיהם, בפורים ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית, כדאיתא שם ברש"י דף כ"ג ע"א בד"ה הוי א"כ האיך י"ל דאנשים מחויבות בכל אלא והנשים יהיו פטורות ונובא בארעי וגיורא בשמי שמיא, והנה בר"ח ההספד שהוא אסור פשיטא שאסורות בהספד כיון שאיננו

מנות עשה, אלא אדרבה אסור בלא תעשה מדרבנן אבל בתענית יש לעיין כיון שהיא צריכה לעשות מעשה בקום ועשה לאכול כדי שלא תהא מעונה א"כ היי בקום יעשה, יעיין בהתעוררות תשובה חלק א' ס' ב' שפלפל שם אם מצות עשה שהזמ"ג בשב ואל תעשה אם נשים ג"כ פטורות, או דוקא בקום ועשה פטורות וה"ה איפכא, וחזינן לגאון [תשובת ר' עקיבא איגר ח"ר] שמסופק אם נשים מחויבות באכילת ערב יום כפירים שהוא מ"ע שהזמן גרמא, ולפי"ז אם מתענית תענית חלום בערב יום כפורים אין צריכה למיתב תענית לתעניתא, פשיטא דלכתחלא יקיימו כל המצות אלו כמו האנשים, כי לא יהא גרוע מכל מנות עשה שהזמן גרמא דמה"ת פטורין והמה מקיימין אותן ומברכות עליהן, אבל אם התענית אם צריכין למיתב תענית לתעניתא יש לעיין וק"ל:

סימן כז

לפי דאיתא במס' פסחים וכפסק הרמב"ם פ"ט מהלכות טומאות אוכלים ה"ג שאם טמא סחט זתים וענבים אפי' היו מוכשרין לקבל טומאה אם המה כביצה מצומצמת הטפה היוצאת מהן טהורה, א"כ היו יכולין בימי חשמונאים הכהנים ליקח זתים יכל זית הוא חצי ביצה [ואין לחשוש שמחמת מהירות המצוה יטעו ויקחו יותר מכביצה] ונוסף עוד שהיו יכולין לכתשו במדוכה של עץ שהוא פשוטי כלי עץ ואין מקבלין טומאה, [ולמלאכה זאת אפי' ישראל כשר] ואם חששו שכל הכלים טמאין הם. הלא היו יכולים לעשות כלים מאבנים לקבל השמן, וכלי אבנים אינן מקבלין טומאה א"כ לא היו צריכין להנס כלל, עוד הקשו רבותינו ז"ל הרבה קושיות בזה, ותירוץ נכון היא שהקב"ה רצה להראות חבתו לישראל, יען שהיו אז מוסרים נפשם על קדושתו ותורתו ועשה להם הנס כדי להראות להם חבתו, הגם שלא היו צריכין לכך וכל ימי שמעון הצדיק היה הנר מערבי דולק עד הערב הגם שלא היו צריכין לכך להראות חבתו לישראל נעשה להם נס זה בכל יום [כי נר מערבי בל"ס לא היה גדול יותר משאר נרות ונתן בו כמדתו, כדאיתא במס' מכחות חצי לוג ללילי טבת הארוכין ונעשה כס זה בכל יום ארבעים שנה, יעוין במס' שבת דף כ"ג ע"ב וכי לאורה היא צריך בפירוש רש"י ותוס' והא דהראה הקב"ה כס זה דוקא במנורה ולא בשאר קרבנות אינו קשה, דהא גם בימי שמעון הצדיק נעשה הנס במנורה בנר המערבי, ויש לומר הטעם שהמנורה מורה על התורה, ועוד שניכר הנס לכל רואה כל היום תמיד. משא"כ בשאר הקרבנות:

ב') וקצת קשה לי מה שכתב הטו"ז לתרץ קושית הב"י שביום ראשון ג"כ כעשה הנס שנשאר קצת בהפך כדי לחול עליו הברכה, הלא תכן במס' מנחות שלילי טבת הארוכין

חצי לוג היה השיעור, ובסוף כסלו אין הלילות עוד ארוכין כבטבת שתנן ליל "טבת" הארוכין חצי לוג א"כ עכ"ח כשאר קצת בהמנורה בכל נר ונר, א"כ לא היו צריכין להנס: עוד יש להאריך בענין הנ"ל הלא היו יכולים להדליק בשמן טהור, כי הלא לא כולם נגעו במתים בהריגתם כי בל"ס היי הרבה מהם רק שלא היו יכולים ליזהר שלא ליגע במי שנגע במת כמו שעכשיו אנו כולנו בחזקת טמאי מתים. הגם שמעולם לא נגענו בודאי במת, אלא משום שהבני אדם מתאתדים ונוגעים זב"ז בל"ס נגעו בטמאי מת של אב הטומאה והוי ראשון לטומאה, א"כ מי שנוגע במי שנוגע במת הוי ראשון לטומאה, והשמן שעשו הוי שני לטומאה, יהיו יכולין להקריש אותם ואזל ממנה כל הטומאה מדאורייתא והוא נעשה טהור, כדאיתא בהרמב"ם פ"ט מהלכות טומאות אוכלין ה"א וב' הגם כשנקרש ונעשה אוכל נעשה שני לטומאה, משום דהוי כנוגע בעת קרישתן בהמשקה והמשקה ראשון לטומאה ועושה האוכל הקרוש שני לטומאה, זה אחר שגזרו בח"י דברים שהמשקה נעשה תמיד ראשון, והוא מגזירת חיר דבר שהיה בסוף מאה שכה מהבית שני בימי הלל ושמאי, אבל המלכות חשמונאי היה יותר ממאתים שנה קודם החורבן ואז עדיין לא גזרו על המשקין שיהיו כראשון הגם שאח"כ כשנתנו השמן בהמנורה נעשה קדש, ודוקא בחולין כעשה רק שני אבל בקודש גם רביעי בקודש פסול ידבר פשיט אצלי שאם נגע שני בחולין שאיננו נפסל בזה, אם אח"כ הקדיש את החולין כשאר בטהרת דוקא אם כבר הוא קודש אז כעשה רביעי בקדש ולא אם נגעו הטומאה קודם שהקדיש, [ואולי אין למנורה דין כלי שרת, שדוקא מה שראוי לקרבנות להקריב על המזבח, והראי' שהישראל כשר להדליק המנורה כדאיתא בהרמב"ם מהלכות תמידין ומוספין שהגם הדלקת כרות דוחה את השבת וטומאה אין מזה ראי' שהיא עבודה, הלא שחיטה ג"כ כשרה בזר ואעפ"כ דוחה שחיטה את השבת וגם את הטומאה אם אין טהור שיכול לשחוט] ויש להביא ראי' מהא דתנן במס' תמיד שבן קטין עשה מוכני לכיור כדי לגלגל בו להורידה בערב אל מעיין השילוח כדי שיהא מי כיור יהי' מחוברים למעיין ולא יופסלו בלינה ע"י שהכיור הוא כלי שרת ונתקדשו המים בו ונפסלים בתלוש בלינה א"כ אם הכיור כלי שרת ומקדש מכ"ש המנורה עצמה שיהא הדין ככלי שרת אבל יש לחלק כיון שקידוש ידים ורגלים צורך עבודת מזבח הוא וצורך עבודה נחשב כעבודה עצמה כדמצינו כמה פעמים דבר זה בגמרא אבל המנורה שמצוה בפני עצמה ואין לו שייכות לעבודת המזבח וישראל כשר להדליק המנורה א"כ אין לו דין כלי שרת אבל עומד לנגד זה גמרא ר"ה דף כ"ז ע"ב פלוגתת חכמים ור' יוסי בן יהודה שמנורה צריכה לעשותו דוקא ממתכות כמו כל כלי שרת ור' יוסי בר יהודא סבר שמותר אפי' מעץ ודרש רק

כלי חרס פסול דדרש בריבוי ומיעוט וריבוי וחכמים דורשים בכלל ופרט כדכ' ועשית מנורת כלל זהב פרט תעשה את המנורה כלל ולא פסלו מטעם שאר דברים רק מטעם כלי שרת ומחוורתא כדשנינן מעיקרא שעשה הקב"ה הנס כדי להראות ע"י זה את חבתו לישראל, כעת האיר ה' עיני שקושי' זו מעיקרא איננו לפי מה דאיתא במנחות דף פ"ט שחצי לוג שהי' במקדש נמשך ונתקדש משום שנותנים בו חצי לוג שמן שניתן במנורה כדי להתקדש בו וא"כ הי' כלי שרת שנתקדש במקדש הי' של מתכות וכיון שהי' כולן טמאים מתים וחרב הרי הוא כחלל א"כ כטמא החצי לוג ונטמאה ג"כ השמן שבו וק"ל:

ג) בחלומי שהיה ליל שני של יו"ט של פסח על הסדר שרציתי למזוג את כוס רביעי ולומר הלל, כבר עלה השחר אם יוצאים אז עוד שיאמרו הלל ולשתות כוס רביעי כיון שהוא עוד קודם נץ החמה ונחשב למי שאנוס ולא אמר ק"ש של לילה יוצא עד נץ החמה בק"ש של לילה, ויש קצת כעין ראי' לזה ממה שאיתא במג"א בהלכות ראש השנה ס' תקפ"א הגם שאין אומרים תחנון בער"ה אם קידם שאמרו בסוף הסליחות תחנון כבר עלה עמוד השחר ר"ל תחנון עד נץ החמה כי עדיין נחשב לקצת לילה, ועוד יש ראיה לזה מהא דאיתא בד"מ ס' תרכ"ג בשם מהרי"ל אפילו אם איחר בתפילת נעילה עד הלילה הוא נושא את כפיו שהאברים ופדרים של קרבן התמיד היו כשרפים בלילה, והדבר צריך ביאור א"כ בכל תפילת ערבית של כל השנה יעלו לדוכן. אלא עכ"ח צריך לומר כיון שהתחיל ביום נגרר הכל אחר ההתחלה והוי כיום ויכול לישא את כפיו אבל מלשון שהובא בד"מ וז"ל דאפילו אם איחר עם תפלת הנעילה עד הלילה, משמע מלשונו שכל תפילת הנעילה נתאחרה עד הלילה והיינו שהתחיל כל תפילת נעילה להתפלל בלילה, ומבואר דבר זה בב"י שם אם יכולין להתחיל תפילת הנעילה בלילה, והעיקר נראה לי דלא דמי כלל לק"ש דהתם בזמן שכיבה תלי' מלתא כדכתיב "ובשכבך" ועד הנץ החמה זמן שכיבה הוא, משא"כ כל עניני הסדר צריכין להיות דוקא בלילה כדכתיב ואכלו את הבשר "בלילה" ואיתקש מצה לפסח וחייב סיפור יציאת מצרים בזמן שמצה ומרור מוכחים לפניך היינו כל זמן שהוא יוצא באכילת מצה, יכל עניני הסדר תלוים בזה כדאיתא בתוס' סוף פרק ב' דמגילה דף כ"א ע"א שיזהיר לקרא גם הלל קודם החצות כדהובא בשו"ע ברמ"א או"ח סי' תרע"ז ובמהרי"ל איתא שיזהיר לשתות גם הד' כוסות קודם חצות, וכיון שעלה עמוד השחר אין שייכות לסדר עוד, ועוד ראיה מבני ברק שהיו מספרים ביציאת מצרים כל הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם כבר הגיע זמן ק"ש של שחרית ובתוספתא מביא ברייתא זו ומסיים ננערו והלכו וזמן ק"ש של שחרית היא משיכיר את חבירו רחוק ד' אמות וזה זמן רב קודם הנץ החמה ואעפ"י שהיו מדקדקין

לספר ביציאת מצרים כל אותו הלילה מ"מ משום שהגיע כבר זמן ק"ש פסקו וננערו והלכו מ"מ לענ"ד יש להחמיר לגמור את ההלל ולשתות את כוס רביעי אם גם כבר עלה השחר אבל בלא חתימת ברכת יהללוך משום ספק ברכה לבטלה, וגם לא יברך על כוס רביעי משום ספק ברכה, לא מבעי לפי המחבר שפסק דאין מברכין בשום פעם על כוס הרביעי מכש"כ עתה, ואפילו לדידן שנהגו כדהובא ברמ"א שם סי' תע"ד שמברכין על כל כוס וכוס משום דכל חדא וחדא מצוה באפי' נפשה היא וכל כוס של מצוה בעי ברכה, מ"מ בזה לא יברך כיון שהוא ספק אם עושה עוד מצוה בזה, ואין לפקפק כיון שעלה כבר העמוד השחר האיך יכול לשתות הכוס רביעי קודם תפילת השחר הלא אסור לטעום משום לא תאכלו על הדם, וי"ל כיון שהתחיל בהיתר, שהתחיל הסדר קודם חצי שעה ליום ולא ידע שימשוך תוך היום מיתר לשתותו, הגם שיש מהראשונים שמפקפקים ע"ז שבשחרית אפילו התחיל בהיתר אסור משום לא תאכלו על הדם, מ"מ להלכתא יש לסמוך דמותר כיון דהתחיל בהיתר ושותה כוס זה משום מצוה, ולא שייך בזה ששותה להתגאות ולא שייך לומר כדדרשו חז"ל ואותי השלכת אחר גוך לאחר שהתגאה זה מקבל עליו עול מלכות שמים ומכש"כ ששותה כוס זה לשם מצוה מקבל בזה גופא עול מ"ש וכבר חזינן לגאון שכ' [עיין בדגול מרבבה סי' תע"ג] שאם היתה הסדר אחר החצות לא יברך שום ברכה חוץ הקידוש וברכת בורא פרי הגפן של ברכת המזון, כיון שיש פלוגתא אם יוצאים לאחר החצות או לא, לא יברך משום ספק ברכה לבטלה לכן צריכין ליזהר מאד בזה לגמור כל הסדר עוד קודם חצות ואחר גמר הסדר יספר בנסים ונפלאות עד שתחטפנו שינה כדאיתא בשו"ע סי' תפ"א:

סימן כח

איזה גרגרים בסוגיא דנוקשה (פסחים ר"פ אלו עוברין):

הנה התוספות בשם הרשב"א דף ב' ע"א בסוף ד"ה אור לארבעה עשר יכו' כתבו שאפי' לר"ת שסבר דאין עוברין על בל יראה על תערובות חמץ ונוקשה אעפי"כ לפי הטעם שחייבין לבער חמץ מבית הגם שביטלו משום שהחמירו התה"ק לעבור עליו בביוב"י, אעפ"י דלא שייך האי טעמא בנוקשה צריך לבער ומביא ראי' מהא דתנן שיאור ישרף וכתבו הפוסקים הטעם משום ולא פלוג, ויש לבאר הענין אם גם משום דלמא אתי למיכל מיני' לא חיישינן כיון שהיא חמץ רע שאינו ראוי לאכילה כ"כ וגם רק מדרבנן אסור מ"מ משום לא פלוג אסור על פי דברי המג"א סימן תמ"ה דצריך לומר דחמץ נוקשה ראוי' לאכילה קצת דהא כ' הר"ן דגזרינן דלמא אתי למיכל מיני' עכ"ל, ואיתא בתה"ד

שהא דגזרו רבנן משום לא פלוג היינו אם גם בדבר שגזרו בו משום לא פלוג שייך בו ג"כ קצת מאותו טעם עצמו שגזרו בו על עיקר הדבר, אבל אם לא שייך בו שום חשש טעם זה לא גזרי בהם משום לא פלוג דמה שייכות יש זה לזה (הובא בטו"ז סימן ער"א) וביאור הדבר כך הוא דוודאי משום קצת טעם ששייך בדבר זה או שעיקר טעם שייך בו רק שלא שכיח על זה לא גזר רבנן אבל כיון שכבר גזרו על עיקר הדבר כללו בו גם הדברים אשר שייך בו גם קצת מאותו טעם שגזרו וכללו בו הכל וחדא גזירה ולא פלוג. א"כ כיון דחמץ נוקשה ראוי' קצת לאכול ושייך בי' קצת הטעם דלמא אתי למיכל מיני' לכן גזרו בו משום ולא פלוג:

המג"א הקשה על הטור שסבר שחמץ נוקשה מותר להשהות בביתו הלא תכן סתם שיאור שהוא חמץ נוקשה ישרף ומתרץ המג"א לדברי הטור מתניתין איירי ביו"ט לאפותה אסור כיון דאין ראוי ואסור באכילה ולהשהותו אי אפשר שנעשה חמץ גמור, לבטלו אי אפשר כיון שאסור מדרבנן לאו ברשותי' קיימי, להטיל בצונן איננו מועיל כיון שכבר התחיל להחמיץ לכן ישרוף אותו, ותמהו עליו רבותינו האחרונים ז"ל (עיין דגול מרבבה) בפרט שקשה מאוד עליו שאפי' נתחמץ חמץ גמור ולא ביטלו מעיקרא אסור לשורפו ביו"ט משום מוקצה שהעמידו חכמים דבריהם על דברי תורה בשב ואל תעשה מכ"ש היכא דעדיין לא נתחמץ חמץ גמור רק שהוא נוקשה מ"מ כיון שאסור באכילה ובהנאה הוה מוקצה האיך מותר לשורפו [כדאי' מג"א סוף סימן תמ"ו בשם הרמב"ם והריב"ש שאם חל שבת בערב פסח בשעה שישית כיון שאסור כבר בהנאה אסור בטילטול] לענ"ד יש ליישב הרי הקשה בתוס' פסחים על הא דאמר ר' עקיבא שמוכיח שביעור חמץ בארבעה עשר ולא ביו"ט מדמצינו להבערה שהוא אב מלאכה והתורה אמרה כל מלאכה לא יעשה (דסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה) והקשו בתוספ' כל דבר שהוא מן הנשרפים גחלו ואפרו מותר בהנאה א"כ הלא יכול לבשל אצל גחלו ואפרו ומותר לשורפו כמו שמותר לשרוף עץ ולבשל בגחלתו, ותירצו כיון שעיקר כוונתו בשריפתו לקיים מצות ביעור חמץ ועיקר כוונתו רק לשם מצוה ומשום הכא אסור דלכם ולא לגבוה כמו נדרים ונדבות שאין קריבים ביו"ט משום דלכם ולא לגבוה אעפ"י שהבעלים מותרים אח"כ לאכול הבשר מ"מ אסור כיון דעיקרו השחיטה כוונתו לשם מצוה הגם שאח"כ מותר לבעלים נקרא לכם ולא לגבוה ה"ה בזה, לפי זה הא דשיאור שהוא חמץ נוקשה מה"ת מותר באכילה אפילו מדרבנן לשיטת הטור מותר להשהותה ואין בו לתא מצוות תשביתו א"כ אין עיקרו לשם מצוה לצורך גבוה ומותר לשורפו ולבשלו אצל גחלתו, ואין להקשות כיון דהיא מוקצה ואסור לטלטלו איך מותר לשורפו

הלא אפי' חמץ גמור מהאי טעמא אסור לשורפו משום שהוא מוקצה, זה אינו הלא העצים המה מוקצה ביו"ט אעפי"כ מותר להדליקם לבשל בהם. ה"ה בזה החמץ נוקשה לא גריע מעצים שהמה מוקצה מותר לבשל אצלם ביו"ט ולפי זה מיושב קושיות המג"א על הטור לשיטת הטור עצמו:

וקולן של סופרים ר"א מוסיף אף תכשיטי נשים ומפרש הגמרא טיפולי נשים, והקשו הראשונים כיון שקולן של סופרים הוא מה שמשיירין בנות העשירים לעניים הסופרים לבנותיהן לטפל בהם א"כ ר"א הך דת"ק יעויין בתוספות בתירוצם ודברי המאור והראב"ד והשגותיו על המאור למדתי ד' תירוצים על זה שבנות עשירים מיד בעשייתן הסולת לטפל בהם עדיין לא נחמץ רק אח"כ כשמשהין אותן ונותנים לבנות הסופרים העניים ע"י שיהא נתקשה ונתחמץ יותר ממה שהי' בתחילתו בעשייתן מבנות העשירים לכן קולן של סופרים הוה ודאי חמץ נוקשה, ור"א מוסיף אף טיפולי נשים שמיד בעשייתן ג"כ הוא חמץ נוקשה, תירוץ הב' שהעשירים מערבין סולת זה אם שאר דברים מין ממינים שונים כדי להסיר השער בטוב ובהשיור שמשיירין לבנות עניים מוסיפין בו עוד סולת הרבה ונעשר כמעט חמץ גמור ושפיר מוסיף ר"א על דברי ת"ק, הבעל המאור מתרץ עוד בזה שטיפולן של בנות עשירים היא חמץ נוקשה ע"י תערובות (שמוסיפים בו דברים שונים) משא"כ קולן של סופרים, ומוסיף ר"א שחמץ נוקשה ע"י תערובות ג"כ אסור, והתירוץ הרביעי שר"א לא הוסיף כלום אלא בא להודיענו שהטיפולי נשים יש בו משום חמץ נוקשה כדי שידעו העולם מזה כיון שהרבה עושים ע"י סיד והרבה ע"י שמן המור, בא להודיענו שהרבה עושים זר ע"י קמח וידעו ליזהר בו וממש כמו שאי' בגמרא כיון שהכל בזה הכלל למה מנו חכמים את אלו, ומתרץ הגמרא כדי שידעו העולם ולא יטעו בהם, לענ"ד י"ל דהנה רש"י ז"ל כתב על שיאור שטעמו אינו טעם חמץ גמור אלא נתקלקל קצת בטעמו ואינו ראוי עדיין לאכילה, אבל המג"א הביא בשם רש"י ז"ל והר"ן נוקשה פירושו "חמץ רע" ואינו ראוי לאכילה משמע שחמץ גמור באמת הוא אלא שאינו ראוי לאכילה (רק קצת ראוי לאכילה):

והנה הרמב"ם בה' יסודי התורה פ' ה' הל' ח' כתב וז"ל אבל שלא כדרך הנאתן כגון שעושי' רטיי' או מלוגמא מחמץ או מערלה או שמשקים אותן דברים שיש בהם מר מעורב במאכל שהרי אין בהם הכאה לחיך הרי זה מותר אפי' שלא במקום סכנה חוץ מכלאי כרם ובשר בחלב עכ"ל, מוכח להדיא שחמץ גמור שאינו ראוי לאכילה מותר לפי זה אם מתקנין החמץ נוקשה שהוא חמץ רע כדי שיהא ראוי' לאכילה א"כ הוה כמו שאר חמץ גמור וחייב עליו, ואם מתקנו ע"י תערובות הוה כמו חמץ דגן גמור ע"י תערובות לפי

זה מיושב קושיות התוספות דבברייתא קאמר ר"א דוקא ע"י תערובות חייב בלאו אבל נוקשה בעיני' לא כלום, ובמשנה מוסיף ר"א אף תכשיטי נשים על דברי ת"ק שחשיב נוקשה בעיני' וי"ל באמת ר"א דמתניתין סבר כמו ר"א דברייתא דנוקשה בעיני' ולא כלום. אלא ר"א במתניתין מוסיף על דברי ת"ק שחשב ד' מיני מדינה תערובות חמץ דגן גמור ע"י תערובות על זה מוסיף שנוקשה ע"י תערובות חייב ג"כ כמו על תערובות חמץ דגן גמור אבל נוקשה בעיני' באמיתו ולא כלום אבל באמת דבר זה אינו כיון דטיפולי נשים דקאמר ר"א היינו שמוסיף מינים שונים על הסולת כדי שתשיר השער וודאי אינו מכוין ליתן בו דברים שמתקנים טעם החמץ אלא דברים המועילים להשיר השער יותר, אבל להלכה י"ל באמת שאם מתקן חמץ נוקשה כדי שיהא ראוי לאכילה הכל מודים שחייב עלה היינו דפירוש הר"ן נוקשה "חמץ רע" שאינו ראוי לאכילה:

ב') כותח הבבלי שיש כזית בכדא"פ אי משטר קא שטר לי' לית בי' כזית בכדא"פ ואי מישרף קא שרף בטלה דעתי' אצל כל אדם וכתב רש"י ז"ל שכר המדי שגם בשכר המדי אם גם שותה ב' אי ג' כוסות הלא מפסיק ביני' ואיננו בכדא"פ וחומץ האדומי מיירי שנתן בו קצת שעורים וג"כ איננו כזית בכדי אכילת פרס ומזיתום המצרי לא כתב רש"י ז"ל כלל וקשה מאוד הלא זיתים המצרי מפרש בגמרא תני ר' יוסף תילתא שערי תלתא קורטמא ותלתא מלחא וכיון שתלתא שערי א"כ היה הרבה יותר מכדי אכילת פרת, ראיתי שהרגיש בזה הבעל המאור הראב"ד) וקאמר שלאו דווקא דפעמים מערבין בו יותר ולפעמים פחות מובן שהוא דוחק גדול כיון שנקט המתני' סתם ובסתמא דמילתא נותנים בו תלתא שערי כראה לתרצו על דרך הבעל המאור זצ"ל שמבאר הדבר כך היתר מצטרף לאיסור היינו חצי זית איסור חצי זית היתר ואין כבלע בהיתר טעם איסור טעם כעיקר שנבלע בהיתר טעם האיסור והקשה בטעמו וממשו שחייב עליו על כל זית וזית למה לא יהא חייב בד' מיני מדינה באוכל כזית לבד הלא ד' מיני מדינה טעם כעיקר ג"כ לכ"ע, ומשני בד' מיני מדינה ע"י התערובות נשתנה טעם החמץ לא הוה טעם חמץ דגן גמור ממש שיהא חייב עליו בכזית לבד לפי זה י"ל כיון דקורטמא יש תלתא מלחא על פי מה דאיתא יו"ד סימן קל"ה סעיף י"ב בהגה"ה שאם נותנים מי מלח עזים בכלי של יין נסך אין צריך הכשר ערוי ג' ימים כי חריפות המלח מבטל לגמרי טעם הבלועה ומי מלח עזים היינו שנותן במים חלק שלישי מלח וכיון שבזיתים המצרי יש בו תלתא מילחא מבטל טעם החמץ של תלתא שערי ובזה אפי' החולקים על סברת וטעם בעל המאור כולם מודים שנשתנה טעם החמץ לגמרי ואין בו משום טעם כעיקר הגם שבנקודת הכסף שם חולק על הרמ"א שסבר שדי בשליש מלח אבל לפי הנראה מלשון שהביא נקודת

הכסף בשם הטור אינו מוכרח דבעי שני שלישי מלח ומשבת אין ראי' דהתם בעי לטיבול משום דדמי למעבד אבל ביין כסך כח המלח מחליש ומפגים טעם היין הבלוע בו וכמו שמצינו שאם נתן קמח לתוך החרדל יאכל מיד ואם נתן קמח בתוך חרוסת אפי' לאכול מיד אסור מפני שמחמיץ ע"י חריפותו, אבל בחרדל ע"י שחריף מאוד החריפות מעכב החימוץ ה"ה אם נתן בו מלח הרבה תלתא מלח בפרט תלתא קורטמי שג"כ דבר חריף מעכב בתלתא שערי כח החימוץ ואינו מניחו להתחמץ חמץ גמיר שיהא שייך בו לומר טעם כעיקר וק"ל:

סימן כט

הרמב"ם בהלכות קרבן פסח פ' א' הל' כ' פסק השוחט את הפסח ונמצא שיש בה מום או טריפה שוחט אחר אפי' עד מאה עד שתיכשר ואם לא הספיק נדחה לפסח שני נראה לי שאם הי' ספק טריפה שלא הכריעו הב"ד אם כשר הוא או לא ועומד בספיקו אפי' לשיטת הרמב"ם דספק דאורייתא מה"ת להקל רק מדרבנן להחמיר כיון שלא יוכל לאכול לא קרינן בי' לפי אכלו ואינו יוצא בזה הגם שמה"ת מותר באכילה מ"מ כיון דאנוס הוא עפ"י גזירת חכמים שלא לאוכלו לא קרינן בי' לפי אכלו כמו חולה וזקן שאינן יכולים לאכול כזית מחמת אונסם שאין שוחטים עלי' ואין יוצאין בו ומכ"ש לפי סברת רבותינו האחרונים ז"ל שבספק עשה גם הרמב"ם מודה דספק דאורייתא להחמיר והטעם התורה לא דברה אלא על הוודאי וודאי טריפה לא תאכל ולא ספק ה"ה בעשה עד שלא יודע בוודאי שקיים העשה מוטל עליו החיוב לקיימם כיון שהוא בחזקת חיוב וכאן כיון שהוא בחזקת מחויב לעשות פסח כל קמא דלא ידע בוודאי שהוא לפי אוכלו לא יצא ועוד נראה שאם בני חבורה מצאו בשעת אכילתן שהיא טריפה הגם שנזרקה עלי' הדם וכבר אכלו ממנו בשוגג כיון שאיננו ראוי מה"ת לאכול לא יוצאין ונדחים לפסח שני ומי שאכל מבהמה ואחר אכילתה נמצא בה טריפות ואינה צריך שום כפרה דאנוס הוא כיון דהתורה התירה ליסמוך על הרוב ומותר לכתחילה לאוכלה בהיתר אכל ולא עשה שום איסור מ"מ הנשאר בוודאי טריפה והאוכל ממנו לוקה כן בזה, אבל אם כבר אכלו ומצאו רק ספק טריפה אזי יש לדון בזה דלמא כשר הוה וכבר אכלו ויצאו בזה והוה ספק אם צריכין לעשות פסח שני או פטורים לפי מה שכתבנו במקום אחר בפסח שני שאם יחיד הקריב אותה ואין לו אוכלים לאכול כולה כיון שפסח שני נקרב גם שלא למנוייו והוה בכלל מצות שעל גופו א"כ יכול ליתן גם לאחרים שאינם חייבים בפסח שני ולא נמנו עליו מידי דהוה שאר קדשים שהבעלים יוכלו ממנו ליתן לאחרים

הטהורים א"כ מצד ספק יוכל לחבר יחד אם אחד שחייב בוודאי בפסח שני ולאכול עמו מצה ומרור ועוד מי שהוא מסופק אם חייב בשני יוכל להקריב פסח על תנאי בשני אם חייב בו הרי הוא לשם פסח ויאכל אותה בלילה צלי אש על מצות ומרורים ואם אינו חייב בו יהי' מקריב אותה לשם שלמים ומקריב גם המנחה ונסכים עמו אם הוא שלמים מקריב אותה לשם שלמים ואם הוא פסח מקריב אותו לשם נדבה כי יחיד יכול להתנדב מנחה וגם יין בתורת נדבה כמבואר בגמרא וברמב"ם ה' מעשה הקרבנות אבל יש לפקפק דשלמים צריכים שתי מתנות שהן ארבע ופסח דמה טעון מתנה אחת בשפיכה על היסוד פסחים דף קכ"א ע"א אבל אם חל פסח שני בשבת פשיטא שאינו יכול להביא על תנאי דדלמא שלמים היא ואינו דוחה ש"ק ואין לומר דלא יוכל להביאו על הספק כיון דלא יוכל לאוכלו רק בלילה עד הבוקר דלמא פסח הוא ואולי באמת שלמים הוא וממעט באכילת קדשים כיון דלא יוכל לתקן דבר זה בענין אחר משום ספק מותר רק יראה להזמין עלי' בני אדם כ"כ שלא יבא לידי נותר ומצאתי דבר זה בכ"מ פ"ד מהל' קרבן פסח ה"א על הא דכ' הרמב"ם אם אמר לאחד שהי' טמא בשעת זריקה שורת הדין שאינו נאמן ואם רצה להחמיר יעשה פסח שני והקשה בכ"מ האיך יוכל להחמיר ולהקריב קרבן פסח מה שאינו מחויב, ותי' שימנה עצמו עם אחר שמקריב ק"פ לאכול ממנו מוכח מזה להדיא כאשר כתבתי שהבעלים יכולין להזמין כל מי שהוא טהור לאכול עמו מפסחו כיון שאינו צריך להיות למנויו כמו פסח ראשון: ב') יש לדקדק אהא דתנן פ' ראשון דחגיגה משכה א' מי שחציו עבד וחציו בן חורין ב"ה אומרים עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד מה נפקא לן מזה אם עיבד את עצמו יום אחד יעשה ביומו מה שהוא רוצה אם ירצה ישב בטל, והוה להם לומר רק עובד את רבו יום אחד, וי"ל לפי מה דפסקינן בחו"מ אם האדון הלך לדרך והניח עבדו פנוי ממלאכה ואחר עבד בו לא יוכל האדון לבקש ממנו תשלומין בעבור עבודת עבדו כי יוכל לומר טובה עשיתי עמך שעבדתי בעבדך אם הי' יושב בטל והשקט במנוחה קשה לו לעבוד אח"כ כראוי ככתוב מפנך מנוער עבדו באחריתו יהי מכון לכן יוכל רבו לכופו גם ביומו של עבד יעבוד את עצמו הגם ששייך הכל אותו יום לעבד מ"מ כופה אותו כדי שלא יהי' מכון ביומו של רבו:

סימן ל

שאלה בא לפני חדרי דירה שמרוצף קרקע בקרשים לכל השנה מנקים ורוחצים אותם כל השנה הקרשים מן הרפש וטיט וקיא אם מותר לעשות כן מר"ח עד התענית:

תשובה לא נמצא דבר זה בש"ע לאיסור רק באו"ת סי' תקנ"א סעי' ז' ובהג"ה שם שאנו נוהגין איסור לכבוס מר"ח עד התענית והטעם איתא שם במגן אברהם סעי"ק י"ב, דנראה כמסיח דעתו מאבילות, וטעם זה שייך ג"כ בזה, אבל לפי מה שאיתא סעי' א' בהג"ה שאפילו אנו שנוהגין שלא ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת חזון אין מחליפין ללבוש בגדי שבת כי אם הכתונת לבד במגן אברהם ס"ק ד' איתא וז"ל והמחמיר שלא להחליפו מנהג שטות הוא שאינו לבוש רק מפני הזיעה, מכש"כ בזה שהוא רק מחמת נקיון ושלא יהי' האויר מעופש שרי, מ"מ בשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה שאסור להלביש כתונת מכובס כלל כמבואר שם סעיף ב' א"כ אסור לנקות ולרחוץ הקרשים בשבוע שחל ת"ב להיות בתוכה, אבל יש להתיר מטעם זה שלא יהי' חמור מת"ב עצמו שאסור ברחיצה מ"מ אם הי' ידיו מלוכלכות בטיט ובצואה מותר לרחוץ להעביר הליכלוך (וכיון שאינה מכוון להנאת רחיצה) כמבואר שם סעי' ט' א"כ גם זה שרי, וכ"ז למי שמקפיד בזה כל השנה אבל מי שבלאו הכי כמה פעמים אינם רוחצים ומנקים תמיד בכל שבוע וממתינים לפעמים שתי שבועות אסור, וראי' לזה ממה שהובא במג"א שם סי' תקנ"ב ס"ק מ"א שמותר לטבול בע"ש לשם מצוה מי שטובל בכל ערב שבת, אבל מי שמבטל לפעמים משום טירדא או משום צינה גם עכשיו אסור, חוץ אם מתרבה הרפש והטיט בהחדר מאוד ע"י שהי' גשמים יורדים ביותר או ע"י דבר אחר, שיתלכלך ע"י קטנים וכדומה יש להתיר, חוץ מת"ב עצמו שאין לנקות ולרחוץ רק מקום מטונף לבד, ומה שנוהגין בבית העשירים הנכבדים לסוך הקרקע באיזה מיני שמן מעורב בשעוה ושפין ובעטים לשפשף כדי שיצהיר ואין זה מחמת נקיות רק להתנאות, לענ"ד אסור ודומה לציור וכיור שאסור מר"ח עד התענית כדמוכח גם במג"א סי' תקנ"א סעיף ז' פשיטא שלצורך חולה שצריך אויר טוב מותר לנקות ולרחוץ אבל לבריא אין להתיר וק"ל:

סימן לא

נסתפקתי בגן גדול שמוקף מחיצות ואין מעבור לרבים וגם אין רשות לאחרים לכנוס בתוכו אם יש בו משום יחוד אם יש גם אשה בגן ומסתברא אם הם רחוקים זה מזה כמלא עיניהם אין בו משום יחוד אבל אם היא רחוקה ממנו אבל הוא אינו רחוק ממנה כמלא עיניה כגון שעומד בקרן זוית יש סברא לאסור כי גם היא מצווה על איסור יחוד, אבל כיון שאין דרך הנשים להתחיל לפתות אנשים אין לחוש מצדה שיאסר הדבר משום יחוד:

ב) הנה לפ"מ שאנו נוהגין שגם במוצאי ט"ב אוכלין רק מאכל חלב ודרך לשלוח כל אחד לחבירו חמאה כשירה שאינה מצוי' כ"כ אם מותר לשלוח בט"ב בעצמו יען כי

אסור בשאילת שלום כדאי' באו"ח סי' תקנ"ד ס"כ ובמג"א ס"ק כ"א ואסור לשלוח ג"כ דורן לחבירו כי זה בכלל שאלת שלום, נ"ל דמותר שאינו עושה ד"ז בתורת התקרבות וריעות אלא כדי שיהי' לחבירו מה לאכול והוא בתורת צדקה וג"ח אבל מה שעושים ג"כ מחמאה וחלב מעשה אופה מעדנים ומתובלים נ"ל זה אסור דזה הוי בכלל דורון לחבירו דאסור משום שאלת שלום:

ונ"ל דאפילו להבטיח לאחד שישלח לו דורון אחר התענית ג"כ אסור שהבטחה זו גופי' הוא בכלל שאילת שלום ועוד נראה שאם שלח לו אחד בתענית אינו צריך להחזירו כי במה שיחזור לו לא נתבטל מה שחבירו הראה לו דרך שלום וחיבה שאסור בתענית וראי' מהל' פורים שאי' שם ברמ"א שאם אחד שלח מנות לחבירו והוא מחל לו יצא המשלח ידי חובתו, ונ"ל פשוט שחי' בתוך ל' יום מותרת לאכול בשר ולשתות יין מר"ח עד התענית לפמ"ש המחבר שחי' תוך ל' מותרת לאכול בת"ב, והרמ"א הכריע המיקל לא הפסיד ויעויין בטו"ז ומג"א שם דעת המחמירים אבל לענין זה פשיטא שיש להקל, והשבות יעקב מיקל לאשה בעת ראייתה לאכול מאכלי בשר כי אז היא חלושה ונדונה כתולה קצת ומותר חוץ אם מרגשת בעצמה שהיא בתקפה ובכחה אין לאכול:

ג) לענ"ד הא דאמרינן יאוש קונה גם נכרי קונה משל ישראל ביאוש דטעמה מאי יאוש קונה? משום שהוא הפקר וגם נכרי זוכה מן ההפקר, הראי' לדבר שאברהם הוכיח את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך ולא כתב שהחזיר לו אבימלך. אלא כיון שנתייאש אברהם אבינו ממנו כבר קנה אותו ביאוש רק אחרי כן שבא אבימלך אל אברהם לכרות עמו ברית להיות לו לאוהב לכן הרהיב בנפשו להוכיח את אבימלך ובאמת אין ראיה משם, דקרקע בלאו הכא אינה נגזלת רק המים ששאבה זה הוא גזל ומים שכבר אין להם אין צריכין להחזיר, כיון שנתייאש אברהם מהם, וכעת נראה לדעתי מה שסתמו פלישתים את הבארות אחרי מות אברהם אינו אלא גרמא בנזיקין שלא לקחי שום דבר ממנו ואינו חייבים אליהם:

ד) ביום הראשון של חג שחל בשבת יש לעיין אם נטמא ביום הראשון אם מחייב בימים חוה"מ בקרבן חגיגה כי עיקר חיוב בא ביום הראשון כעלות השחר ונטמא אח"כ ביום הראשון חייב להביא אח"כ כאשר יטהר קרבנותיו, אבל אם הי' טמא ביום הראשון כעלות הבוקר אפילו אם יטהר ברגל פטור מפני שעיקר חיובה בזמן ביאת חיובה הי' טמא ואינו תשלומין, וזה אם חל יום ראשון בשבת שאסור להקריב עולת ראייה וקרבן חגיגה חיובה בא ביום השני בבקר לפי"ז אם הי' טמא בשבת וטבל חייב להביא

קרבנותיו או נאמר שעיקר חיוב בא ביום ראשון רק מחמת דבר אחר שהוא שבת אינו נחשב עיכוב ועיין במס' ביצה דף כ' ע"ב בסוגי' דכבשי עצרת:
ה') נסתפקתי הא דתורה שבכתב אסור לאומרו בעל פה אם אחר קורא לפניו מתוך הכתב ואינה מכוון להוציאו ידי חובתו והוא עונה כקורא והוא עונה אחריו מילה במילה בעל פה אם מותר ?:

סימן לב

על דברי התעוררות תשובה סימן פ' חלק א' שכתב ליישב על מה שפקפקו הגאונים למה אנו מסיימים בשופרות הפסוק של תורה וביום שמחתכם ובמועדיכם הלא אין כחוב בו לא שופר ולא תרועה רק כתיב ותקעתם "בחצוצרות", והרא"ש דחק וכתב ליישב מנהג זה כדאיתא ה' ר"ה סימן תקצ"א סעיף ו' ועדיין קשה מאוד למה בחרו פסק זה שצריכין לדחוק ליישב הדבר, ותירץ שם יען לכאורה צריכין להזכיר ר"ח במוסף הגם שזכרון אחד עולה לכאן ולכאן מ"מ לכה"פ כמו שמזכירין הפסוקים של מוסף ר"ה היה להם להזכיר בתוך התפילה פסוקי מוסף ר"ח לכן בחרו בפסוק זה דכתיב בפירוש ובראשי חדשיכם ונמצא תירוץ זה באור זרוע הגדול בשם הירושלמי יעויין שם, ועדיין קשה מאוד הלא כתיב בפסוק זה והי' לכם לזכרון והי' טוב יותר לסיים פסוקי זכרונות בפסוק זה שבתורה שעולה שפיר לזכרון ומזכיר בו ר"ח ונ"ל ליישב כיון שאנו מסיימין בשופרות בתפילה ושם נעשה לפניך את כל קרבנות חובותינו כמצווה עלינו ע"י משה עבדיך מפי כבודיך וביום שמחתכם וכו' ובראשי חדשיכם וכו' על קרבנות חובותינו ככתוב בפסוק ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם כראה יותר בעליל שקאי על קרבנות המוספין שמקריבין בימים אלו וגם ר"ח ביניהם: ב') נסתפקתי לפי המובא בשו"ע או"ח כל האוכלין מצטרפין לכזית לשיעור ברכה אחרונה אבל אם אוכל חצי זית שמברך אחריו בו"נ וחצי זית שמברך אחריו על המחי' אינן מצטרפין אפי' להקל שבהם לברך אחריו בורא נפשות ואם אכל פחות מכזית מלוח ואכל מעט פת טפל להעביר הטעם מליחותו שאינו מברך על הפת כיון שהוא טפל למליח אם באופן כזה מצטרף הטפל לעיקר ונחשב כעיקר ומברך אחריו בו"נ:

סימן לג

איזה גרגרים בסוגי' מופלא סמוך לאיש נדה דף מ"ו ע"א: אמר רב הונא הקדיש ואכל לוקה ברש"י שהקטן שהקדיש אם אכל הוא בעצמו לוקה הקטן אע"ג דבמלתא אחריתי

לאו בר עונשין הוא מ"מ לענין הקדישו כיון שמופלא סמוך לאיש לוקה, ומביא הברייתא לסיוע לרב הונא לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן כגדול לזדון שבועה לאסור ולבל יחל יכול יהא חייב על הקדשו קרבן ת"ל וזה הדבר וכו' ומוקי הגמרא לברייתא לאותן המוזהרים עלי' היינו שהקטן בעצמו אם אוכל איני לוקה רק אחרים מוזהרין עליו שלא ליתן לאוכלו מהקדשו ש"מ קטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו הקשה רשב"א האיך מוכח דבר זה דלמא לעולם אין מצווין להפרישו אבל ספי לי בידים לכולי עלמא אסור ואחרים מוזהרין עלי' שלא להאכילו בידים ובמה שנכתב לקמן יתורץ זה גופא רב כהנא אמר הקדיש ואכלו אחרים אין לוקין רב יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו לוקין במאי קמפלגי מ"ס מופלא סמוך לאיש דאורייתא ומר סבר מופלא סמוך לאיש מדרבנן, מתיב רב ירמי' יתומה שנדרה בעלה מיפר לה אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש דרבנן אתי נשואין דרבנן ומבטלו נדרא דרבנן אלא אי אמרת דאורייתא אתי נשואין דרבנן ומבטלא נדרא דאורייתא, אמר רב יהודה אמר שמואל בעלה מיפר לה ממ"נ אי דרבנן דרבנן הוא אי דאורייתא קטן אוכל נבילות הוא ואין ב"ד מצווין עליו להפרישו והא כי גדלה אכלה בהפרה קמייתא אמר רבה בר ליואי בעלה מיפר לה כל שעה והוא שבעל והקשה רשב"א מאי מתרץ הש"ס אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא אבל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו כיון דהוא מיפר לה הוה כספי לי' בידים, וי"ל במה שמיפר לה אינו אומר לה שתאכל רק שמותרת לאכול אם תרצה, אבל יש להסביר קושיתו כך דבברייתא נקט סתמא ומיפר לה אפי' בשבת ושבת אסור לומר לה מופר לך רק טלי איכלי וזה הוה כספי לה בידים ולא גרע ממה דאיתא במסכת שבת סוף פרק המצניע סברו חכמים דאסור ליתן לתינוק חגב לשחק בו שמא מיית ואכיל לי' ופירש"י שם שגם אם נאמר שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו מ"מ ספי לי' בידים אסור מדכתיב לא תאכל ודרשינן לא תאכילום הלא אינו נותן לו החגב אלא לשחק אולי לא ימות ואם מיית אולי לא יאכלנה מ"מ אסור משום ספי לי' בידים ה"ה בזה אם אמר לה הבעל טלי איכלי יותר סברא לומר שהוא בכלל ספי לי' בידים כן יש לבאר קושיות הרשב"א נלענ"ד לפי מה שאי' בתרוה"ד טעמא דספי לי' בידים אסור משום שהוא מרגילו לאיסור ואתי לאכול גם לכשיגדול באמת סברת גזירה זו מצינו במסכת עירובין פרק בכל מערבין אם בירך שהחיינו על הרגל בעי כוס עיין שם בגמרא ומסיק בברכת שהחיינו היכי נעביד ביום הכפורים אם מברך על כוס כיון דבירך שהחיינו קבלי לי' תענית ואסור לשתיי', ומקשה וניתיב לתינוק לשתות ומתרץ אתי למיסרך, והנה כאן אם היתומה נדרה בקטנותה אם גם ספי לי' בידים שתאכל מה שאסרה לא שייך לומר בה אתי להרגילה כיון כשתגדול

מועיל הפרתו מה"ת ומותרת באמת לאוכלה כי היא רק מורגלת לאכול מה שאסרה על עצמה ע"י הפרת בעלה אבל מה שאסרו אחרים את שלהם לאחרים בזה לא הורגל אותה בעלה שתאכל רק מה שהוא הפיר לה (כמדומה לי שאיתא סברא כזו בכ"ס):

ב') הא דאיתא בגמרא שמיפר לה כל שעה והוא שבעל פירש"י ז"ל לאחר שגדלה דהוי הך בעילה קדושין גמורין דאורייתא דמעשה גדולה מעשה הלכך אתי נשואין דאורייתא ומבטלי נדרא דאורייתא, יש לדקדק זה דווקא אם בעל אבל אולי לא יבעול, ויש ליישב לפי מה שאיתא בתוספות יבמות דף ע"ב ד"ה שהקשה לרבינא בבכורות דף ע"ב דאמר רובא דתליא במעשה לאו רובה היא א"כ היכן ילפינן רוב ממכה אביו ואמו דלמא לאו אביו הוא רק משום רוב בעילות הלך אחר הבעל והוא רובא דתליא במעשה מוכח דאפי' רובא דתליא במעשה הוה רובא, ותירצם שבבהמה שאין לה אישות אם בא עלי' זכר הוה רובא דתליא במעשה אבל איש ואשתו שדרים וישינים יחד והיא אשתו קרוב לוודאי שבעלה בא עלי' כדרך העולם ולא מקרי רובא דתליא במעשה דוודאי הוא וזה שנקט הגמרא סתם שבל"ס וודאי יבעול:

ג') עוד נ"ל לתרץ קושיות הרשב"א בישוב קושיות התוס' שמקשים ביבמות דף קי"ד ע"א בד"ה אלא לרבי יוחנן" האיך קאמר הגמרא אליבא דרבי יוחנן בפשיטות קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו הא בגמרא איתא שר' יוחנן ספוקי מספקא לי' ויש ליישב הנה בפסחים דף מ"ד ע"ב שרוצה לילף מנזיר שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו אסור בו טעם כעיקר מכ"ש בשאר איסורים, והנה אם יש לנו לימוד באיסור שהוא איסור עולם ואין היתר לאיסורו פשיטא שאין יכולין ללמוד איסור קל ממנו כמבואר א"כ הלימוד שיש לנו דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו או לכה"פ ספי לי' בידים אסור בהו היינו דווקא בדם ושרצים ובטומאה שאיסורן איסור עולם ואין להם היתר לא נוכל ללמוד מזה לענין נדר שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו לכן כאן דמיירי יתומה שנדרה נקט הגמרא בפשיטות אפי' לר' יוחנן שקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו, משא"כ ביבמות דמיירי בשאר איסורין שאיסורן איסור עולם ממילא מיושב הכל:

סימן לד

לפי מה שכתבנו במקום אחר בהתעוררות תשובה ח"א סימן קל"ה הגם שלא נוכל לילף מג' פסוקים אלו רק מה שהוא בל"ת אבל מה שהוא רק איסור בעלמא מה"ת לא, ובאמת איתא שם ביבמות דף קי"ד ע"א שיונק תינוק חלב טמאה ורוצה ש"ס להקשות מזה שאין

ב"ד מצווין להפרישו הלא חלב טמאה איננו בל"ת כדאי' ברמב"ם ה' מאכלות אסורות דילפינן מרבוי גמל גמל, ומה ראי' מביא ממנו הלא חלב טמאה אינו בל"ת, וכתבנו ליישב עפ"י סברת הר"ן דמסכת שבועות שהקשה לפי מה דאיתא בגמרא ריש פרק יוהכ"פ במסכת יומא לר' יוחנן דסבר חצי שיעור אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי למה לן סברא דחזי לאיצטרופי הא יליף לן מקרא כל חלב כל מרבה חצי שיעור כדאי' שם בברייתא, ומתרץ מריבוי דכל לא יוכל ללמוד דבר זה דהוי"א חלב שהיא בכרת החמירו התורה לאסור שם חצי שיעור, אבל איסורי לאו מנלן, אבל יען כי יש כו סברא חזי לאיצטרופי שהוא שייך בכל איסורין אמרינן מסברא שכל המרבה חצי שיעור לאו דווקא בחלב מרבה אלא ה"ה בכל איסורין שבתורה וכיון שספי לי' בידים אסור משום שמרגילו בזה לכשיגדול, א"כ סברא זו שייך בכל איסורין (אפי' איכו חייב מלקות על זה) א"כ הדרינן לסברא זו שמה שאסרה התורה קטן אוכל נבילות וספי לי' בידים לא דווקא במה שהוא איסור עולם ואין היתר לאיסורו אלא גם בכל דבר ששייך שירגלנו בזה לכשיגדיל ולפי זה גם איסור כדר בכלל והדרה קושיא לדוכתא, אבל כראה לי דבר חדש דבנדר כאמר חוץ לא שייך טעמא דתרומת הדשן על ספי לי' בידים דכללא בידינו כל ישראל בחזקת כשרות הם ולא חשידי לעבור אפי' על מצוה דרבנן כדמוכח בפסחים דף ד' ע"ב בסוגיא דחזקתו בדוק שכל ישראל נאמנים על בדיקת חמץ והכל חבירים אצלו הגם דבדיקת חמץ דרבנן כדאיתא שם בפירוש א"כ הא דתנן בנדרים דף ט' ע"א במשנה כנדרי רשעים ומפרש הגמרא שלכן קאמר כנדרי רשעים דכל נודר רשע הוא מדרבי נתן דאמר כל הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כאלו הקריב עלי' קרבן ומפרשים רבותינו ז"ל הגם שעשה איסור בנדרי אם אינו מתיר נדרו אח"כ ומקיימו עושה עוד עבירה והיה כאלו הקריב קרבן על הבמה א"כ כל ישראל בחזקת כשרות שאם נדר בוודאי יתירנה הגם שכבר עבר איסור על שנדר כי מה שנדר בלי ספק עשה מחמת נער ברגזנותו במהירות ואחר כך נתחרט עליה מכ"ש הקטן שלא עשה גם בשעת שנדר איסור שאינו בר חיוב כשיגדול ודאי יתירנה ולא יקיימו כ"כ בנו חכמז"ל על דבר זה סברא זו שכל נדר הוה דבר שיש לו מתירין כיון שמצוה לאתשולי עלי', משא"כ בתרומה שעשה מצוה בהפרשת תרומה ולא מצוה לאתשולי עלי' כדאי' בגמרא נדרים דף כ"ט ע"א, א"כ לפי"ז לא שייך טעמא ספי לי' בידים משום דאתי להרגילו לעשות לכשיגדיל גדיל דכשיגדיל ילך אצל חכם ויתירנה ועוקר כדר מעיקרו, הגם שיש לומר אולי הוא מן המיעוט שלא יתירנה מ"מ בדבר שלא שכיח לא גזרינן דלמא אתי למיסרך לעשות לכשיגדיל כדאיתא במג"א סימן תקנ"ט סעיף קטן ט' דלכן מותר ליתן לתינוק ביום הכפורים במילה מכוס של ברכה

כיון דלא שכיח זה רק ביוהכ"פ שהוא תדיר וקבוע עיין שם, ובזה מיושב דקדוק עצום רב הונא אמר הקדיש ואכל לוקה למה לא ביאור דברו כדאי' בברייתא לזדון שבועה לאסור ולבל יחל הלא האמורא מפרש דבריו יותר מברייתא וקיצר ואמר רק הקדיש ולא יותר עפי"מ דהקשה התוספות לר' לקיש דאמר מופלא סמוך לאיש לוקין ר' לקיש סבר התראת ספק לאו התראה הוא והכא הוה התראת ספק דלמא לא יביא שתי שערות בשנת י"ד רק לאחר מכאן וא"כ לא הוה בשנת י"ג מופלא סמוך לאיש אפי' לר' יוחנן שסבר התראת ספק התראה הוא מ"מ י"ל גם ר' יוחנן מודה שאיננו התראה כיון שבוודאי יתיר נדרו לכשיגדול אפי' בגדר ספק לא הוה האיסור, אבל זה דווקא בסתם שבועות ואיסורין שבוודאי יתחרט ויתיר נדרו כיון דמצוה לאיתשולי עלי' אבל בנדרי מצוה שאדרבא בוודאי לא יתשיל עלי' וסתם נדרי מצוה אין להתירם כדאיתא בשו"ע יו"ד סי' ר"ג סע' ג' לא הוה התראת ספק לכן קאמר רב הונא "הקדיש" ואכל לוקה שבהקדיש לאו התראת ספק הוא שבוודאי לא יתירנה. אבל שבועה ואיסור בל יחל שבוודאי יתירנה לא הוה התראה כלל ובגמרא ג"כ איתא הקדיש ואכל ר' יוחנן ור' לקיש אומרים לוקה ודוקא בהקדיש אבל בשבועה ואיסור אין לוקין כדפירשנו ועי"ל מטעם כאשר כתב הרמב"ם שאם הוא כבר שלש עשרה שכה ויום אחד נדרו כדר ואינו נבדק לשם מי כדר הגם שלא הביא שתי שערות הגם שלכל התורה כולה דינו עוד כקטן. וצריך ביאור מנ"ל לרמב"ם דבר זה, וי"ל דהכריחו לכך קושיות תוספות האיך קאמר ר' לקיש דלוקה מופלא סמוך לאיש הא התראת ספק הוא אולי לא יביא שתי שערות רק אחר שנה או שתים א"כ לא הוה בשנת שלש עשרה מופלא סמוך לאיש ונעשה איש אחר איזה שנים ולרמב"ם אתי שפיר דלענין נדרים כשיגיע לשנת י"ג שנים ויום אחד אפי' לא הביא שתי שערות נדריו קיימין מה"ת בלא בדיקה תחילה:

ב) בגמרא יומא דף ע"ח ע"ב איתא דהא דתינוקות מותרין ברחיצה וסיכה אבל אסורין בנעילת הסנדל הטעם דיאמרו אינשי עבדי לי' אבל ברחיצה וסיכה יאמרו שמאתמול עבדי להו אבל בנעילת הסנדל לא יאמרו מאתמול עבדי לי' כיון דאין ישינים בסנדל מפני חשש סכנה ופירש"י ז"ל אינשי עבדי להו וז"ל גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור כדאמרינן במסכת יבמות לא תאכלום להזהיר גדולים על הקטנים עכ"ל נראה בעליל שהקטנים בעצמן רוחצין וסכין עצמם שהגדולים אסורים לעשות דבר זה לקטנים משום לא תאכילום ונעילת הסנדל הגדולים אין מניחים את הקטנים ללבוש הסנדל מפני חשדא שיאמרו הגדולים עשו להם ומקשה הא מותרין לכתחילה קתני ומפרש רשיז"ל שאם בא לימלך אומרים לו האכלוה ורחוץ

אותו ומסיק הגמרא אלא הנך דלאו רביתייהו גזרו רבנן הנך דרביתייהו לא גזרו רבנן ומשמע מגמרא זו דחמשה ענויין איכן אלא מדרבנן והנך דרביתייהו לא גזרו רבנן, אבל באמת קשה על הברייתא גופא דתניא הקטנים מותרין בכולם ופירש"י ז"ל שאם בא גדול לשאול אומרים לו האכלוהו ורחוץ אותו האיך שרי לגדולים דבר זה לקטנים הא כתיב לא תאכלום, ויש ליישב עפ"י דברי רלב"ח שהקשה על הרמב"ם דכתב דחצי שיעור חמץ אסור מה"ת מדכתיב לא יאכל למה לי קרא הא בכל התורה כולה חצי שיעור אסור מה"ת, ותירץ דחמץ לא ילפינן מכל חלב לרבות ח"ש דדווקא חלב שאיסורן בא מעצמו אסרה התורה חצי שיעור אבל חמץ שאינו אסור רק בפסח והזמן מביא האיסור לא יוכל למילף מכל חלב לכן צריך לימוד כ"א בפני עצמו, קו"ח יוהכ"פ שהזמן גורם האיסור אפי' המאכל עצמו אינו אסור כמו בחמץ אלא שעל הגברי מוטל החיוב שלא לאכול זה לא יכולין למילף מלא תאכלום דכתיב בדם ושרצים וטומאה שהם איסור עצמו ואיסור עולם, והגמרא לא נחית לסברא זו מעצמו עד שמביא הברייתא שמותרין בכולן:

ג) המשנה למלך בפלפולא אם ספי לי' בידים אסור באיסור דרבנן מביא מהגמרא איבעי אם מותר לסוך ערל קטן בשמן תרומה דסיכה אינו אלא מדרבנן אסור והקרא דלא תחללו אינו אלא אסמכתא לענ"ד אין ראי' משם כלל כהנים בעלי מומין הגם שאסורים בעבודה מ"מ חולקים עם שאר אחיו הכהנים ואוכלים בקרבנות אבל כהן טמא האוכל חייב וגם כהן ערל אסור לאכול אפי' בתרומה, ורמב"ם ה' חגיגה וז"ל שערל מאוס כטמא א"כ מה שמבעיא אם מותר לסוך כהן ערל בשמן של תרומה איננו כמו זר קטן שסכין אותו שזה דמותר דספי לי' בידים בדרבנן מותר אבל בערל קטן הטעם שמבזה התרומה ומחלל אותו לסוך על שמאוס נטמא אם הוא טמא פשיטא שאסור לסוך אותו שמטמא התרומה ואם הוא טהור פשיטא שמותר:

ד) במסכת יומא דף פ"ב ע"א איתא במתניתין התינוקות אין מתענין אותן אבל מחנכין אותן. ובגמרא רב הונא אמר תינוק בן אחד עשר בן שנים עשר משלים מדרבנן ר' יוחנן סבר השלמה בדרבנן ליכא וקשה שיהא פלוגתא רחוקה כ"כ ר' יוחנן סבר ליכא השלמה כלל ר' הונא סבר אפי' שני שנים קודם בר מצוה צריך להשלים, ויש ליישב דידוע מה שכתב הרא"ש בשם הראב"ד בריש מסכת תענית אם גמר בלבו להתענה הגם שלא הוציאו בפיו חייב להתענות מדכתיב כל נדיב לב עולות שבנדבת לבו לבד חייב בעולה והתענית הוא כקרבן עולה לפי"ז כיון שתקנו רבנן שקטן בשנת שלש עשרה חייב להשלים גמר הקטן בלב להתענות וכמה כעמים בל"ס הי' אומר בפיו שיתענה למחר ולרב הונא לשיטתו דסבר לענין כדר מופלא סמוך לאיש דאורייתא שגם הקטן בעצמו

חייב ולוקה אם עובר על נדרו א"כ חייב מה"ת להתענות וכיון דהשלמה בדרבנן איכא שנה אחת קודם שיהי' מופלא סמוך לאיש חייב להשלים אבל לר' יוחנן לשיטתו דסבר אם גם מופלא סמוך לאיש דאורייתא אבל הקטן בעצמו פטור א"כ גם בשנת שלש עשרה אינו חייב מה"ת להתענות והשלמה בדרבנן לית לי' ולרב הונא י"ל דאפי' כרת חייב הקטן בשנת י"ג כמו שהוא לוקה על נדרו ככל אדם ה"ה בקבלת תענית יוהכ"פ חייב בכרת ככל אדם ודווקא לזדון שבועה פטור מקרבן כיון דכתיב זה הדבר ממעט מקרבן אבל אם הקטן אומר שלא יעשה מלאכה ביוהכ"פ פשיטא שפטור דזה לא הוה נדרי מצוה כמו תענית רק אם אוסר אותו בקונם לעשות מלאכה שנדרו חל זה אינו מצד יוהכ"פ אם אוסר אותו בקונם כל השנה ג"כ חל מצד כדר אבל לא מצד יוהכ"פ, אבל אנן פסקינן כר' יוחנן דקטן בעצמו פטור ומותר וק"ל:

ה) רבותינו האחרונים ז"ל כתבו שהשליח צבור המתפלל סליחות שמתעטף בטלית כיון שהוא עדיין לילה לא יטול טלית שלו שספק ברכה שאולי הלכה כהרא"ש שבגד המיוחד ליום ולבשו בלילה חייב בציצית וצריך לברך עליו, ואולי הלכה כהרמב"ם שפטור מציצית ולא יכול לברך עליו משום ס' ברכה ולא יכניס עצמו לס' ברכה דס' כמאן הלכתא ? והוא תמוה משום שלא יכניס עצמו לספק ברכה דלמא מחויב לברך ואינו יכול לברך יתבטל בזה מספק מצות דאורייתא ילבש הטלית בלא ברכה אולי מקיים מצוה מן התורה בזה וברכה אינה מעכבת והניח לי כיון שאינו מחייב מן התורה ללבוש טלית שיש לו ציצית להתחייב עצמו בזה רק אם כבר לבשו הוא מחויב בציצית א"כ למה יכניס עצמו בספק ברכה דלמא מחויב לברך ואינו יכול לברך משום ספק ולא יכניס עצמו לחיוב כלל משא"כ מילת אנדרוגינוס בסוכה שמיני ספק שביעי שמוטל החיוב עליו מצוה זה לקיים וצריך לקיימם בשביל ספק ולא יברך:

ו) בש"ע אהע"ז סי' קנ"ד סעי' ק"א שכתב שמי שאינו בקי בהלכות גיטין לא יעסוק בהם מפני שרבו הדקדוקים ויש בהם משום פסול ממזרות היינו כשאין הגט כשר, ותמהתי הלא יותר יש חשש איסור א"א שהוא במיתה, משא"כ איסור ממזרות אינו אלא בלאו, ודוחק גדול לומר שאם יוודע אח"כ שהגט פסול יוכל ליתן לה גט אחר, ומה שחטאו חטאו בשוגג, כי סברו שהגט כשר הוא, אבל הילד שנולד ממנה אפי' בשוגג הוא ממזר עד סוף כל הדורות הוא ובניו:

סימן לה

בשבת כ"א ע"א איתא אמר ר' הונא פסילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקים בהם בשבת מדליקים בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת, אמר רבא מה טעמא דרב הונא ? קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והקשה בתוס' למה צריכים טעם שאסור להדליק בהם בשבת משום דמותר להשתמש לאורה ושמא יטה הלא מטעם זה שכבתה זקוק לה לחודא אסור להדליק בשבת משום דאם כבה אסור לחזור ולהדליק בשבת, ותירצו מדלא קאמר ר' הונא סתם אין מדליקין בהם ונכלל שבת ויו"ט יחד ואמר בין בחול בין בשבת שמע מיניה בשבת יש עוד טעם אחר, ובאמת זה ניחה לרבא שאמר טעמא דרב הונא וכו' אבל על ר' הונא גופא קשה למה אמר בין בחול בין בשבת ? ויש לומר ובאמת מטעם כבתא זקוק לה אם אין לו שמנים ופתילות טובים ידליק בהם אולי לא יוכבו, ועוד אם יכבו אולי יתקן לה וכי תאמר מפני חשש שמא יכבו לא יתקן לה לא ידליק כלל, אבל בשבת שהטעם שמא יטה שלא יבא לידי איסור סקילה גם אם אין לו שמנים ופתילות טובים לא ידליק כלל לכן צריך לומר טעם השני ששבת שמא יטה, ולדעתי בדברי רש"י מבואר כל זה שעל כבתא זקוק לה כתב רש"י וז"ל הלכך צריך לכתחילה לעשות יפה משמע אם אין לו אחרים ידליק בהם ועל הא אם מותר להשתמש לאורה כתב וז"ל הלכך בשבת אסור שמא יטה נראה להדי' שבחול רק לכתחילה לא ידליק בהם אבל אם אין לו שמן אחר מותר להדליק בהם אבל בשבת אסור אפי' בדיעבד שמא יטה:

סימן לו

נסתפקתי במי שכותב מכתב בשבת אם מחייב על כל שתי אותיות שכותב על כל אחד מהם אם כותב במזיד כי אם התרו בו עדים על כל שתי אותיות בהתראה חייב על כל אחד ואחד מהם סקילה הי' הדין אם במזיד בלא התראה חייב על כל שתי אותיות איסור כרת אבל תנן נזיר ששותה יין כל היום אינו חייב אלא אחת התרו בו חייב על כל אחת ואחת מלקות, אבל איתא ברמב"ם פרק ה' בהלכות נזירות הלכה י' וז"ל נזיר שהי' שותה יין כל היום כולה אעפ"י שהוא חייב לשמים על כל רביעית ורביעית אינו לוקה אלא אחת משום יין ואם התרו בו על כל רביעית ואמרו לו אל תשתה ואל תשתה חייב על כל אחת ואחת, כראה בהדי' שחייב על כל רביעית ורביעית בידי שמים התראה איננה אלא משום מלקות והוא הדין שחייב על כל שתי אותיות גם בלא התראה, ויש לחלק בוודאי אם מעמיד קדירה מלא בשר בשבת על התנור לבשל אינה חייב אלא אחת הגם שיש

בו הרבה גרוגרות אינו חייב על כל גרוגרות בפני עצמו משום שעשה רק מעשה אחד והוא הדין אם הוציא קופה מליאה פירות אינו חייב אלא אחת, והוא הדין אם קוצר ענף אחד ויש בו הרבה תמרים אינה חייב אלא אחת מה שאין כן בכתיבה או בתופר שכל שתי תפירות ושתי אותיות הוא מעשה בפני עצמו והוא הדין בקוצר תבואה שכל כמה שמרבה לקצור הוא עושה מעשה יותר, אם כן לפי זה אם אוכל חתיכת חלב חייב על כל זית וזית בידי שמים אבל אם בולע בבת אחת שני זתים אינה חייב אלא אחת שלא עשה רק מעשה אחת ובשלמא בשתי' חייב על כל רביעית ורביעית בידי שמים כי אינו יכול לשתות כמה רביעית בבת אחת בדרך הטבע רק צריך לעשות לגומות לגומות וכל לגימה הוא מעשה בפני עצמו ומי שלבש כלאים כל היום אם התרו בו חייב בכדי שיוכל לפשוט וללבוש אם כל פעם שיוכל ללבוש ולפשוט חייב מלקות על כל אחד ואחד הגם שאינו עושה מעשה עוד רק ששהה עליו המלבוש מכל מקים הכל נגלה אחר המעשה שלבש היא הדין בטומאת נזיר שהי' עומד על בית הקברות חייב על כל שהיה שהתרו בו והכל נגרר אחר מעשה ראשון הגם שעתה אינו עושה מעשה מכל מקים אם הכל בעשה רק במעשה אחד כגון שעומד קדירה מלא בשר על התנור פשיטא אינו חייב רק אחת, וצריך לעיין בדבר הזה כיון שכל המכתב רק עניין אחד הוא שאינו חייב אלא אחת על כל המכתב כמו האורג בגד שלא מצינו בפוסקים שחייב על כל שיעור אריגה בפני עצמו וצ"ע:

ב') במגילה דף ב' ע"א איתא ר' שמואל בר נחמני אמר ימים כימים לרבות י"א וי"ב פירש"י וז"ל לעיל מיני' כתיב י"ד וט"ו ישמחו כתיב כימים הכ' מרבה י"א וי"ב ובאמת מפורש כך בפסוק כימים אשר נחו בהם היהודים וכו' לעשות אותם ימי משתה ושמחה ותמוה אכי הלא בפירוש קאמר הגמ' שכפרים המקדימין ליום הכניסה קורין וגובין בו ביום אבל שמחה אינו נוהגת אלא בזמנה, (לקמן דף ד' ע"ב ודף ה' ע"א) ולחומר הקושי' י"ל באמת אליבא דר' שב"כ גם כן מקדימין שמחת פורים אבל לר' שמן בר אבא א"ר יוחנן דיליף לה מבזמניהם לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם ושם לא כתיב שמחה, ויש להסביר יותר דכתיב לקיים את ימי הפורים האלה ומסיים כאשר קיימו ימי הצומות וזעקתם ופשיטא דבצומות לא שמחו אלא זעקו והתפללו וכן קבלו ימים הנוספים רק לקריאת המגילה:

ג') מקשין על הא דאיתא חזקי' קרא בטברי' בי"ד ובט"ו ומספקא אם מוקפת חומה מימות יב"נ או לא הלא איתא למעלה דף כ' ע"ב א"ר יהושע בן לוי כרך וכל הסמוך לו וכל הנראין עמו נידון ככרך עד כמה א"ר ירמי' ואיתימא ר' חיי בר אבא כמחמתן

לטברי' מיל וכיון דחמתן היא מוקף חומה מימות יהושע בן נון כדאיתא בגמ' שם דף ד' ע"ב שמפורש כן בפסוק שחמת מוקף מימות יב"נ אם כן בלאו הכי צריך לקרות בט"ו בטברי' מפני שהיא סמוך לחמת, וי"ל דנפקא מינה אי טברי' בעצמה מוקפת חומה אם כן כפרים הסמוכין לטברי' קורין בט"ו, אבל עדיין לא ניחא למא קרא חזקי' בטברי' עצמה בי"ד ובט"ו כיון שהוא סמוך לחמת די בקריאת ט"ו לבד, ויש ליישב לפי הטעם שמביא הר"מ דלכן הכפרים הסמוכים לכרך נדונין ככרך דבשעת הגזירה מלטו בני הכפרים לכרך המוקף חומה כדי שינצלו בתוכה מאויב ומגין עליהם מבחוץ לפי זה טברי' שימה חומותיה לצד א' ומשלשה צדדים מוקף חומה כמבואר שם בגמ' דף ה' ע"ב שזה היה ספיקת חזקי' אם הים מועיל כחומה כיון דמגנה אם כן לא נמלטו אנשי טברי' לחומת המוקף כי בלאו הכי היה בטברי' מיגנו ולעיקר הקושי' יש לומר מה דקאמר הגמ' כי מחמתן לטברי' מיל עד טברי' היה מיל אבל טברי' היה חוץ למיל ובזה מיושב מאי דמקשה הגמ' ולימא מיל ומתרץ הא קמ"ל דמחמתן לטבריא מיל דהיינו שלא נטעה שטברי' בתוך מיל של חמת נקראת בט"ו:

סימן לז

איזה גרגרין בסוגיא דהואיל:

הר"ן הקשה על המתניתין כיצד מפרישין חלה בטומאה הלא מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך, ותירץ דבעי צורך קצת ע"כ, ותמו' זה ניחא לתוס' דביצה ד' י"ב, אבל לרש"י דסבר דאין צריך צורך קצת קשה, וי"ל דהא קאימנן אליבא דר"א ור"א תלמיד דב"ש וסבירא ליה כב"ש ולית ליה מתוך כלל כדאיתא ביצה דף י"ב, והא דלא מתרץ הר"ן הכא לרווחא דמלתא אפינו א"ל ר"א מתוך ג"כ ניחא לפי מאי דקי"ל כב"ה דאית ליה מתוך א"כ יוכל לבער החלה מצד מתוך [ועי"ל דתירוצא של ר"ן עולה גם לרבי יהושע ובן בתירה דמודים וסוברים שאסור לשרוף החלה ביו"ט] וקשה לרש"י לקמן דף מ"ח דפסק דלא ליקרי שם עד שתאפה ולמה הא יוכל לבער החלה משום מתוך ומותר שלא לצורך כלל וי"ל דהא דאין שורפין קדשים ביו"ט וה"ה תרומה כשיטת התוס' בסוגי' זו וגם תרומה אסור לבער מן התורה ביו"ט והוא מגזירת הכתוב כדאיתא בהדי' בגמ' ויליף ליה מבוקר שני או מהאו לבדו ולא שייך בזה כלל להתיר משום מתוך לכן אסור לשרוף החלה דהיא תרומה אבל עדיין קשה הא יוכל לאפותה ולומר מתוך שהותרה לצורך הותרה שלל"צ וי"ל דרש"י סבר כשיטת הרב המגיד ורק לגבי הוצאה והבערה אמרינן מתוך ולא בשאר מלאכות אבל באמת בדברי רש"י ביצה דף י"ב נראה להדיא

דגם בבישול שייך מתוך לכן נראה לי סברא כזו להסביר דברי רש"י ודוקא אם דבר זה מותר לצורך כגון אופה ומבשל ושוחט בזה מותר באופה ומבשל סתם שלל"ץ אבל אם באותה מלאכה עצמה ל"ש כלל אוכל נפש אסור מן התורה אפילו לצורך למשל המגבן גבינה הוא חייב בשבת משום בונה וביו"ט מותר מה"ת משום שהיא צורך אוכל נפש אבל בנין בית ביו"ט אסור מה"ת ולא נאמר מתוך שהותרה בונה ביו"ט במגבן מותר לבנות בית ובבית עצמה איננה אוכל נפש בזה מיושב קושית התוס' שבת דף צ"ה בד"ה המגבן ע"ש והכה אם אופה תרומה טמאה ביו"ט שבשום אופן אינה יוכל לאכלה כיון שהיא טמאה ול"ש בו אוכל נפש א"כ ל"ש בו מתוך עיין התעוררות תשובה חלק ראשון מה דכתב שם להסביר סברת ב"ש דהקדש טעות הוא הקדש הלא צריך להיות פיו ולבו שוים כמו בכל נדר ומסביר כיון שהוא בכל לבו רוצה להקדיש דבר וגמור כך בלבו ששור זה יהי' הקדש ואמר שור זה שחור ונמצא לבן או יין ונמצא שמן שהוא ביוקר אנן סהדי כיון שגמר בלבו להקדיש אינו מקפיד בדיעבד על דבר זה כיון שרוצה בעיקר ההקדש משום זה אינו יכול להתיר בפתח שהפתחיו עושה הדבר בטעות ונדר בטעות אינו כלום ואם מתחרט מעיקרא ניתר באמת בחרטה כן איתא שם וצריך ביאור יותר ואין להקשות על זה בערכין דף כ"ג, ולפ"ז קשה גם לר' אליעזר דלמה יעשה קנוניא על ההקדש הלא יוכל להתיר בחרטה אבל זה אינו דזה גופא הקנוניא דיאמר להחכם שיתחרט ובאמת אינו מתחרט רק מפני שהוא יודע שלא יוכל להתיר בפתח אומר לחכם שמתחרט ואם אינו מתחרט באמת אינו התרה כלום כידוע בהדי' בהלכות נדרים גם החכם לא יתיר לו בחרטה דיחשוב משום קנוניא אומר לו שהוא מתחרט ועושה קנוניא על ההקדש ממקום אחר לכן צריך שידרכו על דעת רבים:

סימן לח

בא לפני שאלה זו בית חולים אחד שנותנים לחולים נבילות וטריפות והם רוצים מעתה להאכיל מאכלות כשרות לתכלית החולים ועי"ז מקוים שגם חולי ב"י הכשרים יבאו להתרפאות בבית החולים שלהם ולהכשיר להבא כל הכלים אבל כלים המצופים באבר ללבנם הוא היזק גדול שע"י ליבון זה נשתת הציפו והמאכלים שנתבשלו בהם אח"כ נפגמו כראה לענ"ד אחר שעמדו מעת לעת להכשירם ע"י הגעלה הלא כי הרבה מרבותינו האחרונים ז"ל מקילים בדבר זה בפרט אם מגעילים אותם שלשה פעמים והעיקר לענ"ד בזה להתירו שמאכל שנתבשל בכלי שאינו ב"י מותר לאכול הגם שאחד מרבותינו האחרונים ז"ל כתב שאם בישול במזיד בו אסור לאכול משום קנס כמו

שמבטלין איסור לכתחילה מ"מ על גוף המאכל אין בו איסור כי רק לדידי' ולמי שנתבשל בשבילו אסור ולכל העולם כולו מותר ואינו דומה לחמץ שעבר עליו הפסח שקנסו ואסרו לכל ישראל לאכול וכיון שבית החולים (סאכאטאריום) שייך לגוים והם אינם מצווים על דבר זה שלא לבשל בכלי שאינו ב"י לא שייך בזה קנס והמאכל שנתבשל בכלים אלו בעצמותו מותר ועיין יו"ד סימן קכ"ב סעיף ג' בהג"ה שאם בישל כבר בכלי לצורך דבר זה מותר לישראל לקנותו לכתחילה ולשתות כיון שנעשה לצורך דבר זה הוה כדיעבד ובדיעבד נותן טעם לפגם מותר ומותר לישראל לכתחילה לשתותו ולקנותו:

ב) כבר תמה הרמ"א בתשובותיו הובא במג"א סי' ט"ז בפתיחה על מה שנהגו לעשות טליתים קטנים ואין בהם שיעור טלית המחוייב בציצית יעויין במג"א בשם דרכי משה סימן ח' שמטעם זה אין מברכים להתעטף רק על מצות ציצית יעיין בטו"ז שם ובאמת התמי' רבה כיון שעושים טלית קטן וקושרין בו ציצית ולובשין אותו למה אין עושין כשיעור לקיים מצוה גמורה באמת ועלה בדעתי לפי מה שמביא המג"א בסימן כ' סעיף ז' בשם המרדכי סברא שאינו חייב בציצית מה"ת רק כשמכסה בו גופו כמלבוש גמור אפילו בהעלאה על גופו שמחייב בו משום כלאים מ"מ לענין ציצית אינו חייב אלא אם מכסה בה כדכתיב אשר תכסה בה יעויין שם במג"א ס"ק ג' עלה בדעתי דבר חדש דוודאי בגדים העושים ללבוש ולכסות גופם ולהגן מפני הצינה ומפני החמה והולכין בהם כל היום בבית ובשוק בגד כזה אם יש לו ד' כנפות אמרה תורה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר "תכסה בה" לזה צריך השיעור כמבואר בגמרא ופוסקים שיעור בגד שיכסה בה ראשו ורובו של קטן וגדול שאינו מתבייש בו לצאת בו עראי לשוק אבל אם עושה בגד בכוון אם ארבע כנפות כדי לקיים בו מצות ציצית כיון שיש תורת בגד עליו חיוב בציצית כדכתיב ועשו ציצית על כנפי בגדי' (לא כתיב כסות) וגם לא כתיב אשר תכסה בה שיהא צריך ללבוש ולכסות בו ובאמת שיעור בגד הוא שלש על שלש אבל זה אינו ראוי' אלא לעניים אבל שלשה על שלשה טפחים מקרי בגד גם לעשירים כדאי' בשבת דף כ"ו עמוד ב' ועיין דף כ"ז ע"ב ומסתברא כיון דצריכים עשות הציצית על כנף הבגד שהיא למעלה מקשר האגודל ואם עשאה הציצית למעלה מג' אצבעות פסול דלמעלה מג' בגד גופא הוא ולא כנף הבגד א"כ אם כל הבגד איננו רק ג' על ג' אצבעות בזה מה נקרא בגד ומה נקרא כנף לכן צריכה להיות לכה"פ ג' על ג' טפחים דאז למעלה מג' אצבעות נקרא בגד ולמעלה מקשר האגודל בתוך ג' אצבעות נקרא ככף הבגד לפי"ז אם הטלית קטן שלשה על שלשה טפחים ועושה אותו בכוון רק לקיים מצות ציצית יש לו חשיבות בגד אצלו ומחייב בציצית ומקיים בו מצות ועשו בו ציצית על כנפי בגדיהם:

ג') בהתעוררות תשו' ח"א מסופק כי השוחט הפסח ויש לאחד מבני חבורה כזית חמץ בביתו לוקה אם יש לחבורה כולם יחד רק כזית אחד אם לוקה יען כי אין מגיע לכל אחד מבני חבורה כזית שלם ויש להביא ראי' מגמרא שבת דף צ"ג ע"ב שמסופק שם אביי לר' מאיר דאמר שנים שהוציאו דבר אחד וזה יכול וזה יכול חייבים אם צריך שיהא בהוצאה זו שיעור הוצאה לכל אחד ואחד ומביא הגמרא כמה אמוראים שאפי' אם הוציאו שניהם רק שיעור אחד בהוצאות שבת ג"כ חייבים ויש ללמוד משם לכאן אבל יש לחלק בהוציאם יחד הגרוגרות שהוא שיעור מאכל להוצאות שבת א"כ הוציא כל אחד גרוגרות שלם רק ששנים הוציאו גרוגרות שלם זו וכל אחד עשה בזה מלאכת הוצאה בשבת ויש לר' מאיר לימוד על זה שזה יכול וזה יכול חייבים אבל בחמץ אין מגיע לכל אחד כזית לבדו ויש לעיין עוד בזה:

סימן לט

נסתפקתי לפי מה שהסביר הרמב"ם בה' ספר תורה פ"ז שמשום הכי צריכין לכתוב כל התורה כולה הגם שכתב רק כתבו לכם את "השירה" הזאת אבל יען שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות לפי זה מכיון שצריך לכתוב השירה ממילא צריך לכתוב כל התורה כולה לפי זה צריכין לומר שהא דאין כותבין התורה פרשיות פרשיות הוא אסור מה"ת דאל"כ לא מוכח מידי ולפי זה אם נפסקו ונטשטשו אותיות שנפסל הס"ת עי"ז מ"מ כיון שהשירה כתיבתה כשאר כהוגן יוצא בזה ואולי גם בדיעבד אם עבר וכתב רק השירה לבדו יוצא ואין לומר דהוה מצוה הבא בעבירה כיון שלא כתב כל התורה כולה דאין כותבין פרשיות פרשיות דהוא מה"ת זה אינו דעדיין לא עשה שום איסור דיוכל להשלים ולכתוב אל השירה כל התורה כולה דס"ת שנכתב שלא כסדר כשר רק אם אינו עושה כן עומד באיסור שאינו משלים הפרשיות אבל בשעה שכתב השירה לא עשה שום איסור כלל ואולי י"ל כל זמן שאינו משלים הוא עומד באיסור לא יצא ידי המצוה שאין עבירה מצוה כדאיתא בירושלמי לשון זה הובא בהר"המגיד פ"ז מה' חמץ ומצה הלכה ז' וזה לשונו ר"י אמר אין עבירה מצוה ר' יוסי אומר אין מצוה עבירה אמר ר' אילא אלא המצות אם עשיתם כמצוותן הרי הן מצות ואם לאו אינם מצות:

ב') נסתפקתי אם מותר לאכול בסעודה המפסקת בט' באב שאסור לאכול בה שני תבשילין אם אכל רק תבשיל אחד לאכול אח"כ לחמניות מפת הבאה בכסנין וי"ל אם הוא נילוש בשמן בצים או שאר משקים ולא מלאו אותו בשאר מיני מתיקה כגון אגוזים ושקדים וכדומה דיש מרבותינו ז"ל שסוברים שדינו כפת גמור ואם נותנים בתוך העיסה

שקדים אגוזים וכדומה אבל נילוש רק במים ג"כ יש מרבותינו ז"ל שסוברים שדינו כפת גמור וכבר ביאר האהעו"ז שאם אוכלין אותו בקינוח סעודה הגם שאינם באים מחמת הסעודה אין לברך עלי' בורא מיני מזונות כיון דלאותן שיטות שסוברים שהוא פת גמור כבר נפטר בברכת המוציא על הפת וספק ברכות להקל רק אם היא נילוש בשאר משקים ונתנו בו שקדים ואגוזים וכדומה אזי יש לו לכל הפוסקים דין פת הבאה בכסנין אז מברך עליו בורא מיני מזונות לכל הדיעות א"כ בסעודה המפסקת לא יאכל אותו אם אוכל עוד תבשיל אחד דלכתחילה לא יכניס עצמו בספק כי דבר זה פשוט שאין חילוק בין שני תבשילין או בשני מינים מאפה אבל נראה לי מטעם אחר שאסור לאכלם אפי' לשיטות שאין לו דין פת הבאה בכסנין מ"מ מאכל חשוב הוא כי אינם אוכלים אותו אלא לתענוג אחר הסעודה לפעמים וכדאי' במג"א הל' ט' באב סימן תקנ"ב במג"א ס"ק ב' שמטעם זה אין לאכול דגים וברמ"א שם סעיף א' וז"ל וכן לא יאכל אחר סעודתו צנון ומליח דברים שנוהג בהם בשאר פעמים כדי שיתנהג בפרישות ובמג"א שם ס"ק א' שאין לשתות שכר בסעודה המפסקת מטעם זה:

סימן מ

נסתפקתי לפי מה דאי' חו"מ סי' רל"א שאין מוציאין פירות או, ישראל לחו"ל מי שדר בחו"ל ויש לו שדה בא"י אם פירותיו שלו אם מותר להוציאן לכה"פ מה שצריך לצוו יש להביא ראי' לדבר מהא דתנן במסכת שביעית שאין מוציאין שמן תרומה שנטמאת של שביעית לחו"ל דקשה בלא"ה אסור להוציא פירות א"י לחו"ל בפי' אי' בגמרא ביינות ושמנים דאסור להוציא אבל בזה ניחא שמוציא אותו לצורכו וזה מותר אם הוא כהן שמוציא אותו לצורכו או שרוצה ליתן לכהן המכירו לדורון לפ"מ שכתבנו במקום אחר כיון שאינו עומד אלא לשריפה לא שייך בזה חיי נפש לכן מותר להוציא חוץ משביעית ולצורכי ביתו שאינו עושה בהם מסחר יהא מותר זכר לדבר שגבי אליעזר כ' מגדנות נתן להם ברש"י שם פירות א"י נתן להם מוכח לכה"פ שמה שלצורכו מותר להוציא יעיין בתורת משה מהדורא קמא מה שכתב על פסוק זה גם נסתפקתי אם מותר לשלוח לחו"ל מפירות א"י לדורון דרך כבוד וזכר לדבר שיעקב אבינו ע"ה שלח ליוסף ככתוב מעט צרי מעט דבש נכאת ולוט בטנים ושקידים ששלח ליוסף מכחה ויש לדקדק בפסוק כ' מעט צרי וחוזר מעט דבש שני פעמים מעט הי' לו לכתוב מעט צרי ודבש ונכאת ולוט בטנים ושקדים למה כפל הפ' לכתוב עוד הפעם תיבת מעט משמע דרק מצרי ודבש שלח מעט אבל נכאת ולוט בטנים ושקידים שלח הרבה דאל"כ הי' לו לכתוב פעם אחת מעט והי'

קאי על כולן דלקמן. אבל יש לומר שאין ראיה מיעקב אבינו שהטעם שאסור להוציא פירות שהם חיי נפש כדי שישארו הפירות בא"י להדרים שם בשפע אבל ליעקב אבינו ובניו שהיה די להם פירות ובעד האחרות שאין להם בשפע לא חשו:

ב') נסתפקתי לפי מה דאיתא הלכות שבת במג"א שאם אחר הניח מוקצה על כלי של חבירו באופן דהכלי נעשית בסיס לדבר האסור אם נסתלק המוקצה מותר להבעל בית לטלטל הבסיס משום דאין אדם אוסר דבר של חבירו היכא דאנשי ביתו שמשתמשים בכל כלי' של בעל הבית כרצונם כדרך העולם דמסתמא ניחא לבעל הבית ומדעתו הוא אזי אם מניחו מוקצה על כלי על אופן שנעשית בסיס לדבר האסור ומסתלק המוקצה אסור לטלטל הכלי גם לבעל הבית:

סימן מא

כבר כתבנו במקום אחר הגם שאם השכיר לא תבע מבעה"ב שכרו אינו עובר עליו מ"מ מקיים עשה בזה אם נותן לו שכרו ביומו לפי"ז אם מזכה לו שכרו ע"י אחר קיים בזה המצוה וודאי אם תובעו ולא הי' לו מעות לפי שעה וזיכה לו ע"י אחר לא יצא דאליו הוא נושא את נפשו כתיב והוא לא קיבל שכרו לידו ממש ואינו יודע מאומה ואינו יכול להשיב את נפשו מזה כיון שאינו יודע לתובעו מזה משא"כ אם אינו תובע איננו נושא נפשו לזה וקיים מ"ע אם זיכה לו על ידי אחר והנה בן הסומך על שולחן אביו שכל מציאותיו וכל מה שמרויח הכל לאביו כמבואר בשו"ע חושן משפט סימן ע"ר סעיף ב' נסתפקתי היכא דהבן לא תבע מהבעה"ב שכרו אם יוצא במה שנותן אותו לאביו ויש לפקפק כיון שהוא רק תקנת חכמים ששייך מציאותו וריוח שלו לאביו אינו יוצא בזה במה שנותנו לאביו אבל לפי"ז אם נותן לאביו לזכות לבנו א"כ כיון שזכין לאדם שלא בפניו הוה כאלו הגיע ליד בנו ממש וכיון שבלאו"ה הכל של אביו יוכל האב לעכב לעצמו ויוצא בזה הבעה"ב ביומו תתן שכרו ודבר פשוט אצלי מה שכתב אליו הוא נושא את נפשו אין הכוונה נפשו ממש לחיותו ברעב אלא נפשו הכוונה חשקו ורצונו כמו אם יש את "נפשכם שהוא פירושו רצונכם והראיי' שאפי' אם עשיר משכיר עצמו או שמשכיר אחד מכליו והוא יושב לבטח בביתו ואין עושה מאומה אם תובעו ואינו נותן לו חייב ג"כ בעשה ביומו תתן שכרו ועל לאו לא תלין פעולת שכיר וצ"ע בכל זה:

סימן מב

איזה גרגרים בסוגיא דמללה"נ:

שיטת רש"י ז"ל לא ליהנות ניתנו היינו הכאה שזכה לקיים המצוה זה מותר אבל שאר הכאות בהדי המצוה אסור שיטת הרמב"ם דהכוונה אפי' הכאה גמורה הנאת הגוף בשעת המצוה מותרת לפי"ז קשה למה התיר רבא בהנודר הנאה מחבירו או משופר שמותר לתקוע בו תקיעה של מצוה הגם שנהנה מהקול בשעת התקיעה כדאי' ברש"י ז"ל בהדיא ולמה אסור להזות ולטבול במעיין טבילה של מצוה בימות החמה מפני שהוא נהנה הלא הכאה בהדי מצוה מותר, ויש לתרץ דווקא הנאה שבא בעל כרחך ע"י עשיית המצוה כגון בשופר שע"י תקיעתו ע"כ נהנה זה מותר אבל אם יכול לקיים המצוה גם בלא הכאה אסור לעשות המצוה אם נהנה ממנו דומה למה שאמר ר' לקיש הא דעשה דוחה לית היינו דווקא באי אפשר לקיים שניהם והנה בתקיעת השופר ע"כ הנאה בשעת המצוה אבל במי חטאת הלא יוכל להזות במי חטאת שחמים המה שאינו נהנה ממנו בימות החמה הגם שצריך לאפר הפרה מים חיים כיון שהיה בשעת הקידוש מים חיים אינו מזיק לדעתי מה שמחמים אותם אח"כ ועיין מקואות פרק א' משנה ח' ובר"מ שם ובמעיין שהמה מי סרוחים מ"מ כשירה המעיין לטבול בו וכיון שאפשר בלא הכאה אסורין לעשות בהנאה והנה רבותינו האחרונים ז"ל מקשים לפי סברת הר"ן מפסחים פרק ב' דהנאה בעל כרחו לא שמיה הנאה א"כ למה אסור להזות ולטבול להנודר מהם בימות החמה משום הנאה הלא הוא אין מתכוון ליהנות והנאה בע"כ לא שמי' הנאה, ולדעתי לא קשה מאומה בשלמא בלובש כסות משום המכס או לובש בקנין הבגד כדי לנסות אותו והוא איכו מכוין כלל ליהנות ממנו בהחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים הגם שע"כ הוא נהנה ממנו בשעת שהבגד עליו מ"מ כיון שאינו רוצה ומכוון בהנאה זה לא מיקרי הכאה וכיון שאינו מתכוון ליהנות מהלבישה פטור משום דפסקינן כר' שמעון דבר שאינו מתכוון מותר הגם שפסיק רישא גם בלא ניחא לי' בשאר איסורין אסור מ"מ הנאה בע"כ לא שמי' הנאה משא"כ כאן דאיכא לקיים המצוה בלא שום הנאה לא מקרי הכאה בע"כ וא"כ כש"כ ובזה ניחא לי שתוספ' שסברו כרש"י ז"ל דוקא שהנאת המצוה לא שמי' הנאה לכן בתוקע תקיעה של מצוה שמותר היינו שאינו תוקע לשיר וקשה כיון שהתוקע לשיר אסור א"כ יש הנאה בקול שופר לפי"ז אם גם אינו מכוון בתקיעתו לשיר הלא הוא כהנה ממנו בע"כ ומיושב זה בסברת הר"ן כיון שאין מתכוון ליהנות הנאה בע"כ לא שמי' הכאה וי"ל שזה ג"כ סברת הרמב"ם שבמה שנהנה מקול שופר מותר שהנאה בע"כ לא שמי' הנאה: ב) הרמב"ם כתב פרק ב' מהלכות לולב וז"ל שבלולב של אשירה לא יצא אעפ"י שביטלו מעבודתו אם תקע בשופר של ע"ז בדיעבד יצא כתב סתם והקשו האחרונים ז"ל אי מיירי בשופר של ע"ז קודם שביטלו או לאחר

שביטלו כשיטת ר"ת מה חילוק בין אשירה לשופר של ע"ז דלאחר שביטל בוודאי יוצא בדיעבד א"כ ה"ה באשירה ולמה כתב הרמב"ם שלא יצא באשירה אעפ"י שביטלה נ"ל שהלכה הוא דביטל ע"ז מועיל דווקא אם עשה מעשה בגוף ע"ז כגון שחתך חוטמו או סימא עיני אבל אם לא עשה מעשה בגופה אפי' רק והשתין בפני' איננו מבוטלת והנה זה כוונת הרמב"ם שכתב באשירה דלא יצא אעפ"י שביטלו,מעבודתו היינו שביטלו מלעבוד עוד אותו אבל באשירה גופא לא עשה מעשה א"כ לא נתבטלה ואסורה בהנאה ולא יצא וכתב הרמב"ם בהוה שאשירה הגם שנתבטל מעבודתו איננו עוקר אותו כדי שישתייר האילן לנוי ולצל אבל בכלים הנאבדים אם מבטלין אותן מעבודתם אזי שורפין ומשברין ומניחן כדי ליהנות מהן למה שצורך:

ג') האחרונים הקשו על הרז"ה ז"ל דכתב דווקא במצוה של תורה אמרינן מצות לאו ליהנות נתנו ולדידי' קשה ג"כ מעירובין דף ל"א ע"א יעוין שם דרבא סובר דגם חכמים סברו מללנ"ת ובמערבין לדבר הרשות פלוגתייהו והתם מיירי דמנח עירוב בבה"ק והנאת בה"ק אסור מה"ת כדאי' שם ברש"י ז"ל להדיא והנחת עירוב רק מצוה דרבנן חזינן דבמצוה דרבנן והאיסור הוא של תורה ג"כ אמרינן מללנ"ת ומהא דמסכת מעילה דף י"ג דכהנים נהנין בלולביהן בחג הסוכות במקדש איננו קשה דבמקדש הוה לולב מצוה מן התורה כל שבעה:

ד') רבים מקשים לר' יודא למה אינו יוצא אם תקע בשופר של שלמים או לרבא גם בשל עולה משום דעביד איסורא לימא עשה דוחה ל"ת כמו בכל התורה כולה, וי"ל דעשה אינו דוחה ל"ת רק שיש בו מלקות אבל ל"ת החמורה שיש בו כרת אינו דוחה וילפי לן מכלאים וציצית וכיון שמעילה חמורה שחייב גם חומש וקרבן עלי' אין עשה גרידא דוחה אותו ועוד י"ל אם הדבר שעובר בל"ת אסור גם בהכאה א"כ חמורה בעצמותו ואין עשה דוחה אותה ויעוין בהתעוררות תשובה ח"א סימן קנ"ג ותמצא נחת:

סימן מג

עלים הנדפסים (צייטוכגען) אשר נדפס בהם שמו של הקב"ה בכתב ובלשון אשכנזי אם מותר לשרפם או לקרעם אולי יקרע בתוך השם או לעשות בהם דבר מגונה, הנה הש"ך יו"ד סימן קע"ט ס"ק י"א תמה על הב"ח ועל הרמ"א שם וכתב שמותר למחקו ששם בלשון חול אינו שם כלל והגע עצמך הא מותר למחוק שם שנכתב בלשון חול וכו' הלכך אני אומר בוודאי לכתחילה צריך ליזהר בכל מידי דאפשר אבל היכא דלא אפשר לא אפשר עכ"ל, והנה דברי הש"ך תמו' מאוד דנקט שם שנכתב בלשון חול וכו' מאין לו

זה והנה בחושן משפט סי' כ"ז יש ראי' שאסור המקלל חבירו בשם או בכינוי או בשם שקורין הגוים להקב"ה חייב מלקות א"כ אין חילוק בשם שיקרא בלשון הקודש או בלעז הגם שמשם אינו ראי' דלא יהי' גרוע שם שקורין בלשון לעז מככוי וכנוי שקורא להשם בלשון הקודש מותר למחקו כמבואר ביו"ד סי' רע"ו סעי' ט' (חוץ משם שלום שהקב"ה עצמו נקרא בשם זה) כמבואר שם בפוסקים (עיין שם ש"ך ס"ק ז' ובהג"ה בסעיף ט"ו) מ"מ הקצות החושן שם בסי' כ"ז כתב בהדיא שהמזכיר שם של הקב"ה בלשון לעז עובר משום שם שמים לבטלה כמי בלשון הקודש לפי"ז אם יכתב שם בלשון לעז אסיר למחקו או להביא לידי בזיון כמו אם כתוב בלשון הקודש וכן מצאתי בחוות יאיר בתשובה ט"ז להדיא ואין לומר כיון שהשמות שנדפסו לא קדשו השם ואין לו קדושה זה אינו כיון שהכוונה על הקב"ה בשם זה שם של הקב"ה והמדפיסים שמלקטים ומצרפים האותיות ומדפיסים על הנייר כוונתם על הקב"ה וקדשו השם בכוונתם ושמחתי שמצאתי סברא זו שם בתשו' חוות יאיר לדבר פשוט ועיין שם בתשובה בארוכה [לפי"ז הי' אסור אחר הדפסה לחלק האותיות ולהניחם במקומם כיון שמפריד אות שם זה מזה הוי כמוחק את השם אבל בחוות יאיר שם מתיר זה כיון שמעיקרא אדעתא זה צרפם כדי להפרידם אח"כ ובאמת זה צריך עיון גדול והיהודים המדפיסים סידורים חומשים ספרים ובלשון ובכתב יהודית מפרידים אח"כ האותיות זה מזה יעיין שם היטב בחוות יאיר] העולה מזה לפי דברי החוות יאיר וקצות החושן ממש שם בלשון לעז כמו בלשון הקודש שלא להזכירו ושלא למוחקו והש"ך גופא מסיק לכתחילה יש ליזהר בכל מה דאפשר לכן חלילה להקל בזה לא די שהוא פלוגתא באיסור דאורייתא מכ"ש כבוד השי"ת לכן יש ליזהר מאוד שלא לשרפם עלים הנדפסים שמוזכר בהם השם שלא לקרעם ושלא לשרפם מכ"ש שלא לעשות בהם דבר מגונה וחוות יאיר מחמיר שם שלא ליכנס בהם בבית הכסא כאשר עולה בזכרוני ראיתי בתשובת רב גאון אחד בשמו ר' אברהם אייבעניץ שמחמיר מאוד בזה ובאמת דברי קצות החושן תמי' מאוד שכתב שם שאסור לומר אדיע לחבירו שהוא לשון צרפת ופירושו עם ד' ומזהיר מאוד בזה למזכיר שם שמים לבטלה והוא תמוה רבא והלא המשנה מפורשת סוף ברכות התקינו שאדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר ויאמר בועז להקוצרים ד' עמכם ויאמרו לו יברכך ד' וכיון הפוגע בחבירו אומרים זה שפירוש עם ה' איננו שם שמים לבטלה אבל יש לומר דווקא לישראל חבירו מותר לשאול בשם אבל לגוי אסור ועיין ביו"ד ש"ע סימן קמ"ח וטו"ז ס"ק ו' שמביא בשם סמ"ק שלום שמו של הקב"ה או ברכה בשם אסור לומר לגוי. אבל יש לומר אם גם אסור לברך לגוי בשם מ"מ איננו מוצא בזה שם שמים לבטלה כמו שמברך לישראל רק שעושה

בזה איסור והכה בברכות איתא שההולך למבואות המטונפות ואינה קורא ק"ש זוכה לאריכת ימים ככתוב בדבר הזה תאריכו ימים וממילא שמי שאינו אומר דבר שבקדושה במקום מטונף אפי' נתבטל ע"י ממצות ק"ש זוכה לאריכות ימים מכ"ש הנזהר בכבוד הקב"ה ובשמותיו שיאריך ימים ושנים:

סימן מד

הלכה ידועה אחד מתנאי ברי' שאינו בטילה אפילו באלף הוא שתהא נוצר באיסור בתחילת בריאותה לכן נבילת עוף טהור אינה בכלל ברי' וגם עוף שנטרפה נסתפקתי בבהמה שנולדה ביותרת בבטן שע"י זה היא טריפה א"כ נוצר באיסור בתחילת ברייתה אם נתערב באחרות אם יש בה משום בריה אבל זה יש לומר אם נשחטה אמו והוא בבטנה מותרת באכילה כדילפינן בבהמה מכל אשר בבהמה תאכלו א"כ לא הוי נוצר באיסור כיון שיש אופן שמותרת בשחיטה ואין לומר כיון שהכניס ידה באמה וחתך ממנה אסורה משום נבילה זה אינו א"כ למה לא הוי נבילת עוף טהור בריה הלא כל עוף מתחילת ברייתה אפרוח בקליפתה נבילה וכאשר בא לחיות אסור משום אינו זבוח ואבר מן החי כמו כל בהמה וכל עוף שבחי' בחזקת איסור עומדת עד שנשחטו אעפ"כ לא נקרא נוצר באיסור בתחילת ברייתה א"כ ה"ה בזה, אבל באמת י"ל כיון דלמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן והא דבריה אינו בטילה רק מדרבנן, א"כ לא גזרו אם יש לה יותרת ממעי אמה אבל באמת זה רק לפלפולא כיון שמתערבה בבהמה אחרת הלא ניכרת ע"י יותרת א"כ שאר הבהמות כולן מותרת (אפי' נחתכו יותרת ממנו בחי' ניכרת במקום החתך גם בבהמה ניכרת שחלושא הוא כיון שטריפה הוא ע"י יותרת זה ונאה לפלפול התורה:

סימן מה

איזה הערות בענין מקואות:

נסתפקתי במים שזוחלין ע"ג קרקע למרחוק (יש לחוש שאינה מעיין) אפי' יש בהם שיעור מקוה לשי' הרא"ה שאם המה מרודדים אין טובלין בהם עד שיתפחו והנה ד' מחיצות גדולות סביב למים כדי שלא יוכל לזול למרחוק כדי שיתפחו מימיו ונשאר פתח גדול במחיצות שאם ירצה לנקות המקוה יצאו המים שמה ותמיד הפתח הזה סתום ע"י שלשה דפים של עץ שעשו בו ג' חריצין אחת מלמעלה ואחת מלמטה ואחת מן הצד מתוחבים בחריצין אלו דף אחד כדי שעי"ז יתחברו שלשה דפים אלו יחד וע"י

זה הוי כלי עץ שיש בו בית קיבל העשוי למלאות ויש לחוש להויה ע"י דבר המקבל טומאה וגם דפקו הדף שמחבר השלשה דפים יחד ע"י ברזלין (הנעשה מחדש לצורך דבר זה) כדי שידבקו הדפים שהכניסו בו הדף בחברם מעשה אומן, והנה ידוע פלוגתת הרמב"ם והתוס' בכלי קיבול העשוי למלאות אם דינו ככלי קיבול בתשו' הרי"בא מרבותינו האחרונים ז"ל הביא תשו' מבי"ט שכלי קיבול הנעשה מעיקרא למלאות אינו מקבל טומאה אלא מדרבנן גזירה אטו כלי קיבול שאינו עשוין למלאות ומסיק שם שאם מתחילה נעשה הכלי קיבול למלאות וניכר לכל שנעשה מתחילה רק למלאות לא שייך בזה גזירה מדרבנן ומסיק שם דהמילוי צריך להיות מעשה אומן והנה החריצים האלו נעשה מתחילה ונראה לכל שעשוי רק למלאות א"כ לפי"ז אין חשש בזה הגם שחברו ע"י ברזל מתחת הדף שניתן בתוך החריצים ע"י ברזלים מעשה אומן כדי שלא יקבלו טומאה כאשר אמרנו אעפי"כ לא מקרי מעמיד ע"י כלי מתכות שאזלינן בתר המעמד שע"י זה יהי' מקבל טומאה כיון שהוא כלי בלאו הכי והברזלין אינו מועילים אלא כדי שיחובר מעשי אומן ואין הכלי מקבל טומאה עי"ז המתכות ובלאו הברזלים ג"כ מחובר יחד והי' נראה לי לומר סברא כיון שתחילת הכלי נעשה רק ע"י המילוא א"כ אינו דומה לכלים העשוין לקבל שנעשה מתחילה הכלי ואח"כ כעשה בית קיבול, אבל עומד מנגד זה מה שאית' במגן אברהם סימן תרכ"ט ס"ק ח' סולם שהנקבים הנעשים בו אינם נקובים מעבר לעבר יש לו דין כלי בית קיבול העשוי למלאות והלא אינו נעשה כלי ששני עמודים העומדים מימין ומשמאל אינם מחוברים אלא ע"י שליבות ונעשית כלי רק ע"י המילוי ויש לומר שעמודים הארוכים מימין ומשמאל יש להם דין פשוטא כלי עץ והראי' לדבר שחיצים זכרים שתוחבין בשפודים של ברזל קאמר הגמרא שהוא פשוטא כלי עץ כדאיתא בגמרא סוכה דף (גם צריכין לומר כיון שהדיוט יוכל לסלק אין לו דין בית קיבול העשוין למלאות): ואולי יש סברא לומר כיון שעומדים השלשה דפים של עץ על הפתח שבענין זה הי' ג"כ המים עולה ונתפח ושלשה דפים אלו בלי חיבור הדף שנותנים לתוך החריץ אינם שום תורת כלי עליהם אפי' פשוטא כלי עץ לא הוי א"כ הויה הוי ע"י דבר שאינה מקבל טומאה כדאיתא בהלכות מקואות סימן ר"א סע' מ"ח שאם המשכת המים ע"י דף ואוחז הדף בידו פסולא שהוי לי' הויה ע"י דבר המקבל טומאה לכן צריך לסלק ידו קודם שיבואו המים אמנם אם הי' יכולין לבוא המים מעצמן בלי אחיזת ידו לא מיקרי הויה ע"י דבר המקבל טומאה ה"ה בזה אם גם לא הי' הדפים כלי רק שהעמידו שמה ג"כ הי' המים עולים ונתפחים ויש לחלק שבאמת שהוא עתה כלי המעמיד המים והנה כדי לחוש לכל הספיקות בעשו הכל מתחילה

כדי לשמש עם הקרקע וכדי שיהי' גם מחובר לקרקע קבעו שלשלת מעשה אומן בדפין האלו קצה השלשלת קבעו מעשי אומן בדופן הבנין וראיתי לגאון אחד ספר גדולי טהרה בסופו תשו' ט"ו בסופו כתב שלשלת אינה חיבור ונראה כתלוש ומביא ראיה ממתניתין דפרה פ' י"ט משנה ט' כיסוי מיחם שקבוע בשלשלת ומהוזה על המיחם הוזה על הכסא ואם הוזה על הכסא לא הוזה המיחם לדעתי משם ראיה להיפוך כיון שהוזה על המיחם הוזה הכסא עכ"ח הוי חיבור ע"י שלשלת בלי ספק הטעם שאם הוזה על הכסא לא הוזה המיחם הוא רק מדרבנן משום מ"ע או שצריך הזאה להיות עכ"ח על עיקר הכלי, ויש לומר שהזאה שאני כיון שבשעת מלאכה שני הכלים מחוברים מועיל להזאה מן התורה הגם שמפרידים לפעמים הכלים אעפי"כ אם בשעת מלאכה הם מחוברים הוזה על אחד מועיל גם לחלק השני כדאיתא מס' פרה משנה ח' פרק י"א משא"כ בשאר דברים צריך קביעות מעשי אומן א"כ אינו ראיה משם אבל גם להיפוך ג"כ אינו ראיה ויש לומר שמתניתין מיירי שחיבר השלשלת כמו דרך רוב העולם שטבעת האחרונה של השלשלת פתוחה קצת ומכניסין אותו בטבעת הקבוע בכלי והדיוט יכול בקל להכניס ולהוציא, אמנם אם הטבעת האחרונה אחר שהכניסו בכלי נתחבר ע"י מעשה אומן פשיטא דהוי חיבור גמור, ואין לומר כיון שיוכל להגביה השלשלת ונראה כתלוש קצת לא הוי חיבור דזה נגד החוש והסברא: ויש להביא ראיה מפי' הרמב"ם ממשנה כלים פרק י"א משנה ב' ומן הנגר ומן הדלת אינם מקבלין טומאה ופי' הרמב"ם נגר הוא הנועל הדלת מקצה לקצה א"כ אם פותחין הדלת צריך הנגר להוציאו ממקומו (אפי' אם הי' בקצה אחד מחובר לקרקע) מ"מ צריכין להוציאו עד החיבור א"כ ע"כ משם ראיה שאינו צריך להיות כ"כ מחובר שלא יוכל לזוז ממקומו, ועוד יש להביא ראיה טבעת של דלת אינו מקבל טומאה כיון שהוא מחובר לקרקע וכתב רש"י על זה בשבת דף נ"ח ע"ב וז"ל דלת מחובר לבית שהוא מחובר לקרקע ואינו כלי לקבל טומאה עכ"ל והדלת פותחין ונועלים בו אעפי"כ נידונא כמחובר לקרקע גם הטבעת:

והנה דברי הר"י קורקוס הובא בכסף משכה סוף פרק ד' מהלכות כלים שכתב שהא דמתנות המשמש לכלי עץ אינו מקבל טומאה דוקא אם המתכות נעשה כוי לכלי עץ מסתם דמשניות ופירושיהן נראה להדי' שגם אם אינו עושי' לנוי כיון שמשמשת את העץ אינו מקבל טומאה והראי' מדברי עצמו שמקל שחפוי אותו במתכת כדי להגין על המנעל שלא יהי' נשחק מליחת הקרקע מקבל טומאה ופי' שם הטעם מפני שהמתכת על ידו נשער המקל לא נרקב ע"י הקרקע והוי המתכת עשויה להעמיד והכל הולך אחר המעמיד ולמה לא כתב הטעם מפני שאינו עשוי לנוי וצריך עיון:

ומבואר מס' סוכה דף י"ב ע"ב חיצים זכרים כשרים לסכך פי' רש"י שם וז"ל אע"ג דכלים נינהו פשוטא כלי עץ אינם מקבלים טומאה עכ"ל נראה בפי' מרש"י שיש להם לחיצים דין כלי עץ, ואם נאמר שהרמב"ם סבר דנגר אינם מחובר לקרקע א"כ מוכח דעשוי מתחילה לשמש עם הקרקע אע"ג שאינה מחובר לקרקע אינה מקבל טומאה ואם נאמר שהרמב"ם סבר שהנגר מחובר הוא מוכח עכ"ח שמחובר אינה צריך להיות קבוע בקרקע כ"כ עד שלא יוכל לזוז ממקומו:

תמוה לי מאוד על דברי הרשב"א הובא ביד אפרים או"ח סימן תרכ"ט על דברי מג"א ס"ק ט' שפשוטא כלי עץ שניקב מעבר לעבר כדי לקבל דבר מקרי בית קיבול והלא תנן בהדיא במתניתין טבעת של אלמוג וחותמו של מתכת טהורה מפני שעיקר הוא הטבעת וטבעת זו כלי עץ שאין לו בית קיבול, וקשה לי דברי הרשב"א הלא נותן בו האצבע והוי כלי קיבול של אצבע וניחה לי על פי מה שראיתי במס' שבת בר"ע ברטנורא פרק ו' משנה ח' הקיטע יוצא בקב שלו דגרסי' ר' מאיר ור' יוסי אוסר ואם יש לו בית קיבול כתיתין טמא אבל אם אין לו אלא בית קיבול רק לשוקי' בלא כתיתין לאו בית קיבול הוא לטומאה והוי ליה כפשוטי כלי עץ דוודאי ל"ש שהוא עשוי לטלטל על ידו מה שנותנים בו אבל שוק אינה מטלטל על גבי כלי עכ"ל, לפי"ז הכי נמי בטבעת שאין הטבעת מטלטל האצבע אם מוציא ומכניס האצבע ולא נישאת האצבע ע"י הטבעת אלא אדרבה האצבע נושא את הטבעת ולא מיקרי בית קיבול הדומה לשק:

סימן מו

רבים נוהגים שבסעודת שחרית בפרט בשבת ויו"ט אוכלים פת הבא בכיסנין ואין מדקדקים ואוכלים יותר משיעור סעודה ג' או ד' ביצים, ורבים תמהו על זה מאין להם להקל, וראיתי בשו"ע או"ח סי' קס"ח סעי' ח' שקובע סעודה צריך לברך המוציא ואחריו ג' ברכות ועיינתי קצת בדבר הזה ליישב מנהג העולם הנה בברכות דף ל"ח ע"א כובא דערעא פי' רש"י דף ל"ז ע"ב וז"ל עושה מקום חלל בכובא ונותן בתוכה מים וקמח כמו שעושים באלפס וע"ז השיב ר' יוסף לאביי (דף ל"ח ע"א) מי סוברת נהמא הוא גובלי בעלמא הוא ומברכים עליהם בורא מיני מזונות והוא נעשה רק ממים וקמח לבד כפי' רש"י מר זוטרא קבע סעודתו עלי' ובירך עליה המוציא לחם וג' ברכות, ויש לדקדק מר זוטרא אכל שיעור סעודה מה לשון קבע ומה לשון סעודתא, לכן נראה לומר בוודאי אם הוא קובע סעודתא דהיינו שאוכל סעודה ממש לשבעו כמו בסעודת צהרים ובלילה והוא עיקר סעודתו ומזונותו על זה מברך המוציא וג' ברכות, אבל אם אינו קובע סעודה

ממש שאין מזה כל מזונו ואוכל כדרך ארעא אפי' אכל כשיעור סעודה דהיינו ג' או ד' ביצים אינו מברך המוציא וג' ברכות, ואם קובע סעודה ממש עליו בפחות מג' או ד' ביצים מ"מ כיון שאיננו שיעור סעודה לכל אדם מברך רק במ"מ, ודווקא אם אוכל שיעור סעודה והוא קובע לסעודתו ומזונותו על זה ויש קצת ראיה לדבר מתו' דף ל"ח ע"א בדברי המתחיל מר זוטרא קבע סעודתא וכו' ופורים שקובעים סעוד' עליהם וצריך לברך המוציא תחילה משמע כמו בפורים שאוכלים סעודה גדולה סעודת פורים ובכל זאת מסיים התו' שהר"ם הי' מסופק בדבר אי הוי קבוע סעודה או לא, לפי"ז רוב העולם שאוכלים בבוקר פת בשחרית שעיקר כוונתם שלא יהי' על לבו ריקני' אבל לא לחם לשובעו כמו בצהרים או בערבית ולא נקרא קביעות אפי' אם אחד אוכל בשחרית סעודתו לשבוע כמו בצהרים בטלי דעתו אצל כל אדם:

ועוד נראה לי בפת הבאה בכיסנין ממש שנילוש להו במי פירות או ממילאו במיני מתיקה וכל מה כדאית ליה מזה אפי' קבע סעו' עלי' אינו מברך ג' ברכות והמוציא ולא מצינו בגמרא בקבוע סעודה מברך המוציא וכו' רק בכובא דערעא שנעשה ממים וקמח בלבד שמברך עלי' במ"מ משום שאוכלים אותו רק לקינוח סעודה אבל קובע סעודה מברך המוציא, ובדף מ"ב ע"א דר' הונא אכל תליתר ריפתי משמע ריפתי ממש רק מפני שנילוש במים וקמח לבד וזה אם קובעים אחרים סעודה עלי' מברך המוציא (אבל רש"י פי' על זה ר' הונא אכל מפת הבא בכיסנין) וראיה לדבר נראה לי שבסי' קע"ח סעי' ז' מביא המחבר פת הבא בכיסנין מברך במ"מ לא כתב שאם קבע סעו' שצריך לברך המוציא, ובסעי' ח' מביא המחבר וז"ל לחמניות אם בליעתן עבה מברך המוציא ואם בליעתן רכה או דקה מאוד מברך במ"מ ואם קבע סעו' עליהם מברך המוציא לחמניות אינו נעשה רק ממים וקמח וזה אם קבע סעודתו מברך המוציא הגם שבסעי' ז' בסופו מביא בשם יש מפרשים פת אפי' אינו מתפת מברך במ"מ ומשמע אפי' נילוש רק במים לבד וגם אינו מתובלת מברך במ"מ ולא כתב אם קבע סעו' שמברך המוציא היא משום שסמך על זה מה שכתב מיד אחר כך בסעי' ח' אם קבע סעו' וכו' ועוד יש לומר שמה שכתב אינה מתובלת רק נלוש במשקה אבל להמעיין בטור וב"י יראה להדיא שלא כוון הב"י ושו"ע על זה וסברתם נגד זה:

ב') ברכות דף ל"ז ע"א דברי המתני' בורא נפשות וכו' מפ' כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הן ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר מה שאינו הניח בעולם שבוודאי בראם לטובה כגון תפוחים וכיוצא בהם ובירושל' מסי' ברוך אתה ה' חי העולמים וכ"ל כוונת התוס' בזה שמביא ברוך חי העולמים ובירושלמי ברוך אתה ה' חי

העולמים יש לפרש הנה כל ברכה שאינו אלא שבח והודאה כגון ברכות הפירות והמצות אין מסיים בברכה אבל ברכה שיש בו ארוכות דברים כשני ענינים מסיימים בברכה כדאיתא בתוס' פסחים דף ק"ד דברי המתחיל בברכה הסמוך לחברתא ולכן מסיימים בברכה גאל ישראל משום דברכת גאלנו שאומרים על הסדר יש בו שני ענייניים אחד על הגאולה שעברה ואחד שמתפלל על הגאולה העתידה וכן הוא ברש"י כתובות דף ע"ב מידי דהוי קדושי שיש בו אריכות דברים בזה מיושב בברכת התורה בשעת הקריאה שברכה לפני' ולאחרי' הוא קצרה אעפי"כ הוא פותחת וחותמת בברכה יען כי בברכה שני ענינים אשר בחר בנו מכל העמים היינו שקרבנו לפני הר סיני כמו שאומרים אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לכו התירה דיינו שהי' זכות לישראל קריבת הר סיכי אפי' בלא קבלת התורה ועוד שנתן לנו את התורה וכן בברכת שלאחרי' אשר נתן לנו תורת אמת וחי' עולם הזה נטע בתוכנו הכה פירוש הפשוט בבורא נפשות הוא בורא נפשות רבות וחסרונם שהקב"ה ברא את הנפשות וכל מה שצריכים כפירש רש"י סוף פ' כיצד מברכים אבל התוס' שפירשו שהם שני ענינים וחסרונם קאי על לחם ומים שאי אפשר לחיות בלא זה ועל כל מה שברא וכו' קאי על ענינים אחרים על תענוגים א"כ הוי שני ענינים לכן מריאים בשם הירושלמי שחותמים בברוך וק"ל:

סימן מז

נסתפקתי הא דצריכין ליתן בפורים שתי מתנות לשני ב"א אם נותן מתנה אחת לאב ומתנה אחת לבנו הסומך על שולחן אביו אם יוצא בזה כיון שכל מה שיש לו לאביו הוא והוה כנותן רק לאיש אחד עפ"י שמבואר בשו"ע חו"מ שלא רק מציאת בנו לאביו רק כל מה שבא לידו הן במו"מ הן בריוח שייך הכל לאביו אבל בל"ס אם נותן לו ע"מ שלא יהא לאביו רשות בו יוצא בזה, ובזה מדוקדק לשון המשנה סוף פ' אלו מציאות מציאות בנו ובתו לאביו ולמה נקט "מציאות' בנו הלא הכל כל מה שמרוויח ובא לידו שייך לאביו אלא יען שיש אופן שאינו שייך לאביו כגון שנתן לו ע"מ שלא יהא לאביו רשות בו לכן נקט "מציאה" שאין דעת אחרת מקנה אותו ומצא מן ההפקר ושייך לאביו:

ב') עוד נסתפקתי מי שזיכה לשתי עניים ע"י אחד לכל אחד מתנה בפורים אם יצא בזה מצוה ומתנות לאביונים דעיקר טעם מתנות לאביונים הוא שיהי' להם במה לשמוח בפורים ועיין בבא מציעא דף ע"ב בסוגיא דמגבת פורים לפורים א"כ במה שדכה להם ע"י אחר ולא בא לידם בפורים לא קיים בזה המצוה, וכן הוא בהשגות הראב"ד שמפרש בזמן הזה שהעם מסתכלים ואין קורין אותו אלא בזמנו דהיינו כיון שעניים מסתכלים

יום קריאת המגילה שמקבלים באותו יום מתנות לאביונים ואם יקדמו לקרות בזמן הזה שעניים מרובים והנותנים מועטים ומתנות מעוטה יאכל אותו קודם יום י"ד ולא יהי' להם ממה לשמוח בפורים כי שמחה אינו נוהגת אלא בזמנו וכן הובא במג"א סימן תרצ"ד ס"ק א' הגם לפי"מ שפסק רמ"א שם סעיף ב' דהעני יכול לעשות בו כל מה שירצה כראה מזה שאין צריך דוקא לאכול ולשתות בעד מעות זה בפורים מ"מ יש לו שמחה מזה בפורים עצמו במה שקיבל מתנה אבל אם זיכה לו ע"י אחר ונותן לו המתנה אחר פורים אין שמחה מגיע לו בפורים עצמו לכן צריך ליזהר שיתן להעני ביום פורים עצמו וק"ל:

סימן מח

איזה גרגרים בסוגיה דפסח דוחה שבת (פסחים רי"ש פרק אלו דברים דף ס"י ע"א).
המהרש"א דקדק על דברי תוספ' בד"ה שם תוחב לו בצמרו שכתב התוספ' שמשמע בשמעתין שירושלים ר"ה היתה למה לא דקדקה כך מהא דתנן שבחל ע"פ בשבת "חשיכה" יצאו וצלו את פסחיהן משמע ביום אסור משום הוצאה, ותירצו מזה אין ראי' שיש לומר משום איסור כרמלית נגעו בה, וי"ל שבלאו"ה משם אין ראי' משום דאסור להכין משבת ליו"ט כדאי' במג"א סי' תרס"ח שאפי' בהכנה בעלמא אסור ואין לומר כל גוף עשיית הפסח אינו אלא הכנה לאכילת לילה שהוא יו"ט כי עיקר הוא אכילת הפסח ומי שאינו יכול לאכול אפי' כזית אין שוחטין עליו את הפסח ואם כ"כ מלאכות דאורייתא היתרו מכ"ש הכנה בעלמא, זה אינו כי מה שא"א בלא זה פשיטא שמותר אבל להוציא את הפסח ביום כדי לצלותו בלילה אינו מוכרח כי יכול להמתין עד הלילה:
שם ע"ב היינו דאמרי לי' דבר שיש לו היתר מה"ת ודבר שבות עומד לפניו לעוקרו כלאחר יד במקום מצוה מאי, יש לדקדק על אריכת הלשון למה והכה תוספ' ד"ה הנח להו הקשה הא במתניתין אסור שבות דרבנן כיון דאפשר לעשותו מע"ש עיין במהרש"א שם, ויש ליישב הנה תוספ' בגיטין דף ח' ע"ב בד"ה אע"ג דאמירה לנכרי שבות איתא דאפי' שבות דשבות לצורך מצוה אסור רק במילה התירו שבות דשבות בשבת משום דמילה גופא דוחה ש"ק ובתוספ' מגילה דף ד' ע"ב כתבו דלכן לא גזרו במילה שמא יעבירנו משום דמילה חמירא דנכרת עלי' י"ג בריתות, י"ל רש"י ז"ל כתב שאם נותן משא על טלה זה הוה כלאחר יד שאין דרך לעשות מלאכה בטלה א"כ אם תוחב לו בצמרו הוה שבות דשבות שאפי' אם נושא משא כדרכו הוה רק שבות אם תוחב לו עוד בצמר הוה שבות דשבות, לפי"ז זה הי' ספיקתם אם במילה הותר משום דמילה גופא דוחה

שבת א"כ כיון שהלל אמר להם שפסח דוחה שבת מותר דשבות דשבות הזה, אבל אולי הטעם מילה חמור שנכרתו בי"ג בריתות וזה לא שייך בפסח א"כ לא הותר שבות דשבות אמר להם הכח להם וכו':

ב) יש לדקדק לדברי בעל המאור דקאמר דלכן סבר ר' מאיר דמבערין הכל מלפני השבת משום דסבירא לי' כר' יהודא אין ביעור חמץ אלא שריפה א"כ למה נקט לשון מבערין הי' לו לומר שורפין הכל מלפני השבת, וצריך לומר דדוקא בזמנו סבר ר' יהודא אין ביעור חמץ אלא שריפה אבל שלא בזמנה השבתתו בכל דבר כידוע בזה שיטת רש"י ז"ל ותוספ':

לעיל דף י"ג ע"א אמרו לו א"כ תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו למחר ויטהרם, אמרו לו מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בערבי שבתות ולא בערבי יו"ט מפני הטורח ברש"י ז"ל וז"ל שיש להם לעסוק בסעודת שבת ויטרדו עכ"ל, רבים תמהו הלא בשבת שחל בעיו"ט אסור להכין צורכי סעודה משבת ליו"ט אבל לשבת גופא כבר טרח בערב שבת, ויש לתרץ שטרודין באכילת סעודת שבת וזה המתיק רש"י ז"ל בלשונו הטהור שיש להם לעסוק בסעודת שבת לשון עסק יש לפרש ג"כ שעסוקים בסעודת שבת היינו בסעודת אכילת שבת ואין לומר א"כ הי' אלי' יוכל לבא אחר חצות דאז אין טרודים עוד באכילת הסעודה כיון דאסור לאכול מן המנחה ולמעלה (מדברי רש"י ז"ל כאן נראה שהיינו מן המנחה גדולה ולמעלה דאם אסור לאכול בע"פ רק מן המנחה קטנה הי' יכול לאכול סעודת שלישית מן המנחה גדולה) אבל הוא דוחק לומר כן כי כילת הסעודה אין כ"כ טורח ואין צריך זמן רב: ג') ובזה מיושב מה שתמהו על דברי המהרי"ל ההובא במג"א סימן תרפ"ו המהרי"ל לא הי' מגיד הלכה בתענית אסתר מפני שטרודים לקנות צורכי פורים וכתב המג"א עליו אם לא כשחל פורים ביום א' והגהות מיימוני הוכיח מהגמרא שאפי' בפורים היו רגילים ללמוד לפני רבם במחצית השקל מיישב שם דטירדות אכילת הסעודת פורים אין מטריד כי יוכל לאכול בשעה או שתים משא"כ להכין הוא טירחא יותר כמעשה בכל יום שהכנות הסעודה הוא טירחא יותר מאכילת הסעודה עצמה לכן נלענ"ד ליישב קושיא חמורה כך דשבת שחל בע"פ טרודים מאוד מאוד דביעור החמץ אם יש להם תרומה לחפש בכל העיר אחר כהנים שיאכלו התרומה כדי שלא יהא צריך לאבדם ולבערם שאסור מה"ת מדכתיב את משמרת תרומותי כדאי' בתוספ' בד"ה ושורפין תרומות טהורות תלויות וגם לחולין צריך לחפש אחר אוכלין הן יהודים הן גויים כדי שלא ישאר לו חמץ ברשותו א"כ מכ"ש לא יבא אלי' בע"פ שחל בשבת קודש שטרודים יותר מן כל עיו"ט וזה ניחא אם מבערין הכל בשבת אבל אם

מבערין הכל בעש"ק אין כאן טירדא והוא השיב לדבריהם שטהורות לא ישרפו שמא ימצאו אוכלין והשיב להם לפי זה גם תלויות לא ישרפו שמא יבא אלי' ויאמר שטהורות הם ויוכל לאכלם ושפיר השיב להם א"כ אם נחוש לזה ולא יבערם מפני זה בערב שבת רק בשבת א"כ יהי' טרודים מאוד בביעור ושפיר השיב להם מובטחני שלא יבא אליהו בערבי שבתות ובערבי יו"ט. אך י"ל שכל טירדא זו איננו אלא עד שעה שישית אבל לאחר שעה שישית שאז כבר ביער הכל יש פנאי הרבה לבא מן חצות עד הערב אבל אז לאחר חצות כבר טרודים הכל בקרבן הפסח ובפרט שזה אמר ר' אלעזר איש ברתותא משום ר' יהושוע וסתם ר' יהושוע הוא ר' יהושוע בן חנניה שהוא הי' בזמן הבית כדמוכח בגמרא גיטין פ' הניזקין ובמסכת ערכין שהי' מן המשוררים (מן השוערים) וק"ל השתא דאתית להכא יש לומר אפי' אם מבערין הכל מלפני השבת טרודים בערב פסח עד חצות בהכנות לקרבן פסח, אבל על זה יש להשיב הלא בזמן הבית לא הי' אליהו צריך לבא לבשר על הגאולה וצריך לומר אולי מצפי על אלי' לבשר על הגאולת עשרת השבטים שתהי' אז גאולה שלימה ודבר זה תלוי' בפלוגתא דתנאי במס' סנהדרין פ' חלק עם עשרת השבטים עתידים להגאל:

ולכאורה קשה מהא דאי' עירובין דף מ"ג ע"ב שאומר הרני נזיר ביום שבן דוד בא מותר לשתות יין בשבתות ויו"ט ואסור בימות החול הלא אם חל שבת בערב יו"ט של עצרת הלא בשבת אינם טרודים בעסקי צרכי סעודה כי הכינו הכל מע"ש ובשבת אסיר להכין ליו"ט מן התורה א"כ אינם טרודים ויכיל לבא אליהו בשבת ולמחר משיח ולמה מותר לשתות יין וצריך ע"כ לומר שאינו בא בשבת קודם האכילה מפני טורח סעודת שבת כדאיתא מפורש להדיא בתוס' שם בסוף ד"ה האי תנא ספוקי וכוונתם באכילת סעודת שבת וממילא אינו יכול לבא אפי' בשבת ערב יו"ט, ולפי"ז גם משיח לא יוכל לבא בשבת ויו"ט מפני אכילת סעודת שבת שזה אי אפשר ע"י אחרים בשלמא לטרוח צרכי סעודה אם יבא משיח ויהי' הכל עבדים לישראל אבל אכילת סעודת שבת א"א לעשות ע"י אחר ועיין שם בגמרא עירובין כל הסוגיא:

ד') והנה יש לתמוה שם בפסחים דף ס"ו ע"א דאמר הלל לבני בתירה ק"ו תחילה ואולי יש להם פירכה על זה אמר להם ג"כ גזירה שווה ומאי עלה על דעת הלל שאין על ק"ו פרכה ? הלא מובן מאליו שתמיד תדיר הוא ולא יוכל לילף פסח ממנו, ויש בזה עוד דקדוק למה אמר הלל הלא יש לנו יותר ממאתים פסחים ופי' רש"י שהיינו קרבן מוסף שמקריבין בשבת שבפסח ובשבת שבתוך החג הלא די בזה שידרשו ק"ו תמידים שמקריבין בשבת, ויש לומר שהלל ידע שיש לו פירכה מפני שהוא תדיר אבל קרבן

מוסף בשבת שבתוך החג שהוא רק פעם אחת בשנה בשבת ובפסח שמקריבין בו קרבן מוסף של פסח שהיא ג"כ רק פעם אחת בשנה יכולין לילף פסח ממנו בק"ו אבל יש להשיב קצת על זה שפסח וסוכות יחד הוא שני פעמים בשנה ופסח רק פעם אחת בשנה וזה פירכה כל דהוא ואיתא ביבמות דף שדבר שנדרש במה הצד נדחה בפירכה כל דהוא וזה הי' סברת הלל, ואולי יש לדחות הק"ו ג"כ בפירכה כ"ד, ויש לומר שזה הי' ספיקות בני בתירה אם ק"ו ג"כ נדחה בפירכה כ"ד לפי"ז אין פסח דוחה שבת או לא נדחה בפירכה כ"ד ובזה יכולין לילף פסח ממוסף של קרבן בשבת בפסח ובסוכות:

ה) בזה יש ליישב קושיות התוס' לפי מה שהגי' המהרש"א שם בסוף הדיבור שהקשה לילף פסח במה הנד ממילה ושתי הלחם מה לשתי הלחם שהם באים להתיר (להקריב למזבח בתבואה חדשה חיטים מנחות) מילה יוכיח הלא גם מילה בא להתיר להנימול לאכול בתרומה וקדשים ואין לילף ממנו מה תאמר ? שתי הלחם באים להתיר לציבור ומילה מתיר רק לאותו יחיד הנימול א"כ לא הוי רק פירכה כ"ד ודבר שילפינן במה הצד נדחה בפירכה כ"ד, ועל קושי' השני שנילף פסח מתמיד ושתי הלחם היינו אם לומר מה לשתי הלחם שבאים להתיר תמיד יוכיח הלא גם תמיד בא להתיר להקריב אחריה כל הקרבנות של ציבור ושל יחיד וא"ת שאינו אלא למצוה דבדיעבד כשרים הקרבנות שהקריבו קודם התמיד הלא גם בשתי הלחם כן הוא שאיננו אלא למצוה ובדיעבד כשר בשהקריב מנחות אחר העומר כדאי' בהדי' ברמב"ם הל' תמידים ומוספים מה תאמר ששתי הלחם מקריבים הקרבנות עצמם היינו המנחות עצמן למקריבין ותמיד אינו מתיר רק זמני ההקרבה ואינו כל כך פירכה גמורה מ"מ נדחה בפירכה כ"ד ומיושב קושי' התוס' שם דף מ' ע"א ד"ה מה לתמיד:

שם אלא אמר קרא עולת שבת בשבתו על עולת התמיד מלמד שכל תמיד קריבה בשבת, ויש לדקדק למה לי למילף מתמיד לילף מרישא דקרא עולת שבת בשבתו שדוחה את השבת מכ"ש פסח שהוא בכרת, ויש לישב הלא אמרו חכמז"ל מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בני שכה בדיבור אחד נאמרו א"כ לא יוכל למילף מניה שדוחה שבת כי מעיקרא לא נאמר שביתת שבת על קרבן מוסף כי בדיבור שאמר הקב"ה מחלליה באותו דיבור אמר ביום השבת שני כבשים ואין לומר נילף פסח במה מצינו ממוסף שבת זה אינו ויש לומר מוסף שבת שבא מחמת שבת השבת גורם לקרבן מוסף לכן זה מותר בשבת אבל קרבן פסח שאינו בא מחמת שבת שחיוב בכל השנה רק אירע פעם זה בשבת ואין ללמוד ממנו לכן יליף מעולת תמיד שהוא בכל יום ואין בא מחמת שבת:

ו) הלא תמו' קושי' הירושלמי שבכל מחזור קטן חל לכל הפחות שני פעמים י"ד בשבת, ויש לישב המה ידעו שמקריבין פסח בשבת רק לא ידעו אם הוא דחו' או הותרא ונ"מ אם הוא דחיו' כל מה שיכולין למעט בחלל שבת צריכין למעט אבל אם הותר מותר בכל והותרא שבת לגמרי, ויש להסביר מהגמר' חגיגה דף ו' ע"א נראה דמצוה שנתנו לפני הדיבור (היינו מתן תורה) מעולה ביותר ממצוה שניתנה אח"כ, א"כ אם שבת ניתנה קודם פסח ואח"כ ניתנה המצוה דפסח אם גם שמותר להקריב בשבת רק נדחה שבת בפני' ולא הותרא אבל אם מצות קרבן פסח נתנה קודם שבת ואח"כ נצטוי על שבת יש לומר במקום פסח לא נצטוו מעיקרא על שבת והיתרא והנה בזה יש פלוגתא בקדושין דף ל"א ר' ישמעאל סבר כי תבואו אל הארץ היינו לאחר ירושה וישיבה א"כ לא נתחייבו בפסח רק אחר שנכנסו לארץ ומצות שבת נתחייבו מיד במרה והוי שבת קודם ממצות הפסח א"כ אינו אלא דוחה כאשר כתבנו, אבל ר' עקיבא סבר כי תבואו היינו עשה שתכנס בזכותה לארץ א"כ פסח שנצטווה כבר במצרים לדורות קודם לשבת והותרא שבת לגבי פסח וזה הי' ספק של בני בתירה אם כר' ישמעאל או כר' עקיבא וק"ל:

שם ע"א בד"ה כלאחר יד בתוס' הקשו דהוי מצי למיפרך הלא משתמש בבעלי חיים שאסור מדרבנן, ויש לישב לפי דברי התוס' לעיל בד"ה והא עביד עבודה בקדשים שכתבו הירושלמי מפרש בענין אחר ויש ללמוד שכוונת התוס' כיון שהקדיש קרבן זה ותכלית הקרבן הוא לשחטו ולהקריבו לגבוה א"כ מה שמניח על הקרבן הסכין כדי לשוחטו והוא לא יכול להביאו בענין אחר מפני השבת א"כ הוי הנחת הסכין על הקרבן לצורך הקרבן ואין שייך בו מפני עבודה בקדשים וה"ה משמש בבעלי חיים לצורך הקרבן כמו סמיכת גברא שסומך בכל כוחו על הקרבן משתמש בבעלי החיים והתירו מפני שהוא צורך הקרבן וק"ל:

סימן מט

כתיב אז יעלה עלי' שלמה אלף עולות, ואיתא בגמרא שבת דף ל' ע"א שאמר הקב"ה לדוד שחביב בעיני יום אחד שאתה עוסק בתורה מאלף עולות שיעלה שלמה וקשה הלא במסכת מגילה דף ד' איתא שעבודה חמורה מת"ת א"כ מה השיב לו הקב"ה ? אבל יש ליישב לפי מה שמסיק הגמרא שם עמוד ב' שת"ת דרבים חמורה מעבודה מפרש רש"י שם תורה של כל ישראל כמו ביהושוע שהי' כל ישראל ביחד בת"ת, א"כ י"ל שדוקא נגד קרבן צבור שיש לכל הצבור חלק בעבודה זו זה חמורה מת"ת דיחיד אבל אלף עולות שהקריב שלמה זה הי' רק קרבנות יחיד ונגדם גם ת"ת דיחיד חביבים ובירושלמי סוף

פ"ב ממסכת שקלים איתא וז"ל שאמר הקב"ה לדוד כלום שלמה בנך יבנה בהמ"ק אלא להקריב קרבנות צבור חביב עלי צדקה ומשפט שאתה עושה יותר מן הקרבן שנאמר עושה צדקה ומשפט ונבחר לה' מזבח נקוד צבו"ר מדהשיב הקב"ה חביבה עלי תורתך שאתה עוסק וקרבן צבור חמורה מתורתו של יחיד, ועל קרבן צבור שמקריבין בבהמ"ק השיב לו הקב"ה חביב עלי יותר משפט וצדקה שאתה עושה:

סימן נ

מסכת' יומא פרק שלישי איתא שכל כהן שנכנס בבוקר לעזרה לעבודה צריך טבילה (הגם שהוא טהור) ולמדו ק"ו מכ"ג ביוה"כ ומה כ"ג בזמן שמחליף הבגדים מעל"ע צריך טבילה וכ"ש הבאה מחוץ לעבוד עבודה שצריך טבילה, והוא תמוה בשלמא עבודת יוה"כ שמקודשת יותר שנעשית רק ע"י כ"ג צריך טבילה שיתקדש יותר משא"כ סתם כהן שאם נכנס בכל יום לעבודה, וניחא לי כיון שמשנה מבגדי לבן שנכנס בהם לפני ולפנים ואחר כך כאשר לובש בגדי זהב לעבודת בין הערביים בתמיד יעויין ברמב"ם בהלכות יוה"כ הסדר א"כ שפיר יליף דצריך טבילה לעבודה שהיא עבודה בכל יום מעבודת חוץ של כ"ג ביוה"כ ואעפי"כ צריך טבילה א"כ למדו שפיר בקו"ח:

עוד איתא שם ניקנור נעשה נסים לדלתותיו והדבר זה הזכירו לשבח, והוא תמוה מה ה"א שיזכירו אותו לגנאי ולא לשבח עד שצריכים לומר שהזכירו ד"ז לשבח, וי"ל עפ"י מה דאיתא שבת נ"ג ע"ב באחד שמתה אשתו והניחה בן ולא הי' לבעלה שכר מניקה ונעשה בו נס ונפתח לו דדים כשני דדי אשה אמר אביי כמה גרוע אדם זה שנשתנה עליו סדר בראשית, נראה מזה שאין זה שבח לאדם שנעשה לו נס חוץ לדרך הטבע וה"א לומר כך בנסים שנעשה בדלתותיו שלכד"ה לכן קאמר התנא שהזכירו אותו לשבח בד"ז, והטעם י"ל כיון שלא נעשה לצורך העולם הזה ולצרכו רק לכבוד שמים כדאי' ברמב"ם הל' בית הבחירה פרק ה' הלכה ה' לכן הזכירו אותו לשבת הי' דלתותיו מצופים נחושת דאל"כ לא הי' צריך להטיל הדלת לים רק לקשור הדלת בחבל ולהוציאה חוץ לספינה כדי שלא יכבד משא הספינה כי טיבה העץ לצוף למעלה (יעויין שם בגמ' גוף המעשה) וק"ל:

סימן נא

נסתפקתי הא דאי' בשו"ע או"ח סימן ש"ח שכל הכלים אפי' כלי שמלאכתו להיתר אסור לטלטל שלא לצורך חוץ מאוכלין וכתבי קודש אם גם החפצים שהם תשמישי מצוה ותשמישי קדושה מותרים ג"כ לטלטל שלא לצורך כלל כמו כתבי קודש:

ב') הא דנוהגין שנעורים בליל שבועות וקורין תנ"ך ששה סדרי משנה מכל סדרא ונביאים ומסכתא תחלתו וסופו ונחשב כאלו קרא ושנה כל התנ"ך וששה סדרי משנה יש ליתן סמך לזה מהא דאיתא בהראשונים שמוסיפין בקדושת של מוסף בשבת ויו"ט תחילת קריאת שמע פ' שמע ישראל וסופו אני ה' אלקיכם הגאונים תקנוהו כך על שמלך פרס שמו דיוגזר גזר שלא יקראו ישראל ק"ש לכן הוסיפו בקדושה פ' שמע ישראל לומר תחילת ק"ש וסופו הגם שאין יוצאין בזה קריאת כל הג' פרשיות מ"מ נחשב להם כאלו קראו כל הג' פרשיות, ויש להמתיק דבר זה בשמו דיוגזר דתיבת דיו פי' שנים כדמצינו הרבה פעמים בש"ס וזה "דיו" גזר שגזרו קריאת שמע לגזרים וקראו תחילה וסוף הגם שנתבטל אח"כ הגזירה מ"מ תקנה ראשונה לא זזה ממקומה וק"ל: ג') עיין ה"ת חלק ראשון בסי' קפ"ד ובח"ש סי' מ"ד אות ב' שמסופק הא דלולב ניטל במקדש כל שבעה מה"ת אם כל עיר ירושלים בכלל מקדש או לא מצאתי כעת בר"ע מברטנורה מסכת סוכה פרק ג' משכה י"ב על הא דתנן ובמדינה יום אחד וז"ל ובמדינה ירושלים שאף הוא כגבולים לענין זה עכ"ל ועיין תוספ' יו"ט שם:

סימן נב

הטור יור"ד סי' של"א נקט כסברת הר"י שתרומות ומעשרות בא"י בזמה"ז מה"ת וכתב ששביעית נוהג מדרבנן ואח"כ כתב וסדר השנים כך הוא שכה ראשונה ושני' תרומה מעשר ראשון ומ"ש שלישית מ"ע וכן ברביעית וחמישית וששית מ"ע ובשמיטה פטורין בתרומות ומעשרות וקשה כיון שכתב שביעית מדברי סופרין האיך יוכל להפקיע חיוב תרומות ומעשרות מן התורה, וי"ל דהפקר פטור מתרומה ומעשר ואם אחד מפקיר שדהו או תבואתו קודם המרוח פטור מתרו"מ וילפינן מקרא דבא הלוי כי אין לו חלק ונחלה אתך ומי שיש לו חלק ונחלה הוא חייב בתרו"מ אבל בדבר שאין בו לשום בני אדם חלק ונחלה פטורה מן המעשר וכיון שנוהג שביעית שפירותיו מופקרין לכל א"כ היפקירן מכש"כ כיון שתקנו חכמים שיהא נוהג שביעית שיהי' הפירות מופקרין לכל א"כ הפקר ב"ד הפקר מן התורה ופטורה מן התרומה ומן המעשר:

סימן נג

איתא בשו"ע או"ח סימן תק"נ סעיף ב' ובמג"א שם ס"ק ב' שבעל נפש יחוש לעצמו להחמיר לנהוג גם בשאר צומות כמו בט' באב א"כ היה בכלל גם להפסיק מבעוד יום לענ"ד בי"ז בתמוז ובצום גדלי' לא יחמיר גם בעל נפש להפסיק מבעוד יום עפי"מ דאיתא

בירושלמי לכן לא תקנו חכמז"ל להפסיק בי"ז תמוז מבעוד יום יען כי המתענה מעת לעת נחלש ראות עיניו ואינו מהדר לאיתנו רק אחר ארבעים יום ואם בתוך מ' יום מתענה עוד מעת לעת אז חולשת ראות עיניו אינו חוזר עוד לאיתנו לעולם א"כ אין להחמיר ג"כ בזה בצום גדלי' שיוהכ"פ הוא תוך מ' יום ואמרו חכמז"ל שאסור לפסוע בשבת פסיעה גסה ואף בחול אסור מפני שנוטל חמש מאות ממאור עיניו א"כ אין להחמיר במקום שעושה איסור כנ"ל:

ב') יש לדקדק מתענית של גשמים שבשלש אמצעיות ושבע אחרונות שמפסיקין בהן מבעוד יום ותתענין ב' ה' וב' זה אחר זה והלא מכחיש מאור עינים בזה שאין חוזר לעולם, וצריך לחלק שזה הוה לפרקים פעם בהרבה שנים ורק בא"י מקומות שגשמים נצרכין לצורך השעה אבל לגזור בכל שנה ושנה לכל ישראל תעניות כזה לא רצו חכמים כי דרכי' דרכי נועם יעוין ברש"י יומא דף פ"ב ע"ב מה חזית שחביב בעיני הקב"ה חיות של ישראל יותר ממצוה שבתורה ועיין בטורי זהב חו"מ סימן תכ"ח מתק לשונו שאם משמרים נפשו ובריאותו שעושה מצוה גדולה בזה שמקבל על שמירת גופו שכר גדול כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו לך לטוב: ג') נראה לי מה דאי' במסכת שבת דף ס"ב ע"ב אמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי מלא חפני טוביתא נראה דכמה דמוסיף מים בנטילתו מוסיפין לו שפע מן השמים זה דוקא אם מוסיף מים בשעת מצות נטילת ידים שיוצא אם נוטל ידיו ברביעית מים והוא שופך בבת אחת כמה רביעית אבל אם כבר נטל ידיו כהוגן וחוזר עוד הפעם לשפוך מים על ידיו א"כ אינו בכלל זה וכן ראי' לדבר מדברי טו"ז או"ח סימן קס"א סעיף קטן ל' וק"ל:

סימן נד

בחלומי ברכתי ברכת המזון ואמרתי רק ברכה רביעית ונסתפקתי אם די באמרי שלשה ברכות בבהמ"ז בלבד או צריכין לחזור אח"כ עוד הפעם ברכה רביעית והנה עלה בדעתי בתפילת שמונה עשרה אם דילג ברכה אחת כגון ברכת ברך עלינו ונזכר אח"כ כגון למשל בברכת ש"ת אין די שיאמר ברכת ברך עלינו במקום הזה אלא צריך לחזור לברכת ברך עלינו ולומר כולם כסדר כדאי' בתוספ' מגילה דף י"ז ע"ב בד"ה הסדיר י"ח ברכות כן נפסק בשו"ע או"ח כי צריך לאומרם ברכות התפילה על הסדר דווקא וכן הוא בסימן תק"ג סעיף ב' שסדר מלכיות זכרונות ושופרות מעכב אם הקדים ברכת זכרונות למלכיות לא יצא אבל אם הקדים ברכת אהבה רבה לברכת יוצר אור יצא כדאי' בברכות דף י"א ודף י"ב ע"א, והכה בברכת המזון אין צריכין לומר שלש ברכות הראשונות כסדר ואם

הקדים שניי' לראשונה יצא הגם לפי מה שילפינן השלש ברכות של ברהמ"ז מקרא ברכות דף מ"ח ע"ב וברכת זו ברכת המזון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה דרושלים אינו ראי' משם שצריכין להיות כסדר דהא ברכת מלכיות זכרונות ושופרות דילפינן מקרא ותקעתם בחצוצרות זו תקיעה והי' לכם לזכרון זו זכרונות אני ה' אלקיכם זו מלכיות ואעפי"כ אומרים מלכיות בתחילה ואם היפך ואמר מלכיות בסוף לא יצא והנה ג' ברכות של ברהמ"ז חשובין כברכה אחת כגון אם לא אמר רצה בשבת ויעלה ויבא ביו"ט ונזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב והמטיב לא די אם יחזור לברכה ג' רחם נא אלא צריך לחזור לתחילת ברהמ"ז כמו שאם לא אמר מוריד הגשם ונזכר אחר שהתחיל ברכה ג' אתה קדוש לא די שיתחיל מאתה גבור אלא צריך להתחיל מתחלת ברכה ראשונה מ"מ כיון שאומר אמן אחר ברכת בונה ירושלים שהתקינו חכמים כדי שיהא הפסק בין ג' ברכות שהמה מה"ת לברכה ד' שהוא מדרבנן א"כ אין בברכה רביעית שייכות כ"כ לברכות הראשונות והראי' שברכה ג' שניות ושלישית אינו מתחלת בברוך יען שסמוכה לחבירתה וברכה רביעית מתחלת בברוך לכן די אם יאמר רק שלש ברכות ראשונות ואין צריך לחזור ולומר ברכה רביעית: ב') והנה אנו מסיימים בברהמ"ז בעושה השלום ה' יברך את עמו בשלום יש ליתן טעם למה חמשה מסכתות אלי ברכות נזיר יבמות כריתות תמיד מסיימים באותו מאמר אמר רבי אליעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם ובפסוקי שלום עד יברך את עמו בשלום:

ג') ועלה בדעתי לפי המובא במג"א סימן תי"ט בשם הרי"ף והרא"ש שאם חל ר"ח בשבת יש לעשות סעודות ר"ח ביום ראשון הגם שבאותו יום אומרים תחנון מ"מ באותו סעודה תחת נהרות בבל יאמר שיר המעלות וכן לדעתי י"ל בכל סעודות מצוה וק"ל:

סימן נה

הנה בא לפני שומר הבית אחד כדרך בעיירות גדולות שיש להם בתים גדולים ורחבים ונותן בו לאחד דירה כדי שיהי' שומר הבית ואחד מעבודתו הוא שאם באים בלילה אנשים מדרי הבית אחר הזמן שנקבע לנעילת שער הבתים לפתוח להם השער ובעד זה מקבל מכל אחד ואחד שיכנס בו סכום מעות מה יעשה בשבת והנה פשיטא שאסור לקבל מעות שמוקצה ואמרתי שיעשה לו תיבה קטנה שמחוברת בכותל בפנים ששמה ישליכו בו הפרוטות והוא אינו מטלטל המעות ואומר להם דבר זה כאשר כבר יש בידם הפרוטות א"כ אין בזה שום איסור אבל לכאורה אסור לו לקבל המעות משום שכר שבת (בש"ע סימן שי"ז) ועלה בדעתי אם יש לו לשומר הבית משרת נכריה אשר מקבלת

שכר ממנו יקצוב שכרה פחות ממה שראוי לה ויוסף לה בשכרה כל הנכנסות היינו מה שמשלמים היוצאים והנכנסון בעד פתיחת השער מכל חודש יחד הוא שלה היינו שתתן אותה פרוטות לתיבה הקטנה המיוחדת לזה וכל שבוע או חודש תקח לעצמה כי אם תקח בכל לילה לעצמה יש לחוש קצת כיון שבשבת באמת מגיע דבר זה להשומר והוא שלו א"כ יש לו מזה שכר שבת רק שהוא ניתן למשרתו בשכרה אבל אם מבטיח בכל שבוע או חודש אז יחד לה השכר שבת בהבלעה אם מעט אם הרבה ומותר:

ב) והנה אחד עפ"י סיבות נקרעו לו המלבושים שלו מר"ח עד התענית אי מיתר ללבוש בגדי שבת עד שיתקנו אלו הבגדים שיהי' ראוים ללבשם, ונראה לי דבר פשיט שמותר ולא יהי' חמיר מלא תעשה דרבנן מלאו דלא תסור אשר נדחה מפני כבוד הבריות:

סימן נו

נסתפקתי לפי מה דאיתא בגמרא ראש השנה דף כ"ד ע"ב שאסור לעשות כדמות חמה לבנה וכוכבים וכן הוא ביו"ד סימן קמ"א וביארו הפוסקים שאפי' אינם בולטים הצורות אלו אסורים כיון שגם בשמים אינו בולטות החמה והכוכבים ונסתפקתי אם מותר לעשות צורת לבנה חצי כדור או רבע כיון שכך נראה ברקיע בתחילת החודש ובאמצעו או דוקא לעשות כדור שלם אסור והנה כבר הודיעו לכו חכמי המזלות שהלבנה בעצמותה הוא תדיר עיגול שחור ואין לו שום אור בעצמותה א"כ לא יהי' אסור אלא בעושה כדור שלם אבל כתיב ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה וכתיב ויתן אותם אלקים ברקיע השמים להאיר על הארץ כראה להדי' שתכלית הלבנה נברא להאיר על הארץ והיינו שהשמש מאיר כנגדה ומאירה עי"ז הלבנה וע"י הילוך השמש לעומתו נתגדל ונתמלאת הלבנה א"כ בלא הארת הלבנה על הארץ אין לה שום חשיבות כי היא גוף שחור שאינו נראית ועיקר תכליתה כאשר מאירה על הארץ וכעת נראה לי פשוט שחייב עליה אפי' בעושה מקצת צורתה ומדתנן בר"ה שם דמות צורת לבנה הי' לו לר' גמליאל בתבלי' בכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית או כזה היינו להראות לעדים שבאו לבי"ד שראהו את הלבנה החדשה על איזה אופן ראו אותה והלא הלבנה בחידושה קטנה מאוד וע"ז מקשה הגמרא ומי שרי הא תני' וכו' ומתרץ שאני ר' גמליאל שאחרים אסור לו ואין לומר שהיה לו דמות לבנה שלימה והראה בדמות הזה הכזה ראיתי עד כאן או עד כאן זה אינו דהא תנן צורות לבנה הי' לו הראות ההדיוטות ומשמע שהי' לו כמה צורות חצי ורבע ושהי' קטנה וגדולה א"כ לפי"ז מעות של הישמעאלים

(טירקייא) שאין להם צורות על מטבעותיהם אלא דמות חצי לבנה אפי' על מעות נייר שלהם (פאפיר געלד) שמדפיסים בו דמות צורה זו הגם שאינם בולטות אסור לישראל לעשותם ואסור לעשות אפי' לגוי צורה זה [ויש לעיין בזה שהא דאסור לעשות לישראל אפי' לגוי אפי' לנוי ילפינן מהקרא לא תעשה פסל ואלהי זהב לא תעשה לך ואולי דוקא פסל דמות צורת אדם אסרה התירה לעשות לגוי אבל שאר שמשים שהמה דמות חמה לבנה כוכבים מותר לעשות לגוי וצריך לעיין בסוגי' זה בדבר הזה], ועיין בגמרא יומא דף כ"ד ע"א בסוף ד"ה תו' המתחיל כרובים שמדבר מזה אם גם בדמות חמה ולבנה אסורה לעשות ע"י אחרים והנה באמת לפי מה שמתרץ הגמרא שאני ר' גמליאל לפרקים הוי מזה מונח דדוקא צורה שלימה של לבנה אסור אבל ר' גמליאל דפרקים הוי לכן שרי, אבל בגמ' מתרץ עוד שני תירוצים אחרים עשו לו ועוד להתלמד עשה וזה שרי ולעשות להבין ולהורות מותר כדאיתא שם והכסף משנה כתב בהלכות ע"ז הלכה ג' שהרי"ף נקט לעיקר תירץ זה להתלמד שאני א"כ אין מוכח דלפרקים שרי ולכל הפחות כיון שאיכא ספיקא איזה תירץ עיקר הוי ספק דאורייתא ולחומרא:

נלענ"ד שמי שיש לו שדה בארץ ישראל והוא דר בחוץ לארץ שמותר להוציא לו מפירותיו לצרכו בחוץ לארץ והגם שאין מוציאין מפירות א"י לחוץ לארץ כמבואר בש"ע ח"מ סי' רל"א סעי' כ"ו מ"מ לצרכו מותר דרכיה דרכי נועם כתיב וכי זו דרכי נועם שלא יהא יוכל לאכול מפירות הגדילים בשדהו ובפרט אם מעיקרא אדעתא דהכי נטעם כדי להוציאם לחוץ לארץ. וקצת ראיה לדבר מהא דאיתא בש"ך ח"מ סימן שאסור להוציא ספרים מארץ לחוץ לארץ אבל אם מתחילה כתבה להוציאם לחוץ לארץ מותר עיין התעוררת תשובה חלק ב' סימן כ"ב תשובה בזה אם מעיקרא נטעם ע"מ להסחר בחוץ לארץ מותר:

ב') נסתפקתי הא דאיתא בש"ע יו"ד סימן קכ"ה שגם בכוח נכרי אסור וגם מכוח כוחו מ"מ אם בא מג' כוחות מותר בדיעבד וגם איתא שם כח ישראל וכח נכרי ביחד ג"כ מותר בדיעבד אם שניהם ביחד כח כח נכרי וגם בזה כח ישראל עירב בה אם מותר לכתחילה:

סימן נו

איזה גרגרים בסוגיא דתנאי כפול קדושין פרק האומר:

הקשה תוס' על רש"י קושי' עצומה שפי' אם לא וניחזי וכו' שהי' נותנים לבני גד ולבני ראובן חלקם בארץ ישראל גם אם לא יעברו חלוץ למלחמה ולא יפסידו חלקם בארץ ישראל רק שלא יתנו להם ארץ הגלעד כולה תחת חלקם בארץ ישראל וקשה וכי יעלה

על הדעת שהמה ישבו בארץ גלעד ולא יעברו למלחמה לא"י ואעפי"כ יקבלו חלקם ג"כ ? אבל לדעתי יש לישב כי המעיין בספר יהושע כולה יראה להדיא שכל השבטים נתחלק חלקם עיירות וגבולם לכל שבט ושבט אבל אח"כ הי' צריכים השבטים להוריש יושבי הארץ וכן אמר שמעון ליהודה אם תעלה אתי בגורלי להוריש הגוים גם אני אלך בגורלך ילך יהודא עם שמעון ועשו מלחמה עם יושבי הארץ וכן אמר יהושוע לאפרים שיגרשו יושבי הארץ ועיין שם וזה שפי' רש"י שכוונת מרע"ה שגם אם לא יעברו יקבלו חלקם בא"י היינו שיתן להם חלקם מהארץ שיהיו להם כמו לכל השבטים רק הם צריכים אח"כ ממילא מעליהם לילך שמה לעשות מלחמה עם העמים אשר המה דרים בחלקם להורישם ובארץ הגלעד יקבלו ג"כ חלקם המגיע להם כמו שאר שבטים שיתחלק ארץ הגלעד לכל השבטים:

סימן נז

מה שהי' תמי' לי מאז על מה שהובא בט"ז יור"ד סי' רצ"ג ס"ק א' בשם הרא"ש שכר שעורים חדש שנתערב אינו בטל משום שהוא דבר שיש לו מתירין אם יבא עומר הבא וקשה הלא שכר של שעורים חמץ הוא והעומר אינו מתיר רק בשני של פסח וכיון שנכנס פסח צריך לבערו מן העולם והאיך שייך בו דבר שיש לו מתירין, וכעת עלה בדעתי ליישב שמיירי בשכר של שעורים של גוי שהגוי איכו מחויב לבערו קודם הפסח וכשיבא עומר אז במוציו"ט שני של פסח הותר ולאחר הפסח מותר לישראל לשתותו וחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה ואפי' אם תמצא לומר לשיטות הב"ח שחדש אינו נוהג בשל נכרי מ"מ שייך דבר זה אם קנה הנכרי שעורים חדש מישראל ועשה מהם שכר:

ועוד יש לישב דעכ"ח מיירי הרא"ש שיש במה שנתערב ששים כנגדו דאל"כ בלאו הכי אסור משום חדש ולפי מה דפסקינן לח בלח שנתערב בששים קודם הפסח מותר לשתותו בפסח ולא אמרינן בו חוזר וניער א"כ כשהגיע פסח מותר אפי' לשתותו משום איסור חמץ אבל אסור לשתותו מפני השכר חדש שנתערב בו דהוי דבר שיש לו מתירין (וצריך לעיין אם שיטת הרא"ש כך הוא שלח בלח לא אמרינן חוזר וניער אבל עדיין קשה אם השעורים נתערב באינו מינו לא שייך בו דבר שיש לו מתירין דדוקא מין במינו לא בטל משום דבר שיש לו מתירין ואם נתערב בשכר שעורים א"כ הכל חמץ וצריך לבערו קודם הפסח, וצריך לדחוק ולומר שנתערב בשכר תמרים או תאנים והוי אינו מינו ונתבטל בששים דהוי אינו מינו בטעמו נתבטל בס' משום חמץ אבל כיון דנקטינן

דאזלינן בתר שמא ושניהם נקראים שכר הוי מין במינו וצריך לעיין בכל זה, ויכולין לתרץ שמיירי בשכר שנתערב בס' דלא הוי כזית בכדי אכילת פרס ואינו אסור אלא מדרבנן לשתותו בפסח וסבר הרא"ש כשיטות בנו הטור דמה שהוא מדרבנן שאין צריך לבער קודם הפסח וכל זה צריך לעיין וליישב:

ב') ליישב קושית הש"ך מה שהקשה ביו"ד סימן ק"ה סעיף ב' על מה שכתב המחבר שכבוש במים הוא מע"ל ובציר ובחומץ משיעלה על גבי האור והרתיחו ובסימן ק"ד פסק דגם בחומץ צריך להיות כבוש בו מע"ל ונראה ליישב שבסימן ק"ד מיירי מעכברא שנפל לחומץ ובשיכרא והעכברא בעצמותו פגום ופוגם והראיה אם כבוש בשאר משקין מותר (חוץ מדברי הגאון שמביא הרא"ש דגם בשמן נותן טעם לשבת) וכן פסק המחבר בעצמו בסעיף ב' שאם נפל ליין ושמן ושאר משקין פוגם בודאי מוכח שהשכר בחומץ משביח טעם הפגום של עכבר והראיה שזבוב אין בו שום ספק שבודאי טעמו פגום אעפי"כ יש הרבה פוסקים שסברו שאם כפל לתוך שכר או חומץ שאוסר והובא בב"י בסוף סימן זה בשם הר"פ ולפי זה כאמר שדוקא אם שורה עכברא דמתא מע"ל תוך החומץ אז פועל החומץ להשביח טעם הפגום של העכבר ולא קודם ויפה פסק המחבר, אבל בסימן ק"ה שמיירי בשאר איסורים כגון חתיכת נבילה וכדומה שטעמו בעצמותו משובח ובאנו לדין שנותן טעמו המשובח במה ששורה בו שמפליט טעמו לכן בחומץ ובציר די אם שורה בו כשיעור כדי שיעלה על האור וירתיח ובמים ושאר משקין שאינם חדים בעצמותם צריך להיות בו מע"ל שאז הוי כבוש כמבושל ומפליט טעמו ואם גם אולי לא כוון המחבר לסברה זו מ"מ לא הוה כשגגה היוצא מלפני השליט כי על פי סברה כן ההלכה:

סימן נח

נסתפקתי אם בשר עוף בחלב אסור לאכול שלא כדרך הנאתן כמו בב"ח שאסור מה"ת וא"כ הוא מיושב קושית ב"י על הטו"ר יו"ד סימן פ"ז דמשמע מדבריו שבשר בהמה טמאה עם חלב טהורה אסור מדרבנן כמו בשר עוף בחלב הלא בלא"ה אסור מה"ת לאכלו, ויש לומר דנפקא מינא מצד בשר בהמה טמאה מותר לאכול שלא כדרך הנאתן אבל מצד בב"ח אסור יעוין בש"ך ובטו"ז שם ואולי לא גזרו על בשר עוף בחלב דרבנן שיהא אסור שלא כדרך הנאתן משום דהוא מלתא דלא שכיחא לאכול שלא כדרך הנאתן ומלתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן וי"ל הא דלא אסרו בשר עוף בחלב בבישול ובהנאה הוא משום היכרא שידעו שאיננו מן התורה כי האומר בשר עוף בחלב מן התורה הוא

עובר על בל תוסיף כדאיתא ברמב"ם ה' ממרים הובא בש"ס שם, אך לפי"ז היה לחכמים לעשות היכרא בכל איסורי דרבנן שלא יטעו שהם מה"ת:
ובזה יש לישב הכל הרמב"ם סבר כל דרבנן מה"ת הוא והקשה עליו הרמב"ן א"כ למה ספק דרבנן לקולא הלא ספק דאורייתא לחומרא [באמת גם דברי הרמב"ן עצמו קשה הלא הוא כתב שם כל דברי דרבנן אנו מחויבים לקיים מהלכות תורה שבע"פ א"כ ספק הלמ"מ ג"כ אסור כדאיתא בהדיא בגמ' קדושין דף רק ערלה שהוא הלמ"מ בחוץ לארץ היה הל' מעיקרא שספיקו מותר] ומתרץ שם במגילת אסתר שחכמים תקנו מעיקרא שספיקותיהם יהיו מותר וקשה כיון שדבריהם מן התורה הוא למה תקנו שספיקותם יהי' מותר, אבל לפי"ז ניחא שעשו זה להיכירא שידעו שאיסור זה רק מדרבנן הוא וצריך ליתן טעם אחר למה לא אסרו בבשר עוף בחלב בישול והנאה וצריך ביאור בש"ס ופוסקים שמצינו כמה פעמים שגם ספק דרבנן אסור ואפילו ספק ספיקא:

סימן נט

בהתעוררות סי' ק"ח ח"ב כתב לישב הרמב"ם שכתב בהלכות בית הבחירה פ"א הל' י"ג שאין בונין אלא מזבח אבנים "גזית" היינו גזית בכלי מתכות ודווקא בברזל אסרה תורה שנאמר לא תנוף עליה "ברזל" והקשה עליו בן המחבר מגמ' עבודה זרה דף נ"ב ע"ב על אבנים שגנזו החשמונאים מפני ששקצום אנשי יון והקשה בגמ' נתברינהו וננסרינהו ומתרץ לא תנוף עליהם ברזל אמר רחמנא וקשה ננסרינהו בכלי כסף, ויש לישב שהתורה חסה על ממונם של ישראל כדאיתא במסכתת ראש השנה דף כ"ח ע"א שלכן בתעניות היה השופר שתוקעין בו פיו מצופה בכסף ולא זהב כמו בשופר של ראש השנה משום שהתורה חסה על ממונם של ישראל ואין לפקפק ואעפי"כ היה השופר של ראש השנה מצופה בזהב משום כבוד יו"ט דעדיפא כדאיתא שם בגמ' מכש"כ כבוד בית המקדש הגם שבאו בה פריצים וחיללוהו ופקעו קדושתייהו מינייהו מ"מ כבוד מקדש איכא כדאיתא בע"ז שם כיון שנשתמשו באבנים אלו בקודש לאו אורח ארעא לאישתמושי בהו הדיוט, אבל על זה יש להשיב שכבוד יו"ט באמת חמור מכבוד המקדש וראיה לדבר שאין בנין בית המקדש דוחה יו"ט ועוד בדבר מיעוט לצפות שופר של ראש השנה בזהב הקפידו יותר על כבוד יו"ט אבל לעשות הרבה מעקבות של כסף הוא הוצאה מרובה והתורה חסה וכו' וממקומו הוא מוכרע שהקפידו בשופר של תעניות לצפות פיו בכסף ולא בזהב משום שהתורה חסה מכש"כ בהוצאה מרובה כזה לעשות הרבה מעקבות של כסף, ואין לומר אין ענויות במקום עשירות כמו שמצינו הרבה פעמים דבר זה בגמ' על

עניני המקדש אבל בשעה שגברו בית חשמונאים לא נוכל לומר זה כי המנורה עצמו שעשו החשמונאים היה של ברזל העשירו עשאום של כסף חזרו והעשירו עשאום של זהב כדאיתא בגמי ע"ז דף מ"ג ע"א ואם על המנורה שהיה כלי שרת מבפנים לא היה להם כסף מכש"כ לעשות מעקבות של כסף ועדיין קשה כיון דהקפידא התורה רק על ברזל יעשו המעקבות משאר כלי מתכות וצ"ל כיון שהדרך בכל העולם לעשות מעקבות של ברזל שהוא קשה וטוב למלאכה ובזול להמציאם שאר מתנות ולעשות מהם מעקבות ג"כ הוצאה מרובה היה להם וראיה לדבר שהיה להם לעשות המנורה לכה"פ מכחושת או בדיל או שאר מתכות הנאים שהמה נאים ומהודרים יותר משל ברזל ומצינו כזה שהציבור היו עניים כ"כ שלא היה להם אפי' יין להבדלה כדאיתא בברכות פרק רביעי דף שהבדילו רק בתפילה העשירו קבעו להבדיל על היין טוב:

ב') לענ"ד מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דלבלבא והמה אילנים המורכבים לא יברך עליהם כיון דנעבדא בהם עבירה וגם בן נח מצווה על הרכבה כדאיתא ברמב"ם הלכות מלכים ולא שייך לברך עליהם אשר ברא בריות טובות [וראיתי הובא בשם הלכות קטנות שעל פירי המורכב לא יברך שהחיינו מטעם זה כי אין נאה להקב"ה לברך על דבר הבא מעבירה כמו שאין מברכין על מצוה הבא בעבירה הגם שהיה יאוש ושינוי רשות כדאיתא במג"א או"ח סי' תרמ"ט:

סימן ס

בספר התעוררות תשובה חלק שני סימן קמ"ז תוך ד"ה נלע"ד דקשה מהא דאיתא במתניתין פרק ג' דתענית שאמר חוני המעגל שרצה להתפלל על הגשמים צאו והכניסו תנורי פסחים כדי שלא ימוקו כראה מזה ששמרו התנורי פסחים מפסח לפסח לפי מה דבעי רמא בר חמא זבחים דף צ"ה ע"ב אם בישול בלא בלוע בעי תנור שבורה או לא לפשוט מזה דלא בעי שבורה ונראה לי כעת לתרץ על מה שהקשה הכסף משנה פרק שמיני מה' מעשה קרבנות הלכה י"ד דכתב הרמב"ם צלוי הבשר באויר התנור יש ספק אם ישבר למה לא פסק הרמב"ם לחומרא שצריך שבירה כדרכו בשאר ספיקי תורה שפסק לחומרא וי"ל ז"ל לאידך גיסא אם אינו צריך שבורה אם ישברו עובר על בל תשחית וטוב להיות בשב ואל תעשה מספק מצוה ולא ישבר בידים דלמא עובר בבל תשחת פשיטא אם אין הכלי ראוי עוד להשתמש בו לעולם מותר לשבר דבלאו הכי אינו ראוי עוד לשום דבר שבעולם, אבל הלא יוכל להשהות עד אחר מעת לעת ולבשל בו עוד הפעם הגם שלכתחילה אסור לבשל בו מדרבנן כבר כתב שם בתוס' שבמקדש אוקמוה

אדאורייתא שמותר לבשל קדשים של היום בקדירה שבישל בו קדשים כבר אתמול או חטאת שכבר כעשה נותר משום דמן התורה מין במינו בטל ברוב, ועוד כיון שקדירות שבמקדש שמבשלין בהן הקדשים באין ממעות הקדש [הגם שאינן כלי שרת וקדושים בעצמם ואינו עובר בשבירתן בלא תעשה] מ"מ אסור להפסיד ממון הקדש לפי"ז אינו נפשט מהתנורי פסחים שבישל בלא בליעה אינו צריך שבירה ומשים ספק לא שיברי אותם אך י"ל דדוקא במקדש אוקמו' אדאורייתא אבל לא בתנורי פסחים שכל א' וא' שהי' באים מממון שלהם וגם על בל תשחית איננו עובר כיון שעושה משום ספק דלמא בעי שבורה ואין כוונתו להשחיתו, אך יש לעיין אם התנור שנולין בו קדשים מחובר לקרקע אם בעי שבירה כמו שאינו מקבל טומאה ולא בעי נתיצה כיון דמחובר לקרקע וחשוב כקרקע הלא כתיב ואם "בכלי" חרס אשר תבושל בו ישבר משמע דוקא כלי בעי שבורה לכן לא שברו תנורי פסחים אבל באמת ברש"י שם במס' תענית במתניתין כתב על מה שאמר צאו "והכניסו" תנורי פסחים שתנוריהם לא הי' מחוברים בקרקע והי' ראוים לטלטל ולהכנסם ויעין שם וכעת נראה לי לישב כך דבברייתא שם דף כ"ג ע"א איתא פעם א' יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים באו לחוני המעגל א"כ הי' זה בחודש אדר אחר רובו בתוך שלשים יום לפסח וכבר מכינין הכל לפסח וכבר אסור להם תנורים חדשים לצלות בהן הפסח והישנים באמת שברו אותם וראי' קצת לדבר שאמר להם הכניסו תנורי פסחים כדי שלא "ימוקו" ואם הי' התנורים משנים שעברו אשר כבר נצלו בהם הפסחים על האש א"כ כבר נתחסמו והוקשו התנורים ולא הי' נמוקים מהגשמים אלא וודאי החדשים אשר לא נתחסמו עדיין והמה לבנים של טיט שלא נשרפו עדיין ונמוקו ממים לכן הזהירם על כך לטוב:

ב) בהתעוררות תשובה חלק שני סימן ל"ה כתב שכמו שאסור לעשות ע"ת במאכל שאסור מדרבנן לאכלו כן הדין אם אסור לאכלו משום מנהג או חומרא והטעם כיון שע"ת מראה שמתחיל עתה בחול לבשל על שבת וביו"ט אמרו צריך להיות ראוי לאכול נראה לי לפי מנהגינו שאין אוכלין פירות יבישין בשבעת ימי הפסח רק ביום אחרון אוכלים אותם אם חל יום ז' של פסח בערב שבת מותר לערב בפירות יבישים הגם שעתה אסורים לאכלן כיון שבשבת יהי' מותרין א"כ שפיר התחיל מעיו"ט לבשל על שבת:

סימן סא

הנה בגמ' יומא סוף פרק יום הכפורים תנן האומר אחטא ויום הכפורים מכפר אין יוהכ"פ מכפר ומקשה בגמ' לימא מתניתין דלא כרבי דאי רבי האמר יוהכ"פ מכפר בלא

תשובה ומתרץ הגמ' אגב שאני והיינו אם חוטא אדעתא דהכי שיוהכ"פ מכפר גם רבי מודה שאין יוהכ"פ מכפר וקשה א"כ מה מקשה הגמ' בשבועות דף י"א ע"א לרבי דסבר יוהכ"פ מכפר בלא תשובה כרת דיומא היכי משכחת לה הלא משכחת אם אכל אדעתא דהכי שיוכ"פ יכפר לו, וכ"ל לישב כיון שהוא אוכל אדעתא דהכי כי הוא סובר שיוכ"פ יכפר לו ואילו היה יודע שעל אין מכפר לא היה אוכל א"כ שוגג הוא ואינו חייב כרת והגמ' מקשה "כרת דיומא" היכי משכחת לה ואפילו נר"ל דסבר הזיד בלאי ושגג בכרת חייב כדאי' בפ' כלל גדיל מ"מ זה אפילו הדד בלאו איננו כי סבר שיוכ"פ מכפר על הכל:

ב) באו"ה סי' קצ"ו על מה דאיתא שם במחבר סעיף ג' שלשה שאכלו כאחד ובהם כהן שאוכל אופן זה אין יוכ"פ מכפר חלות ואחרים אוכלים פת עכו"ם והכהן נזהר מלאכול פת עכו"ם אין יכולין להצטרף לזימון וכתב הטו"ז שם ס"ק ב' שאם מצוי להם פת ישראל לאכול ממנו יכולין לזמן ומביא ראיי' מהא דרב ושמואל אכלי בהדדי ובא ר' שימי לאכול כדי להצטרף עמהם וא"ל כבר אכלתי ואמר שמואל אלו מייתי גוזלייא לאבא מי לא היה אכל חזינן כיון שהיו אוכלין עוד איזה מאכל אם היו מביאים להם הגם שלא הביאו להם מצטרפין, ולענ"ד דלא דמי להדדי דהתם הטעם כיון דאמרי הב לן ונברך הוי היסח הדעת וסילוק סעודה ואין מצטרף עוד אחד עמם אבל כיון שהיו מביאין להן עוד מאכל היי אוכלין א"כ לא היה היסח הדעת גמור כמו האורח שהסיח דעתו לאכול והביאו עוד לאכול מותר לו לאכול כי אדעתא דבעה"ב סמכינן חוץ אם גמור והחליט וגמור בדעתו שאם יצוה לו בעה"ב עוד לאכול אעפי"כ לא יאכל אז היי הסיח מדעת וצריך לחזור וליטול ידיו, משא"כ הכא שלזימון צריך קביעות וכיון שאין אוכלין בהדדי ואסורין לאכול מפת אחד לא היה קביעות אעפ"י שמצוי להם פת אחר מ"מ עכשיו אין אוכלין ממנו ולא קבעו עלייהו:

סימן סב

תנן במסכת תענית דף כ"ו ע"ב לא הי' ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים נסתפקתי שאם חל חמשה עשר באב בשבת ותנן במסכת ביצה פרק ה' במתניתין ביו"ט אמרו ק"ו בשבת אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין והיא משום שבות אם אז לא היו יוצאות במחולות בכרמים אבל יגיד עליו ריעו שתנן לא הי' וכו' וכיום הכפורים" שבהן יוצאות במחולות בכרמים וביוהכ"פ ג"כ אסור לירקוד משום שבות, ואולי אז לא היתה עדיין גזירת חכמים זו לאסור הריקוד, ועי"ל הגם שמרש"י ז"ל שמסמן הפסוק של שופטים סימן כ"א פ' כ"א

ומפרש הרד"ק על פסוק לחול במחולות שהוא ענין ריקוד וכן מצינו ותצאנה כל הנשים אחרי' בתופים ובמחולות שפירושו ריקוד וכן הללוהו בתוף ובמחול מ"מ יש לומר שלשון המשכה חולות ולא מחולות יש לפרש שהלכו סביב סביב בכרמים כמו שפי' רש"י ז"ל בגמרא דף ל"א ע"א על הא דאמר עולא משום ר' אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים ופי' רש"י וז"ל "מחול" לשון סביב מחול הכרם כן יש לפרש וחולות בכרמים שהלכו הכרם סביב סביב כי תכליתם הי' שיראו לפני הבחורים הפנוים אולי ימצאו חן בעיניהם כדי שישאו אותם ורצתה כל אחת להיראות בפני כולם אולי תמצא חן באחד מהם:

וי"ל הא דבחרו להם יוהכ"פ לדבר הזה שהוא יום קדוש ונורא לה' דבוקים במחשבתם בקדושת היום בשלמא ט"ו באב הי' יום המוכשר לזה כדאי' שם בגמרא שלכן הוא יו"ט מפני שהוא יום שהותרו שבטים לבא זה בזה אבל מה שייכות ליוהכ"פ וי"ל מטעם זה בעצמו מפני קדושת יוהכ"פ ואימת הדין יהי' כוונתם רק לש"ש ומצוה לראות אשה קודם שישאנה אם תיטב בעיניו כדאי' ריש פרק ב' דקידושין ובאהע"ז סימן כ"ב ולא ירהבו להסתכל בעריות דרך זנות ועוד יש סמך לזה כי ביום הכפורים נתנו לוחות אחרונות והוא כעין קידושין מהקב"ה לישראל כדאי' במשנה שם וביום חתונתו זו מתן תורה ושייך ענין זה עניני נשואין ליוהכ"פ שניתנה בו לוחות אחרונות לטוב:

סימן סג

עיין בהתעוררות תשובה חלק שני סימן קכ"ז ויש לי להוסיף דברים הא דמותר לטלטל מוקצה משום או"נ ושמחת יו"ט היינו אם אירע כך לפעמים שצריך לטלטלו משום אוכל נפש אז שרי אבל אם יוכל לתקן הענין בלא טלטול מוקצה תחילה אסור כמבואר להדיא גמרא ביצה דף ל"ב ע"ב ובשו"ע סימן תק"ז סעיף ה' א"כ כיון שיודע מעיו"ט שרוצה לעשן כמה פעמים ביו"ט צריך להכין לו אם יוכל איזה כלי מקטרת שנים או שלשה (פייפע) עם קנים שלהם כדי שלא יצטרך לטלטל אח"כ מוקצה בשביל שרוצה לעשן ופשיטא בשני יו"ט של גליות מותר בשני לטלטל אם יש בו גם אפר קר מה שעישון ביו"ט ראשון משום ממה נפשך כמו ביצה שנולדה בראשון תאכל בשני אבל בשני יו"ט של ר"ה דחד קדושה כיומא אריכתא אסור, וראיתי מאאמו"ר זצוק"ל הגם שבשאר יו"ט לא הי' כזהר מלעשן טוטין (טאבאק) מחמת טבעתו [יעוין בתשו' כ"ס או"ח לענין לעשן בטוטין ביו"ט] מ"מ בר"ה הי' כזהר מלעשן מחמת אימת הדין וגדר עצמו מזה בדבר

המסוים לו מפני פחד אימת הדין מצינו כזה שהובא במג"א סימן תקצ"ז בפתיחה בשם המהרש"ל שלא אכל דגים בר"ה ג"כ משום גדר:
ובאמת המהרש"ל לשיטתו אזל שכתב ביש"ש גיטין פ' אות כיון שכ' יום קודם לכ' לילה וצריכה להיות סעודה של יום השבת בכבוד יותר להרבות במאכל יותר מליל שבת קודש לכן לא אכל דגים כליל שבת רק בסעודת יום שבת ואז אפילו יאכל ריבוי מאכלים בליל שבת מביום מ"מ כיון שאינו אוכל בסעודת ליל שבת דגים וביום אוכל דגים שהוא לו מאכל חשוב וחביב מאוד בזה לבד ניכר שהוא סעודה חשובה יותר מליל שבת ולכן בל"ס משום זה לא אכל דווקא דגים בר"ה שהי' חביבין לו מאוד להראות בזה פחד אימת הדין שיתהפך לרחמים לטוב:

סימן סד

בהתעוררות תשובה חלק שני סימן ו' דף ו' עמוד ד' בד"ה וחזינן לגאון וכו' דכתב שם אפי' למ"ד דמצוות אין צריכות כוונה אחר שתיקנו חכמים ברכת המצות אם עשה המצוה בלא ברכה הוה כמו היפך כוונה דלא יצא כסברת רבינו שמואל ז"ל מכ"ש למ"ד מצ"כ דכיון יש לכל אחד חזקת כשרות גם על מצוות דרבנן כדמצינן בפסחים דף ד' ע"ב שהמשכיר בית לחבירו בארבעה עשר היא בחזקת בדוק שהכל חבירים אצל בדיקת חמץ והגם שהוא רק מצוה דרבנן א"כ כיון שעשה המצוה בלא ברכה השייך לה בזה גילוי דעתא שלא עושה דבר זה לשם מצוה יעויין שם ולפי זה אם תקע שופר או כטל לולב בלא ברכה לא יצא לכולי עלמא ואם כוון בפירוש לשם מצוה הגם שלא בירך פשיטא דיצא אבל יש להקשות על זה מפסחים דף קי"ד ע"ב אמר ר"ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל לי' בבורא פה"א הוא דאכל לי' ודלמא לא אכוון למרור הלכך בעי למהדר לטבול לשם מרור דאי סלקא דעתך מצוה לא בעי כוונה למה לך תרי טיבולי והא טבל לי' חדא זימנא ע"כ, וקשה דלמא לעולם מצ"כ וכיון דתקינו רבנן לברך על המרור והוא לא ברך רק בפה"א הוה כמו היפך כוונה משום זה לא יצא ויש ליישב כיון דתקינו רבנן על המרור ועיקר המצוה אחר אכילת מצה ולא תקנו לברך על טיבול ראשון אם אין לו ירקות אחרות רק חזרת א"כ במה שלא בירך בטיבול ראשון על אכילת מרור איננו משום שלא רצה לצאת בזה אלא שעושה ככל בני אדם שאין מברכים על אכילת מרור בטיבול ראשון, ועוד י"ל לפי דברי התוספות שם על הא דאמר ר"ל הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור ולא קאמר לברוכי ולאטבולי יכול לסבור כרב חסדא אם אין לו רק חזרת לטיבול ראשון דמברך באמת גם על אכילת

מרור בטבול ראשון הגם שאין אוכל זה לשם מצוה כפי' רשב"ם שם ומדברי תוספ' סוכה דף מ"ב ע"א בד"ה "אמר אביי בשהפכי' וז"ל מדאצטריך לשנויי הכי משמע דסבירא לי' דמצות אין צריכות כוונה דהא קאי אמוציא לרה"ר והתם לא שייך מתכוין לצאת כל כמה דלא בירך אין להקשות דלמא לעולם סבר אביי מצות צריכות כוונה רק משום דלא בירך הוה כהיפך כוונה ולכן לא יצא זה אינו דבאמת מדאגבהי יצא בו ולמה צריך לילך אצל איזה חכם ללמוד באמת כתב רש"י ז"ל שם דף מ"ב ע"ב על הא וילך אצל חכם ללמוד וזיל נענועו או ברכתו וכיון דהולך אצל חכם ללמוד הברכה אין מוכח מהא דלא בירך שלא רצה לצאת אלא משום דלא הי' בקי האיך לברך וק"ל:

ומדברי הר"ן שם שכתב הגם מדאגבהי יצא מ"מ יברך אח"כ על נטילת לולב כדאי' בגמרא להדיא פסחים דף ז' ע"ב משום דיש עוד שיורי מצוה לפניו לעשות הננועים ואתי שפיר לדברי הד"מ באו"ח סי' ח' והובא בטו"ז שם שלכן מברכינן על טלית קטן על מצות ציצית ולא להתעטף משום דטליתים קטנים שלנו רובם אין להם שיעור הצריך לטלית כדי להתחייב בציצית והוה רק קצת מצוה לזכר לכן מברכינן על וניחא לי מאוד בזה מה דקשה לי טובא על מה דפסק הרמ"א באו"ח ריש ה' נטילת ידים סימן קנ"ח דאם לא בירך על נטילת ידים יכול לברך עד שיאכל המוציא וקשה מאוד הלא כבר נטל ונגב ידיו וכבר עבר המצוה לגמרי בכל דקדוקי' והאיך יכול לברך עוד על נטילת ידים וכן קשה לי לפי הפוסקים שאם לא בירך קודם השחיטה יוכל לברך מיד אחר השחיטה כדאיתא בשו"ע יו"ד מה שייך לברך על אחר גמר מעשה המצוה כולה, לכן כראה לי סברה חדשה ליישב זה מה שאנו מברכין על השחיטה או משום דמקיים בו מצות וזבחת או משום שאסור לאכול בשר שאינו זבוח וצריך לשחוט לכן מברך עלי' כמו בנטילת ידים ובשאר מצות שאם אינו אוכל פת כל ימיו אינו חייב ליטול ידיו רק משום דאסור לאכול פת בלא נטילת ידים לכן מברך עלי' ומי שאינו רוצה לאכול מבשר בהמה זו באמת אינו יכול לברך כדאי' בשו"ע א"כ נמשך מעשה המצוה עד שיאכל מבשר זה לכן יכול לברך מיד אחר השחיטה משום דנמשך גמר המצוה עד שיאכל בוודאי אם שחט היום ואכל למחר לא יוכל לברך על השחיטה דצריך לעשותו בשעת הברכה איזה דבר מהמצוה דאם לא כן יוכל לברך באמצע השנה על נטילת לולב וכדומה ועל מקרא מגילה ועל הטבילה כי איננו מברך ברכה לבטלה שאומר האמת שציונו הקב"ה על זה לעשות בזמנה ועל כרחך מוכח דצריך להיות עוד שייכות למעשה המצוה וה"ה בנטילת ידים שאם איננו אוכל פת אינו חייב בנטילה וגמר מצוותו נעשית בשעת ברכת המוציא שאוכל מיד כי אז נגמר המצוה וכיון שאין להפסיק בין נטילת ידים להמוציא ומברך עד שעת המוציא

הוה תיכף ומיד (ובמג"א שם אם הפסיק בין נטילת ידים להמוציא שיעור הילוך ד' אמות הוה הפסק) וכבר כתבנו כזה במקום אחר על מה שכתב המחבר שאחר שגבה מכל בני החצר קמח או פת לעירובי חצירות מברך והא עיקר העירוב מה שמקבצין יחד הקמח או הפת וכבר נעשה מצוותה בגבייתה אלא כיון שעירובי חצירות אינו מצוה חיובית רק תכליתה כדי שיוכלו בליל ש"ק להוציא ולהכניס מבתים לחצירות א"כ אז זמן גמר מצוותו וכן כתבנו על מה שכתב מג"א סימן רס"ג שאם דלקו הנרות מבעוד יום גדול שהלכו לבית הטבילה וכדומה מענינים אלו שתכנס לביתה ותפריש ידי' יתברך על הנרות ותמה מג"א על זה כמובן מה שייכות לברך אז, ולפי מה שכתבנו ניחא שעיקר תכלית מצות הדלקת הנרות הוא ליהנות ולאכל לאורם א"כ אז כשנכנסת לבית מתחיל הנאות עיקר המצוה ותוכל לברך ומקרי עובר לעשייתן וק"ל:

סימן סה

איזה גרגרים בסוגיא מצ"כ (ר"ח דף כ"ה ע"א.)

הנה הקשה הגמרא לרבא דאמר מצוות אין צריכות כוונה שם ע"ב ממתני' הי' עובר אחורי בהכ"נ ושמע קול מגילה וקול שופר אם כוון לבו יצא ש"מ מצ"כ ומתרץ מה כוון לבו לשמע ומקשה לשמוע והא קא שמע ומתרץ סבור קול חמור בעלמא הוא. ותמוה מאוד בשלמא על קול שופר שהוא קול בעלמא יוכל להיות שסבור קול חמור בעלמא הוא שכל הקולות כשרים בשופר, אבל קריאת המגילה ששומע קול תיבות של כל המגילה שהוא זמן ארוך האיך יעלה על דעת שקול חמור הוא, וי"ל עפ"י דברי הרב המגיד שכתב אפי' למ"ד דמצ"כ קריאת המגילה שהיא פרסומי ניסא אין צ"כ, ויש להסביר הטעם כיון דעיקר טעם מצות קריאת המגילה כדי לפרסומי כיסא אם גם אין מתכוון לשם מצוה מ"מ כיון שקרא ופירסום בזה הנס לעצמו ולאחרים מקיים בזה עיקר תכלית כוונת המצוה, והקשה עליו ממשנה מפורשת הי' עובר אחורי בהכנ"ס ושמע קול שופר או קול "מגילה" אם כוון לבו יצא, מוכח דגם בקריאת מגילה צריך לכוון לשם מצוה [כי מי שסבר מצ"כ אינו מוקים למתני' בשינוי דחיקא וסבר קול חמור הוא] וי"ל לפי דברי הרב המגיד קושיות הגמרא רק משופר אבל מגילה שפרסומי ניסא כ"ע מודים דאין צריך כוונה לצאת כהרב המגיד, אבל על שופר מתרץ הגמרא באמת סבר קול חמור הוא ובה"ה ה' מגילה כ' אפשר שבמגילה כ"ע מודים שצריך כוונה היינו אפי' רבא גופא במגילה מודה דצריך כוונה א"כ לא מקשי הגמרא ממגילה כלל על רבא, ולפי"ז יש ליישב הרמב"ם שלא פסק בפ' ב' ה' ק"ש דמצ"כ ובשופר פסק להדיא דמצ"כ דכיון

דכתב שם הרמב"ם שצריך לכה"פ לכוון בפסוק ראשון ואם לא כן לא יצא, א"כ כיון שכוון בפסוק ראשון באחדות השם יתברך שמו א"כ כבר קיים תכלית כוונת מצות ק"ש וקבל עליו אחדותו של הקב"ה ויצא בזה ולכתחילה צריך באמת לכוון בכל הפרשה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה, ועל פי זה מיושב הרמב"ם שפסק גבי שופר מצ"כ וגבי מצה אכלו בלא כוונה יצא דתכלית מצוות אכילת מצה הוא כדאמרינן מצה זו שאנו אוכלים על שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עלי' ממהקב"ה וגאלם כיון שיודע שהוא מצה והיום ליל פסח (כשיטת רא"ה) א"כ נזכור ע"י אכילתו על שום שלא הספיק בציקם וכו' לקיים בזה עיקר תכלית כוונת המצוה יצא גם אם לא כוון שאוכל לשם מצוה משא"כ בשופר שאינו בא לזכרון על שום דבר שהי' לכן כל השומעים וגם צריך השומע לכוון לצאת עכ"ל:

הטור בה' מגילה סימן תרצ"ז כתב וז"ל וכן אם הי' מגיהה ודורשה שקורא פסוק ודורשו יצא והוא שיכוון לקרותה כראוי ולא כמו שקורא להגיה ולא יפסיק בה בענינים אחרים כשדורשה וצריך שיכוון הקורא לצאת בקריאתו וגם להוציא והקשה עליו הב"י הא דמוקמינן בגמרא במתכוון לקרותו ולא להגי' היינו למ"ד מאצ"כ אבל הטור דכתב אח"כ וצריך לכוון בקריאתו לשם מצוה א"כ למה כתב בקורא להגיה שצריך לכוון לקוראו כהוגן, ויש ליישב שאשמעינן הטור אפי' מתכוון בפירוש לשם מצוה אינו יוצא בקורא להגיה הגם שבמגילה אם לא קרא התיבות כהוגן יצא כדאי' שם סימן תר"צ בשם הירושלמי אין מדקדקין בטעותין כגון שקרא על יהודים יהודיים בשני יודי"ן מ"מ מביא בשם י"מ וז"ל דווקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל טעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה אשמעינן הטור בקורא מגילה הגם שמכוון לשם מצוה שצריך לקוראה כהוגן ולא כמו שקורא להגיה כגון והמן כופל כתיב חסר וי"ו ובהגהותו קורא כפל כדי שידעו שחסר וי"ו הוא, אבל אם קרא כפל בלא חולם לא יצא מפני שהענין משתנה כדאי' שם במג"א ובאמת דרשו חכמז"ל כופל שהוא עמד ובא מלאך והפילו כמה פעמים וזה מורה על הנס הגדול לטוב:

ב') יש לדקדק על דברי הטור אהע"ז סימן ב' שכתב לעולם ישתדל אדם ליקח בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח ולמה לא כתב כדאי' בגמרא פסחים סוף פ' אלו עוברין שימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח והטור כ' רק סתם "ישתדל" וישא בת ת"ח ובאמת על גמרא גופא יש לדקדק דלישא בת ת"ח חו שימכור כל מה שיש לו וכדי שישיא בתו לת"ח לא קאמר ימכור כל מה שיש לו [ואולי הא דת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח וימכור מה שיש לו קאי על שניהם על נשיאת בת

ת"ח ועל נתינת בתו לת"ח] והנה לישא בת ת"ח ולהשיא בתו לת"ח שניהם הם בכלל מ"ע לדבקה בו שפירושו מצוה לדבק בחכמים ובתלמידיהן כדאי' ברמב"ם ה' דיעות:

ג') ואיתא בשו"ע או"ח סימן תרנ"ט בהרמ"א שם סעיף א' שאפי' על מצוות עוברת אינו צריך ליתן יותר מחומש נכסיו א"כ אין צריך האב למכור "כל" מה שיש לו כדי להשיא בתו לת"ח, אבל הוא בעצמו ימכור הכל לישא בת ת"ח לא משום המצוה בלבד אלא כדי שעי"ז שיזכו שיהא בניו ת"ח ועל זה ימכור הכל, והנה ע"י שנושא בת ת"ח הוא מובטח בזה שיהא בניו ת"ח כדאי' שם בגמרא וע"י אשתו שהיא בת ת"ח זוכה לזה והאשה גורם א"כ אין צריך האב למכור כל מה שיש לו בשביל זה כי בלאו"ה בתו תפעול זה כדי שיהא נכדיו ת"ח היינו בני בתו אינו צריך למכור כל מה שיש לו כמו שאינו צריך למכור כל מה שיש לו כדי שבני אחרים יהי' ת"ח הגם שמוטל חיוב על האב על בן בנו ללמדו תורה כמו על בנו אבל על בן בתו אין מוטל עליו החיוב ויעוין בש"ך יו"ד סימן רמ"ה ס"ק א' ועוד גם לבנו אם צריך ליתן שכר בעד הלימוד אינו חייב ללמדו אלא תנ"ך אם דחיקא לי' שעתא רק בלא דחיקא לי' שעתא מצוה לאגמירי גמרא ופוסקים כדאי' שם סעיף ו' ומי שצריך למכור כל מה שיש לו להשיא בתו לת"ח הלא דחיקא לי' שעתא כיון שצריך למכור כל מה שיש לו בעבור זה פשיטא שאין צריך למכור כי גם הוא הנושא אותה זוכה לזה שיהא בניו ת"ח רק על ידי' והא דלא מביא הטור ימכור כל מה שיש לו וישיא בת תלמיד חכם יש לדחוק ולומר כי בזמנינו אין אנו דנין דין ת"ח לענין כמה דברים ה"ה שאין צריך למכור אודות זה כל מה שיש לו רק להשתדל ועוד י"ל שאין זה מצוה עוברת כי תמיד מקיים המצוה של ולדבקה בו לכן יש לחלק משום מצוה אחת עוברת שהיא רק לשעה אינו צריך לפזר רק חומש מממונו אבל בשביל מצוה שתדירה בכל עת ובכל רגע כגון שמשיא בתו לת"ח שכל ימי חיותם הוא מקיים תמיד ולדבקה בו צריך באמת למכור כל מה שיש לו ודבר פשוט שמיירי שנשאר לו כדי פרנסתו ופרנסת ביתו:

ד') יש לתמוה על דברי טו"ז או"ח סימן תקפ"ז שכתב שמי ששמע בחוץ בריחוק מקום מביהכנ"ס משליח ציבור התוקע בביהכנ"ס צריך להבחין אם קול שופר שמע או קול הברה הלא כל זה אינו שייך אלא אם הקול יוצא מתוקע לתוך הבור או מתוך הבור אבל לא בבנין שבנוי על גבי קרקע כדאי' שם במג"א שאם רובו של הבנין בנוי למעלה מן הקרקע הוי כמו שבנוי כולו על הקרקע ולא שייך בי' להבחין אם קול שופר שמע או קול הברה וצ"ל שבימי הטו"ז הי' בכוי בתי כנסיות בתוך הקרקע כמו שיש בעיירות גדולות חדרים בנויים בתוך הקרקע ודרים בו ב"א ואולי משום ממעמקים קראתיך ה' בנוי אותם דעומק הקרקע, וי"ל מלשון המתניתין כדברי הטו"ז תכן הי' עובר אחורי

ביהכנ"ס ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא מדקאמר אחורי ביהכנ"ס משמע דווקא סמוך לביהכנ"ס אם הלך וכוון לבו יצא אבל ברחוק צריך להבחין אם איננו קול הברה, ואין לפרש אם כוון לבו היינו להבחין אם קול שופר או קול הברה שמע א"כ לא היה מקשה הגמרא מידי ש"מ מצ"כ דכוון לבו פירושו להבחין איזה קול שמע:

ה') הרמב"ם פ' שני הלכות שופר הלכה ה' כתב לפיכך מי שהי' מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות מש"צ יצא אם מתכוון לצאת, לא כתב כלשון המתני' הי' עובר אחורי ביהכנ"ס אלא כתב מהלך בדרך משמע אפי' רחוק מביהכנ"ס בכל גוונא יצא אם כוון לבו, וי"ל שלדינא אין חילוק כי הרמב"ם נקט סתם כי דרך של בתי כנסיות שבנוים למעלה מן הקרקע, יהנה יש לתמוה על הרמב"ם שלא הביא בה' מגילה הא דתנן הי' עובר אחורי ביהכנ"ס וכו', וי"ל דדוקא בה' ר"ה שכתב שהמשמיט צריך לכוון להוציא והשומע צריך לכוון שיוציא על זה כתב דווקא ביחיד המשמיע אבל בש"צ המשמיע דמתכוון להוציא כל מי ששומע אותו שאינו צריך לכוון לאיש הלזה דווקא, אבל בה' מגילה שלא כתב הלכה זו שהקורא צריך לכוון להוציא השומע ממילא אין צריך לכתוב ג"כ שבש"צ שאני, אבל זה גופא קשה למה לא מביא כל זה גם כן בה' מגילה, והכה הא דתנן דוקא גבי שופר התוקע לתוך הבור או לתוך הדות ושמע קול הברה לא יצא ולא תנן נמי גבי מגילה כך דדווקא בשופר אם שומע קול הברה לא יצא והטעם כדאי' ברש"י ז"ל שם דף כ"ח ע"א וזה לשונו אם קול שופר שמע ולא קול הברה יצא אם קול הברה שמע עם קול השופר לא יצא מוכח שאם גם שמע קול שופר רק שנתערב בקול הברה לא יצא שצריך לשמוע קול שופר לבדו כדכתיב תעבירו שופר קול שופר ולא מעורב בקול אחר אבל גבי מגילה ששמע קול מגילה כהוגן והוה פרסומי ניסא אינו מזיק אם נתעכב ג"כ בקול הברה דבשלמא גבי שופר מצוה לשמוע קיל שופר ולא קול הברה שנתבלבל, משא"כ במגילה המצוה שישמע התיבות משום פרסומי כיסא ואינו מזיק אם שמעם בקול הברה:

ו') הרמב"ם פסק גבי מצה כפאוהו לסטים ואכל יצא וגבי שופר פסק מצוות צריכות כוונה ונתנו הראשונים טעם לחלק בין מצה לשופר והקשו מנ"ל לרמב"ם לחלק ביניהם הא רבה גופא לא חילק ביניהם ואמר מדכפאו ואכל מצה יצא זאת אומרת התוקע לשיר יצא, וי"ל הרמב"ם דרך בזה דרך אחר עפ"י מה שהקשה הטורי אבן במסכת נזיר מאי דכתיב כי ישרים דרכי השם צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם שנים שצלו פסחיהם א' אכלו לשם מצוה עליו נאמר צדיקים ילכו בם וא' אוכלו לשם אכילה גסה עליו כאמר ופושעים יכשלו בם והקשה ר' לקיש פושע קרית לי' ניהו דלא עביד מצוה מן המובחר

מצוה קא עביד, וקשה לרבינו שמואל דסבר אפי' אם אמרינן מאצ"כ אם הי' לו היפך כוונה לא יצא לכ"ע, א"כ כאן שאכלו לשם אכילה גסה הוה היפך כוונה ולא יצא ומאי קאמר ר' לקיש מצוה קא עביד, ויותר קשה לר' לקיש עצמה דסבר מצ"כ א"כ מכ"ש היפך כוונה מבטל המצוה והאיך קאמר ר' לקיש מצוה קא עביד, ויש לתרץ עפי"מ שכתבתי במקום אחר (עיין התעוררות תשובה חלק ב' סימן ו' דף ד' ע"ב ד"ה אמר ר' לקיש וכו') שאם כוונת התורה במצוה זו שעל ידי' יזכור ויתעורר על הנס שעשה לנו הקב"ה אם גם לא נתכוון שעושה דבר זה לשם מצות הקב"ה מ"מ תכלית כוונת המצוה נתקיים ויוצא א"כ כיון שיודע שהלילה ליל פסח ויודע שבשר פסח אוכל אם גם אכלו לשם אכילה גסה מ"מ נזכור עי"ז שפסח הקב"ה על בתי אבותינו במצרים והצילם ונעשה תכלית כוונת המצוה ויצא וה"ה במצה אם גם לא נתכוון לאכול לשם מצוה מ"מ כיון שע"י אכילתו שיודע שהוא ליל פסח והוא מצה נזכור עי"ז על שום שלא הספיק בציקם של אבותינו להחמיץ ונתקיים תכלית כוונת המצוה ויצא, משא"כ בשופר אם גם רבה מדמה שופר ומצה להדדי מ"מ ר' לקיש ע"כ מחלק בכך כדכתבנו ופסק הרמב"ם כר' לקיש אבל לפי"ז קשה א"כ מגילה בקריאתו נתפרסם הנס ונתקיים תכלית כוונת המצוה למה פסק הרמב"ם גבי מגילה דצריך כוונה לצאת ה"ה כתב שם אדרבה דבמגילה כ"ע מודים דצריך כוונה פ' ב' מה' מגילה ה"ה יש לדחוק ולייישב לפי מה שאי' בגמרא ברכות דף י"א ע"ב שאם קורא בנביאים וכתובים צריך לברך תחילה ברכת התורה וכן פסקינן שאם קורא בתנ"ך בהלכות ובדרשות ובאגדות צריך לברך תחילה ברכת התורה א"כ הקורא מגילת אסתר שהוא מן הכתובים יוצא בזה מצוות קריאת לימוד התורה ומין מבטל מינו כדא' בר"ן סוף פרק ד' דר"ה על המתני' מתעסקין עם התינוקות לתקוע שופר כדי שילמדו השומע מן המתעסק לא יצא קאי על למעלה כיון שמקיים המצוה בזה לחנוך התינוקות לתקוע שופר השומע מן המתעסק זה לא יצא ידי מצות שופר דמצוות חינוך מינו מבטל מינו מצות ת"ש ולכן מצות לימוד תורה הקדושה שמקיים בקריאת המגילה מבטל מצות קריאתו לכן צריך בפירוש לכוון לשם מצות קריאת המגילה, וכעת כראה לי דבר חדש דבאמת כל המגילה מתחילתה ועד סופה נראה להדיא שהכל הי' רק כדרך הטבע כמנהגי ב"א ואין בו רמז ורמיזא מכס והקורא אותו כפשוטו אינו מוצא בזה שום ענין כס רק שחכמז"ל ציוו אותו לקראתה והוא מצוה מדברי קבלה (ומברכינן שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמה"ז) והטעם הקריאה שנזכור ולפרסם הניסים שנעשה לנו בעת הזאת עי"ז שמכוון למצות קריאה נתפרסם הנס ודוקא מתכוון לשם מצוה לקרותה וטעם המצוה לפרסם הנס עי"ז גופא נתפרסם הנס, משא"כ אם קורא אותה בלא

כוונת מצוה, ובזה מיושב דקדוק עצום במגילה דף י"ח ע"א הגם ששומעים המגילה אין מבינים לשה"ק יוצאים בזה משום דהוא מצות קריאה ופירסומי ניסא ודי בזה שיוצאין משום עיקר פרסומי כיסא אבל באמת בקריאה בעלמא אין כאן פירסומי ניסא רק אם מכוון לשם מצוה וזה שדקדקו בלשונו מצות קריאה פרסומי ניסא: בהתעוררות תשובה חלק ב' סימן ק"ז כתב דלרש"י ז"ל שסבר שהשברים המה קולות ארוכים יותר מהתרועה א"כ יוכל להאריך בשבר א' פחות מעט כמו ג' שברים ולא הוה עדיין שיעור תקיעה דשיעור תקיעה כג' שברים (שהמה התרועה) ולבעל העיטור דסבר דשבר איננו ארוך יותר מיבבה אחד של תרועה (טרומ"ט) רק שחילק ביניהם שתרועה עושה בקול אחד ובשברים מפסיק בין קול לקול ויכול להאריך שבר א' פחות מעט מג' טרומיטין ושני הפסקות אבל באמת בטור סימן תק"צ לא כתב כן שכתב לרש"י ז"ל יכול להאריך בשבר א' שהמה קולות ארוכים יותר מבתרועה אבל לבעל העיטור אינו יכול להאריך בשבר רק עד פחות מג' טרומיטין נראה בעליל דסבר הטור להפסקת בין שבר לשבר אינו מצטרפות אבל באמת נראה לי נקט הטור עיקר כרש"י:

סימן סו

איזה גרגרים בסוגיא דבל תוסיף (יעויין ר"ה דף כ"ח ע"ב ובעירובין ריש פרק המוציא תפילין ובביאורי הפוסקים שם מקור הדבר בסנהדרין דף). הנה אם מוסיף ה' טוטפות בתפילין חמשה מינים בלולב ה' ציצית בבגד עובר על בל תוסיף בלי פקפוק (וה"ה אם גורע אחד מהם עובר בבל תגרע) אם נותן ה' חוטים בציצית אחת או ב' פרשיות בבית א' ג"כ עובר על בל תוסיף כנראה מתוספ' ר"ה דף כ"ח ע"ב בד"ה ומנא תמרי' גם שנראה מדברי תוספ' כמסופקים בדבר מכ"ש שאם עושין בנקב א' ב' ציצית שלימים כדאי' בטור או"ח סימן ט"ו ובשו"ע שם ואם נוטל ב' לולבים וב' אתרוגים יעויין באו"ח סוף סימן תרכ"א פלוגתא בזה אבל אם מוסיף על ב' ערבות וג' הדסים כדי שיהא אגודה נאה משום נוי כל העולם מודה שאין בזה משום בל תוסיף כל שהוא משום כוי בטל לגבי עיקר המצוה כמו שיכול לאגוד הלולב בגמוניות של זהב:

והנה אם עושה המצוה פעמים לשיטות התוספ' בר"ה שם אינו עובר על בל תוסיף אבל רשב"א שם דף י"ח כ' שעובר על בל תוסיף מה"ת והא דחוזרין ותוקעין וחוזרין ותוקעים פעמים בר"ה מצות חכמים היא וחייבים לשמוע אליהם ועל מצוותם אינו עובר על בל תוסיף והכה הישן בשמיני בסוכה לשם מצוה לוקה וה"ה אם יושב רק ששה ימים בסוכה עובר על בל תגרע אבל אינו לוקה על זה ואם אינו יושב בשביעי בסוכה הוה לאו שאין

בו מעשה ואין לוקין עליו וקשה מאוד איך אנו עושין שני ימים טובים התורה אמרה יום אחד ואנו מוסיפין עוד יום אחד על כל יו"ט ויו"ט הגם שאינו עושה מעשה שהוא שובת ממלאכה ואין בו מלקות [אולי מה שמקדשין ומברכין למ"ד עקימת שפתיו הוה מעשה ג"כ לוקין עליו פשיטא כל זמן שהי' ני יו"ט ספק באמת אינו עובר כיון שעושה מחמת הספק אבל בזמן הזה דבקאינן בקביע דירחא ויום א' עיקר ומוסיפין עוד יום א' קשה וצ"ל כיון דתקנת חכמים היא אין בזה משום בל תוסיף וגם תוספ' מודה ע"כ לזה רק שכתבו להרווחה דמילתא שאם עושה מצוה פעמים אינו עובר:

והנה אם עושה דבר שאין בו מצוה כלל לשם מצוה עובר על בל תוסיף כדאי' בגמרא ריש פרק המוציא תפילין שאם מניח ב' זוגות תפילין עובר על ב"ת וה"ה לפי"ז אם לוקח בידו שני אגודת לולב כל אחד מד' מינים עובר על ב"ת כמבואר בשו"ע או"ח סימן ל"ד שאם מניח תפילין דרש"י ודר"ת בבת אחת ומכוון לשם מצוה בשניהם עובר על ב"ת רק יכוון שאותן שהם פסולים המה כרצועות בעלמא אעפי"כ אם מכוון שניהם לשם מצוה עובר על ב"ת הגם שאחד מהם אינם אלא כרצועות בעלמא מוכח מזה שאם עושה דבר שאין מצוה כלל לשם מצוה עובר על ב"ת ואין לומר מפני שהוסיף על התפילין הכשירים מ"מ כיון שכל זוג לבדו בפני עצמו קאי הוה ענין בפני עצמו מ"מ עובר על ב"ת וה"ה אם נוטל ענף של תפוחים ביום א' של סוכות לשם מצוה עובר משום ב"ת, מ"מ משם אינו מוכח שאינו עובר אלא בזמן דאיכא חיוב מצוה ביום שחייב בתפילין, אבל אם עושה שלא בזמנה אינו מוכח. מ"מ מוכח מגמרא עירובין למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אם מניח תפילין בשבת עובר על בל תוסיף כן הוא במג"א סימן ל' שהמניח תפילין בחוה"מ יכוון שמניח לשם ספק דאי לאו הכי הסוברים דחוה"מ לאו זמן תפילין הוא עובר משום ב"ת לפי"ז אם יושב בסוכה או נוטל לולב לשם מצוה באמצע השנה עובר משום ב"ת, ועדיין יש לעיין אם עושה דבר שאינו מצוה כלל בשום פעם ומכוון לשם מצוה יש להביא ראי' מהרמב"ם ה' ממרים שעובר משום בל תוסיף דכ' שם הרמב"ם שחכמים אסרו לאכול בשר עוף בחלב משום סייג שלא לאכול בשר בהמה בחלב, והקשה הלא התורה אמרה לא תוסיפו על הדבר, ומתרץ שהלאו הוא שלא יאמר על דברי חכמים ז"ל שהתורה ציותה, כוונתו הגם שמחוייבין לשמוע להם מה"ת משום לא תסור או משום דכ' ושמרתם את משמרתי מ"מ אסור לומר שדבר זה ציותה התורה בפירוש מכ"ש אם עושה דבר רשות לשם מצוה מה"ת שהוא עובר עליו גם בכל השנה, והנה בפ' ואתחנן כ' לא תוסיפו על "הדבר" אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו, ובפ' ראה כ' את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרעו ממנו כ' רק לשון

יחיד משמע שעל המצוה עצמה שציוה הקב"ה אין להוסיף כגון ה' מינים שבלולב ולא תגרעו ממנו רק ליטול ג' מינים או ג' טוטפות בתפילין מ"מ מדברי הרמב"ם מוכח שאם מוסיף מצוה אחת על מצות התורה עובר, וקשה לפי"ז איך יחידים וגם ציבור שנוהגין מנהג הן משום גדר או סייג או משום קדושה ופרישות האיך רשאים הלא עוברין בזה על ב"ת אם גם אומרים שהתוה"ק לא ציותה זה, מ"מ כראה כמוסיף ואסור מדרבנן כדאי' באו"ח סימן תרס"ו בשלמא מה שתקנו חכמים לא שייך בו משום כראה כמוסיף דהם אמרו והם אמרו. אבל בזה קשה, אבל באמת הקושיא מעיקרא ליתא, דהאיך אדם יכול לאסור דבר על עצמו הלא מוסיף על איסורי התורה, אבל זה אינו דזה גופא ממצוות התורה אחד מתרי"ג מצות לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה והגדרים ומנהגים עובר בבל יחל גם על דברים המותרים ואחרים נוהגים בו איסור כדאי' בגמרא נדרים ובשו"ע יו"ד סימן רי"ד שעוברים עלי' אם לא מקיים משום קבלה ונדר יעיין שם, והנה גם על מצוה דרבנן אם מוסיף עובר משום ב"ת וגם משום כראה כמוסיף כדאי' במרדכי ריש פרק קמא דמגילה שמשום זה אין קורין המגילה גם בט"ו משום ספיקא דיומא משום דנראה כמוסיף (ודברי המרדכי בעצמם תמוהים המה) הגם שיש לדחות שרק בדברי קבלה שהמה כדברי תורה החמירו בזה מ"מ יש להביא ראי' מדברי שו"ע או"ח סימן תרס"ד סעיף ז' שאין ליטול השענה ביום הושענה רבה עם הלולב משום ב"ת הגם שאינו מכוון בנטילת השענה זו להוסיף וליטול לשם מצות לולב אבל משום דנראה כמוסיף הוא הגם שהמחבר בב"י חולק עליו מטעם אחר משום שהרבה פוסקים סוברים שמותר להרבות בערבה בלולב ואין בו משום ב"ת אבל בגוף הדבר לענין בל תוסיף אינו חולק עליו, ואין לומר דגבי לולב שאני דחוששים משום אישתקד שמהרה יבנה בהמ"ק ויאמרו שאישתקד הוספנו על ב' ערבות שבלולב גם עתה נוסף זה אינו דכשיבנה בהמ"ק לא יטלו לולב כלל בחוה"מ שהוא רק משום זכר למקדש כדאי' ברמב"ם להדיא סוף הלכות לולב וערבה כיון שהמקדש קיים ונוטלין במקדש עצמה כל שבעה והט"ז כ' סוף סימן תרנ"א לפרש דברי הטור שאחר שיצא במצות לולב ונוטל עוד הפעם הלולב משום חיבוב מצוה כיון שעושה לשם מצוה אם נטל אז ה' מינים עובר על ב"ת. ואם נטל רק ג' מינים עובר על בל תגרעו, יעויין שם שכתב כן לפרש דברי הטור: והנה כיון ששייך גם במצות דרבנן ב"ת ובל תגרע המדליק ט' ימים כרות חנוכה או רק ז' ימים או שקורא מגילה גם בט"ו לשם מצוה עובר, ואם איש א' עושה מצוה אשר אינו מצווה עלי' עתה ועושה אותה בזמנה כראה מדברי הפוסקים שמותר כמבואר בשו"ע או"ח סימן י"ג שמותר ליקח טלית חבירו שלא מדעתו ולברך עליו הגם שטלית שאולה פטור אפי' מדרבנן יכול

לברך עליו כמו נשים שמברכות על מ"ע שהזמ"ג הגם שאינם מחוייבים בשום פעם בה, מכ"ש איש שמחוייב לפעמים בה, וכן מצינו כ"פ שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט מ"מ אינו עובר על ב"ת כיון שהדבר בעצמותו היא מצוה, וכן אי' ברמב"ם הל' מלכים שגוי שחידש דת חוץ מז' מצוות שלו חייב מיתה, אבל אם עושה מצוה אחת ממצות התוה"ק כדי לקבל שכר מותר לעשותם, אבל אין ראיה מזה שהלא הגוי אינו מחויב בבל תוסיף: מנהג העולם שמניחים האתרוג כרוך בחוטים דקים כפולים רכים ממיני הפישתים כדי שיתחמם האתרוג ושלא יוזק אם מוח על דבר קשה ודרך שנאחזים החוטין באתרוג וצריך להסירם קודם הברכה שהוא מין אחר ולא יטול בידיו ה' מינים הגם שאינו מתכוון לשם מצוה בזה מ"מ כראה כמוסיף כתבתי התעוררות דברים וישמע חכם ויוסיף לקח:

ב) נראה דנשים חייבים בתפילת מוסף של ר"ה הגם שמכל מוספי השנה פטורים דתמידים ומוספין הוה מ"ע שהזמ"ג וגם אין חייבים במחצית השקל שהם לצורך קרבנות מ"מ חייבים בתפילה כדאי' במתני' ברכות דף י"ח ע"א ומקשה הגמרא פשיטא, ומתרץ כיון דכתיב ערב ובקר וצהרים אשיחה הוה לי' כמ"ע שהזמ"ג קמשמע לן דחייבים דרחמי הוא, אבל מוספין דאינו אלא שבח וסיפור דברים בעלמא וכדאי' ברש"י ע"ז דף ד' ע"ב פטורין אבל תפילת המוספין דר"ה דרחמי הוא פשיטא דחייבין:

סימן סז

סוכה דף מ"ז ע"א רבים ראו כן תמהו על מה דמתרץ הגמ' על גדולי הדור גמירא דמאפר קאתי וברש"י שם וז"ל ולא ישבו בסוכה כל ימי החג ובתוס' שם וצ"ל גם סוכת רועים לא הי' להם והאיך זלזלו גדולי הדור במצות סוכה הלא קל הי' להם לעשות סוכה בחוה"מ ע"י מחיצות בני אדם כי בל"ס גם תלמידים הי' עמהם כדמשמע מלשון הגמרא דרב הונא בר ביזנא וכל גדולי הדור א"כ מוכח דרבים הי' ועוד לפי המבואר בביצה דף מ' ע"א דרועות באפר היינו שבהמותיהם רועות במדבר כל ימי הקיץ ואינן חוזרין לבתיהן גם בלילה א"כ האיך יעלה על הדעת שלא הי' להם סוכת רועים להגן משרב ושמש ומטר לכה"פ בלילה, ולחומר הקושיא כ"ל נבאר תחילה הפלוגתא מה דאי' שם דף מ"ה ע"ב אר"י אמר שמואל לולב שבעה וסוכה יום א' מ"ט לולב דמפסקי לילות מימים כל יום מצוה בפ"ע, סוכה דלא מפסקי לילות מימים כחד יומא אריכא דמיא, ושם דף מ"ו ע"א מסיק דרבא סבר כרבי בכל פעם דמנח תפילין הי' מברך עליהם ואנן נמי כרבי עבדינן ומברכינן כל שבעה, ועוד שם אמר מר זוטרא חזינן לרב פפי דכל אימת דמכח תפילין

מברך וכו' עכ"ל, י"ל רבי וכל הני אמוראי סברי דבכל רגע ורגע שהוא יושב בסוכה שנחשב לישיבה ועכוב הוא מצוה בפ"ע א"כ כל אימת דמפסיק וחוזר למצותו צריך לברך תחילה ופשיטא שאם יושב כל היום בלא הפסק די בברכה ראשונה כמו שמי שלובש י' טליתים מברך על הראשון ופוטר את כולם וכן מי ששחוט הרבה בהמות בלי היסח הדעת ברכה ראשונה פוטר כולם, אבל אם הפסיק צריך לחזור ולברך, ור"י אמר שמואל סבר כל שבעת ימים ביחד הוא רק מצוה אחת והנה כמו דירה שדר בה אוכל וישן ומטייל בנתיים הולך לפעמים בשוק או לבית חבירו או לחנותו לא מקרי הפסק כי זה דרך בנ"א בכל השנה בישיבתן בבית שהולכין הנה והנה לחוץ ומתעכבין כמה שעות וחוזרין לביתם לפי"ז אם הולך מסוכתו לחוץ ומתעכב חוץ לסוכה איזה זמן וחוזר לסוכתו לא הוי הפסק כי כן דרך דירתו בביתו, וכתיב תשבו כעין תדורו ומורה כן לשון הגמ' כיון דלא מפסקי לילות מימים כל שבעה כחד יומא אריכא דמיא והוה תשבו כעין תדורו ועי"ל לפ"מ שאי' בתוס' ברכות דף י"א ע"ב דאם מפסיק מלימודו איזה שעות במשא ומתן אין צריך לחזור ולברך אם חוזר אח"כ ללימודו כיון שדעתו כל היום על התורה לא מקרי הפסק, כן י"ל סברת האי מ"ד כיון שדעתו לחזור לסוכתו לא הוי הפסק, אבל אם עושה הפסק גדול שאין דרך בכל השנה לעשות כן בבית דירתו וביותר אם הולך אח"כ בחזירתו לסוכה אחרת גם האי מ"ד מודה דהוה הפסק גמור וצריך לברך הגם שאנן פסקינן כחכמים דיוצאין מסוכה לסוכה ולא בטל מצוה ראשונה כדאי' בסוכה דף כ"ז ע"א וע"ב מ"מ הפסק גמור הוי וצריך לברך כי בביתו כל השנה הדרך לצאת על זמן מה ולחזור לדירתו אבל לא שיחזור מדרכו לבית אחרת ולדור שם אח"כ, רק לביתו הראשונה הוא חוזר לדור, א"כ י"ל שגדולי הדור היו יושבים בסוכה כל ימי החג וחזרו מאפר שהוא רחוק מאוד מהעיר (כי הבייתות המה אשר חוזרין בכל לילה לעיר והרועות באפר המה אינן חוזרין כל משך הקיץ ובל"ס הטעם כי רועות רחוק מן העיר וישבו בסוכה אחרת בשמיני זה לא הוה כעין תדורו לחזור לבית אחרת והי' ראוי להן לברך אפילו אם סברו כר"י אמר שמואל כיון שבירך ביום ראשון שוב אין צריך לברך עוד היינו לפי סברתו שכל שבעת ימים הוה כיומא אריכתא אבל לשוב לסוכה אחרת הוי הפסק גמור וצריכין לברך עוד הפעם כיון דלא בירכו שמע מינה דשמיני לא בעי ברוכי: ב') והנה צריך ביאור האיך שייך סוכת הרועים לפ"מ דק"ל שומר גנות ופרדסים פטורין מסוכה הטעם כיון דאם ישב השומר בסוכה ידעו הגנבים שהוא במקום הזה ויגנבו ממקום אחר משא"כ שומר כרי חייב בסוכה שממקומו יוכל לשמור כל הכרי א"כ אם הרועה ישב בסוכתו ידעו הגנבים מקומו ויגנבו ממקום אחר וצ"ל כאשר ישב בסוכתו מאסף כל הבהמות

סביביו כדי שיוכל להשגיח עליהם אבל שומר גנות לא יוכל ללקוט ולתלוש ולאסף כל הפירות למקום שיוכל להשגיח עליהם ממקומו:

ג') יעויין נא בה"ת ח"ר מ"ש ליישב המנהג ההובא ברמ"א סי' תרמ"ז על המחבר שכ' אבל אם היו שני העלים בשוה וכו' והעלה הא' למעלה מהן אין זה עבות כתב הרמ"א ופסול אפי' בשעת הדחק ואיכא מ"ד בגמ' דכשר וע"כ נוהגין באלו המדינות לכתחילה לצאת באלו ההדסים המובאים ואין ג' עלין במקום א' וכו' עכ"ל, ובטו"ז שם סק"ז כ' ליישב המנהג כיון שאמרו שהוא הדס שוטה ולא אמרו פסול משמע שאינו מן המובחר אבל לא פסול ויש להוסיף ע"ז סברת הרא"ש שאמר לי' מר בר רב אשי לרבא בר יוסף אבא הא הדם שוטה קרי לי' ואבא היינו רב אשי שהוא בתרא י"ל דהלכתא כוותי' אבל לגירסתינו בגמ' שא"ל אמימר אבא וכו' שהי' אביו של אמימר חולק על רב כהנא ורבא בר יוסף שהמה קבעו הלכה כרבה שגם זה מיקרי עבות וגם מעשה רב של רבא בר יוסף שמהדר ליטול זה, א"כ הלכה כמוהם ועי"ל לפיי"מ דאי' במג"א סי' תר"צ ס"ק כ"ב בשם מהרי"ק שמנהג אעפ"י שיש בו נדנוד איסור ובשם הרא"ם או לרוב הפוסקים סוברין שדבר זה אסור וגם התלמוד מסייע להו אם נמצא מנהג בספרים חיצונים פסיקתא אשר לא הובאו בש"ס ומדרשים וכדומה המנהג עוקר הלכה דוודאי כך קבלו אבותינו איש מפי איש עכ"ל וכן עושים בכל יום כדאי' תוס' מגילה שבשמח"ת קורין הפטרה אחרת ממה שאי' בגמ' וכן כמה פעמים ובמשנה אי' בתענית ברכות וקללות ואנו קורין ויחל (אבל מדברי הרמב"ם אינו ראי' שהוא כ' בתענית קורין ברכות וקללות היינו תענית גשמים) אבל אם המנהג ע"פ פסיקתא או ספרים חיצונים עוקר הלכה מגמ' מכש"כ אם אותו מ"ד מובא בגמ' עצמו המנהג שהלכה הוא בוודאי קבלו כאותו מ"ד ואפשר שזה כוונת הרמ"א שכ' איכא מ"ד בגמ' מה שאין דרכו כן בכל השו"ע היינו יען שמנהגו מובא בגמ' ועושין כן בוודאי כן קבלו ההלכה:

סימן סח

נסתפקתי לפ"מ דאי' בשו"ע יו"ד סי' רפ"ב שאסור להניח נביאים וכתובים על תורה אם מצאם מוכחים אם צריך להסירו ממנו ואם אינו צריך להסירם אם מותר להניח על הנביאים המונחים על התורה עוד ספר נביאים אשר קדושתו קלה מתורה כיון שכבר מונח על התורה ספר נביאים אחד, ויש לדמות דבר זה קצת למה שכ' הטו"ז שם שאסור להניח ספר תחת ספר כדי להגביה ספר העליון שיתקרב אצלו דנראה כאלו משמש בספר לצורך חול, אבל אם כבר מונח שם מותר להניח אחר עליו:

ב') שמעתי מפקפקים ביוצר בסלוק (היינו סיום היוצר שאומרים קודם קדושה נקרא סילוק כיון שבזה מסלק עצמו לומר עוד יוצר בתפלה זו) בסוף דברי היוצר מספר באריכות איך מקדשין מלמעלה עד שמגיע לקדש קדש וכו' וכיון שהוא רק ספור דברים אין יוצאין בזה סדר קדושה לשיטת הרא"ש ודעימי' קדושת יוצר אור אין לו דין קדושה ונאמרה ביחיד כיון שהוא דרך ספור האיך המלאכים למעלה מקדישים ובאמת י"ל שבעלי מחברים סדר קדושתן אלו סוברים כשאר ראשונים שקדושת יוצר אור יש לו דין קדושה ונאמרת דוקא בעשרה מ"מ אין יוצאין בזה לכל השיטות, ושמעתי בשם גאון אחד זצ"ל שהנהיג בבית מדרשו לומר בכל פעם כשהגיע לסוף הסלוק לומר בכל פעם תחלה נקדש שמך בעולם כשם וכו' וקשה לומר דבכל מה שמקובל מכמה וכמה מאות שנים ואומרים אותו בכל תפוצות ישראל המה ורבניהם וגאוניהם שלא יצאו בזה המצוה לומר קדושה כראוי, לכן כ"ל דבר פשוט במה שמתחילין לומר קודם הסלוק של קדושה ובכן לך תעלה קדושה וגו' שהוא ממש כמו שהי' אומרים נקדש את שמך בעולם רק שהוא באריכות דברים וראיתי בשו"ת הרדב"ז שנשאל על שאומרים כן בר"ה ויו"כ באריכות דברים ושבחים ותוארים ועניני קדושה אם אין בזה הפסק, והשיב שאפי' להפוסקים שאין לומר היוצרות באמצע הברכה והתפילה משום הפסק אין בזה חשש מפני שהוא קדושה אריכתא והכל ענין אחד וכמו שבתפילת שחרית בשבת ובמוסף מאריכין יותר בקדושה מימות חול ואין שום פוסק מפקפק ע"ז כי הכל קדושה אריכתא ובר"ה ויו"כ מוסיפין עוד יותר והכל אחד ואין בזה שום הפסק:

ג') כבר כתבתי במק"א על מה שמסופק המג"א סי' תצ"ד סק"א אם לברך בשבועות שנעורין כל הלילה ברכת התורה בשחר כיון שיש פוסקים סוברים שהשינה גורמית ההפסק לברך עוד הפעם ברכת התורה וראיתי לגאון אחד (הגהות הגאון רע"א זצ"ל על או"ח) שאם הי' ישן ביום ערב שבועות שינת קבע שיוכל להיות נעור בלילה מברך ברכת התורה בבוקר ממ"נ אי שינה גורם הלא ישן ביום שינת קבע ואי לילה גורם הלא כיעור כל הלילה ממילא יוכל לברך ולענ"ד יש לפקפק על זה לפי מה דאיתא בשו"ע סי' מ"ו שאם לא בירך ברכת התורה בשחר כיון שבירך ברכת אהבה רבה יוצא בזה ברכת התורה והטעם כיון שהברכה מדבר התורה מובן מאיליו שאין חילוק בין ברכת אהבה רבה שמברך בבוקר לאהבת עולם שמברך ערבית כיון ששני הברכות אלו מדברים מעניני תורה [רק כיון שיש פלוגתא בגמ' אם לומר אהבה רבה או אהבת עולם הכריעי הפוסקים להתחיל בבוקר בתיבת אהבה רבה ולערב בתיבת אהבת עולם] א"כ על מה שישן ביום שינת קבע נפטר על זה מברכת התורה באמרו ברכת אהבת עולם אך כתב

שם והוא ששנה על אתר ומסופק שם אם קריאת שמע יש לו דין לימוד תורה כיון שאומר אותו לשם מצות קריאת שמע כדאי' שם בשו"ע מ"מ בזה כיון שמתפלל ערבית מבעוד יום ויוצא מצות עשה של ק"ש במה שקורא על המיטה ומה שאומרים בתפילת ערבית ק"ש הוא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה כדאי' בריש מס' ברכות דף ב' ע"א במתני' ברש"י בשם הירושלמי א"כ מה הועיל שישן בערב שבועות ביום שינת קבע הלא בתפילת ערבית אמר ברכת אהבת עולם ומיד קרא ק"ש לשם תורה ויצא בזה ידי ברכת התורה:

ד') הנה הטו"ז והמג"א כתבו שאין להתפלל ערבית בשבועות עד הלילה ויש נוסחא שאין מקדשין עד הלינה משום דכ' תמימות תהיינה, וקשה אם תוס' יו"ט מה"ת וילפינן מערב עד ערב תשבתו שבתכם כל מקום שנאמר בו שבות מצוה להוסיף כדאי' ביומא פרק יו"כ ולא אשתמע שום פוסק שבשבועות לא נאמרה מצוה זו וכיון שקיבל יו"ט מה מועיל אם ימתין עם התפילה או עם הקידוש עד הלילה וצ"ל על כך נאמרה מצוה זו תמימות תהיינה עד תוספת חול על הקודש שכיון שקיבל יו"ט כבר נתמו ימי הספירה, אך מטעם אחר י"ל שימתינו להתפלל ערבית כיון שהנוהגין תמיד בכל יום להתפלל ערבית ביום וסומכים לקיים מצות ק"ש מה"ת שפסקינן שצריכה להיות דווקא מיציאת הכוכבים במה שקוראין ק"ש על המטה כדאי' ברש"י ריש ברכות ותוספ' שם א"כ כיון שנעורים כל הלילה ואין קוראין ק"ש על המטה צריכין להזהר להתפלל ערבית בלילה כדי שיצאו ידי ק"ש כי לאו כ"ע דיני גמירי ולא ידעו להזהר בזה הגם שבתקון שקוראין בלילה יש בו הג' פרשיות של ק"ש שקוראין אותם מ"מ הלא פסקינן בסי' ס' שמצות צריכות כוונה בדאו' לפי"ז המתפללין ערבית בלילה בשבועות יש מקום לצדד הממ"נ שכ' הגאון זצ"ל אם הלילה גורם פשיטא שיכול לברך שיעלה ע"ה ברכת התורה ואם השינה גורם יש מקום לומר שלא יצא ברכת אהבת עולם כיון שק"ש שקרא מיד קרא לשם מצות ק"ש והוה כעין ס"ס לברך:

סימן סט

פסחים דף מ"א ע"א:

ברש"י בד"ה יקלוף את מקומו מן הפסח מקום שנוגע בתנור, י"ל הוא פשיטא שיקלוף מן הפסח דבהא איירי וי"ל דצריך לקלוף גם מן התנור כדי קליפה כיון שכלי חרס שבישל בו צריך שבירה או יחזור לכבשונות כדאיתא בזבחים דף ס"ז בסוגיא דמריקה ושטיפה ובזה כיון דאין בולע יותר מכדי קליפה די אם קולף מן החרם אבל רש"י לא נחית ליה

כיון דסתמא איירי המתניתין בתנור שנלהבו ובישול בלא בלוע איבעיא התם אי בעי שבירה וכראב"ד דבכל הקדשים צריך שבירה לכן שתק רש"י מזה וגם ששם בזבחים נראה מרש"י דף צ"ח ע"א דפשט האיבעיא דבישול בלא בלוע לא צריך שבירה ע"ש:

ב) ברש"י מ"ו ע"א בד"ה עילאי גבר כתב וז"ל והרי שניהם חמין ובלעי "מהדדי" והוא תמוה דהיתר בולע מן האיסור הלא אין האיסור צריך לבלוע מן ההיתר, וי"ל דאם האיסור כחוש וההיתר שמן א"כ צריך האיסור העליון לחמם ההיתר תחילה ואח"כ מבליע ההיתר שומנו בהאיסור וחוזר ומפליט האיסור להיתר כרב לשיטתו ע"ב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש ויפה כתב רש"י שבלע "מהדדי" אבל באמת לפי מה שכתב רש"י אם לתוך חם וז"ל כגון בשר רותח שכפל לתוך חלב רותח או אחד של איסור ואחד של היתר בזה צריך לומר בלע מהדדי הבשר מחלב וחלב מבשר:

והנה יש לעיין אם עילאה או תתאה גבר אם הוא מבשל או רק מפליט ומבליע כי גם זה אסור מן התורה ונפקא מיני' אם מותר להניחם בשבת זה אצל זה או לענין בישול בשר בחלב דמפליט ומבליע מן התורה שרי ובשבת אין בו משום בישול ומגמרא מוכח להדיא דמבשל כיון דאמר בשלמא לרב שפיר דאזל הרוטב ומטוי לי' לחרס והדר חרס ומטוי לי' לרוטב וכו' ורחמנא אמר צלי אש ולא מחמת דבר אחר מוכח דמבשל ומטוי דאי מפליט ומבליע אין אסור בפסח וכדאמר הגמרא רחמנא אמר צלי אש ולא מחמת דבר אחר וממתני' הוא מוכרח דמבשל דאל"כ למה צריך נטילת מקום אבל יש לומר דזה בהוה אמינא אבל לפי מאי דמסיק בסולת וחרס רותחת י"ל דווקא בשניהם חמין אז מבשל אבל באחד חם ואחד צונן בין עילאה ובין תתאה אז רק מפליט ומבליע: הנה הרמב"ם לא קאמר בחרס רותחת רק נקט סתם וכן בסולת נקט סתם ולא כתב בשתיהם דמיירי ברותחים כדמוקים בגמרא די"ל דגמרא להוה אמינא דהקשה לשמואל ממתני' ע"כ צריך לתרץ דמיירי ברותח אבל אח"כ דמביא הברייתא ומסיק בגמרא דלשמואל גם אי תתאה גבר והתתאה גם אם הוא צונן אוסר כדי קליפה יכולים לומר כסברת המקשה דמיירי בצוננת וכדמוכח פשטא דמתניתין דנקט ברישא חרסו של תנור ובסיפא סתם על החרס רק התרצן משיב כמו סולת דפשיטא דמיירי בצוננת דמאי שייכות סלת לפסח ואעפי"כ מוקים ברותח ה"ה בחרס יש לומר דמיירי ברותח, אבל לפי המסקנא דגם בתתאה צוננת לשמואל אוסר כדי קליפה מוקמינן כפשוטו דמיירי בחרס וסולת צוננות:

והנה חזינן לגאון שדקדק בברייתא ראשונה נקט סתם חם לתוך חם ובשני' קאמר רק "שנפל" וצריך ישוב. ונלע"ד דהנה תנן קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם תרומה לא יבשל בה חולין ואם בשל בנותן טעם למה אריכות הלשון

יאמר קדירה של בשר שבישל בה חלב בנותן טעם וכן בתרומה, ועוד יאמר סתם קדירה שבישול בה איסור אפילו במים לכן כראה לפע"ד דלכתחילה אסור לבשל בקדירת בשר חלב דלמא הוא בנותן טעם ועובר משום לאו דלא תבשל לכן קאמר "לא יבשל" ואם עבר ובישל בלא ידיעה בנותן טעם וכן בתרומה להיפך שאם אין בתבשיל של חולין בנותן טעם הרי נתבטל התרומה בביטולה מן העולם ועבר על משמרת דתרומותי לכן לא יבשל שמא לא יתן בה טעם רק יבשל בה תרומה לכן דקדק הברייתא בבשר בחלב שנפל מפני שאסור ליתן רותח לתוך רותח או צונן לתוך חם וק"ל: נלע"ד הגם שתוספות כתבו לעיל דף ע"ד ע"א בד"ה כבולעו דגם למ"ד אם כבדא עליי' בשרא אסור אפילו בדיעבד מ"מ בפסח לא רצו להחמיר דכתיב ראשו על כרעיו דווקא בזה הענין דשייך בכל הפסחים כולם ובכל פסח שנה בשנה לא החמירו לאסור נגד הקרא ראשו על כרעיו אבל אם על פי סיבה לפעמים אירע ככה אפילו איסור מדרבנן החמירו תמוה למה אמר צונן לתוך צונן מותר הא פשיטא היא בשלמא הברייתא דנקט מדיח אשמעינן דבעי הדחה לכה"פ אבל על הגמרא קשה תמיה רבה על דברי התוספות ע"ו ע"א בד"ה אלא למ"ד תתאה שכתבו דצלאו ואח"כ בשלו עיין שם:

סימן ע

נסתפקתי במי ששכח לומר הלל בע"ש דחנוכה וכבר קיבל עליו שבת בעוד היום ונזכר לאחר כך שלא אמר עדיין הלל וכיון שכל היום כשר לקריאת ההלל אם יוכל עוד לקרות את ההלל ובברכה והנה דבר זה אינו דומה למה שאיתא בטורי זהב סוף הלכות ר"ה שחל ר"ה ביום חמישי וששי ולא היה להם שופר ובא להם שופר אחר קבלת שבת בעוד היום קודם בין השמשות והעלה שיתקע בשופר בלא ברכה עיין שם כי תקיעות שופר בשבת שבות. אבל קריאת הלל אין בו שבות ואין לומר שנראה כסתרי אהדדי כיון שגם בשבת הוא חנוכה וחייב בקריאת ההלל ואפילו הוא שבת מ"מ חנוכה הוא וחייב בהלל, אבל אם חל ערב שבת ביום שמיני של חנוכה א"כ נראה כסתרי אהדדי כיון שקיבל שבת עבר וחלף היום ואיננו עוד חנוכה וה"ה בכל ימי חנוכה אם לא קרא כל היום והתפלל מעריב אחר פלג המנחה הגם שעוד היום גדול מ"מ נראה כסתרי אהדדי כדאיתא בש"ע או"ח הלכות תפילין שאם לא הניח תפילין כל היום וכבר התפלל ערבית ועדיין הוא יום יניחם בלא ברכה כיון שלילה לאו זמן תפילין הוי כסתרי אהדדי לכן יניחם בלא ברכה ה"ה בהלל אחר שכבר התפלל תפילת ערבית יקרא את ההלל בלא ברכה:

סימן עא

שייך לתשובה קע"ג לספר התעוררות תשובה חלק ב':
והנה פעמים אין מספר מצינו במסכת ביצה שהתירו שבותין משום דלמא אתי לאמנוי משמחת יו"ט ואפילו לגבי עוף שאיננו בשר המשמח כדאיתא בגמרא חגיגה דף ח' ע"א שאינם יוצאים משום שמחת יו"ט רק בבשר בהמה אבל לא בעופות ובמנחות, וכן פסק הרמב"ם פ"ב מה' חגיגה מפני שאיננו בשר המשמח ועוד שהתירו לסלק תריסי חניות למוכרי בשמים לצורך יו"ט ולהחזירן סופן משום תחילתן וצריך לומר כיון שאדם תעב לאכול כל אלו הדברים ואם ימנע מהם יהיה לו צער מזה ואין דעתו מיושבת ועל ידי זה איננו שמח בטוב לב שהוא עיקר שמחת יו"ט לכן התירוהו כל זה וכן י"ל גבי שבת שאם ימנע מלאכול בשר וכדומה כחפצו וכרצונו נתבטל על ידי צער זה מעונג שבת וצריך עיון עוד בדבר זה:

סימן עב

תמיהא לי מאוד על שלא הביאו הרמב"ם והפוסקים לטור ש"ע הא דמבטלין ת"ת להכנסת כלה רק הרמ"א באבן העזר סי' ס"ה מביאו, ובברייתא כתובות דף ט"ז ע"ב תנינן יחד מבטלין ת"ת להכנסות כלה ולהוצאות מת הא דמבטלין להוצאות מת מביאין כל הפוסקים וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' שמ"ג והא דמבטלין להכנסות כלה אין מביאין, ולחומר הנושא יש ליישב לפי מה שאיתא בפוסקים ובשו"ע שם דדוקא לגבי איש דמסתמא קרי ותני צריכין לבטל עד ששים ריבוא אבל גבי אשה ותינוק די אם יש מנין כמבואר לעיין שם בברייתא משווה כלה ומת בהדדי כדתניא מבטלין ת"ת להוצאות המת ולהכנסות כלה וכל כלה איננו בגדר קרי ותני כמו סתם אשה לכן די במנין שמבטלין להככסתה, וביומא איתא להכנסות כלה "לחופה" וכיון שאסור להתיחד החתן עם הכלה בהכנסתם לחופה עד שברכו תחילה שבע ברכות ואין ברכת חתנים פחות מעשרה אם כן יש מנין ודי בזה והברייתא דנקט מבטלין ת"ת להכנסות כלה הכוונה לבטל עד שיהא מנין עשרה ועוד יש לדחוק ולומר שהטעם שמצות הכנסות כלה כדי לכבדה לשמחה והאידנא דערבה כל שמחה כדאיתא בגמ' מסכת' כתובות אין מדקדקים גם בזה להרבות בשמחתן: ב) אבל להרמב"ם קצת קשה שמביא בפרק י' מהל' ברכות עיקר ההלכה שמעת שמתחילין להכין צורכי חופה עד שלשים יום אחר החופה מברכין שהשמחה במעונו א"כ כיון דלא כתב כדאי' בגמרא והאידנא שערבה כל אין מברך שהשמחה במעונו רק בז' ימי המשתה היה לו להביא גם זה שמבטלין להכנסות כלה

עוד יש להסתפק אם הא דמבטלין ת"ת להכנסות כלה כאמר גם בגרושה ואלמנה או דוקא רק בבתולה תחילת נשואיה ואין להביא ראיה מבועז דלמדין ממנו דברכת חתנים בעי עשרה מדכתיב ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ומקשה בגמרא דלמא מפרסומא מילתא כדאיתא בכתובות דף ד' ע"ב ולא מקשה דלמא הכניסן משום הכנסות כלה מוכח דבאלמנה לא שייך זה לאו ראי' היא ואין מוטל החיוב על החתן להכניס אנשים להכנסות כלה:

סימן עג

שייך להתעוררות תשובה חלק ב' סי' קס"ב

שרצה ליישב הא דאיתא בירושלמי דאמר ריש לקיש אין רשות הרבים בעולם הזה עפ"י דברי תוספות רי"ד להפוסקים דרשות הרבים הוה דוקא אם ששים רבוא בוקעים בו היינו כדי שיתחייב על הוצאה אבל כדי שיתחייב על מעביר ד' אמות אין צריך ששים רבוא בוקעים בו וי"ל זה כוונת ריש לקיש אין רשות הרבים בעולם הזה היינו לענין הוצאה, אבל אין הדמיון עולה יפה דהא גם התוספות רי"ד מודה שצריך להיות רשות הרבים ככל הלכותיו רק ששים רבוא אין צריך, היינו שצריכה ר"ה להיות ט"ז אמות רוחב ואורך ואם הי' רק י"ג אמות ושליש צריך להיות מפולש משני צדדין לר"ה ור"ל אמר הטעם אין ר"ה כיון שאיננו שוה כדקאמר כל גיא ינשא אבל יש לישב עפ"י מה שכתב הרב המאירה שבת דף ו' ע"א דפרטי עניני הלכות ר"ה אינם אלא בסתם ר"ה אבל בסרטיא ופלטיא גדולה גם אם אין בה פרטים האלו אפי"ה דינו כרשות הרבים, א"כ כוונת ר"ל אין רשות הרבים בעוה"ז על סתם ר"ה ומיושבים כל המשניות ובריייתות אליביה:

סימן עד

בחלומי נסתפקתי אם אחד נתן לקטן במתנה מצה והוא נתן אותו במתנה לאביו אם יוצא בזה מצות בערב תאכלו מצות אם אוכלו כי קטן קונה מן התורה בפרט אם דעת אחרת מקנה אותו ואינו יכול להקנות ונמצא שמצה לא קנה אותו אביו ואיננו שלו וגם לא נתן מצה זו לאביו בשאלה יעוין היטב בטורי זהב סי' תנ"ד ס"ק ד' אם שאל מצה "לאכלה" מקרי שלו (אבל הוא לא שאל לאביו) והמצה צריכה להיות שלו כדילפינן מעריסותיכם דכתיב גבי חלה כדאיתא בטו"ז שם ואם גם הבן סמוך על שלחן אביו וכל מה שיזכה הבן שייך לאביו מכל מקום זה רק תקנות חכמים שתקנוה משום איבה, ויש לעיין בזה אם קנין דרבנן מועיל מדאורייתא ובפרט אם אחר הקנה לו על מנת שלא יזכה בו אביו,

וכאשר ננערתי עלה בדעתי על פי מה שהובא במ"א סימן בשם הירושלמי שאם אכל מצה גזולה שיש לומר שקנאו בלעיסה שנשתנה ואינו חוזר לברייתא, ועוד שכתב הרב המגיד עליו אבל מ"מ אין לברך עליה הגם שקנאו משום בוצע ברך ואיתא שם במג"א סימן תנ"ד ס"ק ד' דאין לברך עליה ואפילו גדל חיטים ועשה ממנו מצה דקנה בשינה שם ובשינה מעשה וציין על סימן תרמ"ט מ"מ בזה ניחה לי דיכול לברך כיון דבאמת איננו גזולה כיון שבנו נתן לו במתנה רק שאינו יוכל להקנות אותו ואיננו שלו מכל מקום בליעסתו ובליעתו קונה אותו והוה שלו:

סימן עה

נסתפקתי מי שיש לו בית דירה וגג שלה היה לו מעקה והוסר התקרא ואחר כך הוחזר אם צריך לעשות מעקה מחדש פשיטא משום לא משום דמים בביתך די במעקה שיש לו מכבר אבל כדי לקיים מצות עשה לעשות מעקה צריך להסירו ולעשותו מחדש כי זה מצוה פרטית אשר לה הלכה פרטית ככל המצות למשל אם ביתו למטה ברשות הרבים פטור ממעקה שנאמר כי יפול הנופל ממנו ולא לתוכו ופשיטא שבני רשות הרבים צריכין לעשות שמירה שלא יפול אחד מהם לתוכו והב"ד מוזהרים על כך (כדאיתא ברמב"ם הלכות שמירת הנפש) אם הוא כרה ברשות הרבים בעומק לעשות שם ביתו פשיטא שהוא צריך לעשות שמירה שלא יפול אחד לתוכו ולא גרע מאחד שכרה בור ברשות הרבים ולא כסהו שהוא חייב בניזקין וגם בתי כנסיות ובתי מדרשות פטורין ממעקה כדאיתא בשו"ע חושן משפט סי' תכ"ז ופשיטא שמחוייבין לעשות איזה שמירה שלא יפול אחד ממנו ולא גרע ממי שיש לו באר בחצירו שצריך לעשות שמירה שלא יפול אחד לתוכו או שאר דבר נזק שהוא בעשה ולא תעשה להסיר הנזק שלא יכשל אחד כדאיתא בש"ע חושן משפט סימן תכ"ז סעיף ח' וז"ל וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאים לידי סכנה ביטל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים עכ"ל וכל אלה אינן מחויבים לעשות דווקא מעקה אלא לעשות שמירה להסיר המכשול ולעשות מעקה מצוות פרטית היא ומברכין עליה וצונו לעשות מעקה כדאיתא ברמב"ם הלכות ברכות פרק אחד עשר סוף הלכה ח' מבואר שם בהלכה ד' שלכן אין מברכין על מים אחרונים וז"ל מפני שלא חייבו בדבר הזה אלא משום הסכנה ודברים שהן משום סכנה אין מברכין עליה וכו' עכ"ל וכיון שהסיר התקרא ונתבטל מבית דירה בטל המצוה ואחר שעשה התקרה החיוב עליו לעשות מעקה ולברך עליו

כמו במזוזה שאם הסיר תקרת הבית ונתבטל החיוב מזוזה מן הבית ואחר שמקרה אותו צריך ליטול המזוזה ולחזור ולקבעה בברכה כיון שהופסק הבית מן המצוה (יעויין בכתב סופר חלק יורה דעה בתשובה קל"ט): ולדעתי שאין צריך להסיר כל המעקה ולעשותו מחדש רק אם מסיר קצת מהמעקה עד שלא יהא משומר שלא יפול אחד ממנו די וחוזר ומתקנה ואין לחלוק דשאני גבי מזוזה שצריך לקבוע מחדש ואינו יוצא במזוזה הקבוע מקודם שהסיר התקרא דהוא משום תעשה ולא מן העשוי מה שאינו כן בזה, זה אינו, דהלכה רווחת בישראל גבי ציצית וסוכה פסולה תעשה ולא מן העשוי דכתיב גדילים "תעשה" לך חג הסוכות "תעשה" לך ודרשינן מזה תעשה ולא מן העשוי ובמזוזה לא כתיב רק "וכתבתם" על מזוזות ביתך ובשעריך ואף על פי כן שייך בה פסול תעשה ולא מן העשוי כדאיתא בפוסקים וכל שכן גבי מעקה דכתיב בי' "ועשית" מעקה ואם לבו נקפו מלברך כיון שאינו מוזכר דבר זה בפוסקים נראה לי לעשות כך וה"ה בכל ספק ברכות יאמר הפסוק ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל ויאמר דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם אשר קדשנו במצותיו וכו' ויכון אם אינו מחויב בברכה יהא רק כקורא פסוק וסיום הברכה שאומר אינו מזיק ואם הוא מחויב בברכה יהא לשם ברכה ואין לפקפק כיון שאינו מזכיר בה מלכות וכל ברכה שלא הזכיר בה מלכות אינו ברכה כדאיתא בגמ' ושו"ע או"ח סימן רי"ד הלא מבואר בתוספ' ברכות פרק כיצד מברכין דף מ' ע"ב בד"ה אמר אביי שמה שאומר בתחילת השמונה עשרה אלהי אברהם יצחק ויעקב מועיל כמו מלכות ה"ה בזה שאומר אלהי ישראל ועוד שיוכל לכוון בתיבת אבינו שקאי על הקב"ה שהוא אבינו מעולם עד עולם ועוד שיוכל להוסיף קודם שאמר אשר קדשנו תיבות מלך העולם כי במה שיאמר הברכה בלא שם ומלכות בכל ספק ברכה כדאיתא בפוסקים זה אינו אלא שבח בעלמא אבל חיוב הברכה איננו יוצא בזה רק בברכת הראייה כתב הראב"ד שיוצא בהן בלי שם ומלכות אבל להלכה פסקינן בשו"ע שצריך שיאמרם בשם ומלכות, ואין לפקפק ממה שכתוב התוס' דיוצא באלקי אברהם משום מלכות כיון שהמליך אברהם אבינו הקב"ה בכל העולם כולו דזה שייך דווקא באברהם ולא בשאר אבות מ"מ אי מכוון בתיבת אבינו מעולם עד עולם שקאי על הקב"ה ולא כפשטות הקרא שאבינו קאי על ישראל ומברך להקב"ה מעולם עד עולם בפרט אם מוסיף תיבת מלך העולם פשיטא שיוצא בזה משום מלכות:

סימן עו

נסתפקתי בילד שהוא חולה מסוכן ואמרו חכמז"ל שבעון נדרים וכו' כדאיתא בשבת דף ל' ע"ב וכדאיתא בגמרא כתובות דף ע"ב ופסקינן בשו"ע בנודרת ואינה מקיימת שיכול להיציאה בלא כתובה משום דאמר מר בעוון נדרים וכו' אם מותר להתיר נדרים ובשבת אפי' אם הם נדרים שאינם לצורך ש"ק פשיטא שאם ידעינן שעשתה נדרים ועברה עלי' אפי' מסופקין שעברה על נדרי' דמותר להתיר דנאמנים דברי חכמז"ל ואולי בחטא זה כחלה הילד וממילא אם תסיר החטא תתרפא בל אם אין דרכה לידור ולישבע רק חשש שמא נדרה ועברה י"ל דאין להתיר [אבל דרך ב"א להבטיח לעניים או להסכים בלבם לעשות דבר טוב או שנהגו דבר טוב ג' פעמים שהוא כמו קבלה ונדר כדאי' בשו"ע יור"ד סימן רי"ד ורובם אינן מוזהרין לקיימם כי אינם יודעים שצריכים דבר זה לקיים ואולי הי' יודעים שע"י הסכמה ואמירה מחוייבים הם לעשות דבר זה לא הי' אומרים ומסכימים אין לדמות זה לשוגג רק לנדר בטעות וצריך עיון בדבר זה מ"מ הרבה יודעים שצריכים דבר זה לקיים בו שבשעת מעשה מבטיחים ואומרים שהוא נקל בעיניהם ואח"כ קשה להם לקיימם לכן יש להתיר:

ב') על מה שכתב לי בני הרב המהו"ר זלמן נ"י שעל תורה שבע"פ חל שבועה אם כשבע לקיימו או שלא לקיימו כי איננו מושבע ועומד עליה כי השבועה בהר סיני שקבלו ישראל התורה בחורב בברית ובאלה היה באונס כדאיתא במסכ' שבת פרק רבי עקיבא שהקב"ה כפה אליהם הר כגיגית כדאיתא במפורשים שמה שאמרו נעשה ונשמע ברצונם הטוב אמרו על תורה שבכתב והא דאמר רבא מגילה דף ו' ע"א על פסוק קיימו וקיבלו שקיימו אליהם ברצון (ומאהבת הנס) מה שקבלו כבר באונס זה הקיום איננו שבועה אלא קבלה בעלמא ולדעתי יפה כתב, אבל יש לומר כך ואטה למשל אזני הנה מי שנשבע באונס היינו שכפאו אותי לשבע אבל היה באונס השבועה שלא מרצונו כי חשב שמדבר שנשבע עליו יהיה לו הפסד גדול ואחר זמן נודע לו שטעה שאדרבה שהדבר זה הוא לטובתו ואדעתיה דהכי היה כשבע ברצון טוב א"כ השבועה שלמפרע קיים כי לא היה אונס מעיקרא כן במתן תורה לא ידעו טובתו של התורה בעל פה היה השבועה הברית והאלה מחמת זה באונס אבל עתה בימי מרדכי הבינו והכירו שגם תורה שבעל פה היא להם לטובה גדולה אם כן מעיקרא נתבטל האונס על תורה שבעל פה והאונס היה בטעות כי אלו היה יודעים זאת היו נשבעים ברצון טוב וק"ל:

תושלב"ע: